

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Magistrsko delo

**ANALIZA VPOGLEDA V SPIS IN VROČANJA
V UPRAVNIH, KAZENSKIH IN PRAVDNIH
POSTOPKIH**

Ines Golob

Ljubljana, junij 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO

MAGISTRSKO DELO

**ANALIZA VPOGLEDA V SPIS IN VROČANJA V UPRAVNIH,
KAZENSKIH IN PRAVDNIH POSTOPKIH**

Kandidatka:	Ines Golob
Vpisna številka:	04037990
Študijski program:	Magistrski študijski program Uprava
Mentor:	izr. prof. dr. Polonca Kovač

Ljubljana, junij 2016

IZJAVA O AVTORSTVU MAGISTRSKEGA DELA

Podpisana Ines Golob študentka magistrskega študijskega programa Uprava, z vpisno številko 04037990, sem avtorica magistrskega dela z naslovom: Analiza vpogleda v spis in vročanja v upravnih, kazenskih in civilnih zadevah.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je priloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo, in sem to tudi jasno zapisala v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerimi so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorski in sorodnih pravicah, Uradni list RS, št. 21/95), kršitev pa se sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za upravo;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega ALI magistrskega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki »Dela FU«.

Magistrsko delo je lektorirala: Ivanka Stopar, prof.

Ljubljana, 15. 6. 2016

Podpis avtorice:

POVZETEK

Magistrsko delo vsebuje primerjavo relevantnih temeljnih načel po ZUP, ZKP in ZPP, primerjavo elementov vročanja po posameznem zakonu ter primerjavo vpogleda v spis. Prav tako je narejena primerjava na področju vročanja in vpogleda v spis med Slovenijo in Avstrijo ter prednosti in slabosti posameznega sistema. Na podlagi primerjave izbranih temeljnih načel je bila narejena analiza navedenih postopkovnih zakonov in s tem prikazane specifičnosti, ki nakazujejo na to, da bi bilo treba vročanje v določenih primerih urediti na enovit način, medtem ko določeni postopkovni zakoni zahtevajo, da je vročanje urejeno specifično za vsak postopek posebej.

Nadalje magistrsko delo vsebuje tudi analizo sodb Vrhovnega sodišča Republike Slovenije, ki je po posameznem procesnem zakonu pristojno za odločanje o pravnih sredstvih zoper odločbe ali sodbe nižjih instanc, v obdobju od leta 2013 do leta 2016.

Iz ugotovitev izhaja, da je problematika vročanja v Sloveniji zelo zapletena, v določenih postopkih se elementi vročanja in sistemi vročanja po posameznem procesnem zakonu prepletajo, zato prihaja do napak tako pri delu državnih organov kot do nerazumevanja določb zakonov o vročanju pri strankah v postopku.

Prav tako je iz ugotovitev sodne prakse razvidno, da je vpogled v spis dokaj nezahtevna materija, ki se je stranke ne poslužujejo posebej, je pa res, da se določene »stranke« raje poslužujejo instituta dostopa do informacij javnega značaja.

Iz mednarodne primerjave med Slovenijo in Avstrijo je razvidno, da ima Avstrija sistem vročanja bolj poenostavljen, s tem pa tudi bolj razumljiv za stranke, sicer pa sta pravna sistema obeh držav dokaj primerljiva.

Ključne besede: procesno pravo, upravni postopek, kazenski postopek, pravdni postopek, temeljna načela, vročanje, vročanje po poštnih predpisih, vpogled v spis, javni interes, zasebni interes, dostop do informacije javnega značaja, sodna praksa, mednarodna primerjava, Avstrija.

SUMMARY

An analysis of access to the file and delivery in administrative, criminal and civil procedures

Master's thesis contains a comparison of the relevant fundamental principles of the Administrative Procedure Act, Criminal procedure Act and Civil Procedure Act, a comparison of the elements of delivery in those Acts and a comparison of access to the file. There is also the basic comparison in the area of service and access to the file between Slovenia and Austria as well as the advantages and disadvantages of each system.

Furthermore, the master's study also includes an analysis of the judgments of the Supreme Court of the Republic of Slovenia, which is a procedural law jurisdiction to rule on appeals against decisions or judgments from lower instances during the period from 2013 to 2016.

It was found (through the analysis) that in Slovenia the issue of delivery is very complicated. In certain proceedings the elements of delivery and the systems of delivery are mixed, that is why the faults in the work of state bodies have often been made and the lack of understanding of the laws on the delivery with the clients is noticed.

Through the analysis of judgments, it was also noticed, that the access to the file is easy matter, which clients cannot make use of special, but it is true that certain "clients" rather use the institute of access to public information.

International comparison between Slovenia and Austria shows that Austria has a system of delivery simplified and thus more understandable to clients, otherwise, the legal systems of both countries are quite comparable.

Keywords: procedural law, administrative procedure, criminal procedure, civil procedure, basic principles, service, service by postal regulations, access to the file, the public interest, private interest, access to public information, jurisprudence, international comparison, Austria.

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU MAGISTRSKEGA DELA	iii
POVZETEK.....	v
SUMMARY	vi
KAZALO.....	vii
KAZALO PONAZORITEV	ix
KAZALO GRAFIKONOV	ix
KAZALO PRILOG.....	ix
KAZALO TABEL.....	ix
SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC	X
1 UVOD	1
2 PRAVNA UREDITEV PROCESNE ZAKONODAJE V REPUBLIKI SLOVENIJI.....	6
2.1 USTAVNE DOLOČBE	6
2.2 PRAVO EU	7
2.3 UPRAVNO PROCESNO PRAVO IN IZBRANA TEMELJNA NAČELA.....	10
2.3.1 NAČELO VARSTVA PRAVIC STRANK IN VARSTVA JAVNIH KORISTI	12
2.3.2 NAČELO ZASLIŠANJA STRANKE.....	16
2.3.3 NAČELO SAMOSTOJNOSTI PRI ODLOČANJU	18
2.4 KAZENSKO PROCESNO PRAVO IN IZBRANA TEMELJNA NAČELA.....	21
2.4.1 NAČELO ZAKONITOSTI IN SORAZMERNOSTI	23
2.4.2 NAČELO DOMNEVE NEDOLŽNOSTI.....	26
2.4.3 PRIVILEGIJ ZOPER SAMOOBTOŽBO.....	27
2.4.4 NAČELO ENAKOPRAVNOSTI.....	29
2.4.5 OBTOŽNO NAČELO OZ. NAČELO AKUZATORNOSTI.....	30
2.5 CIVILNO PROCESNO PRAVO IN IZBRANA TEMELJNA NAČELA	31
2.5.1 NAČELO DISPOZITIVNOSTI IN OFICIALNOSTI	32
2.5.2 NAČELO KONTRADIKTORNOSTI.....	33
2.5.3 RAZPRAVNO IN PREISKOVALNO NAČELO.....	35
2.6 ANALIZA NAČEL V UPRAVNIH, KAZENSKIH IN PRAVDNIH RAZMERJIH	36
3 ANALIZA IZBRANIH PROCESNIH INSTITUTOV.....	39
3.1 VROČANJE.....	39
3.1.1 OSEBNO VROČANJE	40
3.1.2 ELEKTRONSKO VROČANJE.....	47
3.1.3 FIKCIJA VROČITVE.....	50
3.1.4 POSEBNI PRIMERI VROČANJA – VROČANJE POOBLAŠČENCU	56
3.1.5 POSEBNI PRIMERI VROČANJA - VROČANJE DOLOČENIM OSEBAM	61
3.1.6 POSEBNI PRIMERI VROČANJA – SPREMEMBA NASLOVA.....	63
3.1.7 POSEBNI PRIMERI VROČANJA – VROČANJE V TUJINO	66
3.1.8 VROČANJE PO DOLOČBAH POŠTNIH PREDPISOV	73
3.2 VPOGLED V SPIS.....	75
3.2.1 VPOGLED V SPIS PO ZUP.....	77
3.2.2 VPOGLED V SPIS PO ZKP.....	80

3.2.3	VPOGLED V SPIS PO ZPP	83
3.2.4	PREDLOGI ZA DRUGAČNO UREDITEV VPOGLEDA V SPIS	84
4	MEDNARODNA PRIMERJAVA Z AVSTRIJO.....	86
4.1	PРАВNA UREDITEV AVSTRIJE	86
4.2	AVSTRIJA – VROČANJE IN VPOGLED V SPIS.....	88
4.3	PODOBNOСТИ IN RAZLIKE MED AVSTRIJO IN SLOVENIJO	97
4.4	DOBRE PRAKSE ZA NAŠ PРАВNI SISTEM.....	99
5	EMPIRIČNA ANALIZA JUDIKATOV VRHOVNEGA SODIŠČA.....	101
5.1	NAMEN IN CILJI RAZISKAVE	101
5.2	METODE IN PRISTOPI GLEDE NA ZASTAVLJENE HIPOTEZE	103
5.3	ANALIZA IN OBRAZLOŽITEV REZULTATOV - VROČANJE	103
5.4	ANALIZA IN OBRAZLOŽITEV REZULTATOV – VPOGLED V SPIS.....	107
6	REZULTATI RAZISKAVE	110
6.1	PREVERITEV HIPOTЕZ	110
6.2	PRISPEVEK K ZNANOSTI, STROKI IN PRAKSI	114
7	ZAKLJUČEK.....	116
	LITERATURA IN VIRI.....	118
	PRILOGE	129

KAZALO PONAŽORITEV

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 1: Število sodb VSRS v zvezi z vročanjem in vložniki.....	104
--	-----

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Primerjava načel v upravnih, kazenskih in pravdnih razmerjih.....	129
--	-----

KAZALO TABEL

Tabela 1: Osebno vročanje	46
Tabela 2: Elektronsko vročanje.....	48
Tabela 3: Fikcija vročitve	53
Tabela 4: Vročanje pooblaščenca	60
Tabela 5: Sprememba naslova	64
Tabela 6: Vročanje v tujino	71
Tabela 7: Število sodb VSRS v zvezi z vročanjem in vložniki	103
Tabela 8: Odločitve VSRS v zvezi z vročanjem	104
Tabela 9: Odločitve VSRS v zvezi z elementi vročanja.....	106
Tabela 10: Odločitve VSRS v zvezi z vpogledom v spis.....	108

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

B-VG	Bundesverfassungsgesetz (Zvezna ustava Avstrije)
EKČP	Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin
ES	Svet Evropske unije
ESČP	Evropsko sodišče za človekove pravice
EU	Evropska unija
Konvencija	Konvencijo o medsebojni pravni pomoči v kazenskih zadevah med državami članicami Evropske unije
KZ	Kazenski zakonik
MNZ	Ministrstvo za notranje zadeve
MPDPP	Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah ter prvi in drugi fakultativni protokol k temu paktu
OZN	Organizacija združenih narodov
PES	Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti
ReNEUAL	Research Network on EU Administrative Law (Raziskovalna mreža za upravno pravo EU)
RS	Republika Slovenija
SFRJ	Socialistična Federativna Republika Jugoslavija
Sodišče EU	Sodišče Evropske Unije
StPO	Strafprozessordnung (Zakon o kazenskem postopku Avstrije)
Ustava	Ustava Republike Slovenije
VSRS	Vrhovno sodišče Republike Slovenije
ZDIJZ	Zakon o dostopu do informacij javnega značaja
ZEPEP	Zakon o elektronskem poslovanju in elektronskem podpisu
ZKP	Zakon o kazenskem postopku
ZNP	Zakon o nepravdnem postopku
ZPO	Zivilprozessordnung (Zakon o pravdnem postopku Avstrije)

ZPP	Zakon o pravdnem postopku
ZPPreb	Zakon o prijavi prebivališča
ZP-1	Zakon o prekrških
ZPSto-2	Zakon o poštnih storitvah
ZS	Zakon o sodiščih
ZUP	Zakon o splošnem upravnem postopku
ZUS-1	Zakon o upravnem sporu
ZustG	Zustellgesetz (Zakon o vročanju Avstrije)

1 UVOD

Ljudje v različnih življenjskih situacijah nenehno vstopamo v določena pravna razmerja, bodisi preko institucij (v upravnih, sodnih, pravnih, delovnopravnih, kazenskih in drugih postopkih), bodisi neformalno, ne da bi sploh vedeli, da z določenim dejanjem, ki smo ga storili, vstopamo v neka pravna razmerja. V Sloveniji, sodobni in demokratično urejeni državi, so postopki med državnimi organi oz. institucijami in državljani urejeni različno in zapisani v različnih procesnih zakonih (glede na življenjske primere, v katerih se ti subjekti med seboj srečujejo).

Procesno pravo je izjemno zahtevno pravno področje, ki ima velik vpliv na ljudi, ki so udeleženi v različnih pravnih postopkih. Na področju prava poznamo ustavno pravo, civilno pravo, družinsko pravo, gospodarsko pravo, delovno in socialno pravo, upravno pravo, finančno pravo, kazensko pravo, mednarodno pravo..., glede na kompleksnost pravnih razmerij pa se pojavljajo že nove pravne panoge, npr. pravo varstva okolja, internetno pravo in drugo. Navedena delitev oz. sistemizacija prava je potrebna predvsem zato, da se uredi posamezne ožje in širše enote prava v okviru enotnega sistema ter s tem pripomore k preglednosti prava. Vsa pravna področja namreč tvorijo nek nacionalni pravni sistem, ki velja v določeni državi. Vsako pravno področje ima tudi svoje posebnosti, ki se kažejo tako v materialnopravni zakonodaji posameznega pravnega področja kot tudi v postopkovnih/procesnih zakonih, ki urejajo neko področje.

Z vidika Ustave je treba za varovanje človekovih pravic in demokratičnega pravnega reda, pravna razmerja med posameznikom in državo urediti po predpisanih postopkih v procesnih zakonih, ki urejajo določeno pravno materijo. Tipični primeri procesnega prava v Sloveniji so: kazensko procesno pravo, civilno procesno pravo ter upravno procesno pravo.

Nedvomno je, da v Sloveniji državni organi pri svojem delu uporabljajo različne postopkovne predpise, kadar odločajo o pravicah, obveznostih, pravnih koristih ali drugih pravnih statusih strank/državljanov. Upravni organi poslujejo predvsem po Zakonu o splošnem upravnem postopku, sodišča pri svojem delu uporabljajo predvsem Zakon o kazenskem postopku, Zakon o prekrških, Zakon o pravnem postopku in nepravdnem postopku, nekateri državni organi pa pri svojem delu uporabljajo še druge specialne predpise, ki so posebej prirejeni za njihove specifične postopke.

Pričujoče magistrsko delo predstavlja analizo temeljnih procesnih zakonov, njihove cilje oziroma temeljna načela, posebnosti posameznega procesnega zakona skozi prizmo vpogleda v spis in vročanja, primerjavo z izbrano državo ter predstavitev pomembnejših judikatov sodišč.

Analizirani so bili trije sklopi oziroma enote procesnega prava: Zakon o splošnem upravnem postopku z vidika upravnih zadev, Zakon o kazenskem postopku z vidika kazenskih zadev ter Zakon o pravnem postopku z vidika civilnopravnih zadev. Pri raziskavi so bili še posebej analizirani cilji oziroma načela, ki jih zasleduje posamezni procesni zakon, in sicer:

- definicija in analiza ciljev v upravnih zadevah,
- definicija in analiza ciljev v kazenskih zadevah,
- definicija in analiza ciljev v pravnih zadevah.

V raziskavi je bila narejena analiza razlik med posameznimi zakoni in postopki na področju vpogleda v spis in vročanja ter razlogi, ki so narekovali ureditev, značilno za posamezen postopkovni predpis.

Institut vpogleda v spis je z vidika posameznika izjemnega pomena, saj če oseba o kateri/zoper katero se vodi nek postopek, ne more vpogledati v spis, potem tudi ne more v polni meri zavarovati svojih pravic, se zagovarjati ali braniti. Po drugi strani pa je vpogled v spis možen tudi na podlagi Zakona o dostopu do informacij javnega značaja, ki omogoča dostop do dokumentacije vsem pravnim in fizičnim osebam v vseh postopkih, razen v zakonsko določenih primerih.

Prav tako je vročanje aktov državnih organov eden najpomembnejših institutov vsakega postopka, saj če vročitev ni pravilno opravljena, potem tudi akt ni dokončen/pravnomočen/izvršljiv. Na vročanje pa pomembno vpliva tudi zakonodaja s področja poštne storitve, ki še dodatno zapleta sistem vročanja v Sloveniji.

Magistrsko delo vsebuje tudi analizo pomembnejših judikatov sodišč v Republiki Sloveniji, ki urejajo pravico do vpogleda v spis in institut vročanja. Analiza je bila izvedena tako za judikate s področja kazenskih, upravnih kot civilnopravnih sodb. Predstavljene so bile tudi bistvene sodbe Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP) iz navedenih področij.

Magistrsko delo vsebuje tudi krajšo predstavitev pravnega sistema Avstrije ter mednarodno primerjavo pravne ureditve na področju postopkovnih zakonov med Slovenijo in Avstrijo, ki je kot članica EU in zgodovinska predhodnica naše države zanimiva za primerjavo s Slovenijo. Izpostavljene so bile določene razlike in podobnosti procesnih zakonov ter razlike in podobnosti na področju vročanja in vpogleda v spis. Tako Slovenija kot Avstrija sta namreč zavezani delovati v skladu s pravom EU ter v skladu s sodbami sodišč in institucij, ki veljajo v evropskem pravnem prostoru, pa vendar so med njima določene razlike, ki pomembno vplivajo na delo državnih organov posamezne države in na pravno varnost državljanov ter drugih subjektov.

Namen magistrskega dela je bil na podlagi sistematične analize postopkovnih posebnosti posameznih procesnih zakonov, predstavitev judikature hierarhično nadrejenih sodišč, Ustavnega sodišča RS in Evropskega sodišča za človekove pravice glede vpogleda v spis in vročanja v upravnih, kazenskih in civilnopravnih zadevah ter mednarodne primerjave pravne ureditve v procesnih zakonih oblikovati predloge, ki bi izboljšali predvsem zakonodajo in s tem prispevali k učinkovitejšemu varstvu človekovih pravic in zaupanju v pravo. Namen magistrskega dela je bil med drugim, skozi empirično analizo judikatov Vrhovnega sodišča Republike Slovenije s področja vročanja in vpogleda v spis, prikazati posebnosti preučevanih procesnih institutov, njihove razlike in podobnosti.

Cilj raziskave je bil:

- analizirati procesno zakonodajo v Sloveniji z vidika procesnih institutov ter jo medsebojno primerjati in primerjati z Ustavo Republike Slovenije;
- preučiti različno naravo treh preučevanih procesnih razmerij (kazenske, upravne in civilnopravne);
- analizirati podobnosti in razlike na področju vročanj in vpogleda v spis ter preučiti možnosti glede poenotenja navedenih institutov na vseh pravnih področjih;
- s pomočjo primerjalne analize ugotoviti, ali je pravna ureditev na področju procesne zakonodaje v Sloveniji primerljiva s pravno ureditvijo v Avstriji;
- analizirati judikate sodišč, Ustavnega sodišča in judikate s področja Evropske unije (ESČP);
- narediti empirično analizo judikatov Vrhovnega sodišča na področju vročanja in vpogleda v spis;
- oblikovati predloge za izboljšanje zakonodaje, ki bi prispevali k učinkovitejšemu varstvu človekovih pravic in zaupanju v pravo.

Na podlagi namena in ciljev raziskave so bile postavljene in preverjene naslednje hipoteze:

H1 Zaradi specifičnosti posameznega pravnega področja je pravilno in nujno, da je institut vročanja različno urejen v posameznem procesnem postopku.

H1.1. Sodna praksa potrjuje, da je tolmačenje instituta vročanja v procesnih zakonih neenotno in da postaja instrument zlorab s strani naslovnikov.

Hipoteza 1, vključno s podhipotezo, je bila preverjena s komparativno metodo primerjave posameznega procesnega postopka in študije temeljnih načel procesnih zakonov z vidika instituta vročanja. Podhipoteza 1 je bila preverjena s statistično metodo pregleda judikatov sodišč, ki je obsegala analizo in primerjavo posameznih važnejših judikatov s področja vročanj. Ugotovitve, ki sem jih pridobila na podlagi statistične metode, so bile tabelarno prikazane.

H2 Vpogled v spis bi moral biti enotno uzakonjen na vseh pravnih področjih.

Hipoteza 2 je bila preverjena s komparativno metodo primerjave posameznega procesnega postopka in statistično metodo študije judikatov z vidika instituta vpogleda v spis.

H3 Primerjava Avstrije in Slovenije na področju upravnega, kazenskega in civilnega procesnega prava kaže na podobno ureditev v obeh državah.

H3.1. Pravna ureditev vročanj v Sloveniji je urejena v posameznem procesnem zakonu, v Avstriji je to urejeno v enotnem Zakonu o vročitvi dokumentov.

H3.2. Avstrijska ureditev na področju vročanj je z vidika posameznika bolj pregledna kot v Sloveniji.

Hipoteza 3 in podhipotezi so bile preverjene s komparativno metodo primerjave procesnih zakonov obeh preučevanih držav.

Pri pregledu dosedanjih raziskovanj na področju vpogleda v spis in vročanj v različnih procesnih zakonih sem uporabila aplikacijo COBISS/OPAC v okviru sistema COBISS.SI. V bazi podatkov Univerzitetne in visokošolskih knjižnic so bila na temo vročanja in vpogleda v spis predstavljena naslednja diplomska, magistrska oziroma specialistična dela:

- Rutarčič, Maja (2014). Vročanje v rednem sodnem in hitrem postopku o prekršku. Fakulteta za upravo, Ljubljana;
- Sinreich, Mateja (2015). Analiza dilem o vročanju v upravni in sodni praksi. Fakulteta za upravo, Ljubljana;
- Orešek, Jernej (2013). Vročanje v pravdnem postopku s poudarkom na osebno vročitve. Pravna fakulteta, Ljubljana;
- Pelko, Jure (2011). Primerjalnopravni pogled na pravno ureditev vročanja po ZUP, ZPP, ZKP in ZPSTO. Pravna fakulteta, Maribor;
- Fanelj, Nik (2013). Fikcija vročitve po ZPP in Uredbi 1393/2007. Pravna fakulteta, Maribor.

Posamezne raziskave na področju vročanj in vpogleda v spis so objavljene tudi v prispevkih pravnih strokovnjakov v različnih revijah in drugih publikacijah. Na upravnem področju so zanimivi članki Polone Kovač (Pravica vedeti v upravnih zadevah v regulaciji in praksi Slovenije, Hrvaške in Srbije, Pravica biti slišan v upravnem postopku po slovenski ustavnosodni praksi, Aktualne dileme osebnega vročanja po ZUP) ter študija avtorice (Pravno mnenje o pravilnosti vročanja strankam in njihovim zastopnikom po ZUP). Na področju civilnega prava so zanimivi članki Aleša Galiča (Vročanje sodnih pisanj v tujino v civilnih in gospodarskih zadevah), Jerce Kramberger Škerl (Vročanje osebam z neznanim prebivališčem *de lege lata* in *de lege ferenda*), Zorana Skubica (Naslov za vročanje po ZPPreb: Korak naprej k učinkovitejšemu vročanju), Igorja Vuksanovića (Napake pri vročanju se lahko izkažejo za usodne), Irene Polak-Remškar (Vročanje in druge pospešitve po ZPP), Matjaža Voglarja (Razvoj sodne prakse v zvezi z vročanjem po sprejetju novele ZPP-D), Dide Volk (Vročanje po novem ZPP – fikcija vročitve) in drugi. Zanimivo je tudi Poročilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu in Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru o uporabi Uredbe (ES) št. 1393/2007 Evropskega parlamenta in Sveta o vročanju sodnih in izvensodnih pisanj v civilnih ali gospodarskih zadevah v državah članicah iz leta 2013.

Jedro magistrskega dela obsega šest vsebinsko zaokroženih poglavij.

V prvem poglavju vsebinskega dela je predstavljena pravna ureditev procesne zakonodaje v Republiki Sloveniji, ki obsega ustavne določbe, kratko predstavitev prava EU, izbrana temeljna načela oziroma cilje upravnega procesnega prava, kazenskega procesnega prava in civilnega procesnega prava. Predstavljena je tudi analiza (podobnosti in razlike) temeljnih načel preučevanih procesnih zakonov.

Drugo poglavje vsebuje analizo različnih primerov vročanja skozi upravni, kazenski in civilni postopek. Različni načini vročanja so prikazani na primerih posameznih judikatov sodišč.

Drugo poglavje zajema tudi analizo vpogleda v spis po posameznem postopkovnem zakonu s primerjavo z določbami ZDIJZ.

Tretje poglavje vsebinskega dela zajema mednarodno primerjavo in analizo postopkovnih zakonov v Avstriji z vidika vročanja in vpogleda v spis. Na koncu poglavja so zapisane bistvene podobnosti in razlike med preučevanima državama.

Četrto poglavje zajema empirično analizo judikatov Vrhovnega sodišča Republike Slovenije s področja vročanja in vpogleda v spis.

Peto vsebinsko poglavje predstavlja rezultate raziskave ter preverja hipoteze in s tem daje prispevek k stroki in praksi na preučevanem področju.

2 PRAVNA UREDITEV PROCESNE ZAKONODAJE V REPUBLIKI SLOVENIJI

2.1 USTAVNE DOLOČBE

V demokratično urejenih državah so pravna razmerja med subjekti urejena z različnimi pravnimi akti, ki predstavljajo nek skupek temeljnih načel in pravil, ki veljajo v državi. V Republiki Sloveniji je najvišji pravni akt Ustava, katere vsebinski poudarki so varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, zagotavljanje gospodarskih in socialnih razmerij, določitev državne ureditve, samouprave, javnih financ, zagotavljanje ustavnosti in zakonitosti ter pristojnosti Ustavnega sodišča. Ustava posveča še posebno pozornost človekovim pravicam in predstavlja temeljni akt, ki onemogoča monopolizacijo politične moči oz. oblasti nasproti ljudem. Tako je v 22. členu Ustave določeno, da je vsakomur zagotovljeno enako varstvo njegovih pravic v postopku pred sodiščem in pred drugimi državnimi organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil, ki odločajo o njegovih pravicah, dolžnostih ali pravnih interesih (Ustava, 22. člen).

V skladu z Ustavo je posledično potrebno za varovanje človekovih pravic in demokratičnega pravnega reda pravna razmerja med posameznikom in državo urediti po predpisanih postopkih v procesnih zakonih, ki urejajo določeno pravno materijo.

Ustavno pravo je temeljna pravna panoga v razmerju do drugih tradicionalnih pravnih panog, med katere poleg ustavnega prava uvrščamo še upravno, kazensko, civilno in delovno pravo. Temeljna pravna panoga je predvsem po najvišji pravni moči in po vsebini, ki jo ima ustava kot temeljni vir ustavnega prava v razmerju do zakonov in drugih splošnih aktov, ki na podlagi ustave določneje pravno urejajo družbena razmerja, ki sodijo v druge pravne panoge (Kocjančič, Ribičič, Grad & Kaučič, 2009, str. 11).

Država izvaja svoje oblastne funkcije preko državnih organov. Da bi zagotovila dovolj predvidljivo, zanesljivo in koordinirano delovanje teh organov ter ugodila tudi potrebam državljanov, mora država (prek teh organov samih) pravno urediti njihovo področje dela. Izhodišče takšnega urejanja sta teritorialna in personalna razsežnost državne oblasti, ki se jima pridružuje še kriterij opredeljenosti zadev državnega pomena po njihovi vsebini (Bohinc, Cerar & Rajgelj, 2006, str. 61-62).

Pravna enakost, ki jo imenujemo tudi enakost pred zakonom, je eno izmed temeljnih načel demokratične in pravne države (Kocjančič, Ribičič, Grad & Kaučič, 2009, str. 110).

Zakoni, podzakonski predpisi in drugi splošni akti morajo biti v skladu z ustavo. Zakoni morajo biti v skladu s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in z veljavnimi mednarodnimi pogodbami, ki jih je ratificiral državni zbor, podzakonski predpisi in drugi splošni akti pa tudi z drugimi ratificiranimi mednarodnimi pogodbami. Posamični akti in dejanja državnih organov, organov lokalnih skupnosti in nosilcev javnih pooblastil morajo temeljiti na zakonu ali na zakonitem predpisu (Ustava, 153. člen).

Državi v ožjem pomenu besede daje namreč poseben značaj oziroma kakovost prav njena pravna organiziranost. Državna oblast torej ni zgolj nekakšna voluntaristična, nekoordinirana, impulzivna ipd. politična sila, pač pa je predvsem tudi pravno urejena organizacija, ki preko pravnih aktov (ustava, zakoni, uredbe, odločbe sodnih in upravnih organov itd.) zagotavlja relativno predvidljivost, zanesljivost in skladnost svojega notranjega in zunanjega delovanja ter relativno urejeno družbeno življenje. Država, ki preko prava teži k zagotavljanju čim večje pravičnosti, svobode in varnosti posameznikov, se oblikuje kot t. i. pravna država (Pavčnik, Cerar & Novak, 2011, str. 62).

Vse do vstopa Slovenije med države članice EU je Ustava predstavljala najvišji akt države, s 1. 5. 2004 pa je del svoje suverenosti prenesla na institucije EU. Ustava se zlasti na področju človekovih pravic in temeljnih svoboščin opira na načela mednarodnega prava in mednarodne pogodbe.

Ustava je najvišji pravni akt in predstavlja vrh hierarhije pravnih aktov, saj je nadrejena vsem zakonskim in podzakonskim pravnim aktom, ki veljajo v Sloveniji. Ustava določa, da lahko pravice in obveznosti državljanov in drugih oseb državni zbor določa samo z zakonom (URS, 87. člen), kar pomeni, da zakon predstavlja osrednji splošni pravni akt, ki podrobneje ureja postopkovno in materialnopravno vsebino določene materije. Podrobnejša ureditev zakonske materije je prepuščena podzakonskim pravnim aktom (uredbe, odloki, pravilniki, navodila, odredbe,...), ki ne smejo na novo ustanavljati oziroma odpravljati pravic in dolžnosti pravnih subjektov, poleg tega pa morajo biti skladni z zakonom in ustavo. Našeta pravna materija je podlaga za izdajo konkretnih posamičnih pravnih aktov, ki jih izdajajo v postopkih državni organi. Tako sodni kot upravni akti morajo biti v skladu z zakonom in ustavo.

Slovenija kot članica EU je dolžna spoštovati tudi pravo EU, kar pomeni, da morajo tudi državni organi pri odločanju spoštovati pravne vire EU.

2.2 PRAVO EU

Pravni red EU (*acquiscommunautaire*) je precej specifičen glede na primerljive pravne ureditve nadnacionalnih, naddržavnih federalnih, konfederalnih, zveznih ali drugih mednarodnih tvorb. Posebnost evropskega prava se kaže predvsem v dejstvu, da ima vsaka država članica EU svojo nacionalno zakonodajo, istočasno pa mora postopati tudi v skladu z zakonodajo organov EU, na katere je prenesla del svoje državne suverenosti. Pravo posamezne države članice praviloma predstavljajo ustava, državni zakoni, zvezni ali kantonski zakoni ter podzakonski predpisi. Pravo EU tvorijo primarno pravo (ustanovitvene pogodbe, pogodbe o pristopu držav k EU, pogodbe med EU in tretjimi državami) ter sekundarno pravo (abstraktni in konkretni pravni akti, kot so: uredbe, direktive, odločbe, sklepi, priporočila, mnenja...).

Sekundarno pravo (sekundarni pravni akti EU) predstavljajo:

- Uredbe, ki so po izrecni določbi Pogodbe o Evropski skupnosti splošno uporabne, obvezujoče v celoti in se neposredno uporabljajo v vseh državah članicah¹. So splošni akti in so zaradi svojih učinkov, ki jih zagotavljajo v notranjem pravnem redu držav članic, primarni instrument unifikacije (poenotenja) zakonodajnega urejanja določenega pravnega področja (Grilc & Ilešič, 2004, str. 86).
- Direktive, ki so za države članice, na katere so naslovljene, zavezujoče glede cilja, ki ga je treba doseči, vendar prepuščajo nacionalnim organom izbiro oblike in metode za njegovo dosego (prenos v nacionalni pravni red). Po svoji naravi in zaradi svojih lastnosti so direktive instrument harmonizacije (prilagajanja) zakonodaje, saj državam puščajo možnost, da svojo notranjo zakonodajo prilagodijo enotnemu standardu EU in je ne nadomestijo v celoti kakor uredbe (Grilc & Ilešič, 2004, str. 87).
- Sklepi, ki so v celoti zavezujoči le za tiste države članice, na katere so naslovljeni.

Ker so lahko v državah članicah določene življenjske situacije, zaradi zgodovinskih, geografskih, političnih, gospodarskih ali drugih razlogov, pravno drugače urejene kot na ravni EU, je bilo treba zakonodajo urediti tako, da ima pravo EU prednost pred pravom držav članic (celo pred ustavnim pravom teh držav).

Sodno oblast v EU izvršuje Sodišče Evropske unije, ki skrbi za enotno razlago in uporabo prava EU. Ena izmed njegovih nalog je reševanje sporov, v katerih kot stranke nastopajo države članice, institucije EU ter pravne osebe ali posamezniki iz EU.

Po Grilcu in Ilešiču se Sodišče Evropske unije ne pojavlja le kot sodnik v sporih med akterji pravnega reda EU, temveč tudi kot oblikovalec pravnih pravil oziroma kot nekakšen »sekundarni zakonodajalec« (Grilc & Ilešič, 2004, str. 187).

Na podlagi sodne prakse Sodišča Evropske unije ter zaradi potrebe po učinkoviti implementaciji predpisov veljajo za pravo EU določena temeljna načela², zelo pomembni sta načelo neposrednega učinka in načelo primarnosti.

Načelo neposrednega učinka pomeni, da pravni akti Evropske skupnosti ne predstavljajo zgolj klasičnih norm mednarodnega prava, ki zavezuje države članice samo kot stranke mednarodnih pogodb, temveč da ima evropsko pravo neposredni učinek tudi nasproti državljanom držav članic te skupnosti in jim podeljuje pravice, na katere se lahko sklicujejo v postopkih pred državnimi ali naddržavnimi organi. Neposredni učinek razvijajo navedeni

¹ Na področju vročanja na primer Uredba Sveta (ES) št. 1393/2007 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. novembra 2007 o vročanju sodnih in izvensodnih pisanj v civilnih ali gospodarskih zadevah v državah članicah. Na civilnem področju na primer Uredba Sveta (ES) št. 1206/2001 o medsebojnem sodelovanju med sodišči držav članic pri pridobivanju dokazov v civilnih in gospodarskih zadevah.

² Več o temeljnih načelih EU glej P. Grilc in T. Ilešič: Pravo Evropske unije, 2004, str. 135-150. Podobno C. Harlow in R. Rawlings: Law and Administration, 1997, Butterworths, London, Edinburgh, Dublin.

evropski pravni akti na temelju svojega sprejema in zato ne potrebujejo nobene konkretizacije v državni zakonodaji (Kerševan, 2004, str. 264).

Drugo načelo je načelo primarnosti evropskega pravnega reda nad nacionalnim pravnim redom. Navedeno pomeni, da je v primeru kolizij norm državnega prava in evropskega prava potrebno upoštevati evropske pravne norme ter odkloniti uporabo tem normam nasprotnega nacionalnega prava, celo v primeru njihove kolizije z ustavnimi normami držav članic (Kerševan, 2004, str. 265).

Posebnosti upravnega prava glede na pravo EU:

Pomen splošnih in abstraktnih pravnih norm evropskega prava in presoja njihovega razmerja do nacionalnega prava je pogosto tako zahtevna, da presega strokovne zmogljivosti upravnih organov (npr. ugotavljanje neposrednega učinka posameznih norm direktive). Prav tako v nasprotju s sodišči upravni organi nimajo možnosti, da bi Evropsko sodišče zaprosili za predhodno odločitev o posameznem vprašanju veljavnosti in uporabe evropskega prava, ki bi razrešila morebitne nejasnosti. Ob priznavanju obveznosti uprave, da spoštuje primarnost evropskega prava, je le-ta izpostavljena tudi tveganju dvojne odškodninske odgovornosti: če neutemeljeno oziroma protipravno ne uporabi državne pravne norme, lahko odgovarja za škodo skladno z določili posameznega državnega pravnega reda, če pa v nasprotju s pravnim redom Evropske skupnosti ne uporabi norm evropskega prava in ne odkloni uporabe neskladnega državnega predpisa, lahko odgovarja za škodo po določilih evropskega prava (Kerševan, 2004, str. 265-266).

Posebnosti kazenskega prava glede na pravo EU:

Vir veljavnega kazenskega prava so tudi kazenskopravne določbe za Slovenijo obvezujočih mednarodnih konvencij in drugih mednarodnih dokumentov, sprejetih na ravni OZN, Sveta Evrope in drugih mednarodnih organizacij, članica katerih je naša država (Selinšek, 2007, str. 60).

Za nadnacionalni vir kazenskega prava veljajo tudi obvezni pravni akti EU, ki vsebujejo kazenskopravne določbe. Pri tem gre za akte, ki so zavezujoči po pravilih evropskega prava (uredba, direktiva, odločba) ali pa akte, ki postanejo zavezujoči po volji države, torej s podpisom oziroma ratifikacijo (npr. konvencije) (Selinšek, 2007, str. 61).

Področje kazenskega prava je na ravni EU najprej urejala Pogodba o ustanovitvi evropske skupnosti, ki v VI. Poglavlju govori o policijskem in pravosodnem sodelovanju v kazenskih zadevah. Kasneje pa se je predvsem preko sodne prakse Sodišča evropske unije razširilo tolmačenje, da PES ureja tudi kazenskopravne ukrepe. Tako je v sodbi C-176/03 sodišče zapisalo: »niti kazensko pravo niti pravila kazenskega postopka načeloma ne sodijo v pristojnost Skupnosti...Ta zadnja ugotovitev pa v primerih, ko učinkovite, sorazmerne in odvračalne kazenske sankcije, ki jih uporabljajo pristojni nacionalni organi, pomenijo potreben ukrep za boj proti hudim okoljskim kršitvam, ne bi smela ovirati zakonodajalca Skupnosti, da sprejme ukrepe v povezavi s kazenskim pravom držav članic, za katere meni, da so potrebni za zagotavljanje polne učinkovitosti norm s področja varstva okolja.«

Posebnosti civilnega prava glede na pravo EU:

Na področju civilnega prava so z vidika prava EU zelo pomembne sodbe ESČP, ki s svojimi odločitvami in sodbami pomembno vpliva na zagotavljanje spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin. ESČP je bilo ustanovljeno na podlagi Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin in predstavlja pritožbeni organ na področju kršitve človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

Šele s sodno prakso teh sodišč so namreč abstraktne opredelitve temeljnih procesnih jamstev dobile konkretno vsebino, predvsem pa se skozi odločbe teh sodišč zarisuje ločnica med tistimi procesnimi pravicami strank, ki sodijo na raven človekovih pravic, ter drugimi »navadnimi« ali »zakonskimi« pravicami strank v pravnem postopku (Galič, 2004, str. 20).

2.3 UPRAVNO PROCESNO PRAVO IN IZBRANA TEMELJNA NAČELA

Upravno pravo zajema zelo veliko področij, ki urejajo javnopravna razmerja med posamezniki in državo (npr. socialno varstvo, šolstvo, zdravstvo, notranje zadeve, kmetijstvo, okolje, prostor, gospodarstvo,...). Posamezno upravno področje je urejeno v materialnem predpisu in na njem temelječih podzakonskih aktih, ki ustanavljajo, spreminjajo in ukinjajo pravice, obveznosti ali pravne koristi posameznikov.

Pravice, obveznosti in pravne koristi, ki jih imajo posamezniki iz pravnih razmerij na posameznih upravnih področjih in ki so na splošno določene v materialnih predpisih, se uveljavljajo (realizirajo) v predpisanem postopku, v katerem organi javne uprave odločajo (priznavajo, odobravajo, dajejo, dovoljujejo, nalagajo, zavračajo, jemljejo, zožujejo) o konkretni pravici, obveznosti oziroma pravni koristi in s tem ustanavljajo, spreminjajo, ukinjajo oziroma ugotavljajo javnopravna razmerja posameznikov v razmerju do nosilcev oblasti. Postopek sestavljajo posamezna dejanja, ki se opravljajo in sledijo po določenem redu (Androjna & Kerševan, 2006, str. 27-28).

Vsebino, obliko, čas, kraj, način, namen, zaporedje in učinek teh dejanj, ki jih opravljajo ali pri njih sodelujejo posamezni udeleženci postopka, ter vrste, vsebino in obliko aktov, ki jih zaradi teh dejanj izdajajo organi javne uprave, kot tudi razmerja med temi organi in posameznimi udeleženci v postopku urejajo formalni (postopkovni) predpisi (Androjna & Kerševan, 2006, str. 28).

Igličar glede delovanja upravnih institucij pravi, da večino splošnih pravnih norm izvršujejo ljudje in njihove organizacije neposredno sami. Če splošna pravna norma prepoveduje ubijanje, tatvino, itd., potem jo izvršujemo tako, da ne ubijamo in ne krademo. Če je s splošno pravno normo predpisano, da je na določenem območju občine prepovedano graditi stanovanjske hiše, potem se pravo izvršuje tako, da na tem območju hiš ne postavimo. Končno izvrševanje pravnih norm poteka tudi tako, da se v realnem svetu ravnamo po sankciji pravne norme, kadar se nismo vedli v skladu z njeno dispozicijo. Z izvrševanjem sodb, sklepov in upravnih odločb (posamične in konkretne pravne norme) se v dejanskem svetu opravijo potrebni fizični premiki, ki privedejo do skladnosti med normo (svet idej) in materialno stvarnostjo (svet fizičnih dejstev). Igličar meni, da pravzaprav ni točna trditev,

da pravne predpise izvršujejo upravni organi. Pravo se izvršuje tako, da se adresati po njem ravnaajo, upravni organi pa dejansko le nadzorujejo, ali se ljudje in njihove organizacije vedejo in ravnaajo tako, kot je zapovedano s pravnimi normami. Te trditve nič ne spreminja dejstvo, da je včasih za izpolnitev zapovedi iz splošne pravne norme potreben še konkreten pravni akt (na primer odločba), da bi nekdo lahko konkretno zadovoljil zahtevo iz dispozicije splošne pravne norme (Igličar, 2009, str. 311).

Postopek, v katerem pristojni organ javne uprave odloča o pravici, obveznosti ali pravni koristi posameznika v konkretni upravni zadevi na določenem upravnem področju, je upravni (administrativni) postopek (Androjna & Kerševan, 2006, str. 27-28).

Navedeno izhaja tudi iz 2. člena ZUP, ki pravi, da je upravna zadeva odločanje o pravici, obveznosti ali pravni koristi fizične ali pravne osebe oziroma stranke na področju upravnega prava. Šteje se, da gre za upravno zadevo, če je s predpisom določeno, da organ v neki stvari vodi upravni postopek, odloča v upravnem postopku ali izda upravno odločbo, oziroma če to zaradi varstva javnega interesa izhaja iz narave stvari.

V tem postopku, katerega namen je zadovoljitev javne koristi in zakonite koristi posameznika, pristojni organ ugotavlja in presoja na zahtevo posameznika ali po lastni pobudi (uradoma) na podlagi zbranega dokaznega gradiva, ali so v konkretno določenem primeru izpolnjeni predpisani pogoji za pridobitev, povečanje, zmanjšanje ali izgubo določene pravice oziroma za naložitev, povečanje, zmanjšanje, ukinitve ali oprostitev določene obveznosti, ter izda o tem ustrezen konkretni upravni akt ali upravno odločbo (Androjna & Kerševan, 2006, str. 27-28).

Upravno procesno pravo v Sloveniji je urejeno v Zakonu o splošnem upravnem postopku (ZUP), ki vsebuje pravila za splošni upravni postopek. Obstajajo pa tudi drugi posebni upravni postopki, ki določena procesna dejanja obravnavajo drugače zaradi specifičnosti upravnega področja, zaradi katerega so sprejeti (npr. Zakon o davčnem postopku).

Splošni upravni postopek je pravno urejeno zaporedje dejanj, katerih cilj je oblikovati upravno pravno razmerje. To razmerje se od vseh drugih pravnih razmerij razlikuje po načinu svojega nastanka, saj nastane na podlagi enostranske in avtoritativno izjavljene volje zastopnika javnega interesa. V procesu nastajanja tega razmerja si stranke niso enakopravne, saj zastopnik javnega interesa v tem procesu nastopa z voljo močnejšega (Jerovšek, in drugi, 2004, str. 36).

ZUP v prvem delu zakona določa temeljna načela upravnega postopka, in sicer načelo zakonitosti (6. člen), načelo varstva pravic strank in varstva javnih koristi (7. člen), načelo materialne resnice (8. člen), načelo zaslišanja stranke (9. člen), načelo proste presoje dokazov (10. člen), načelo dolžnosti govoriti resnico in poštena uporaba pravic (11. člen), načelo samostojnosti pri odločanju (12. člen), načelo pravice do pritožbe (13. člen) in načelo ekonomičnosti postopka (14. člen).

Gre za načela, ki jih državni organi, kadar odločajo o pravicah, obveznostih ali pravnih koristih posameznikov ali pravnih oseb, morajo upoštevati pri vodenju in končni odločitvi v konkretnem upravnem postopku.

Temeljna načela ZUP imajo svoj izvor tako v Ustavi kot v nekaterih pravnih aktih EU, npr. v Resoluciji št. (77) 31, ki ščiti posameznika v razmerju do aktov upravnih organov³.

Za izvedbo temeljnih načel ZUP je zelo pomembna tudi Listina EU o temeljnih pravicah⁴, ki v 41. členu zavezuje države članice, da udeležajo pravico vsakega, da institucije, organi, uradi in agencije Unije njegove zadeve obravnavajo nepristransko, pravično in v razumnem roku. Navedena pravica je poimenovana kot pravica do dobrega upravljanja (ang: Right to good administration), ki med drugim zajema tudi pravico vsakega do vpogleda v svoj spis ob spoštovanju legitimnih interesov zaupnosti ter poklicne in poslovne tajnosti.

Devet temeljnih načel po ZUP predstavlja minimalne procesne standarde, ki morajo biti zagotovljeni stranki v vsakem postopku. Temeljna načela so že po vrstnem redu urejena in opredeljena tako, da kažejo minimum pravic strank ter dolžno ravnanje organa pri vodenju postopka in odločanju. Temeljna načela ZUP v več delih niso le zakonska načela, ampak operacionalizirajo celo ustavne norme (Jerovšek & Kovač, 2010, str. 25).

Na tem mestu so predstavljena izbrana temeljna načela, ki so specifična za ZUP.

2.3.1 NAČELO VARSTVA PRAVIC STRANK IN VARSTVA JAVNIH KORISTI

Pri postopanju in odločanju morajo organi omogočiti strankam, da čim lažje zavarujejo in uveljavijo svoje pravice; pri tem morajo skrbeti za to, da stranke ne uveljavljajo svojih pravic v škodo pravic drugih in ne v nasprotju z javno koristjo, določeno z zakonom ali z drugim predpisom (ZUP, 7. člen).

Pravna teorija pojem javne koristi in javnega interesa večkrat uvršča med t. i. nedoločne pravne pojme, pri katerih zakonodajalec vsebine velikokrat ne določi natančno s pravno normo, zato je vsebina prepuščena tistemu, ki to normo uporablja. Materialni predpisi namreč javne koristi in javnega interesa ne določajo izrecno, temveč posredno.

Organ mora omogočiti stranki, da v postopku uveljavi ali zavaruje svoje procesne pravice, pri odločanju pa materialne pravice, ki jih daje predpis, medtem ko mora javno korist zaščititi po uradni dolžnosti v mejah predpisov. To pomeni, da mora organ, ki vodi postopek, ves čas postopka paziti, da se ne oškodujejo niti pravice strank niti drugih oseb in ne javne koristi (Jerovšek, in drugi, 2004, str. 72).

³ Resolution (77) 31 on the Protection of the Individual in Relation to the Acts of Administrative Authorities (Resolucija o varstvu posameznika v povezavi z akti upravnih organov).

⁴ Charter of Fundamental Rights of the European Union (Listina EU o temeljnih pravicah).

Javni interes varujejo pri odločanju o upravnih zadevah upravni organi države in lokalnih skupnosti, ne pa tudi sodišča⁵, katerih funkcija neodvisnega nadzornika v upravnem sporu je s tem nezdružljiva, saj mora v okviru zakona enakovredno varovati tudi zasebne interese posameznikov. Sodišče je namreč strokovni organ, katerega avtoriteta sicer izvira iz legitimacije s strani ljudstva (pa čeprav posredne), vendar ni ne personalno in ne organizacijsko oblikovano, pa tudi ne namenjeno definiranju javnega interesa, ki sodi primarno v krog vrednostnega, torej političnega odločanja (Androjna & Kerševan, 2006, str. 94-95).

Predmeta presoje, kdaj gre v nekem postopku za javno korist oziroma kaj javna korist sploh je, ni lahko definirati. Tako Jerovšek meni, da načelo varstva javne koristi opredeljuje smisel upravnega postopka nasploh. Pri varovanju javnih koristi gre za razmerje med posameznikom in družbo oziroma državo. Če lahko država bolj ali manj prepušča posamezniku odločanje o njegovih potrebah in interesih, ni nobene potrebe po ureditvi medsebojnih razmerij, ker med posameznikom in državo ne prihaja do kolizijskih interesov. Če pa država pravico omeji, jo omeji zaradi enakih ali drugačnih potreb ali interesov drugih subjektov (Jerovšek, 2004, str. 73).

Zanimivo pa Kerševan pravi, da je primarnost interesa, ki je varovan v posamezni normi, lahko vprašljiva, saj jo je potrebno razpoznavati iz vsake norme posebej. Meni, da je to vrednotenje lahko odvisno od subjektivnega prepričanja razlagalca, ali gre v posameznem primeru za primarno usmerjenost k javnemu interesu na podlagi zasledovanja določene širše skupne koristi, ali pa gre za zadovoljevanje zgolj parcialnih koristi posameznikov (Kerševan, 2004, str. 71).

Primer judikata Vrhovnega sodišča (Sklep I Up 1413/2006 z dne, 11. 10. 2006) na primer pokaže, kako pomemben je javni interes, ko sodišče pove, da obveznost, določena v odločbi, v izpodbijanem upravnem sporu, pomeni konkretizacijo javne koristi, opredeljene v 2. členu in 1. odstavku 30. člena Zakona o elektronskih komunikacijah. V primeru izdaje odločbe po 22. členu navedenega zakona mora zato tožena stranka že po samem zakonu naložiti določenemu operaterju s pomembno tržno močjo obveznosti, da omogoči dostop do storitev vseh medmrežno povezanih operaterjev. Izdaja začasne odredbe v korist tožeče stranke bi zato tudi po mnenju pritožbenega sodišča bila v nasprotju z javno koristjo, ki jo izpodbijana odločba zasleduje in zato tožeča stranka neutemeljeno zatrjuje, da odložitev izvršitve izpodbijane odločbe do pravnomočne rešitve sodnega spora ne nasprotuje javni koristi. V konkretnem primeru javna korist neposredno izhaja iz

⁵ Tako na primer Upravno sodišče pri odločanju o konkretni upravni zadevi, zoper katero je bil sprožen upravni spor po ZUS-1, obravnava toženca (državni organ,..) in tožnika (fizična, pravna oseba,..) kot enakovredna subjekta, saj v postopku zastopa javni interes tretja stranka, to je državni pravobranilec. Vendar pa sme Upravno sodišče spremeniti odločitev v zadevi le, če je bila ta nezakonita, ne sme pa posegati v javni interes oz. usklajevati javni in zasebni interes.

navedenega zakona. Škoda, ki jo tožeča stranka zatrjuje in pavšalno navaja, tudi ni sorazmerna z javno koristjo, ki bo z izvršitvijo izpodbijane odločbe dosežena.

Pri preučevanju načela varstva pravic strank in varstva javnih koristi ugotavljam, da lahko načelo varstva »javne koristi« predstavljata zelo nedoločen pojem za organe, ki vodijo postopke in odločajo v upravnih zadevah. Menim, da se organi večkrat niti ne zavedajo, da je v določenem upravnem postopku potrebno varovati javno korist, saj se v postopkih praviloma srečujejo s strankami (fizične, pravne osebe in druge stranke), ki zadovoljujejo le svoje interese, javna korist pa v postopku tudi ni vedno takoj razvidna oziroma je zakonodajalec morebiti namerno ali iz drugih razlogov ni opredelil v področnem zakonu. Kaj je bistvo javne koristi po ZUP, zakon sicer ne določa posebej, je pa na primer v 144. členu ZUP določeno, da so nujni ukrepi v javnem interesu podani, če obstaja nevarnost za življenje in zdravje ljudi, za javni red in mir, za javno varnost ali za premoženje večje vrednosti. Kako pomembno je varovanje javne koristi, kaže tudi določba 278. člena ZUP, ki pravi, da se lahko izvršljiva odločba razveljavi, če to narekujejo nujni ukrepi v javnem interesu, ki jih ni mogoče odlagati ali če nevarnosti ni bilo mogoče uspešno odvrniti z drugimi sredstvi, s katerimi bi bile manj prizadete pridobljene pravice.

Če ima uradna oseba v postopku težave, kadar definira javno korist, pa ima po drugi strani lahko težave, kadar mora po uradni dolžnosti varovati koristi stranke. Stranka v postopku namreč ni samo aktivna stranka (oseba, ki je podala vlogo ali oseba zoper katero se vodi postopek), pač pa so lahko stranke tudi druge osebe. Tako Jerovšek pravi, da se v upravnem postopku lahko odloča tudi o pravnih koristih posameznikov ali drugih oseb, kar pomeni, da je treba dati možnost sodelovati v postopku tudi tistim, na katerih pravne koristi lahko vplivajo odločitve organov. Zato so nosilci pravnih koristi enakopravne stranke v postopku, v katerem lahko vplivajo na vsebino konkretnega pravnega razmerja (pravico) nekoga drugega, ker bi to razmerje lahko poseglo v njihove pravne koristi (Jerovšek, 2004, str. 41).

Kerševan pravi, da je predmet presoje pri izvrševanju sodnega nadzora nad upravo (v tem primeru govorimo o sodnem nadzoru upravnega sodišča) varstvo javnih pravic ali pravnih interesov posameznikov, ki so bili z določenim ravnanjem uprave prizadeti. Odločanje sodišča tako praviloma temelji na normah javnega prava, pri čemer je pri odločanju potrebno upoštevati tudi vse pravne garancije, ki jih je javno pravo z namenom zaščite posameznika oblikovalo v času svojega razvoja: npr. človekove pravice in temeljne svoboščine, temeljna ustavna in pravna načela delovanja uprave in podobno. Po njegovem mnenju je v primeru sodnega nadzora nad upravo zasebni interes posameznika vedno soočen z javnim interesom, ki ga uveljavlja in zastopa pristojni nosilec upravne funkcije. Javni interes je v tem primeru zastopan s strani ene od pogodbenih strank in torej ne sme biti temelj odločanja sodišča, saj nepristranskost in neodvisni položaj sodišča v razmerju do obeh strani v sporu terja tudi njegovo indiferentnost do vseh udeleženih interesov (Kerševan, 2004, str. 211-213).

Podobno navaja Kovačeva, ko pravi, da je na ravneh regulacije in posledičnega izvajanja pomembno posebej ločiti, kdaj lahko govorimo o splošnem družbenem ali (že) javnem interesu, saj ta determinira delo javne uprave kot legitimno in pravično. Meni, da ni vsaka

korist za družbo ali večino že »javni interes«. Vsebinsko mora biti določeno v javnem interesu v dobro družbene večine in kumulativno v skladu s temeljnimi človekovimi pravicami oziroma pravicami manjšin, formalno pa lahko o javnem interesu govorimo šele, ko in kolikor določene vrednote kot take vključi v veljavno pravo pristojen normodajalec (Kovač, Rakar & Remic, 2012, str. 54).

Kovačeva in Severjeva pravita, da naj bi javna uprava predvsem pri procesih, kjer uporablja represivna pooblastila in ima v razmerju do drugih udeležencev nadrejen položaj, najprej optimirala (zmanjšala) potrebo po oblastnem posegu v razmerja že pri pripravi predpisov. Na ravni samega izvajanja veljavne zakonodaje pa je naloga javne uprave, da v posamičnih primerih in v celoti svojih pristojnosti uravnoteženo skrbi tako za pravice posameznih strank kot učinkovito zaščito javnega interesa. Med drugim nakazujeta, da bi bilo treba materialnopravno deregulirati področja, kjer varstvo javnega interesa ne terja urejanja razmerij na oblasten način in jih prepustiti samourejanju deležnikov (Kovač & Sever, 2012, str. 119).

Na primeru odločbe Ustavnega sodišča (U-I-284/94 z dne 4. 2. 1999) lahko nazorno vidimo, kako se je (javni) pravni interes na področju tujcev z vidika varstva pravic strank spreminjal skozi določeno časovno obdobje. Ustavno sodišče v citirani odločbi med drugim pravi, da je ena izmed prvih posledic neurejenega pravnega položaja državljanov drugih republik bila ta, da so pristojni upravni organi z dnem, ko je za te osebe začel veljati ZTuj (Zakon o tujcih), na podlagi določbe drugega odstavka njegovega 81. člena prenesli te osebe iz registra stalnega prebivalstva v evidenco tujcev. Prenos je bil narejen po uradni dolžnosti, ne da bi bili državljani drugih republik seznanjeni s prenosom in poučeni o njihovem novem pravnem položaju. Ustavno sodišče pri tem pravi, da državljani drugih republik, ki se niso odločili za slovensko državljanstvo, povsem upravičeno niso mogli pričakovati, da bodo izenačeni s tujci, ki šele prihajajo v Republiko Slovenijo, in da bodo izgubili stalno prebivališče in še to brez vsakršnega obvestila. Slovenija kot bodoča država se je v osamosvojitvenih aktih zavezala, da bo zagotavljala varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin vsem osebam na ozemlju Republike Slovenije, ne glede na njihovo narodno pripadnost, brez sleherne diskriminacije, skladno z Ustavo Republike Slovenije in veljavnim mednarodnim pravom. V tem primeru se je pokazalo, da je bil javni interes uradne politike Slovenije najprej v tem, da se onemogoči vse »moteče elemente – tujce«, kar je bilo najbrž posledica strahu, da se v Sloveniji ne bi zgodili podobni scenariji kot v drugih bivših državah SFRJ. Skozi čas pa se je izoblikovalo drugačno politično in družbeno stališče, ki je pripomoglo k odpravi kršitev na tem področju.

Na tem mestu se pridružujem stališču Kerševana in Kovačeve, ki pravita, kako zelo pomembno nalogo ima organ odločanja (tako zakonodajalec kot nato upravni organ, ki izvršuje določbe zakona) v primeru kolizije med javnim in zasebnim interesom, saj je posameznik do države pogosto v neenakem položaju, včasih gredo odločitve organov celo v škodo varstva človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Še vedno aktualen je primer izbrisanih, ko je zaradi javnega interesa države oziroma politične oblasti, ki je bila takrat na oblasti, prišlo do množičnega izbrisa tujcev s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji, ki v obdobju po osamosvojitvi Slovenije iz takšnih ali drugačnih razlogov niso želeli ali mogli

pridobiti slovenskega državljanstva in jih je Ministrstvo za notranje zadeve izbrisalo iz registra stalnega prebivalstva, ne da bi pristojni upravni organi izdali kakšen upravni akt, na katerega bi se lahko vpletene stranke pritožile. Na nezakonito stanje je opozorilo in zahtevalo ustrezno sanacijo Ustavno sodišče, toda šele na podlagi sodb ESČP je Slovenija začela sanirati narejene napake iz preteklosti.

Lovljenje ravnotežja med načelom varstva pravic strank in varstva javnih koristi je za organe odločanja lahko zelo problematično, pa vendar menim, da bi morali pri odločanju v upravnih postopkih upoštevati vedno širše zastopano stališče določenih teoretikov. Na primer: »Ključna funkcija upravno-procesnih pravil je uravnotežena zaščita podrejene stranke v postopku, saj javni interes sicer mora prevladati, vendar ne absolutno« (Kovač, Remic & Sever, 2015, str. 32).

Tudi na evropski ravni prihaja do spoznanj, da morajo biti pravila o upravnih postopkih zasnovana tako, da enakovredno maksimirajo dvojni cilj javnega prava: zagotoviti spodbujanje učinkovitega izvajanja javnih nalog ob istočasnem varovanju pravic posameznikov⁶ (ReNEUAL, 2014, str. 4).

2.3.2 NAČELO ZASLIŠANJA STRANKE

Preden se izda odločba, je treba stranki dati možnost, da se izjavi o vseh dejstvih in okoliščinah, ki so pomembne za odločbo (zaslišanje stranke). Če so v postopku udeležene stranke z nasprotujočimi interesi, mora imeti vsaka stranka možnost, da se izjavi o zahtevkih in navedbah nasprotne stranke (ZUP, 9. člen).

Načelo zaslišanja stranke daje stranki tri temeljne pravice: pravico udeleževati se ugotovitvenega postopka, pravico izjaviti se o vseh dejstvih in okoliščinah ter pravico izpodbijati ugotovitve in navedbe organa in nasprotnih strank ter drugih udeležencev postopka (Jerovšek, in drugi, 2004, str. 86).

Načelo zaslišanja stranke ima v upravnem postopku drugačno vsebino in vrednost, kot ga ima npr. v pravdnem postopku, v katerem je zaslišanje strank dokazno sredstvo (Androjna & Kerševan, 2006, str. 103).

Androjna med drugim tudi pravi, da nalaga načelo zaslišanja stranke organu predvsem dolžnost, da da stranki pred izdajo odločbe možnost seznaniti se z rezultatom ugotovitvenega postopka in izjaviti se o dejstvih in okoliščinah, pomembnih za odločbo, ter s tem možnost braniti, zavarovati in uveljaviti svoje pravice in z zakonom zavarovane koristi. Zaradi te dolžnosti organa je stranka v upravnem postopku v ugodnejšem in bolj zavarovanem položaju kot npr. v pravdnem postopku (Androjna, 1992, str. 27).

⁶ Več o tem glej tudi W. Rusch: Administrative Procedures in EU Member States, 2009, SIGMA, Budva-Montenegro.

Upoštevanje tega načela zahteva, da uradna oseba stranko povabi k posameznim dejanjem postopka (na ustno obravnavo, ogled kraja, zaslišanje prič) in ji tudi sicer omogoči aktivno udeležbo v postopku ter možnost izjasnitve o dejstvih, pomembnih za odločitve. To je še posebej pomembno v primerih, ko uradna oseba iz predloženih oziroma zbranih dokazil ugotovi, da bo treba zahtevek zavrniti, aktivno sodelovanje (zaslišanje) stranke v postopku pa bo prispevalo k razjasnitvi zadeve (Grafenauer & Breznik, 2009, str. 191).

Načelo zaslišanja stranke v smislu, da mora imeti vsaka stranka možnost, da se izjavi o zahtevkih in navedbah nasprotne stranke, zanimivo prikaže judikat Vrhovnega sodišča (U 1814/94-6 z dne, 26. 9. 1996). Vrhovno sodišče v tej sodbi zapiše: »Ker je po določbah 8. in 143. člena ZUP pred izdajo odločbe treba dati stranki možnost, da se izjavi o dejstvih in okoliščinah, ki so pomembne za odločbo, odločbe ni možno opreti na zaupne spise, ki stranki pred odločitvijo niso bili dostopni, temveč je na podlagi pridobljenih podatkov iz zakonito zaupno določenih listin (na primer po 93. členu Zakona o socialnem varstvu - ZSV, Uradni list, št. 54/92 in popravek št. 56/92) treba začeti izvajati dokaze o dejstvih, ki jih vsebujejo, če gre za dokazovanje za odločitev pomembnih dejstev«. Navedeni primer nazorno pokaže, kako zelo pomemben je institut vpogleda v spis, celo v primeru, ko gre za zaupne spise. V upravnih postopkih je stranka upravičena do vpogleda v spis tudi v primeru, ko so v spisu tajni podatki, pri čemer stranka svoje upravičenje izkazuje na podlagi 82. člena ZUP, ki ji daje pravno podlago za vpogled.

Seveda pa načelo zaslišanja stranke ni samo v domeni ZUP-a, temveč je prisotno tudi v drugih procesnih zakonih. Pri preučevanju judikature nemškega Ustavnega sodišča na primer Galič⁷ navaja, da nemško ustavno sodišče ugotavlja, da pravice do izjave v sodnih postopkih ni uveljavila šele Ustava, pač pa gre za »procesno prapravico«, torej pravico, ki je že dolgo uveljavljena v zakonski ureditvi oziroma pravni tradiciji sodnih postopkov. Nadalje ugotavlja, da je pravica stranke, da se seznani z uvedbo sodnega postopka, termini sodnih narokov, vlogami nasprotne stranke (vključno s prilogami), listinami, ki jih priskrbi sodišče, ter sodnimi odločbami, nujen predpogoj za učinkovito uresničitev pravice stranke, da se v postopku izjavi. Nemško ustavno sodišče pravi, da najpomembnejši zakonski institut, ki služi uresničevanju pravice do informacije kot dela pravice do izjave po 103. členu Ustave⁸, tvorijo pravila o vročanju. Ureditev vročanja mora zagotoviti, da bo udeleženec sodnega postopka seznanjen z ravnanji nasprotne stranke in da bo temu primerno lahko pripravil svojo obrambo oziroma uveljavljanje zahtevka. Ker vročitev služi zagotovitvi ustavne pravice, mora tudi za vse izjeme od te zahteve obstajati ustavno sprejemljiv razlog. Razlogi varstva pravic nasprotne stranke ter zahteve po pospešitvi postopka lahko opravičujejo institute, kot so nadomestna vročitev in celo vročitev z objavo na sodno desko, vendar strogo v ustavno sprejemljivih okvirih.

Zanimiv je judikat Vrhovnega sodišča (X Ips 611/2005 z dne, 15. 12. 2009), ki presodi, da je pravilno stališče sodišča prve stopnje in tožene stranke, da je bilo treba prvostopenjsko

⁷ Več o tem glej A. Galič, Ustavno civilno procesno pravo, Ljubljana 2004, str. 198-218.

⁸ 103. člen Nemške Ustave (Grundgesetz)

odločbo odpraviti in vrniti zadevo v nov postopek prvostopenjskemu organu, saj prizadeta stranka ni bila seznanjena s tožnikovo vlogo z dne, 15. 6. 2002, na podlagi katere je prvostopenjski organ obnovil postopek izdaje odločbe o izpolnjevanju pogojev za opravljanje gostinske dejavnosti. Zato je bilo prekršeno načelo zaslišanja stranke (9. člen ZUP), zaradi česar je tožena stranka pravilno odpravila prvostopenjsko odločbo (3. točka drugega odstavka 237. člena ZUP).

Da mora imeti stranka v postopku možnost, da se izjavi o vseh dejstvih in okoliščinah, ki so pomembne za odločbo, nazorno kaže tudi odločba Ustavnega sodišča (Up-147/96 z dne, 13. 3. 1997), kjer je Ustavno sodišče navedlo, da pritožnik v ustavni pritožbi pravilno navaja, da bi o edinem "dejstvu", na katerem temelji nova odločba ("dejstvo služenja v oboroženih silah tuje države"), MNZ po ZUP-u bilo dolžno pritožnika zaslišati "in mu dati možnost, da se o tem izpove". Ustavno sodišče je že odločilo, da ustavna pravica iz 22. člena posamezniku v upravnem postopku zagotavlja, da mu mora upravni organ dati možnost, da se izjavi o dejstvih in okoliščinah, ki so pomembne za odločitev (odločba št. Up-17/95 z dne, 4. 7. 1996), pritožniku pa taka možnost ni bila dana. S tem je bila očitno kršena njegova ustavna pravica iz 22. člena Ustave.

Podobno o tem meni Kovačeva, ki pravi, da so pregled dokumentov in njihov prepis ter kopiranje (82. člen ZUP) izrazi načel varstva pravic strank in zaslišanja, torej v končni posledici same zakonitosti (Kovač, 2004, str. 90).

Na tem mestu je potrebno poudariti, da načelo zaslišanja stranke (9. člen ZUP) ne pomeni isto kot izjava stranke (188. člen ZUP), ki predstavlja dokazno sredstvo, na kar uradna oseba stranko izrecno opozori, saj je stranka v primeru krive izpovedbe kazensko in materialno odgovorna. Pravica do zaslišanja stranke je namreč tudi ustavna pravica, ki daje posamezniku možnost, da se izjavi o vseh dejstvih, dokazih in delu organa pred izdajo upravnega akta, s tem pa tudi nadzira organ.

Na podlagi predstavljenih judikatov sodišč ugotavljam, da je načelo zaslišanja stranke po ZUP zelo pomembno in v direktni povezavi z institutom vpogleda v spis, saj če stranka nima možnosti vpogleda v dokumentacijo, predložene listine in dokaze, potem tudi ne more ustrezno uveljavljati svoje pravice in braniti svoje interese. To potrjuje tudi določba sedmega odstavka 82. člena ZUP, ki pravi, da ima stranka, prizadeti državni organi in vsakdo drug, ki verjetno izkaže, da ima od tega pravno korist, pravico zahtevati obvestila o poteku postopka.

2.3.3 NAČELO SAMOSTOJNOSTI PRI ODLOČANJU

Organ vodi upravni postopek in odloča v upravnih zadevah samostojno v okviru in na podlagi zakonov, podzakonskih predpisov, predpisov samoupravnih lokalnih skupnosti in splošnih aktov, izdanih za izvrševanje javnih pooblastil. Uradna oseba samostojno opravlja dejanja v upravnem postopku in v tem okviru ugotavlja dejstva in okoliščine ter na podlagi ugotovljenih dejstev in okoliščin uporablja predpise oziroma splošne akte, izdane za izvrševanje javnih pooblastil (ZUP, 12. člen).

Organ je v konkretni zadevi vezan le na ustavo, zakone, podzakonske predpise, predpise samoupravnih lokalnih skupnosti in splošne akte, izdane za izvrševanje javnih pooblastil, od vstopa Slovenije v EU pa v skladu z načelom zakonitosti tudi na predpise EU (Jerovšek, in drugi, 2004, str. 101).

Pravico do samostojnosti ima uradna oseba v okviru pooblastil, ki jih ima za opravljanje posameznih dejanj, ali za vodenje postopka ali pa tudi za odločanje (28. in 30. člen ZUP). To pomeni, da tudi predstojnik upravnega organa ne sme osebi, ki je pooblaščen za vodenje postopka in za odločanje v upravnih zadevah, dajati konkretnih navodil glede vodenja postopka in odločanja, če je pooblastilo za odločanje prenesel nanjo (Jerovšek, in drugi, 2004, str. 102).

Zanimivo pa Androjna in Kerševan pravita, da so za pravilno izvrševanje upravnega odločanja predstojniki tudi odgovorni, tako pravno kot tudi politično, in to ne glede na to, ali je bilo v konkretni upravni zadevi podeljeno pooblastilo za odločanje posameznemu uradniku. Prav v tem se bistveno razlikuje odgovornost za upravno odločanje od sodnega odločanja: predsednik sodišča ne bo nikoli odgovarjal za odločitve sodnikov, ki so vsak posamezno nosilci sodne funkcije, medtem ko se minister ali drugi predstojnik ne more nikakor izogniti odgovornosti za odločitev, sprejeto v okviru organa, ki ga vodi (Androjna & Kerševan, 2006, str. 118).

Da ima načelo samostojnosti pri odločanju v upravnem postopku drugačen pomen kot samostojnost pri odločanju na sodiščih, kaže tudi to, da so upravni organi pri izvrševanju upravnih nalog vezani tudi na navodila višjih upravnih organov, ki jih ti izdajajo v okviru zakonskih pristojnosti. To pomeni, da ta navodila nimajo neposrednega pravnega učinka nasproti tretjim osebam in tako ne pomenijo splošne in abstraktne pravne regulacije, torej predpisov, saj so adresati ter navodil zgolj upravni organi (Androjna & Kerševan, 2006, str. 116).

Navedeno potrjuje sodba Vrhovnega sodišča RS (U 720/94-9 z dne, 2. 10. 1996) v zadevi ugotavljanja državljanstva, kjer sodišče med drugim pravi, da sklicevanje tožene stranke na mnenje drugega organa, v tem primeru na Ministrstvo za pravosodje in upravo z dne, 7. 1. 1993, pomeni kršitev načela o samostojnosti pri odločanju (10. člen ZUP), saj organ, ki vodi upravni postopek, samostojno ugotavlja dejstva in okoliščine ter na tej podlagi z uporabo predpisov odloči v zahtevku. Zato je utemeljen tožbeni ugovor o nepopolnem oziroma o zmotno ugotovljenem dejanskem stanju, in tudi o kršitvah pravil postopka. Tožena stranka dejstva, kdaj je sodba postala pravnomočna, ni ugotovila, ob navedbah tožnikov, da je bila na sodbo vložena pritožba in njeni zavrnitvi v letu 1946, pa tega tudi z zaslišanjem tožnikov ni razčistila. Šele ko bo tožena stranka v dopolnjenem postopku ugotovila, kdaj je postala sodba vojaškega sodišča pravnomočna, bo lahko sklepala, kdaj je bila tudi izvršljiva in s tem v zvezi kazni odvzema državljanstva realizirana.

Tako Kerševan pravi, da je funkcija sodne veje oblasti odločanje o pravicah in obveznostih subjektov na podlagi pravnih norm, torej ugotavljanje obstoja in uveljavljanja določenih pravic posameznikov praviloma na podlagi postopka, sproženega za razrešitev

posameznega spornega razmerja med subjekti. Po njegovem mnenju je sodna veja oblasti v določeni meri blizu izvršilni funkciji, saj izvršuje zakone in druge predpise, vendar je pri svojem odločanju vezana na zahtevek posameznika, torej načeloma ne more delovati na podlagi lastne pobude, po uradni dolžnosti. V odločitve sodne oblasti ne morejo posegati druge veje oblasti, pri čemer obratno ni izključeno, oziroma je izvrševanje sodne nadzorne funkcije v sodobnih državnih ureditvah celo izrecno predvideno. Nosilec sodne funkcije oblasti prav tako praviloma ni udeleženec pravnega razmerja, o katerem bo odločil, temveč presoja pravna razmerja med drugimi subjekti, torej v tuji stvari, tako da pri odločanju ni udeležen z lastnim interesom, temveč le odloča o pravnemu varstvu civilnih pravic in zasebnih interesov strank v postopku (Androjna & Kerševan, 2006, str.143-144).

Pavčnik v enem od svojih člankov navaja, da se neodvisnost/samostojnost sodnikov kaže kot vsebinska (funkcionalna) neodvisnost v smislu neodvisnosti od zakonodajnega telesa, od izvršilno-upravnih organov, od sodne oblasti in od družbe ter kot personalna (organizacijska) neodvisnost. Načelo samostojnosti pri odločanju sodnikov se še evidentno izrazi skozi ustavno določbo 156. člena Ustave RS, da sodnik, ki ravna neodvisno, ni vezan na vsak zakon. Če je sodnik neodvisen, svobodno presoja, ali je zakon ustavno skladen in ali ga je mogoče ustavno skladno razlagati. Vezanost na ustavo in zakon narekuje, da mora biti sodnik pozoren tudi na ustavnopravna vprašanja in da mora vselej, ko je prepričan, da je zakon v nasprotju z ustavo, »postopek prekiniti in začeti postopek pred ustavnim sodiščem« (Pavčnik, 2014, str. 11-14).

Za razumevanje načela samostojnosti je zanimiva tudi sodba Ustavnega sodišča (U-I-42/12 z dne, 7. 2. 2013), kjer je skupina poslancev in poslank izpodbijala določene člene Zakona o državni upravi (Uradni list RS, št. 113/05 – uradno prečiščeno besedilo, 48/09 in 21/12), pred Ustavnim sodiščem, saj je menila, da je prišlo do kršitve načela delitve oblasti, ko je Vlada RS z zakonom prenesla organizacijo in status tožilstva (ki spada v pravosodno vejo oblasti) z ministrstva pristojnega za pravosodje, na ministrstvo, pristojno za notranje zadeve. Med drugim so menili, da je treba pri delu državnega tožilstva zaradi njegove vloge v kazenskem postopku, izključiti vse tiste oblike podrejanja, ki so značilne za organe izvršilne oblasti. Državni zbor RS je nasprotno menil, da – drugače kot velja za sodnike – Ustava ne vsebuje določb, ki bi določale neodvisnost državnih tožilcev. Tudi doktrina zunanjega videza neodvisnosti se je v praksi ESČP, Ustavnega sodišča in Vrhovnega sodišča razvila v zvezi s sodniki kot nosilci sodne veje oblasti⁹. Zato je po mnenju Državnega zbora pri državnih tožilih težko na enak način kot pri sodnikih govoriti o zunanjem videzu njihove neodvisnosti in nepristranskosti. Državni tožilec namreč v kazenskem postopku v pretežni meri nastopa kot stranka postopka na strani države, zato obdolženec in javnost njegovo vlogo dojemata bistveno drugače kot vlogo sodnika. V sodbo Ustavnega sodišča RS se v tem primeru ne bom spuščala, saj imam določene pomisleke glede sodbe, je pa zanimivo,

⁹ Na evropski ravni zanimiva tudi t. i. Bordojska deklaracija o vlogi sodnikov in tožilcev v demokratični družbi, ki sta jo 8. 12. 2009 sprejela Posvetovalni svet evropskih sodnikov in Posvetovalni svet evropskih tožilcev.

kako pomembna je lahko samostojnost organov pri odločanju, še posebej, kadar želijo na to samostojnost vplivati politične stranke.

Ugotavljam, da ima načelo samostojnosti v upravnem postopku vsebinsko nekoliko drugačno vlogo kot samostojnost v sodstvu. Na nek način je to razumljivo, saj v upravnem postopku ne nastopajo enakovredne stranke, pač pa v postopku sodelujejo oblastni organ, katerega prvenstvena naloga je varovanje javnega interesa (včasih tudi izvajanje represivnih ukrepov), in stranka. Ker mora organ v postopku varovati javni interes, je razumljivo, da mu lahko vlada ali ministrstvo daje usmeritve in navodila za delo organa ali obvezna navodila za izvajanje predpisov. Pri tem pa je potrebno poudariti, da se vlada ali ministrstvo ne smeta nikoli vpletati v konkretno zadevo, ki jo vodi organ, razen v primeru, ko mora kot drugostopenjski organ prevzeti točno določeno upravno zadevo v reševanje, če prvostopenjski organ ne odloči v roku in kljub opozorilu ministrstva ne odloči niti v dodatnem roku, ki ga je ministrstvo določilo (18. člen ZUP – molk organa). V tem primeru ne govorimo o poseganju v samostojnost organa, pač pa o odpravi nezakonitosti, ki jo je povzročil prvostopenjski organ, ko ni odločil o zahtevku stranke v zakonitem roku. Neodvisnost sodišč oziroma sodnikov pri odločanju je drugačna, kar se kaže tudi skozi razne odmevne sodbe, ki jih včasih laična javnost ne more razumeti, saj so velikokrat v neskladju z večinskim mnenjem državljanov ter nekaterimi drugimi načeli (npr. načelo legitimnosti, morale).

2.4 KAZENSKO PROCESNO PRAVO IN IZBRANA TEMELJNA NAČELA

Kazensko pravo se v zametkih pojavlja že, odkar je človek začel aktivno vstopati v medčloveške odnose oziroma odkar je prišlo do nastanka človeških skupnosti. Zaradi interakcij med ljudmi je nujno prihajalo do določenih neželjenih oziroma deviantnih dejanj in ravnanj ljudi. Zato so že zgodnje družbe predvidele in zakonsko predpisale določene sankcije za tista dejanja in ravnanja ljudi, za katera niso želele, da se jih izvaja. Zgodnje primere kazenskega prava izpred našega štetja predstavljajo npr. Hetitski zakonik ali ohranjeni Hamurabijev zakonik iz območja Mezopotamije, ki je znan po svojem načelu »zob za zob, kri za kri«. V srednjem veku je na območju današnje Srbije veljal t. i. Dušanov zakonik, ki je v procesnem in vsebinskem smislu med drugim urejal tudi kazenske zadeve. Znan je tudi Justinijanov kodeks, ki je veljal za območje takratnega Bizantinskega imperija ali pa zakonik nemškega cesarja Karla V (znan pod imenom *Constitutio Criminalis Carolina*), ki je v celoti definiral kazensko pravo. Največje spremembe v kazenski zakonodaji pa so začele nastajati v času francoske revolucije, ko je bil sprejet nov kazenski zakonik, ki je odpravil telesne kazni, omejil uporabo smrtne kazni in odpravil samovoljo sodišč, ki so predstavljale relikv mračnega srednjega veka. Skozi zgodovino je bilo sicer sprejetih še več zakonikov, ki so urejali kazenske zadeve in postopkovna pravila za njihovo izvrševanje. Na to, kakšen bo kazenski zakonik v neki družbi in katera ravnanja so kazensko sankcionirana, vplivajo predvsem pravila (običajna, moralna, socialna, pravna) oziroma družbene norme, ki v tej družbi veljajo. Za kazensko pravo je med drugim značilno, da si ga poskušajo po svoje urediti in podrediti družbene skupine, ki so na oblasti.

Igličar pravi, da sodstvo opravlja v družbi dve včasih med seboj protislovni funkciji. Njegova naloga je namreč, da v procesu reševanja konfliktov varuje tako interese družbe (države) kot interese posameznika. Omenjeni interesi morajo biti zajeti v splošnih pravnih normah oziroma aktih, kajti skrb za delovanje pravne države je temeljna naloga pravosodnih institucij. Od normativno predvidenega in zahtevanega vedenja ljudi so v praksi vedno določeni odmiki. Če odstotek teh odmikov presega polovico ravnanj, ki so skladna s pravnimi normami, postane celotni pravni sistem neučinkovit oziroma se postavlja vprašanje njegove spremembe. Dokler pa večina članov neke globalne družbe spoštuje pravne norme, se pravosodje aktivira predvsem pri posamičnih kršitvah pravnih norm in sporih, ki nastanejo med pravnimi subjekti (Igličar, 2009, str. 327).

Za naš kazenski pravni sistem, kot ga poznamo danes, je značilna delitev kaznivih dejanj na tri poglavitne kategorije, in sicer na:

- a) disciplinske prestopke oziroma kršitve delovnih obveznosti,
- b) prekrške in
- c) kazniva dejanja (Bavcon, Šelih, Filipčič, Jakulin & Korošec, 2003, str. 48).

ESČP se je v številnih primerih ukvarjalo z vprašanjem, ali so prekrški »kazenske zadeve« in zato spadajo v okvir varstva 6. in 7. člena Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic. Države lahko v nacionalnem pravu samostojno urejajo razmejitve med kaznivimi dejanji in prekrški, vendar ne tako, da bi izigrale navedeni določbi konvencije. ESČP je oblikovalo tri merila za presojo, ali je neka kršitev »kazenska zadeva«. Temeljno merilo je umeščenost ravnanja v pravni red države, torej med kazniva dejanja ali prekrške oziroma upravnokazenske kršitve. Dodatni dve merili pa sta še: narava ravnanja – kršitve in teža predpisane sankcije (Čas, in drugi, 2009, str. 24).

Kazensko procesno pravo spada v kazensko pravo v širšem pomenu besede, ki obsega materialno kazensko pravo (kazensko pravo v ožjem smislu), procesno (formalno) kazensko pravo in pravo o izvrševanju kazenskih sankcij. Kazensko procesno pravo je torej sistem pravnih predpisov, ki določajo oblike in način izvedbe procesnih dejanj in urejajo vsebino kazensko procesnih razmerij, ki sestavljajo kazenski postopek (Požar, 1999, str. 21).

Po razširjenem prepričanju ima kazensko pravo dve temeljni funkciji: varstveno (protektivno) in jamstveno (garantno). V svoji varstveni razsežnosti kazensko pravo varuje temeljne družbene vrednote, ki so v sodobnem času artikulirane predvsem kot človekove pravice in temeljne svoboščine./.../Osnovno sredstvo, s katerim kazensko pravo uresničuje varstveno funkcijo, je represija oziroma, povedano bolj preprosto, kaznovanje./.../V svoji jamstveni razsežnosti pa kazensko pravo posamezniku zagotavlja varstvo pred morebitnim samovoljnim, nezakonitim in nečlovečnim delovanjem državnega represivnega aparata (Turk, Lampe, Bošnjak & Teršek, 2004, str. 73).

Materialno kazensko pravo se uresničuje s kazenskim procesnim pravom. Kazenskopravne določbe procesne ali tudi formalne narave so tiste, ki urejajo pristojnosti, dolžnosti, pravice in medsebojne odnose organov, ki sodelujejo v predkazenskem in kazenskem postopku. V Zakonu o kazenskem postopku so določene tudi pravice in obveznosti drugih udeležencev

v kazenskem postopku, kot so: osumljenci, obdolženci in obtoženci, njihovi zagovorniki, priče, oškodovanci, izvedenci in še drugi udeleženci kazenskega postopka (Bavcon, Šelih, Filipič, Jakulin & Korošec, 2003, str. 59).

Predpisi materialnega kazenskega prava niso sami za sebe dovolj za potrditev, da je neka oseba resnično zagrešila kaznivo dejanje in da bi se tej osebi izrekla kazenskopravna sankcija. Za to je nujno treba izvesti kazenski postopek. Pravni predpisi, ki določajo, na kakšen način se bo vodil kazenski postopek, predstavljajo kazensko postopkovno (procesno) pravo, tj. formalno kazensko pravo (Grozđanić, Škorić & Martinović, 2013, str. 4-5).

Temeljna načela v kazenskem in prekrškovnem procesnem postopku se delno razlikujejo, saj prekrški predstavljajo lažjo obliko človeških ravnanj, za katere se izrekajo le sankcije. Nasprotno pa se za kazniva dejanja izrekajo kazni. V ZKP so temeljna načela vsebovana v 1. do 23. členu tega zakona pa tudi v drugih členih. Zanimivo je, da različni teoretiki načela kazenskega procesnega prava različno razvrščajo, v sodobni teoriji pa kot najvišji princip oz. krovno načelo prestavlja načelo pravičnosti¹⁰, ki vsebuje vsa ustavna in procesnopravna načela, ki obdolžencu zagotavljajo možnost, da zadosti interesom svoje obrambe in vpliva na izid kazenskega postopka.

Dežman¹¹ in Erbežnik temeljna načela kazenskega procesnega prava delita v dve veliki skupini, in sicer na ustavna in procesna načela¹². Na tem mestu so podrobneje predstavljena tista načela, ki so povezana s temo magistrske naloge in se po vsebini bistveno razlikujejo od temeljnih načel v ZUP in ZPP.

2.4.1 NAČELO ZAKONITOSTI IN SORAZMERNOSTI

Čeprav je načelo zakonitosti vsebovano v vseh preučevanih procesnih zakonih, sem ga na tem mestu posebej izpostavila v povezavi z načelom sorazmernosti prav zaradi specifične vloge, ki jo ima kazensko pravo v odnosu do posameznikov. V načelu zakonitosti postopka nekateri teoretiki vidijo osnovni cilj kazenskega postopka¹³. Na tem mestu je treba poudariti,

¹⁰ Glej D. Krapac, Kazeno procesno pravo, I. knjiga: institucije, Informator, Zagreb 2000, str. 44-45 in 83-94, glej tudi Z. Dežman, A. Erbežnik, Kazensko procesno pravo Republike Slovenije, Ljubljana 2003, str. 219.

¹¹ Po Dežmanu so temeljna načela kazenskega postopka še podrobneje razdeljena na ustavna načela (načelo pravičnosti, prepovedi ponovnega sojenja o isti stvari, domneve nedolžnosti), načela človekovih pravic (načelo utemeljenega suma, pravnosti, določenosti zakonskih pogojev za poseg v človekove pravice, sodnega nadzora, sorazmernosti), procesna načela (obtožno načelo, načelo oficialnosti, legalitete, preiskovalno in razpravno načelo, načelo ustnosti, neposrednosti, proste presoje dokazov, javnosti, materialne resnice) in načela organizacije kazenskih sodišč (neodvisnost, nepristranskost, volilnost sodnikov, trajnost in nezdržljivost sodniške funkcije).

¹² Več o tem glej Z. Dežman, A. Erbežnik, Kazensko procesno pravo Republike Slovenije, Ljubljana 2003, str. 220-285.

¹³ Tako tudi Horvat, Zakon o kazenskem postopku s komentarjem, 2004, str. 18.

da je v evropskem kontinentalnem prostoru sodnik vezan na ustavo in zakon, medtem ko je za anglosaški sistem značilno precedenčno pravo – sodni precedensi višjih sodišč.

V 1. členu ZKP je določeno, da ta zakon določa pravila, ki naj zagotovijo, da se nihče, ki je nedolžen, ne obsodi, storilcu kaznivega dejanja pa izreče kazenska sankcija ob pogojih, ki jih določa kazenski zakon, in na podlagi zakonitega postopka.

Kazensko sankcijo sme izreči storilcu kaznivega dejanja samo z zakonom ustanovljeno pristojno sodišče v postopku, ki se uvede in izvede po tem zakonu (ZKP, 2. člen).

Načelo zakonitosti (lat. *Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*) je vrhunski princip kazenskega prava. Navedeno načelo zahteva, da mora biti določeno obnašanje predhodno predpisano z zakonom (lat. *Nullum crimen sine lege*), da se lahko obravnava kot kaznivo dejanje, da pa bi se povzročitelju kaznivega dejanja lahko izrekla kazen, mora biti tudi ta predhodno predpisana z zakonom (lat. *Nulla poena sine lege*) (Grozđanić, Škorić & Martinović, 2013, str. 43).

Kazenski postopek se lahko uvede in izvede samo ob pogojih, ki so določeni v tem zakonu. Vendar pa načelo zakonitosti v kazenskem procesnem pravu ni identično načelu zakonitosti v kazenskem materialnem pravu. Medtem ko načelo zakonitosti v kazenskem materialnem pravu izključuje uporabo analogije (28. člen Ustave RS in 1. člen KZ) oziroma se šteje, da je dopustna le tako imenovana analogija *inter legem*, je uporaba analogije v kazenskem procesnem pravu dopustna. Nobena zakonska ureditev kazenskega postopka namreč ne more biti tako popolna, da bi bila vnaprej predvidena sleherna procesna situacija, ki nastane v praksi (Horvat, 2004, str. 20).

Kljub temu da je načelo zakonitosti zavezujoča norma vseh procesnih zakonov in ga morajo pri odločanju upoštevati vsi državni organi, ki kadarkoli vodijo postopke po uradni dolžnosti ali na zahtevo strank, pa je načelo zakonitosti v kazenskih postopkih na nek način dvignjeno na višjo raven, saj so kazenski postopki tako pomembni z vidika varstva človekovih pravic in temeljnih svoboščin (v določenih državah posegajo celo v življenje posameznika), da je treba temu načelu ob povezavi z načelom sorazmernosti posvetiti nekoliko več pozornosti.

Tudi Listina Evropske unije o temeljnih pravicah v 49. členu govori o načelu zakonitosti in sorazmernosti kaznivih dejanj in kazni, ki podobno kot ZKP določa, da nihče ne sme biti obsojen za določeno dejanje, ki v času, ko je bilo storjeno, po nacionalnem ali mednarodnem pravu ni bilo določeno kot kaznivo dejanje. Prav tako določa, da kazen ne sme biti nesorazmerna s kaznivim dejanjem.

Dežman in Erbežnik pravita, da se na področju kazenskega procesnega prava kot ključno postavlja vprašanje, do kod sega meja spoštovanja človekovih pravic in od kod naprej je dopusten poseg državnih organov vanje. Pri navedenem vprašanju napotujeta na ustavnopravno načelo sorazmernosti, ki zagotavlja, da določen poseg državnih organov v obdolženčeve človekove pravice ne bo globlji, kot je nujno potrebno (Dežman & Erbežnik, 2003, str. 233).

Načelo sorazmernosti definira Ustavno sodišče (U-I-25/95 z dne, 27. 11. 1997) v primeru izpodbijanja določenih členov ZKP v povezavi s prikritim prisluškovanjem v stanovanju. Stališče Ustavnega sodišča v tem primeru je, da je kljub osrednjosti in neposredni uresničljivosti človekovih pravic in temeljnih svoboščin Ustava določila, da se le-te lahko zaradi varstva pravic drugih omejijo (15. člen). To pomeni, da se mora posameznik vendarle podrediti tistim omejitvam svoje svobode ravnanja, ki jih določi Ustava oziroma zakonodajalec zaradi varstva in razvoja sožitja v družbi, v mejah dopustnosti in ob predpostavki, da ostane zagotovljena samostojnost človeka kot posameznika. Določanje načina omejevanja teh pravic prepušča Ustava zakonodajalcu, s tem da mu postavlja kriterije omejevanja. In prav v kriterijih se skriva nevarnost, da bi jih preširoko razlagali ali celo zlorabljali in tako pretirano in nedopustno omejevali in ožili pravice in temeljne svoboščine. Prisluškovanje v prostorih s tehničnimi napravami, s katerimi se neselektivno prisluškuje celotnemu dogajanju v določenem prostoru, tudi v stanovanju in drugih zasebnih prostorih, vsakemu posamezniku, ki se tam trenutno nahaja, zaupnim pogovorom in vsakršnim komunikacijam med navzočimi v prostoru, je glede na navedeno nesporno poseg, ki zadeva zasebno sfero posameznika. Pri tem je potrebno poudariti, da postavlja Ustava sama v 37. členu osnovne smernice in merila za zahtevano zakonsko ureditev. To so zahteve po sodni odločbi, po omejenem času trajanja posega ter po nujnosti (neogibnosti) takšnega posega za uvedbo ali potek kazenskega postopka ali za varnost države. Z "nujnostjo" posega je v Ustavo izrecno vgrajeno načelo sorazmernosti, ki je tudi sicer priznано kot splošno ustavno načelo, izvedeno iz načela pravne države. Ta od zakonodajalca terja, da pri določitvi pogojev za poseg omogoči presojo, ali je poseg nujen, tako da zaželenega cilja ni mogoče doseči z blažjimi sredstvi. Hkrati zakonodajalcu nalaga dolžnost, da možnost posega v pravico do zasebnosti omeji le na primere, v katerih bi bil tak poseg v razumnem sorazmerju s ciljem, torej s tisto dobrino, ki naj se s posegom zavaruje, in z razumno pričakovanim učinkom tega zavarovanja. Le v primeru, če gre pravici, za katere varstvo se poseg dovoljuje zaradi njenega pomena, absolutna prednost, je lahko dopusten tudi zelo močan poseg v prvo pravico, sicer pa mora biti teža posega v njo v sorazmerju s pomenom varovane druge pravice. Pri koliziji takih pravic je treba dopustiti le take posege, ki druge pravice ne bodo zavarovali absolutno, ampak le sorazmerno s prvo (pravici bosta torej vzajemno omejeni druga z drugo).

Na tem mestu lahko zatrdim, da je načelo zakonitosti v tesni povezavi z institutom vpogleda v spis in vročanja, saj lahko le zakonito voden kazenski postopek, v katerem so v celoti spoštovana temeljna načela kazenskega postopka in procesna pravila, omeji pravice in osebne svoboščine posameznika. Prav zaradi velikega posega v pravice in svoboščine morajo imeti obdolženec in druge upravičene osebe (odvetniki, tožilci,...) v kazenskem postopku pravico do vpogleda v celotno kazensko dokumentacijo, ki se vodi o obdolžencu. Vročitev zakonitega akta pa je posledično nujni predpogoj, da se lahko tak akt izvrši. V kazenskem postopku je načelo sorazmernosti še posebej pomembno ravno zaradi narave in teže postopkov, v katerih so posamezni subjekti udeleženi, saj so sankcije v kazenskem postopku lahko zelo hude (npr. odvzem predmetov, premoženja ali celo prostosti).

2.4.2 NAČELO DOMNEVE NEDOLŽNOSTI

Kdor je obdolžen kaznivega dejanja, velja za nedolžnega, dokler njegova krivda ni ugotovljena s pravnomočno sodbo (ZKP, 3. člen).

Načelo domneve nedolžnosti velja za celoten potek kazenskega postopka, dokler krivda obdolženca ni ugotovljena s pravnomočno obsodilno sodbo. Tudi če so že od samega začetka predkazenskega ali kazenskega postopka podani takšni dokazi, da je gotovo, da je obdolženec storilec, policija oziroma sodišče krši domnevo nedolžnosti, če ga obravnava kot krivega in ne zgolj kot domnevnega storilca. Načelo domneve nedolžnosti morajo spoštovati vsi državni organi, ki sodelujejo v kazenskem postopku, pa tudi vsi drugi – torej tudi sredstva javnega obveščanja (Horvat, 2004, str. 22).

Načelo domneve nedolžnosti je vsebovano tako v pravnem redu Republike Slovenije kot v raznih mednarodnih dokumentih in aktih, npr. v 11. členu Splošne deklaracije človekovih pravic, v 6. členu EKČP, 14. členu Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah.

Bošnjak pravi, da domneva nedolžnosti preprečuje, da bi kazenski represivni aparat komurkoli odvzel ali omejil človekove pravice in temeljne svoboščine, še preden je njegova krivda dokazana s pravnomočno obsodilno sodbo (Turk, Lampe, Bošnjak & Teršek 2004, str. 80).

Dežman dodatno navaja, da domneva nedolžnosti ni absolutna, temveč relativna pravna predpostavka, torej ovrgljiva predpostavka, ker se v nasprotnem primeru kazenski postopek sploh ne bi mogel začeti, oziroma pomeni dinamični procesni prenos dokaznega bremena (Dežman & Erbežnik, 2003, str. 228).

Odločba Ustavnega sodišča (U-I-6/93 z dne 1. 4. 1994) prikaže načelo domneve nedolžnosti skozi primer pobudnikov za oceno ustavnosti določil, ki so bila podlaga za izrek sodbe in kazni njihovemu pokojnemu očetu, ki je bil s skupino drugih obtožencev leta 1945 na podlagi Uredbe o vojaških sodiščih, obsojen. Pri tem naj bi šlo za montiran proces, voden proti nedolžnim osebam, ki so bile "iz političnega in ekonomskega vidika tedanji oblasti trn v peti". Glede domneve nedolžnosti pa je Ustavno sodišče menilo, da so nasprotju z Ustavo vsi tisti elementi določb Uredbe, ki so in kolikor so v konkretnih kazenskih postopkih zaradi svoje premajhne določnosti - kot na primer "in slično", "v zvezi z okupatorjem" in tako dalje - predstavljali podlago za samovoljo takratnih sodišč (npr. za zaplembo premoženja). Ta domneva se še okrepi, če namenimo pozornost besedni zvezi "se morajo smatrati", ki se pojavlja v 13. in 14. členu Uredbe. Če se torej pri obnovi kazenskega postopka ali po zahtevi za varstvo zakonitosti izkaže, da sodišče, ki je izvirno sodilo po Uredbi, ni upoštevalo temeljnih procesnih garancij iz 27. člena Ustave in je v dvomu na primer obdolženo osebo obsodilo, namesto da bi jo bilo oprostilo, potem je taka sodba, sledeč izreku te odločbe, v nasprotju s splošnimi pravnimi načeli, priznanimi med civiliziranimi narodi. Ustavno sodišče posebej poudarja, da so nasledki takih procesnih napak prav tako v nasprotju z veljavnim pravnim redom Republike Slovenije, kar konkretnije pomeni, da mora sodišče, ki sodi po zahtevi za obnovo ali za varstvo zakonitosti, pretekle procesne napake samo popraviti.

Druga sodba Ustavnega sodišča (U-I-18/93 z dne, 11. 4. 1996) pa opredeljuje načelo domneve nedolžnosti v primeru odločanja o vprašanju razmerja med domnevo nedolžnosti in pripornim razlogom ponovitve nevarnosti. Ustavno sodišče v navedenem primeru zavrača očitke pobudnikov, da je odreditev pripora v nasprotju z domnevo nedolžnosti iz 27. člena Ustave. Kljub splošni domnevi, da je preventivni odvzem prostosti v nasprotju s predpostavko (presumpcijo) nedolžnosti, je to res v veliko manjši meri, kot bi pričakovali. Namen pravne presumpcije je predvsem omogočiti, da se sodišče lahko odloči tudi v situacijah, v katerih dejanskemu stanju ne more priti do dna.

Pritrdim lahko temu, da je načelo domneve nedolžnosti specifično in značilno za kazenski postopek, saj ga ZUP in ZPP ne poznata. Ker je potrebno posameznika v kazenskem postopku zaščititi pred tem, da bi mu kazenski organ kar tako odvzel ali omejil človekove pravice in temeljne svoboščine, je razumljivo, da je tudi institut vročanja v kazenskem postopku primerno prirejen in specifičen glede na postopek. V kazenskem postopku tako na primer ni možna fikcija vročitve vsake sodbe, saj odločitve sodišč v kazenskih postopkih praviloma predstavljajo tako hude posledice za posameznika (npr. odvzem prostosti), da si sodišča ne smejo privoščiti, da bi njihove sodbe postale izvršljive, ne da bi posameznik bil seznanjen z njimi, da bi lahko reagiral na sodbo ali kako drugače zavaroval svoje pravice.

2.4.3 PRIVILEGIJ ZOPER SAMOOBTOŽBO

Obdolžencu se mora omogočiti, da se izjavi o vseh dejstvih in dokazih, ki ga obremenjujejo, in da navede vsa dejstva in dokaze, ki so mu v korist. Obdolženec se ni dolžan zagovarjati in odgovarjati na vprašanja, če pa se zagovarja, ni dolžan izpovedovati zoper sebe ali svoje bližnje ali priznati krivde (ZKP, 5. člen).

Privilegij zoper samoobtožbo izhaja iz domneve nedolžnosti (27. člen Ustave RS). Materialna obramba v kazenskem postopku je pravica, ki se ji obdolženec lahko odreče. Ker ima obdolženec pravico, da se brani z molkom, se od njega ne sme zahtevati, da se zagovarja in odgovarja na posamezna vprašanja, prav tako se mu ne sme prikazovati, da pomeni priznanje olajševalno okoliščino, dejstvo, da se brani z molkom, pa se ne sme uporabiti v njegovo škodo (Horvat, 2004, str. 27).

Bošnjak meni, da je privilegij zoper samoobtožbo dodatno podkrepjen s prepovedjo mučenja (18. člen Ustave) in s prepovedjo izsiljevanja priznanj in izjav (drugi odstavek 21. člena Ustave). V kazenskem postopku je posebej pereče vprašanje morebitnega mučenja ter nečlovečnega in ponižujočega ravnanja, da bi se od osebe dobilo priznanje ali druga izjava ali se sicer zlomilo njen obrambni odpor v kazenskem postopku (Turk, Lampe, Bošnjak & Teršek, 2004, str. 76).

Privilegij zoper samoobtožbo je zapisan tudi v nekaterih mednarodnih dokumentih in konvencijah, kot na primer v 14. členu Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah, ki ga je sprejela Generalna skupščina OZN leta 1966.

Zelo zanimiv je primer Vrhovnega sodišča ZDA iz leta 1966 (*Miranda v. Arizona*¹⁴), ki je postavil določene temelje pri uveljavljanju načela privilegija zoper samoobtožbo tako v ZDA kot drugod po svetu. V navedenem primeru je šlo za dopustnost izjav, ki so jih od obtoženca pridobili z zasliševanjem, ko so ga priprli ali mu kako drugače občutno omejili prostost. V vseh teh primerih so obtoženca zasliševali policisti, detektivi ali tožilec, in to v sobi, kjer je bil obtoženec odrezan od zunanjega sveta. Obtoženega v nobenem od teh primerov pred začetkom zasliševanja niso popolnoma ali učinkovito opozorili na njegove pravice, priznanje obtoženca pa je sodišče na sojenju sprejelo med dokaze. Po mnenju Vrhovnega sodišča ZDA ta privilegij velja tudi izven sodne dvorane, njegov namen pa je varovati osebe pred možnostjo, da bi bile prisiljene obtoževati sebe, in sicer v položajih, kjer je njihova svoboda omejena. Menijo, da vsebuje proces kustodialnega zasliševanja osumljencev ali obtožencev brez pravih zagotovil neločljive prisiljujoče pritiske, ki učinkujejo tako, da uničujejo voljo posameznika po vztrajanju in ga prisilijo k govorjenju, ko tega prostovoljno sicer ne bi storil. Za zagotovitev možnosti polnega izvrševanja privilegija zoper samoobtožbo je potrebno zagotoviti, da bo obtoženi ustrezno in učinkovito opozorjen na svoje pravice, izvrševanje slednjih pa mora biti v celoti spoštovano (Zupančič, in drugi, 2000, str. 612-619).

Bošnjak podobno pravi, da privilegij zoper samoobtožbo ne začne veljati šele tedaj, ko je oseba formalno obdolžena kaznivega dejanja (npr. ko se zoper njo začne formalna preiskava), temveč ob vsakem stiku te osebe z represivnim aparatom (praviloma policijo), ki sumi, da je ta oseba storilec kaznivega dejanja (Turk, Lampe, Bošnjak & Teršek, 2004, str. 78).

V evropskem prostoru je ESČP sprejelo podobno sodbo (*Saunders v Združeno Kraljestvo*¹⁵), kjer je vlagatelj pritožbe podal pritožbo nad dejstvom, da so bile izjave, ki jih je podal inšpektorjem pod prisilo med njihovo preiskavo, sprejete kot dokaz zoper njega v kasnejšem kazenskem postopku. Ugotovitev sodišča je med drugim v tem, da sta pravica do molka in privilegij zoper samoobtožbo splošno uveljavljena mednarodna standarda, ki ležita v osrčju ideje poštenega postopka. Njun namen je, med drugim v zavarovanju obdolženega pred oblastveno neprimerno prisilo. Še posebej privilegij zoper samoobtožbo predpostavlja, da v kazenskem primeru tožilstvo dobi primer proti obdolženemu brez zatekanja k pridobitvi dokazov z metodami prisile in nasilja, kljub nasprotovanju volje obdolženega (Zupančič, in drugi, 2000, str. 599-601).

Za slovenski pravni prostor je z vidika privilegija zoper samoobtožbo zanimiva sodba Ustavnega sodišča (Up-134/97-17 z dne, 14. 3. 2002), kjer je pritožnica v ustavni pritožbi navedla, da jo je sodišče v pravnem pouku pred vsakim zaslišanjem opozarjalo tudi na to, "da je priznanje kaznivega dejanja olajševalna okoliščina, ki se kot takšna lahko upošteva pri odmeri kazni...". Ustavno sodišče meni, da je naloga sodišča kot neodvisnega in

¹⁴Več o primeru *Miranda v. Arizona* glej Zupančič, in drugi: Ustavno kazensko procesno pravo, str. 612-627, kjer je mnenje sodišča podal predsednik sodišča Warren.

¹⁵ Več o primeru *Saunders v. Arizona* glej Zupančič, in drugi: Ustavno kazensko procesno pravo, str. 599-605. Podobno *Fayed v. Združeno kraljestvo* (1994), *Bernard v. Francija* (1998).

nepristranskega organa, da odloči o obtožbi zoper obdolženca (prvi odstavek 23. člena Ustave). Naloga sodišča je odkriti resnico in poslušati obe strani ter razsoditi v sporu, ne pa prigovarjati eni od njiju, naj pritrdi navedbam druge strani in to celo v kazenskem postopku, kjer je dolžnost državnega tožilca, da z gotovostjo dokaže, da je obdolženi kriv, pri čemer je obdolženi lahko povsem pasiven. Prav to, da sodišče ne sodeluje z državnim tožilcem, temveč ostaja neodvisno, je tudi ena od funkcij privilegija zoper samoobtožbo. Zato je nepošteno in nepravilno, če sodišče kot tisto, ki mora razsoditi, nagovarja obdolženca, naj prizna storitev kaznivega dejanja na ta način, da mu obljublja nagrado (nižjo kazen). Prepričevanje v priznanje kaznivega dejanja obdolženca sili v to, da deluje zoper samega sebe, celo če kaznivega dejanja v resnici ni storil, ali ga ni storil tako, kot to v obtožnici trdi državni tožilec.

Predstavljeni sodni judikati kažejo, kako zelo pomembno je načelo privilegija zoper samoobtožbo v kazenskih postopkih, zato se pridružujem stališčem iz sodb, da je potrebno v kazenskih postopkih izredno previdno in subtilno pridobivati dokaze, ki bodo relevantni v postopku sojenja, saj so državni organi nasproti posamezniku praviloma v nadrejenem položaju in to tudi marsikdaj s pridom izkoriščajo. Pri tem znova ugotavljam, kako pomemben je institut vpogleda v kazenski spis s strani obdolženca, ki se lahko šele na podlagi popolno pridobljenih informacij odloča, na kakšen način bo branil svoje pravice in v kolikšni meri bo uveljavil načelo privilegija zoper samoobtožbo.

2.4.4 NAČELO ENAKOPRAVNOSTI

V kazenskem postopku imata obdolženec in tožilec položaj enakopravnih strank, kolikor ta zakon ne določa drugače (ZKP, 16. člen).

V tem členu, ki pomeni konkretizacijo ustavno zagotovljene človekove pravice do enakega varstva pravic (22. člen Ustave RS), je izraženo načelo kontradiktornosti kazenskega postopka, s katerim se obema strankama, tožilcu in obdolžencu, zagotavlja položaj enakopravnih strank. Stranki sta v kazenskem postopku enakopravni, če jima zakon daje enake možnosti pri uveljavljanju njunih pravic in vplivanju na končni izid postopka oziroma če jima je, kot temu pravi procesna teorija, zagotovljena »enakost orožij« (Horvat, 2004, str. 42).

Horvat poudarja, da v našem kazenskem postopku ni popolne enakopravnosti, še manj pa dejanske enakosti obeh strank. Načelo enakopravnosti, izraženo v prvem odstavku tega člena, je samo pravilo, ki velja, če zakon ne določa drugače. Kot državni organ je državni tožilec vezan na načelo iskanja resnice, zato je dolžan navajati tudi dejstva in predlagati dokaze, ki so obdolžencu v korist. Medtem ko je tožilec dolžan navajati dejstva, s katerimi utemeljuje svoj zahtevek zoper obdolženca ter predlagati dokaze, ki naj potrdijo njegovo utemeljenost, ima obdolženec samo pravico, ne pa tudi dolžnost, da se brani (Horvat, 2004, str. 43).

Bošnjak meni, da je pošteno sojenje (fair trial) bistven element dopustnosti kazenskopravne intervencije države zoper posameznika v pravni državi. Da bi lahko govorili o poštemem

sojenju, mora biti kazenski postopek organiziran kot spor dveh, po možnosti čimbolj enakovrednih strank, ki se bo razreševal in razrešil pred neodvisnim, nepristranskim in z zakonom ustanovljenim sodiščem (Turk, Lampe, Bošnjak & Teršek, 2004, str. 75).

Zanimivo pa Turk načelo kontradiktornosti tesno povezuje s procesno pravico do pravnega sredstva in vročanjem. Po njegovem mnenju načelo kontradiktornosti pomeni, da mora biti obema sprtima stranema dana možnost, da pred sodiščem enakovredno in kakovostno predstavi svoji mnenji, to pomeni, da sodna (ali upravna in podobna) odločba, ki ne temelji na natančno proučenem postopku zaslišanja obeh sprtih strani, ne izpolnjuje osnovne premise takega postopka – načela kontradiktornosti in je posledično nična. Nepravilna vročitev določenega pisanja, s katero je denimo stranka v sporu vabljen na zaslišanje, pa predstavlja prav tako grobo procesno napako, ki povzroči ničnost sodne oz. upravne odločbe. Ker je sodni oziroma upravni organ tisti, ki od stranke želi, da se udeleži zaslišanja, je na njemu tudi breme pravilnosti vročitve takega pisanja. Za napačno vročitev se zato v nobenem primeru ne sme kriviti naslovnika, saj je organ, ki taka pisanja pošilja, po naravi stvari dolžan poizvedeti, kje se naslovnik nahaja (Turk, Lampe, Bošnjak & Teršek, 2004, str. 57).

Glede na mnenja teoretikov, da v našem kazenskem postopku ni popolne enakopravnosti, sem mnenja, da mora imeti obdolženec v kazenskem postopku absolutno pravico do vpogleda v spis, saj se lahko le tako ustrezno brani zoper praviloma močnejšo in prava vajeno nasprotno stranko (tožilca). V primeru, da bi mu bila ta pravica onemogočena, bi to škodovalo njegovi obrambi, ki mu je zagotovljena tudi z Ustavo.

2.4.5 OBTOŽNO NAČELO OZ. NAČELO AKUZATORNOSTI

Kazenski postopek se uvede na zahtevo upravičenega tožilca. Za dejanja, za katera se storilec preganja po uradni dolžnosti, je upravičeni tožilec državni tožilec, za dejanja, za katera se preganja na zasebno tožbo, pa je upravičeni tožilec zasebni tožilec (ZKP, 19. člen, prvi in drugi odstavek).

V nasprotju z nekdanjim inkvizitornim postopkom so v sodobnih kazenskih postopkih ločene vse tri temeljne funkcije kazenskega postopka: pregon, obramba in sojenje. Funkcijo preгона lahko opravlja le upravičeni tožilec (Horvat, 2004, str. 49).

Tožilca po ZKP predstavljajo državni tožilec, zasebni tožilec in oškodovanec kot tožilec. Pri tem ima državni tožilec nekoliko drugačna pooblastila, saj predstavlja državni organ.

Dežman in Erbežnik pravita, da načelo akuzatornosti v bistvu pomeni, da je kazenski postopek v svojem obstoju eksistenčno vezan na zahtevo upravičenega tožilca, ker brez takšne zahteve kazenskega postopka ni mogoče začeti in se mora ta, če se je že začel, ustaviti, če tožilec zahtevo za kazenski pregon umakne. Gre za tradicionalno akuzatorno načelo »kjer ni tožnika, ni sodnika«. Njuno stališče je, da akuzatornost kazenskega postopka v ožjem smislu pomeni strogo ločenost vseh treh temeljnih procesnih funkcij (obrambe, obtožbe, sojenja), zato ima kazenski postopek naravo spora dveh enakovrednih strank pred nepristranskim sodiščem. Akuzatornost v širšem pomenu zadeva razpravno načelo (načelo

kontradiktornosti), način razreševanja spora po razpravni maksimi, po kateri izvajajo dokaze pred sodiščem izključno stranke. (Dežman & Erbežnik, 2003, str. 236).

Na podlagi navedenega sem mnenja, da je načelo akuzatornosti v tesni povezavi tako z institutom vročanja kot z institutom vpogleda v spis, saj morata stranki v postopku (tožilec in obdolženec) poznati vse dokaze nasprotne strani za učinkovito obrambo v postopku sojenja. To pa je možno le takrat, kadar imajo vse vpletene strani enak dostop do podatkov in so o vsem enako obveščene.

2.5 CIVILNO PROCESNO PRAVO IN IZBRANA TEMELJNA NAČELA

Civilno pravo obsega tiste pravne norme, ki urejajo premoženjskopravna razmerja med enakopravnimi subjekti na temelju dispozitivnosti, in za katerih kršitev je določena premoženjska sankcija. Delimo ga na materialno in procesno pravo/.../ Materialno pravo nam pove, katere in kakšne pravice in dolžnosti lahko obstajajo med posameznimi pravnimi subjekti; procesno pravo pa pove, kako se te pravice in dolžnosti prisilno uveljavljajo in pred katero oblastjo (Toplak, 2002, str. 17).

V zgodnjih družbah je bilo razreševanje civilnih zadev omejeno na zasebno samopomoč, ki se je izvajala v smislu »močnejši zmaga«. Nato se je pojavila tako imenovana oblika razsodništva, ko sta se sprti strani obrnili na osebo, ki sta ji zaupali, da je razrešila spor (npr. plemenski starešine). Kasneje pa so se pojavile še druge oblike civilnega razreševanja sporov (npr. v času fevdalizma je bil fevdalec tisti, ki je razsojal v sporih, v času absolutizma je imel absolutno oblast monarh, ki jo je izvrševal preko sodnikov,...), ki so posledično pripeljale do današnje oblike civilnega pravnega postopka.

Civilno pravo je materialno pravo. Vsebuje pravna pravila, ki določajo, kdaj se neko premoženjsko razmerje spremeni v pravno razmerje, oziroma katera premoženjska razmerja se in kako pravno urejajo. Pravdni postopek (nekateri ga imenujejo civilno procesno pravo) pa obsega predpise o tem, kako se uveljavljajo pravice iz premoženjskopravnih, družinskopravnih in delovnih razmerij pred sodiščem, predpise o postopku sodišč, ki je s takšnim uveljavljanjem v zvezi ter o procesnih razmerjih, ki v tej zvezi nastajajo med sodiščem in prizadetimi strankami (Toplak, 2002, str. 26).

Poleg pravnega postopka poznamo še nepravdni in izvršilni postopek. Nepravdni postopek določajo prav tako posebni postopki pred sodišči za uveljavljanje nekaterih pravic iz civilnopravnih razmerij, kot so npr. zapuščinski postopek, ureditev razmerij med solastniki, ureditev meje, zasilna pot, razdružitev skupnosti in podobno (Toplak, 2002, str. 26).

Sedanja fiziognomija civilnega pravnega postopka je odraz prirejenosti strank in sodišča pri vodenju pravde. Tako se v vseh modernih sistemih kombinirajo načeli oficialnosti in dispozitivnosti ter preiskovalno in razpravno načelo (Ude, 2002, str. 59).

Na področju civilnega procesnega prava razlikujemo med civilnim pravnim in civilnim nepravdnim postopkom, vendar pa je vsebinska meja med obema postopkoma včasih zelo

nejasna, na kar kažejo tudi dileme in nasprotna stališča pravne teorije, v kateri procesni postopek uvrstiti določeno zadevo.

Glede razlike med obema postopkoma je mogoče zelo posplošeno ugotoviti, da so norme civilnega pravnega postopka veliko bolj stroge, medtem ko je nepravdni postopek pogosto bolj elastičen. V mnogočem so nepravdni postopki razbremenjeni določenih formalnosti. Prilagoditi jih je namreč treba materialnopravnim področjem, kamor spadajo pravna razmerja, o katerih odloča sodišče v nepravdnem postopku. Pravdni postopek se praviloma vedno začne na predlog (tožbo) strank, v celoti je torej uveljavljeno dispozitivno načelo. Nepravdni postopki pa se pogosto začnejo in vodijo tudi po uradni dolžnosti, tako da je v njih temeljno načelo oficialnosti (Ude, 2002, str. 73).

V Sloveniji civilno pravo postopkovno urejata dva zakona, Zakon o pravdnem postopku in Zakon o nepravdnem postopku, na tem mestu je obravnavan pravdni postopek.

V 1. členu ZPP je določeno, da ta zakon določa pravila postopka, po katerih sodišče obravnava in odloča v sporih iz osebnih in družinskih razmerij ter v sporih iz premoženjskih in drugih civilnopravnih razmerij fizičnih in pravnih oseb, razen če so kateri od navedenih sporov po posebnem zakonu v pristojnosti specializiranega sodišča ali drugega organa.

Za ZPP je značilno, da ne vsebuje določno in eksplicitno zapisanih temeljnih načel, kot je to značilno za ZUP, ki ima v prvem poglavju zapisano, da ureja temeljna načela postopka in jih celo našteje. Za civilno procesno pravo je značilno, da se temeljna načela kažejo pri več določbah zakona oziroma so urejena pri posameznih procesnih institutih. Kljub temu pravni teoretiki v literaturi navajajo določena temeljna načela, ki so značilna za pravdni postopek.

2.5.1 NAČELO DISPOZITIVNOSTI IN OFICIALNOSTI

Stranke lahko prosto razpolagajo z zahtevki, ki so jih postavile v postopku. Stranke se lahko odpovejo svojemu zahtevku, pripoznajo nasprotnikov zahtevek in se poravnajo. Sodišče ne prizna razpolaganja strank:

1. ki nasprotuje prisilnim predpisom;
2. ki nasprotje moralnim pravilom (ZPP, 3. člen).

Načelo dispozitivnosti pomeni, da se začne postopek po volji strank, da postopek po volji strank teče in se zaključi (Ude, 2002, str. 108).

Bistvo **načela oficialnosti** pa je (če je to načelo izraženo v čisti obliki), da se začne postopek po uradni dolžnosti, da po uradni dolžnosti teče in da sodišče postopek po uradni dolžnosti tudi zaključi (Ude, 2002, str. 108).

Načelo dispozitivnosti je v ZPP v določenem obsegu omejeno, kot to določa 3. člen ZPP. Še bolj kot v civilnem pravdnem postopku se je načelo dispozitivnosti uveljavilo v civilnem nepravdnem postopku. Temeljna delitev nepravdnih postopkov izvira prav iz različne uveljavitve načela oficialnosti in dispozitivnosti v posameznem nepravdnem postopku. Poznamo namreč tako imenovane oficiozne postopke (*iurisdictio voluntaria officiosa*), ki jih

začne sodišče uradno, ne da bi bili potrebni predlogi strank. To so na primer postopki v nekaterih statusnih zadevah, (zlasti na primer odvzem, omejitev in vrnitev poslovne sposobnosti), odvzem in vrnitev roditeljskih pravic, podaljšanje roditeljske pravice, zavarovanje premoženjskih koristi otroka z zavarovalnimi ukrepi itd. Vsi ti postopki potem, ko začnejo teči, tečejo po uradni dolžnosti in se po uradni dolžnosti tudi zaključijo. Druga skupina nepravdnih postopkov pa so tako imenovani predlagalni postopki (*iurisdictio voluntaria contentiosa*). Ti postopki se začno na predlog, v njih pa se uveljavi načelo dispozitivnosti (npr. določitev zasilne poti, razdružitve skupnosti itd.) (Ude, 2002, str. 111).

2.5.2 NAČELO KONTRADIKTORNOSTI

Sodišče mora dati vsaki stranki možnost, da se izjavi o zahtevkih in navedbah nasprotne stranke (ZPP, 5. člen).

Kot ugotavlja Ustavno sodišče, mora biti v kontradiktornem postopku vsaki stranki omogočeno, da navaja dejstva, dokaze in pravna naziranja, da se opredeli do navedb nasprotne stranke, da sodeluje v dokaznem postopku (vključno s postavljanjem vprašanj pričam in izvedencem), da se izjavi o rezultatih dokazovanja ter sploh o vsem procesnem gradivu, ki lahko vpliva na odločitev sodišča (Ude, in drugi, 2005, str. 53).

Pravica do kontradiktornega postopka (Ustavno sodišče uporablja tudi izraz pravica do izjavljanja oz. pravica do izjave) zagotavlja, da bo vsakomur omogočeno priti do besede v postopku, ki se nanaša na njegove pravice in pravne interese. Ta pravica zagotavlja, da bo človek v razmerju do države v položaju subjekta, in s tem preprečuje, da bi se človek pretvoril le v objekt državnega odločanja (Ude, in drugi, 2005, str. 54).

ESČP v eni od svojih sodb (Ruiz Mateos proti Španiji) pove, da če v kakem postopku nobeni od strank ni bilo omogočeno, da se izjavi in seznani z dokazi, pravica do enakosti ni prekršena – saj sta obe v enakem položaju. V tem primeru je prekršena pravica do kontradiktornega postopka – pravica, ki vsaki stranki (ne glede na položaj druge stranke) zagotavlja, da jo bo sodišče obravnavalo kot aktivnega udeleženca postopka in ji omogočilo učinkovito obrambo pravic (Galič, 2004, str. 162).

Zanimiva je sodba ESČP (Feldbrugge proti Nizozemski¹⁶), ki govori o kršitvi načela kontradiktornega postopka. V navedenem primeru je sodišče ugotovilo, da je pred pristojnim sodiščem prišlo do kršitve pravice do kontradiktornosti postopka. Po tej pravici mora biti vsaki stranki zagotovljena možnost ustreznega sodelovanja (proper participation) v postopku. V tej zadevi pa sodnik stranki ni omogočil, da bi svoje navedbe podala bodisi ustno bodisi pisno. Prav tako je bil tožnici onemogočen vpogled v pisne dokaze, predvsem v izvedenska mnenja, na katerih je temeljila odločitev. Sodišče je zato menilo, da zaradi vseh navedenih okoliščin v obravnavanem postopku ni bila dovolj upoštevana pravica do

¹⁶ Podobno kršitev je ESČP ugotovilo v primeru Walston proti Norveški.

kontradiktornega postopka kot ena izmed temeljnih garancij v sodnih postopkih (Galič, 2004, str. 173).

Podobno je ESČP o pravici do kontradiktornosti postopka odločilo v še enem primeru (McMichael proti Združenemu kraljestvu), kjer je škotsko sodišče odločalo o ukrepu za varstvo otroka na podlagi poročila organa socialnega skrbstva. Sodišče staršema poročila organa socialnega skrbstva (ki je bilo zanj neugodno) ni dalo na vpogled, sodnik ju je o vsebini le na kratko seznanil. ESČP je v tem primeru ugotovilo kršitev pravice do kontradiktornega postopka ne glede na posebno občutljivost postopka v zvezi z otrokom, vendar pa meni, da tudi v teh primerih postopek ne sme negirati temeljne pravice strank vsakega sodnega postopka, da se seznanijo z navedbami, vlogami in dokazi nasprotne stranke (Galič, 2004, str. 174).

Zanimiva je tudi sodba Ustavnega sodišča (Up 39/95 z dne, 16. 1. 1997), ki je odločalo o tožbi za plačilo odškodnine v obliki rente. Ustavno sodišče je povedalo, da Ustava v 22. členu določa, da je vsakomur zagotovljeno enako varstvo njegovih pravic v postopku pred sodiščem in pred drugimi državnimi organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil, ki odločajo o njegovih pravicah, dolžnostih ali pravnih interesih. Navedena določba se nanaša tudi na odločanje sodišč v pravnem postopku (kot je to v obravnavani zadevi) in je poseben izraz pravice do enakosti pred zakonom po 14. členu Ustave. Sodišče med drugim pravi, da mora biti zagotovljena enakopravnost med strankami, udeleženi v postopku, kar predstavlja enega izmed temeljnih jamstev poštenega postopka. V pravnem postopku mora vsaka stranka imeti možnost predstaviti svoja stališča, vključno z dokazi, pod pogoji, ki je ne postavljajo v vsebinsko slabši položaj nasproti drugi stranki. Iz navedene zahteve izhaja pravica do kontradiktornega postopka kot temeljna človekova pravica. Zahteva za "enakost orožij", to je takšna ureditev in vodenje pravnega postopka, ki zagotavlja enakopraven položaj strank, je najpomembnejši izraz pravice do enakega varstva pravic pred sodiščem, kot jo opredeljuje 22. člen Ustave. V Zakonu o pravnem postopku (Uradni list SFRJ št. 4/77, 36/80, 58/84, 20/90, 27/90 - v nadaljevanju: ZPP) se izraža v 5. členu, ki določa, da mora sodišče vsaki stranki dati možnost, da se izjavi o navedbah in zahtevkih nasprotne stranke. Stranki in vsakemu, ki ima stranki enak položaj, mora zato biti omogočeno, da navaja argumente za svoja stališča, da se v sporu izjavi tako glede dejanskih kot glede pravnih vprašanj. Enako kot drugi stranki mu mora biti zagotovljena pravica navajati dejstva in dokaze, možnost, da se izjavi o navedbah nasprotne stranke ter o rezultatih dokazovanja kot tudi pravica, da je prisoten ob izvajanju dokazov.

Navedena sodba Ustavnega sodišča iz leta 1997 se sicer sklicuje na Zakon o pravnem postopku, ki je bil sprejet še v bivši državi SFRJ. Dodatno pa je Ustavno sodišče načelo kontradiktornosti razširilo v naslednji sodbi (Up 108/00 z dne, 20. 2. 2003). Ustavno sodišče je v navedeni zadevi izjavilo, da iz pravice do enakega varstva pravic po 22. členu Ustave med drugim izhaja tudi pravica stranke do izjavljanja v postopku. Iz te pravice izhaja, da mora biti stranki zagotovljena pravica, da se lahko izjavi o celotnem procesnem gradivu, ki je v sodnem spisu in ki lahko vpliva na odločitev sodišča. Stranki mora biti zagotovljena pravica, da se seznani in da odgovori na navedbe, dokazne predloge in stališča ne le nasprotne stranke, pač pa vsakogar, tudi neodvisnega organa, ki mu je v postopku

zagotovljena vloga, da lahko vpliva na odločitev sodišča (Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice v zadevi Niederost-Huber proti Švici, objavljeno v Judgements and Decisions, 1997/1, št. 29).

Po mojem prepričanju je načelo kontradiktornosti v direktni povezavi z institutom vpogleda v spis, saj mora imeti stranka v pravnem postopku pravico do vpogleda v spis, da se lahko nato izjavi in seznani z dokazi, navedbami in trditvami, ki jih je predložila nasprotna stranka. V primeru, da stranki ta pravica ni omogočena, je sodba lahko pristranska, obenem pa je kršeno načelo enakosti, ki predstavlja osnovno premiso pravnega postopka (dve enakovredni stranki v postopku).

2.5.3 RAZPRAVNO IN PREISKOVALNO NAČELO

Stranke morajo navesti vsa dejstva, na katera opirajo svoje zahteve, in predlagati dokaze, s katerimi se ta dejstva dokazujejo. Sodišče sme ugotoviti dejstva, ki jih stranke niso navajale, in izvajati dokaze, ki jih stranke niso predlagale, če izhaja iz obravnave in dokazovanja, da imajo stranke namen razpolagati z zahtevki, s katerimi ne morejo razpolagati (tretji odstavek 3. člena ZPP), vendar svoje odločbe ne sme opreti na dejstva, glede katerih strankam ni bila dana možnost, da se o njih izjavijo (ZPP, 7. člen).

V našem civilnem pravnem postopku se obe načeli prepletata. Značilno za civilni pravdni postopek pa je vendarle razpravno načelo, ki velja za najpomembnejši del procesnega gradiva, to je za trditve o dejstvih in za dokaze (Ude, 2002, str. 112).

Ude pravi, da razpravno načelo pomeni, da so za zbiranje procesnega gradiva odgovorne stranke in da sodišče ni upravičeno upoštevati ničesar, česar vsaj ena od strank ni zatrjevala. Preiskovalno načelo pa nasprotno pomeni, da zbira procesno gradivo sodišče po uradni dolžnosti in da ni omejeno s tistim, kar sta mu predložili oziroma predlagali stranki (Ude, in drugi, 2005, str. 65).

Pravdni postopek se nanaša na civilne pravice, torej pravice, ki so primarno v interesu samih strank, in kakor je zato razumljivo, da je volja strank odločilna glede uveljavljanja in obsega zahtevka, je enako razumljivo, da je volja strank odločilna tudi glede uveljavljanja dejanske podlage tožbe – oboje skupaj namreč določa meje presoje sodišča (Ude, in drugi, 2005, str. 66).

Preiskovalno načelo je v večji meri uveljavljeno v nekaterih posebnih postopkih. To zlasti velja za zakonske in paternitetne spore. Po tretjem odstavku 408. člena ZPP sodišče zaradi varstva otrok in drugih oseb, ki niso sposobne skrbeti za svoje pravice in interese v teh sporih, ugotavlja tudi dejstva, ki jih stranke niso navajale, in zbere podatke (izvaja torej dokaze), potrebne za odločitev (Ude, 2002, str. 114).

Zanimiva je sodba Ustavnega sodišča (Up-1307/05, Up-678/06 z dne, 15. 5. 2007), kjer pritožnik kršitev 22. člena Ustave utemeljuje tudi s trditvijo, da bi morale sodišče po uradni dolžnosti ugotavljati dejstva in izvajati dokaze v smeri neresnično ugotovljenih dejstev ali nepravilne sestave javne listine. Ustavno sodišče navaja, da pritožnik zmotno meni, da velja

preiskovalno načelo tudi pri ugotavljanju dejstev, pomembnih za uporabo tretjega odstavka 244. člena ZPP. V civilnem pravnem postopku namreč velja čisto razpravno načelo, izjeme pri zatrjevanju dejstev in izvajanju dokazov pa so posebej opredeljene. Sodišče bi v obravnavanem primeru lahko postopalo po uradni dolžnosti le, če bi dvomilo o pristnosti vročilnice (četrti odstavek 224. člena ZPP). Dvoma o pristnosti vročilnice pa tudi pritožnik ne zatrjuje.

Ker je razpravno načelo v ZPP eno izmed pomembnejših načel postopka, je razumljivo, da imajo stranke v postopku velik interes, da uveljavljajo pravico do vpogleda v spis, saj so za zbiranje procesnega gradiva v prvi vrsti odgovorne same. Če torej želijo, da bo v postopku odločeno v njihovo korist, se morajo podrobno seznaniti z dokumentacijo nasprotne stranke, kar pa brez zakonske določbe, ki to dovoljuje, ne bi bilo mogoče.

2.6 ANALIZA NAČEL V UPRAVNIH, KAZENSKIH IN PRAVDNIH RAZMERJIH

Razmerja med upravnim, kazenskim in civilnim pravom so v sodobnem svetu zelo prepletena in povezana, kar je odraz različnih življenjskih in drugih situacij, v katere vstopajo subjekti. Dodatno na to vplivajo tudi zakoni, podzakonski akti in druga pravila, ki mnoge situacije rešujejo zelo zapleteno v smislu reševanja teh situacij preko državnih organov.

Tudi Grafenauer in Breznik zagovarjata stališče, da je na primer pri opredeljevanju razmerja upravnega prava do drugih pravnih panog treba upoštevati, da večkrat ni mogoče določiti ostrih meja med normami različnih pravnih panog. Trdita, da upravnega prava ni mogoče povsem natančno ločiti od drugih pravnih vej. Poleg tega se upravno pravo kot kompleksno področje sodobnega prava precej spreminja, celo tako daleč, da se iz njega razvijajo samostojne pravne discipline (Grafenauer & Breznik, 2009, str. 30-31).

Ob preučevanju procesne zakonodaje menim, da so nekatera temeljna načela takšna, da morajo biti obvezna tako v upravnih, kazenskih kot civilnih razmerjih, saj črpajo svojo moč direktno iz Ustave oziroma iz EKČP (npr. načelo zakonitosti, načelo pravice do pritožbe,...). Nekatera temeljna načela pa so takšna, da jih lahko umestimo le v določen postopkovni zakon, kjer imajo zaradi svoje narave poseben status, ki kaže na posebnost takšnega postopka (npr. načelo domneve nedolžnosti in privilegij zoper samoobtožbo v kazenskem postopku, načelo javne koristi v upravnem postopku,...).

Kot je bilo že omenjeno, ZUP s temeljnimi načeli zasleduje predvsem cilj varstva javnega interesa. V tem se ZUP še posebej razlikuje od civilnih razmerij, saj v upravnem postopku organ nastopa kot oblastveni organ nasproti šibkejši stranki. Zaradi svoje oblastvene moči je organ po ZUP zato še posebej zavezan nuditi pomoč stranki, ki je praviloma neuka, jo opozoriti na njene procesne pravice in obveznosti ter ji na splošno pomagati ves čas postopka, vendar pa ne v škodo pravic drugih ali v nasprotju z javno koristjo. Prav zaradi tega je v ZUP zelo pomembno tudi načelo zaslišanja stranke, ki pomeni, da se odločba ne sme izdati, če stranka ni imela možnosti, da se izjavi o vseh dejstvih in okoliščinah, ki so pomembne za odločbo. ZUP pozna tudi nekoliko drugačno definicijo samostojnosti pri

odločanju, saj organi, ki odločajo po ZUP, niso samostojni v takšni meri kot sodniki, ki so zavezani le k spoštovanju zakona in ustave.

Navedeno potrjuje tudi stališče Grafenauerja in Breznika, da je razlika med upravnim in civilnim pravom že v tem, da je pri prvem poudarek na uresničevanju javnih interesov, pri drugem pa na uresničevanju zasebnih interesov; predvsem v okviru stvarnopravnih in obligacijskopravnih razmerij. Civilnopravno razmerje se vzpostavi na osnovi avtonomne volje (sporazuma, soglasja, volje) subjektov, ki sodelujejo v tem razmerju, medtem ko upravnopravno razmerje nastane na osnovi »močnejše volje« državnega organa ali drugih pristojnih organizacij, ki imajo javno pooblastilo in ki nastopajo avtoritarno (Grafenauer & Breznik, 2009, str. 31-32).

Tudi za ZKP je, podobno kot pri ZUP, značilno, da je v kazenskem postopku prisoten javni interes, saj je v interesu države oziroma družbe, da se bori zoper kriminal in kazniva dejanja posameznikov ter zoper kršitve pravil, ki omogočajo normalno življenje ljudi. Javni interes se namreč skozi ZKP kaže v varstveni (kaznovalni) in jamstveni (varstvo pred represijo državnega organa) funkciji. Tako za ZUP kot za ZKP velja, da se postopki vodijo (predvsem) v javnem interesu, kar kaže na določene stične točke med obema postopkoma.

V ZKP posebej izstopa načelo glede domneve nedolžnosti, ki obtožencu skozi celoten postopek zagotavlja, da velja za nedolžnega, dokler ni izdana pravnomočna sodba. Prav tako je v kazenskih zadevah zelo pomembno načelo privilegija pred samoobtožbo, kjer obtoženi ni dolžan pričati zoper sebe ali svoje bližnje ali priznati krivde. Obe načeli sta tesno povezani in zelo pomembni za kazenski postopek, poleg tega pa sta neke vrste garancija za sodnike, da v kazenskem postopku odločajo nevtrarno oziroma neodvisno. Naslednje pomembno načelo v kazenskem postopku je načelo enakopravnosti, ki posebej poudarja, da sta v kazenskem postopku tožilec in obdolženec praviloma enakopravna. Za kazenski postopek je značilno tudi to, da se lahko uvede le na zahtevo upravičenega tožilca. Sodišče samo torej ne more uvesti kazenskega postopka po uradni dolžnosti, kot je to na primer značilno za ZUP, ampak samo na zahtevo upravičenega tožilca. Vsa predstavljena načela ZKP morajo sodišča v celoti upoštevati pri odločanju prav zaradi teženj aktualnih oblasti, ki so v turbulentnih oziroma vojnih časih nagnjene h kršitvi človekovih pravic in temeljnih svoboščin, še posebej na področju kazenskega prava¹⁷.

V pravnih zadevah se skozi temeljna načela ZPP kaže predvsem cilj bolj prostega razpolaganja s predmetom postopka oziroma, da imajo stranke manj kavlja tudi pri

¹⁷ V nacistični Nemčiji je npr. oblast na podlagi Zakona o ljudskih sodiščih (leta 1934) likvidirala svoje nasprotnike na osnovi obtožb izdaje in veleizdaje. V povojni Jugoslaviji je bila npr. sprejeta Uredba o vojaških sodiščih, ki so sodila predvsem t. i. sovražnikom delavskega razreda, izdajalcem in drugim nezaželenim osebam, pri tem je prihajalo do izvensodnih eksekucij ter do sojenj, kjer so imeli dejanja in dokazi policije izjemno moč in težo. Več o tem glej Z. Dežman in A. Erbežnik, 2003, Kazensko procesno pravo Republike Slovenije.

komunikaciji, saj so stranke v postopku enakovredne, kar se kaže tudi v razpravnem načelu in načelu kontradiktornosti.

V Prilogi 1 (Primerjava načel v upravnih, kazenskih in pravnih razmerjih) so prikazana temeljna načela v upravnih, kazenskih in pravnih razmerjih oziroma zadevah. Podrobna analiza vseh obravnavanih procesnih zakonov je pokazala, da ima ZUP v svojih določbah točno zapisana in določena temeljna načela, ZKP jih sicer navaja v uvodnih določbah, vendar jih ne poimenuje, medtem ko je za druge postopkovne predpise treba temeljna načela izluščiti iz posameznih določb členov oz. jih je treba iskati v Ustavi. Nekatera temeljna načela se pojavljajo v vseh postopkovnih predpisih (npr. načelo zakonitosti, pravica do pritožbe), nekatera pa so specifična samo za posamezno področje.

Na podlagi preučitve procesnih zakonov ugotavljam, da sta ZUP in ZPP kljub nekaterim razlikam, ki so še posebej vidne pri izpostavljenih temeljnih načelih, precej bolj podobna, kot je to vidno na prvi pogled. Čeprav po ZUP odločajo upravni in drugi javni organi in je postopek praviloma izveden v javnem interesu, po ZPP pa odločajo sodišča in gre praviloma za zasebne interese, imata oba zakona določene skupne točke - pomoč neuki stranki¹⁸, stranke praviloma svobodno razpolagajo s svojimi zahtevki, zastopniki in pooblaščenici imajo po ZUP in ZPP podobno funkcijo. Po drugi strani pa ugotavljam, da tudi med ZUP in ZKP obstajajo določene podobnosti (postopki vodeni v javnem interesu, naloga sodstva je, da varuje tako interese države kot ljudi), s tem, da je ZKP bolj specifičen, saj so pravne posledice izvršitve kazenskih sodb veliko hujše, kot je to lahko v drugih postopkih.

Analiza in primerjava temeljnih načel ZUP, ZKP in ZPP kaže na to, da ima vsako od obravnavanih pravnih področij določene specifikke, ki potrjujejo uvodoma navedeno hipotezo, da naj bo institut vročanja različno urejen v posameznem postopkovnem zakonu. Kljub temu pa med preučevanimi procesnimi zakoni obstajajo določene podobnosti, ki bi lahko pripeljale k morebitni skupni ureditvi nekaterih elementov vročanja.

¹⁸ Po ZUP mora namreč uradna oseba ves čas postopka paziti na to, da zavaruje zakonite pravice in interese stranke, po ZPP pa je uveljavljeno načelo pomoči prava nevešči stranki.

3 ANALIZA IZBRANIH PROCESNIH INSTITUTOV

3.1 VROČANJE

Vrhovno sodišče Republike Slovenije je v eni izmed svoji sodb (s področja civilnega procesnega prava, Sodba II Ips 455/2006 z dne, 8. 5. 2008) zapisalo: »Vročanje je procesno dejanje sodišča (ki se opravlja po pošti, delavcu sodišča ali na drug način, določen z zakonom), katerega namen je, da se stranka seznanja s postopkom, procesnimi dejanji nasprotne stranke in sodišča, ter obenem, da se stranki zagotavlja pravica do izjave.«

V Sloveniji je vročanje urejeno v različnih postopkovnih zakonih in na različne načine. Praviloma pa državni organi v Sloveniji vročajo po Zakonu o pravnem postopku, Zakonu o kazenskem postopku in Zakonu o splošnem upravnem postopku. Nekateri državni organi vročajo po specifičnih zakonih; finančni uradi vročajo tudi v skladu z Zakonom o davčnem postopku (ZDavP-2), sodišča pa pri vročanju v določenih primerih upoštevajo tudi Zakon o sodnih registrih (ZSReg) in Zakon o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju (ZFPPIPP).

Poleg tega na oblike in načine vročanja državnih organov vplivajo tudi drugi zakoni, na primer Zakon o poštnih storitvah (ZPSto-2), ki v VII. poglavju predpisuje način dostavljanja poštnih pošilk v skladu z ZPSto-2 oziroma v skladu z drugimi zakoni.

V novejšem času prihaja v ospredje elektronsko vročanje, ki je v Sloveniji delno urejeno tudi v Zakonu o elektronskem poslovanju in elektronskem podpisu (ZEPEP) v smislu, da predstavlja elektronski podpis enakovredno teži fizičnemu podpisu stranke. Na specifičen način se vroča preko elektronskega vročanja tudi dokumente Finančne uprave RS v skladu z Zakonom o davčnem postopku (ZDavP) preko portala eDavki. Vročitev po ZDavP velja za opravljeno z dnem, ko zavezanec za davek z elektronskim podpisom vročilnice prevzame dokument. Če dokumenta ne prevzame v petnajstih dneh od dneva, ko mu je bilo obvestilo puščeno prek portala eDavki, velja vročitev za opravljeno z dnem preteka tega roka. Zavezanec pa lahko dokument prevzame tudi pri davčnem organu.

Slovenija kot članica EU pa mora v postopkih vročanj na področju sodnih postopkov upoštevati tudi Uredbo (ES) št. 1393/2007 z dne, 13. novembra 2007, Evropskega parlamenta in Sveta o vročanju sodnih in izvensodnih pisanj v civilnih ali gospodarskih zadevah v državah članicah.

Strinjam se s trditvijo Kovačeve, da je vročanje v praksi pogosto podcenjeno, a v demokraciji izredno pomembno vprašanje. Vročitev akta organa (vsaj fiktivna) je namreč pogoj za nastanek pravnih posledic iz pisanja, pri čemer pa je način vročitve lahko ustavno skladno omejen (npr. z vročitvijo le z javnim naznanilom ali pooblaščenju) (Kovač, 2013, str. 219).

Pri preučevanju sistemov vročanja po ZUP, ZKP in ZPP sem se odločila za primerjavo različnih elementov vročanja glede na posamezni postopkovni zakon, saj sem le s takšno

metodo lahko ugotovila podobnosti in razlike. Pri vročanju dokumentov mora namreč uradna oseba izbrati ustrezen način vročitve, pri čemer je način vročanja odvisen od vrste dokumenta, ki se vroča (ali iz dokumenta izhajajo določene pravne posledice za stranko), od zahteve stranke glede vročanja (želi vročitev po elektronski poti, osebno, po pooblaščenju,...), od tega, kje se stranka nahaja (v tujini, v zaporu,...), komu se mora dokument vročiti (fizični osebi, državnemu organu, pravni osebi, odvetniku,...) ter na podlagi drugih razlogov.

3.1.1 OSEBNO VROČANJE

Vsi dokumenti, ki kakorkoli vplivajo na pravno varnost, povzročajo določene pravne posledice, z njihovo vročitvijo začne teči določen rok oziroma so pomembni za stranko z vidika seznanitve s postopkom in seznanitve z odločitvijo organa, morajo biti osebno vročeni tistemu, kateremu so namenjeni¹⁹. Osebno vročanje dejansko pomeni, da se mora nek dokument vročiti naslovniku neposredno oziroma osebno v roke. Lahko pa naslovnik za takšno vročitev tudi izrecno pooblasti drugo osebo, ki v njegovem imenu prevzame dokument. Osebno vročanje je možno tako s fizično vročitvijo kot po elektronski poti v varni poštni predal naslovnika.

ZUP osebno vročanje opredeljuje v 87. členu, ko pravi, da se morajo odločbe in sklepi ter drugi dokumenti, od katerih vročitve začne teči rok, vročiti osebno tistemu, kateremu so namenjeni, pri čemer se za osebno vročitev šteje tudi vročitev v skladu s 86. členom tega zakona (vročanje po informacijski poti preko varnega elektronskega predala). Drugi dokumenti se vročajo v skladu z zakonom, ki ureja poštne storitve (ZUP, 87. člen).

V 85. členu ZUP je med drugim določeno, da se vročitev praviloma opravi v stanovanju oziroma tam, kjer je naslovnik zaposlen, vročitev odvetniku in notarju pa v njegovi odvetniški oziroma notarski pisarni. Vročitev odvetniku ali notarju se lahko opravi tudi tako, da se dokument vroči osebi, ki je zaposlena pri odvetniku oziroma notarju. Pravnim in fizičnim osebam, registriranim za opravljanje dejavnosti, pa se praviloma vroča na naslovu, navedenem v registru.

Osebno vročanje državnim organom, organom lokalnih samoupravnih skupnosti, pravnim osebam in fizičnim osebam, registriranim za opravljanje dejavnosti, je določeno v 91. členu ZUP in se osebno vroča praviloma po elektronski poti v varni elektronski predal, v primeru, da varnega elektronskega predala nimajo, pa se vročitev opravi fizično praviloma tako, da se izroči uradni osebi oziroma pooblaščenji osebi za prejem dokumentov.

¹⁹ Če oseba, ki bi dokument morala sprejeti, tega brez zakonitega razloga noče storiti, pusti vročevalec dokument v stanovanju, kjer taka oseba stanuje, oziroma v prostorih, kjer je zaposlena, ali pa nalepi dokument na vrata stanovanja oziroma prostorov, ali ga pusti v predalčniku. Če se opravi vročitev tako, kot je določeno v prejšnjem odstavku, zapiše vročevalec na vročilnici dan, uro in razlog odklonitve sprejema ter kraj, kjer je dokument pustil; šteje se, da je s tem vročitev opravljena (ZUP, 95. člen).

Jerovšek in Kovačeva pravita, da je vročanje ključno dejanje v postopku, ker je pogoj za nastanek pravnih učinkov pisanja, ki se vroča. Dokler akt ni vročen, z vidika nastopa pravnih posledic tako v razmerju do strank oziroma drugih naslovnikov kot organa izdajatelja akt sploh ni izdan (Jerovšek & Kovač, 2010, str. 114).

Podobno menita Androjna in Kerševan, ki pravita, da ima vročitev dokumenta pomembne pravne posledice za dokument, ki se mora vročiti, za organ, ki je izdal dokument, in za tistega, ki mu je dokument vročen oziroma namenjen. Odločba, ki je bila »izdana« v upravnem postopku, pa ni bila ustno naznanjena oziroma razglašena, ne povzroči nobenega pravnega učinka vse dotlej, dokler ni odposlana oziroma vročena stranki. Odločba, ki še ni bila vročena stranki, pravno še ne obstaja in zato ne veže stranke in tudi ne organa, ki je formuliral vsebino odločbe. Zato jo lahko organ pred vročitvijo stranki, ko ima odločba še značaj internega akta, tudi spremeni ali umakne (Androjna & Kerševan, 2006, str. 227).

Pravilnost postopanja akterjev pri vročanju je zelo pomembna, saj ob bistvenih napakah pri vročanju ne pride do pravnomočnosti in izvršljivosti upravnih aktov, s čimer je onemogočeno bistvo upravnega postopka – realizacija upravnopravnega razmerja, s poudarkom na implementaciji javne koristi (Kovač & Remic, 2008, str. 8).

Pri vročanju lahko namreč pride tudi do določenih pomot, pri čemer ZUP pravi, da če se pri vročitvi zgodi pomota, se šteje, da je bila vročitev opravljena tisti dan, za katerega se ugotovi, da je oseba, ki ji je bil dokument namenjen, ta dokument dejansko dobila (ZUP, 98. člen).

Do pomot pri vročanju lahko pride na primer zaradi vročitve dokumenta napačni osebi, napačnega zapisa datuma vročitve ali iz drugih razlogov. Tako je na primer Ustavno sodišče RS (Up-41/93 z dne , 4. 7. 1996) v zadevi vročitve odločbe o odpovedi prebivanja zapisalo, da vročitev zakoncu ni bila pravilno izvedena v skladu s 85. členom ZUP, saj je stranka že pred izdajo odločbe odšla v tujino, pri čemer bi moral organ vročitev opraviti na podlagi poizvedbe o strankinem prebivališču v tujini, ne pa šteti zakonca za zastopnika za vročitve. Ustavno sodišče je zato na stališču, da se kot datum vročitve ne more šteti datum, ko je dokument prejel zakonec, pač pa datum, ko je bila zoper izpodbijano določbo vložena pritožna stranke. Po prvem odstavku 98. člena ZUP se v primeru, če se zgodi pri vročitvi pomota, šteje, da je bila vročitev opravljena tisti dan, za katerega se ugotovi, da je oseba, ki ji je bil spis namenjen, ta spis dejansko dobila. Po presoji Ustavnega sodišča je potrebno to določbo uporabiti tudi za položaje, kakršen je nastal v obravnavanem primeru.

Doslednost pri spoštovanju pravil ZUP glede vročanja je pogoj za zagotovitev načela zakonitosti, načela varstva pravic strank in varstva javnih koristi, načela zaslišanja stranke ter načela pravice do pritožbe (Jerovšek, in drugi, 2004, str. 290).

Kovačeva dodatno poudarja, da je vročanje nedvomno eno ključnih postopkovnih vprašanj, saj ga ZUP opredeljuje kot pogoj za nastanek pravnih učinkov pisanja, ki se vroča. Dokler akt ni vročen, z vidika nastopa posledic tako v razmerju do strank oziroma drugih naslovnikov kot organa izdajatelja akt sploh ni izdan. O pomenu vročanja odločbe po ZUP

pa priča tudi ZUS-1, ki v 5. členu izrecno navaja, da gre za molk upravnega organa kot predmet upravnega spora, če upravni akt tožniku (stranki v upravnem postopku) ni bil izdan ali mu ni bil vročen v predpisanem roku (Kovač, 2008, str. 1303).

V **ZKP** je osebno vročanje opredeljeno v XII. poglavju in je precej drugače urejeno kot osebno vročanje po ZUP. Po ZKP je namreč osebna vročitev odvisna od tega, katerim procesnim udeležencem se vroča in katere dokumente se vroča osebno. ZKP namreč razlikuje med osebno vročitvijo, nadomestno vročitvijo in posebno vročitvijo²⁰.

Pisanja se vročajo praviloma po pošti, po varni elektronski poti ali po pravni ali fizični osebi, ki opravlja vročanje v kazenskem postopku. Vročajo se lahko tudi po sodnem osebju po pooblastilu predsednika sodišča ali po uradni osebi organa, ki je odredil vročanje, neposredno pri tem organu (**ZKP**, 117. člen, prvi odstavek).

S pisanji po prvem odstavku tega člena so mišljena vsa sodna pisanja; odločbe sodišča, vabila, obvestila in podobno, pa tudi pisanja strank in drugih procesnih udeležencev, ki jih mora sodišče v kazenskem postopku vročiti nasprotni stranki ali drugim upravičencem, kot so npr. obtožni akt, pritožba ali drugo pravno sredstvo, odgovor na pritožbo, itd. Vročitev pisanja, ki bi jo opravile med seboj stranke same, nima procesnih učinkov (Horvat, 2004, str. 258).

Vročitev, ki je sodišče ne bi opravilo po subjektih iz prvega odstavka 117. člena (npr. vročitev prek policije), bi bila sicer neveljavna, vendar tudi takšna vročitev postane veljavna (konvalidira), če ji prejemnik ne ugovarja. Pisanja se praviloma vročajo po pošti, sicer pa zakon, če ni v posebnih določbah drugače določeno, prepušča sodišču, da v vsakem konkretnem primeru z vidika ekonomičnosti ali potrebne hitrosti in zanesljivosti vročitve odloči, katerega izmed več možnih načinov vročanja pisanj bo izbralo. Način vročitve določi sodnik v odredbi o vročitvi; če ga ne določi, se vročitev opravi po pošti oziroma v skladu z določbami členov od 241 do 243 Sodnega reda. Pisanja, ki jih vroča sodišče neposredno, lahko naslovnik prevzame v sodni pisarni ali v odpravi sodišča (Horvat, 2004, str. 259).

Tako je v 118. členu ZKP določeno, da se pisanje, za katero je v ZKP določeno, da ga je treba osebno vročiti, izroči neposredno naslovniku²¹. Če tistega, kateremu mora biti pisanje osebno vročeno, ni tam, kjer naj se vročitev opravi, poišče vročevalec, kdaj in kje bi ga mogel najti ter mu pusti pri katerih od oseb, omenjenih v 119. členu tega zakona ali v hišnem predalčniku, pismeno sporočilo, naj bo določenega dne ob določeni uri v svojem stanovanju ali na svojem delovnem mestu, da sprejme pisanje. Če vročevalec tudi potem ne najde tistega, ki bi mu moral vročiti pisanje, ravna po prvem odstavku 119. člena tega zakona; s tem se šteje, da je vročitev opravljena. Za osebno vročitev se šteje tudi vročitev

²⁰ Več o tem glej Z. Dežman, A. Erbežnik, Kazensko procesno pravo Republike Slovenije, 2003, str. 496-500.

²¹ Če naslovnik ali njegov odrasli družinski član pisanja noče sprejeti, zapiše vročevalec na vročilnici datum, uro ter razlog odklonitve, pisanje pa pusti v naslovnikovem stanovanju oz. tam, kjer naslovnik dela, s tem je vročitev opravljena (ZKP, 123. člen).

po varni elektronski poti v skladu z določbami 117. in 117a. člena tega zakona (ZKP, 118. člen, prvi in drugi odstavek).

Nadomestna vročitev je opredeljena v prvem odstavku 119. člena ZKP, ki določa, da se pisanja, za katera v tem zakonu ni določeno, da morajo biti osebno vročena, prav tako vročajo osebno. Vendar pa se v primeru, če naslovnika ni v stanovanju ali na delovnem mestu, lahko izročijo kateremu od njegovih odraslih družinskih članov, ki je pisanje dolžan sprejeti. Če niti teh ni v stanovanju, se pisanje izroči hišniku ali sosedu, če v to privolita. Če pa se vroča pisanje na delovnem mestu tistega, kateremu naj bo vročeno, in tega ni tam, se lahko izroči osebi, pooblaščen za sprejemanje pošte, ki je pisanje dolžna sprejeti, ali komu, ki dela na tem mestu, če v to privoli (ZKP, 119. člen, prvi odstavek).

V 119. členu ZKP je nadalje določeno, da če vročitev pisanja po prejšnjem odstavku ni možna, vročevalec pisanje izroči sodišču, ki je vročitev odredilo, v primeru poštne vročanja pa pošti naslovnikovega prebivališča. Vročevalec obenem pusti sporočilo o prispeli pošiljki z obvestilom, na katerem sodišču oz. pošti ter v kakšnem roku lahko prevzame pisanje, v nasprotnem primeru se pisanje vrne. Če pa se ugotovi, da je naslovnik odsoten, odrasli družinski člani oziroma druge upravičene osebe pa mu pisanja ne bi mogle pravočasno izročiti, se pisanje vrne z navedbo, kje je odsotni (ZKP, 119. člen, drugi in tretji odstavek).

Če vročitev na navedenem naslovnikovem naslovu ni mogoča zato, ker se je naslovnik odselil, in vročevalec izve za njegov novi naslov, prepošlje pisanje na ta naslov in o tem obvesti sodišče (ZKP, 119a. člen).

Vročanje obdolžencu je določeno v 120. členu ZKP in sicer se obdolžencu osebno vročajo vabilo na prvo zaslišanje v predhodnem postopku in vabilo na glavno obravnavo; obdolžencu, ki nima zagovornika, se osebno vroči obtožni akt, sodbo, vse odločbe, kjer teče rok za pritožbo kot tudi pritožbo nasprotne stranke, ki se vroča na odgovor; obdolžencu, ki nima zagovornika, sodbe o izrečni kazni zapora pa mu ni mogoče vročiti na njegov dotedanji naslov, sodišče postavi po uradni dolžnosti zagovornika, ki opravlja to dolžnost, dokler ne izve za njegov novi naslov. Če pa gre za drugo odločbo, kjer teče rok za pritožbo ali za pritožbo nasprotne stranke, ki se vroča na odgovor, pritrdi sodišče odločbo oz. pritožbo na sodno desko, po preteku osmih dni se šteje, da je bila vročitev veljavno opravljena; če ima obdolženec zagovornika, vroči sodišče obtožni akt, sodbo, vse odločbe, kjer teče rok za pritožbo kot tudi pritožbo nasprotne stranke, ki se vroča na odgovor, zagovorniku in obdolžencu po določbah 119. člena ZKP. Rok za vložitev pravnega sredstva teče od zadnje vročitve. Če obdolžencu ni mogoče vročiti pisanja, ker ni sporočil spremembe naslova, se pisanje pritrdi na sodno desko, po preteku osmih dni se šteje, da je bila vročitev veljavno opravljena. Če je treba vročiti pisanje zagovorniku obdolženca, ta pa jih ima več, zadošča, da se vroči enemu izmed njih.

V 121. členu ZKP je določeno vročanje **zasebnemu tožilcu in oškodovancu**, in sicer: vabilo za vložitev zasebne tožbe ali obtožnice, vabilo na glavno obravnavo, odločbe pri katerih teče rok za pritožbo ter pritožbo nasprotne stranke, ki jo vroča na odgovor, vroči

sodišče zasebnemu tožilcu in oškodovancu oz. njunemu zakonitemu zastopniku osebno po 118. členu ZKP, njihovim pooblaščencom pa po 119. členu ZKP. Če jim pisanj ni mogoče vročiti na dotedanji naslov, pritrdi sodišče pisanje na sodno desko in po preteku osmih dni se šteje, da je bila opravljena veljavna vročitev. Če ima oškodovanec, oškodovanec kot tožilec ali zasebni tožilec zakonitega zastopnika ali pooblaščenca, vroči sodišče pisanje temu, če jih ima več, pa le enemu od njih.

ZKP ima določeno posebnost glede vabljenja oseb na obravnave, in sicer vabilo na glavno obravnavo in druga vabila sodišče ustno naznani osebi, kadar je ta pred njim, in jo pri tem pouči o posledicah, če ne bi prišla. Na ta način opravljeno vabilo se zaznamuje v zapisniku, ki ga povabljeni podpiše, razen če je to že zapisano v zapisniku o glavni obravnavi. Šteje se, da je vabilo s tem veljavno vročeno (ZKP, 117. člen, šesti odstavek).

Ker načelo ekonomičnosti kazenskega postopka zahteva, da se naroki za opravo preiskovalnih dejanj in za glavno obravnavo prelagajo na določen čas, vabljenje na način, predpisan v določbi šestega odstavka 117. člena ZKP, prispeva k pospešitvi in pocenitvi postopka, seveda pod pogojem, da so izpolnjeni vsi zakonski pogoji, saj sicer vabljenje ni veljavno (Horvat, 2004, str. 259).

V **ZPP** je osebno vročanje opredeljeno v enajstem poglavju, še posebej pa v 142. členu zakona. Pri tem je potrebno poudariti, da ZPP razlikuje med osebnim vročanjem fizičnim osebam in osebnim vročanjem drugim subjektom (subjekti vpisa v sodni register, samostojni podjetniki posamezniki ali pravne osebe, ki se vpisujejo v register²²).

V 142. členu ZPP je določeno, da se tožba, sodna odločba, zoper katero je dovoljena posebna pritožba, izredno pravno sredstvo in nalog za plačilo sodne takse ter vabilo stranki na poravnalni narok ali prvi narok na glavno obravnavo, če poravnalni narok ni bil razpisan, vročajo osebno stranki. Druga pisanja se vročajo osebno samo, če tako določa zakon ali če sodišče oceni, da je zaradi listin, ki so predložene v izvirniku, ali iz kakšnega drugega razloga potrebna večja previdnost. Ista pisanja se državnim organom, subjektom vpisa v sodni register, samostojnemu podjetniku posamezniku ali pravni osebi, ki se vpisuje v register, vročajo tako, da se pisanje izroči osebi, ki je pooblaščenca za sprejem, ali delavcu, ki je v pisarni oziroma v poslovnem prostoru ali na sedežu. Šteje se, da je vročitev opravljena osebno stranki, če je pisanje vročeno zakonitemu zastopniku ali pooblaščenцу (ZPP, 142. člen).

Z vročitvami sodnih spisov (vabil, sodnih odločb in vlog nasprotnika) se uveljavlja načelo kontradiktornosti oziroma načelo obojestranskega zaslišanja, saj se stranka z vročitvijo seznanja s potekom procesa ter procesnimi dejanji nasprotnika in sodišča (Ude, 2002, str. 193).

Če tistega, ki mu je treba pisanje vročiti, ni v stanovanju, se pisanje vroči tako, da se izroči kateremu od njegovih odraslih članov gospodinjstva, ki so ga dolžni sprejeti. Če se vroča

²² Navedenim subjektom se namreč vroča na naslovu, ki je vpisan v register (ZPP, 139. člen).

pisanje na delovnem mestu tistega, ki naj se mu vroči, pa tega ni najti tam oziroma se nahaja na delovnem mestu, do katerega vročevalci zaradi organiziranosti delovnega procesa nimajo dostopa, se vroči pisanje osebi, pooblaščen za sprejemanje pošte, ki je pisanje dolžna sprejeti, ali osebi, ki je zaposlena na tistem mestu, če v to privoli. Če se naslovnik, ki stanuje v nastanitvenem objektu, namenjenem skupinski nastanitvi ali izvajanju dejavnosti, ki vključuje 24-urno bivanje (na primer dijaški domovi, socialno-varstveni zavodi, bolnišnice) ne najde v takem objektu, in tudi nima samostojnega poštnega predalčnika na tem naslovu, se pisanje vroči osebi, ki je v tem objektu pooblaščen za sprejemanje pošte za stanovalce (ZPP, 140. člen, prvi, drugi in tretji odstavek).

Izročitev pisanja drugi osebi ni dovoljena, če je ta udeležena v pravdi kot nasprotnik tistega, ki naj se mu pisanje vroči (ZPP, 140. člen, četrti odstavek).

ZPP v 141. členu govori, da če vročitev na predpisan način ni možna, potem se vročitev fizični osebi opravi tako, da vročevalec pisanje pusti v hišnem ali izpostavljenem predalčniku na naslovu stanovanja. Če se naslovnika posebej opozori na to, se šteje da je bila vročitev opravljena na dan, ko je bilo pisanje puščeno v predalčniku. Če pa naslovnik nima predalčnika ali je ta neuporaben, se pisanje izroči sodišču, ki je vročitev odredilo, če gre za vročitev po pošti, pa pošti v kraju njegovega stanovanja, na vratih pa se pusti obvestilo, kje se pisanje nahaja. Tudi o tem mora biti naslovnik obveščen z obvestilom in pravnimi posledicami. Pošta hrani pisanje 30 dni, če ga naslovnik v tem času ni prevzel, pisanje vrne sodišču.

V 143. členu ZPP je določeno, da če se ugotovi, da je tisti, ki naj se mu vroči pisanje, začasno odsoten in da mu osebe, ki so navedene v 140. členu ZPP, pisanja ne morejo pravočasno izročiti oziroma se ne bo mogel pravočasno seznaniti s pisanjem, ki se mora vročiti osebno, se pisanje vrne sodišču z navedbo, kje je naslovnik in kdaj se vrne. Če pa se ugotovi, da naslovnik dejansko ne živi na tem naslovu oziroma je naslovnik neznan ali se je preselil ali odselil v tujino za več kot tri mesece, se pisanje vrne sodišču z navedbo ugotovitve. Sodišče nato pridobi podatke o tem, ali je naslov, na katerem je bil opravljen poskus vročitve, enak naslovu za vročanje, ki je prijavljen v skladu z zakonom, ki ureja prijavo prebivališča (ZPP, 143. člen).

ZPP ima glede vročanja specifiko, saj lahko sodišče na predlog nasprotne stranke odredi, da se vročitev opravi po pravni ali fizični osebi, ki opravlja vročanje pisanj v fizični obliki ali po varni elektronski poti kot registrirano dejavnost (ZPP, 132. člen, drugi odstavek). Zakonodajalec je pri uzakonitvi te možnosti, da opravlja pravna ali fizična oseba vročanje kot registrirano dejavnost, upošteval, da se stranke v pravnem postopku pogosto izmikajo vročitvi, in to v takem obsegu, da je že vprašljiva učinkovitost pravnega varstva pred sodišči. Zaradi tega ima stranka možnost predlagati, naj se vročitev opravi na takšen način (Ude, 2002, str. 193).

Tabela 1: Osebno vročanje

Procesni zakon	Osebno se vročajo dokumenti
ZUP 87. člen	Odločbe in sklepi ter drugi dokumenti, od katerih vročitve začne teči rok, se vročajo tistemu, kateremu so namenjeni.
ZKP 120. člen 121. člen	Pisanja, za katera je v zakonu določeno, da se vročajo osebno: – Obdolžencu (vabilo na prvo zaslišanje v predhodnem postopku in vabilo na glavno obravnavo). – Obdolžencu, ki nima zagovornika (obtožni akt, sodbo in vse odločbe, pri katerih teče od vročitve rok za pritožbo, kot tudi pritožbo nasprotne stranke, ki se vroča na odgovor). – Obdolžencu, ki ima zagovornika (obtožni akt, sodbo in vse odločbe, pri katerih teče od vročitve rok za pritožbo, kot tudi pritožbo nasprotne stranke, ki se vroča na odgovor vroči sodišče zagovorniku in obdolžencu). – Zasebnemu tožilcu in oškodovancu kot tožilcu (vabilo za vložitev zasebne tožbe ali obtožnice ter vabilo na glavno obravnavo, odločbe pri katerih teče od dneva vročitve rok za pritožbo in pritožbe nasprotne stranke, ki jo vroča na odgovor).
ZPP 142. člen	Osebno se vročajo stranki tožba, sodna odločba, zoper katero je dovoljena posebna pritožba, izredno pravno sredstvo, nalog za plačilo sodne takse za vlogo, vabilo stranki na poravnalni narok ali prvi narok na glavno obravnavo.

Vir: lastna analiza 2016

Iz tabele 1 je razvidno, da se naslovniki, ki jim je treba vročati osebno, precej razlikujejo glede na posamezni preučevani zakon. Po ZUP se na primer osebno vroča vsem, ki jim je takšno pisanje namenjeno, pri tem pa ZUP ne razlikuje, v kakšni vlogi je stranka v postopku. Takšnim osebam se vroča odločbe in sklepe ter druge dokumente, od katerih vročitve začne teči rok za pravno sredstvo ali z vročitvijo nastane obveznost, da naslovnik nekaj stori oz. dopusti ali pa pridobi določeno pravico. ZKP osebno vročanje loči glede na to, ali gre za osebno vročanje obdolžencu ali zasebnemu tožilcu in oškodovancu, pri tem pa dodatno določa primere vročanj obdolžencu glede na to, ali ima zagovornika ali ga nima. V skladu z navedenim se obdolžencu vroča vsa pisanja, medtem ko se zasebnemu tožilcu in oškodovancu kot tožilcu vročajo le taksativno naštetá pisanja. Po ZPP pa se stranki v postopku vročajo vsi tisti dokumenti, ki vplivajo na status stranke, podobno kot po ZUP (tožba, sodna odločba, zoper katero je dovoljena posebna pritožba, izredno pravno sredstvo, nalog za plačilo sodne takse za vlogo, vabilo stranki na poravnalni narok ali prvi narok na glavno obravnavo). Primerjava glede osebnega vročanja po preučevanih zakonih pokaže, da sta si ZUP in ZPP bolj podobna, medtem ko je osebno vročanje po ZKP precej specifično in bolj zapleteno.

3.1.2 ELEKTRONSKO VROČANJE

V 86. členu ZUP je določeno, da se vročitev po elektronski poti opravi preko informacijskega sistema pravne ali fizične osebe, ki opravlja vročanje dokumentov po elektronski poti kot svojo dejavnost.

Informacijski sistem pošlje naslovniku v varen elektronski predal in na elektronski naslov, če ga je sporočil organu, informativno elektronsko sporočilo, da mora dokument prevzeti v 15 dneh. Naslovnik dokument prevzame iz informacijskega sistema iz prvega odstavka tako, da z uporabo kvalificiranega potrdila za varen elektronski podpis dokaže svojo istovetnost, presname dokument v elektronski obliki in elektronsko podpiše vročilnico. Vročitev velja za opravljeno z dnem, ko naslovnik prevzame dokument. Če dokumenta ne prevzame v 15 dneh od dneva, ko je bilo sporočilo puščeno v varnem elektronskem predalu, velja vročitev za opravljeno z dnem preteka tega roka. Informacijski sistem za sprejem vlog, vročanje in obveščanje pošlje dokument v varen elektronski predal naslovnika in organu elektronsko sporočilo, da dokument ni bil prevzet v zakonitem roku. Informacijski sistem za sprejem vlog, vročanje in obveščanje o vročitvi obvesti organ, ki je vročitev odredil, z vročilnico v elektronski obliki²³ (ZUP, 86. člen, drugi, tretji, četrti in peti odstavek).

V ZKP je določeno, da se po varni elektronski poti vročitev pisanja opravi po informacijskem sistemu, s posredovanjem organizacije, ki opravlja dejavnost elektronskega vročanja (ZKP, 117a. člen, tretji odstavek)²⁴.

V 117. členu ZKP je določeno, da lahko obdolženec, priča, zasebni tožilec, oškodovanec kot tožilec in oškodovanec sodišču sporoči, da želi vročitev pisanj po elektronski poti v varen poštni predal, katerega naslov navede v vlogi ali na naroku in je enakovreden naslovu prebivališča. Če navedene osebe pošljejo vlogo v elektronski obliki po varni elektronski poti, se šteje, da želijo vročanje po varni elektronski poti, dokler ne sporočijo drugače. Državnemu tožilcu in drugim državnim organom, odvetnikom, sodnim izvedencem, sodnim cenilcem, sodnim tolmačem in drugim osebam oziroma organom, pri katerih se zaradi njihove narave dela lahko domneva večja zanesljivost, se pisanja vročajo po elektronski poti v varen poštni predal, če je tako vročanje mogoče in če drug način vročanja iz prvega odstavka tega člena ni primernejši.

Informacijski sistem samodejno pošlje naslovniku v njegov varni poštni predal pisanje in hkrati tudi informativno sporočilo, v katerem ga opozori, da je v informacijskem sistemu pisanje in da ga mora prevzeti v 15 dneh od dne, ko mu je bilo poslano v varni poštni predal, sicer bo pisanje izbrisano iz informacijskega sistema, naslovniku pa se bo pisanje vročalo po določbah tega zakona, ki urejajo vročanje pisanj v fizični obliki (ZKP, 117a. člen,

²³ Elektronsko vročanje po ZUP podrobneje ureja Uredba o upravnem poslovanju (Uradni list RS, št. 20/05, 106/05, 30/06, 86/06, 32/07, 63/07, 115/07, 122/07 - popr., 31/08, 35/09, 58/10, 101/10 in 81/13).

²⁴ Trenutno elektronsko vročanje po ZKP še ni izvedljivo, saj še niso sprejeti ustrezni podzakonski akti.

četrty odstavek). Kljub temu da ZKP ureja možnost elektronskega vročanja, pa še ni sprejet podzakonski akt, ki bi urejal vročanje po varni elektronski poti, kot je to določeno v ZUP in ZPP, zato po ZKP elektronsko vročanje trenutno še ni možno.

Tudi ZPP opisuje možnost elektronskega vročanja, ko določa, da se po varni elektronski poti vročitev pisanja opravi po informacijskem sistemu, s posredovanjem organizacije, ki opravlja dejavnost elektronskega vročanja. Naslovnik pisanje prevzame iz informacijskega sistema tako, da z uporabo kvalificiranega digitalnega potrdila za varen elektronski podpis dokaže svojo istovetnost, vpogleda v varni poštni predal in elektronsko podpiše vročilnico²⁵ (ZPP, 141a. člen, tretji in šesti odstavek).

V 141a. členu ZPP med drugim piše, da vročitev velja za opravljeno z dnem, ko naslovnik prevzame pisanje. Če pisanja ne prevzame v 15 dneh, velja vročitev za opravljeno z dnem poteka tega roka. Po tem roku se pisanje izbriše iz sistema, kreira pa se sporočilo, da lahko naslovnik pisanje prevzame pri sodišču.

Tabela 2: Elektronsko vročanje

Procesni zakon	Sistem elektronskega vročanja
ZUP 86. člen	– Preko informacijskega sistema pravne ali fizične osebe, ki opravlja vročanje dokumentov po elektronski poti kot svojo dejavnost. – Informacijski sistem pošlje naslovníku v varen elektronski predal informativno elektronsko sporočilo, da mora dokument prevzeti v 15 dneh. – Vročitev opravljena z dnem, ko naslovnik prevzame dokument z uporabo kvalificiranega potrdila za varen elektronski podpis, dokaže svojo istovetnost, presname dokument in elektronsko podpiše vročilnico. – Če dokumenta ne prevzame v 15 dneh od puščenega sporočila v varnem elektronskem predalu, velja vročitev za opravljeno z dnem preteka tega roka.

²⁵ Elektronsko vročanje po ZPP podrobneje ureja Pravilnik o elektronskem poslovanju v civilnih sodnih postopkih (Uradni list RS, št. 64/10, 23/11 in 67/15).

ZKP 117a. člen	– Po informacijskem sistemu, s posredovanjem organizacije, ki opravlja dejavnost elektronskega vročanja. – Informacijski sistem pošlje naslovniku v varni poštni predal pisanje in hkrati informativno sporočilo, v katerem ga opozori, da je v informacijskem sistemu pisanje in da ga mora prevzeti v 15 dneh od dneva, ko mu je bilo to poslano v predal, sicer bo pisanje izbrisano iz informacijskega sistema, naslovniku pa se bo pisanje vročalo po določbah ZKP v fizični obliki. – Naslovnik prevzame pisanje z uporabo kvalificiranega potrdila za varen elektronski podpis in elektronsko podpiše vročilnico. – Vročitev velja za opravljeno z dnem, ko naslovnik prevzame pisanje. Če ga ne prevzame v 15 dneh, informacijski sistem pisanje izbriše ter pošlje naslovniku in sodišču sporočilo, da je pisanje izbrisano in da se bo naslovniku vročalo po določbah ZKP, ki ureja vročanje v pisanj v fizični obliki.
ZPP 141a. člen	– Po varni elektronski poti se vročitev pisanja opravi po informacijskem sistemu, s posredovanjem organizacije, ki opravlja dejavnost elektronskega vročanja. – Informacijski sistem samodejno pošlje naslovniku v njegov varni poštni predal pisanje, ki ga mora naslovnik prevzeti v 15 dneh, sicer velja vročitev za opravljeno z dnem poteka tega roka. Po poteku tega roka informacijski sistem pisanje izbriše in pošlje naslovniku in sodišču sporočilo, da je pisanje izbrisano iz informacijskega sistema in ga naslovnik lahko prevzame na sodišču, ki je odredilo vročitev.

Vir: lastna analiza 2016

Na podlagi podatkov iz Tabele 2 ugotavljam, da so vsi trije procesni zakoni za primere elektronskega vročanja predvideli vzpostavitev informacijskega sistema, ki mora izpolnjevati določene pogoje, da lahko opravlja dejavnost elektronskega vročanja. Prav tako je možno v vseh treh primerih prevzeti pošiljko le s kvalificiranim digitalnim potrdilom, ki predstavlja varen elektronski podpis naslovnika.

Obstajajo pa določene razlike; elektronsko vročanje po ZUP je najbolj enostavno, saj naslovnik dobi informativno sporočilo, v kakšnem roku mora dokument prevzeti, navedeni dokument si lahko presname, če pa v roku ne prevzame dokumenta, se šteje, da je vročitev opravljena z dnem poteka tega roka. Nasprotno je elektronsko vročanje po ZKP urejeno tako, da se naslovniku poleg informativnega sporočila pošlje tudi dokument z opozorilom, da mora dokument prevzeti v postavljenem roku, sicer bo dokument izbrisan, nato pa se mu bo dokument vročal fizično po določbah ZKP, o čemer pošlje sporočilo tako naslovniku kot sodišču. Kljub zakonski določbi glede elektronskega vročanja po ZKP pa je treba poudariti, da takšen način vročanja v kazenskih postopkih še ni zaživel, med drugim tudi zaradi tega, ker podzakonski akti še niso sprejeti. Tudi ZPP pošlje naslovniku v varni elektronski predal dokument, vendar s to razliko, da se šteje, da je vročitev opravljena, če naslovnik dokumenta v postavljenem roku ne prevzame. Posebnost ZPP glede na ZUP pa je, da po poteku tega roka informacijski sistem dokument izbriše, naslovniku in sodišču pa

pošlje o tem sporočilo poleg informacije naslovniku, na katerem sodišču lahko prevzame dokument.

Ne glede na zakonsko predpisane možnosti elektronskega vročanja v vseh treh procesnih zakonih pa se pri navedenem poslovanju venomer v ospredju pojavlja problem varnosti takšnega poslovanja ter identitete vključenih subjektov. Tako Kovačeva poudarja, da je največji problem, ki predstavlja zavoro za nadaljnji množični razvoj e-upravnih postopkov, varnost poslovanja, ki naj bi bila zagotovljena s spoštovanjem zahtev po avtentifikaciji vpletenih, zaupnosti, integriteti in verodostojnosti podatkov ter pravni dokazljivosti prenosa (osebe, vsebina, čas) (Kovač, 2004, str. 82).

Navedena problematika je identična in morebiti še bolj problematična tudi v sodnih postopkih.

3.1.3 FIKCIJA VROČITVE

V 87. členu **ZUP** je določeno, da v primeru, da se vročitev ne da opraviti osebno, pusti vročevalec v hišnem predalčniku, na vratih stanovanja, poslovnega prostora ali delavnice pisno sporočilo, ki mora vsebovati obvestilo o posledicah takega vročanja. Če tudi to ni mogoče, ga lahko pusti tudi v poštne predalu ali na drugem primernem mestu. V sporočilu pa mora navesti, kje se dokument nahaja in da ga mora naslovnik prevzeti v 15 dneh. Vročitev v tem primeru velja za opravljeno, ko naslovnik prevzame dokument. Če pa naslovnik dokumenta ne prevzame v 15 dneh, velja vročitev za opravljeno z dnem preteka tega roka. Po preteku tega roka vročevalec pusti dokument (odločba, sklep,...) v hišnem predalčniku naslovnika. Če pa je ta neuporaben, oziroma ga stranka nima, vročevalec vrne pošiljko pošiljatelju (ZUP, 87. člen).

Na tem mestu želim predstaviti tudi institut vročanja z javnim naznanilom, ki ga pozna ZUP. V navedenem primeru gre namreč za specifičen način vročanja večjemu številu oseb, ki organu niso znane, ali ki se ne morejo določiti. Takšnim osebam se dokument vroči z javnim naznanilom na oglasni deski organa, ki ga je izdal in na enotnem državnem portalu e-uprava. Vročitev velja za opravljeno po preteku 15 dni od dneva, ko je bilo naznanilo objavljeno na oglasni deski in na enotnem državnem portalu e-uprava, če organ, ki je dokument izdal, ne določi daljšega roka (ZUP, 94. člen).

Kovačeva, Rakar in Remic menijo, da fikcijo vročitve ZUP vzpostavlja pri neuspešni osebni vročitvi v roke naslovniku (87. člen), vročanju z javnim naznanilom (94., 96. in 96a. člen) in pri odklonitvi sprejema (95. člen). Za nastanek fikcije pa je po njihovem mnenju nujno, da se naslovnik seznani s posledicami, če dokumenta ne bo prevzel v roku 15 dni od dneva, ko je bilo puščeno sporočilo. Zato fikcija vročitve ne more nastati, če vročevalec na omenjenih mestih pusti pošto sporočilo, v katerem je navedeno le, da se mora naslovnik zglasiti na pošti. Fikcija vročitve po njihovem nastane le z dejansko seznanitvijo stranke o dolžnem prevzemu in posledicah neprevzema v zakonitem roku ob vsaki konkretni vročitvi (Kovač, Rakar & Remic, 2012, str. 180-181).

Kovačeva in Remic poudarjata, da mora vročevalec pri osebnem vročanju, kadar naslovnik ne najde na naslovu, pustiti v nabiralniku sporočilo o prispelem pismu kot sestavni del predpisane ovojnice, saj to sporočilo vsebuje po ZUP obvezno opozorilo glede posledic izteka roka 15 dni, če naslovnik pisanja ne bo dvignil pri vročevalcu. Opozorilo je namreč po načelu varstva pravic strank in pravosodni praksi pogoj za nastanek fikcije vročitve. V preteklosti je namreč Pošta Slovenije napačno izvajala postopek osebnega vročanja po ZUP v primeru, ko je bil naslovnik odsoten. Pošta Slovenije je izdala navodila, naj v primeru, če naslovnik ob poskusu vročanja ni na naslovu in ne pride prevzeti pošiljke v 15 dneh, poštarji adresantu posredujejo kar vročilnice, na katerih je vročevalec ob poskusu vročanja označil poskus vročitve, datum poskusa in kje točno je pustil sporočilo. Organ je torej prejel vročilnico (čeprav naslovnik ni prejel pisanja), ne pa kopije sporočila naslovniku, s tem pa organ ni imel dokaza, da je naslovnik dejansko prejel prvotno sporočilo z opozorilom, kar zbudi dvom o pravilnosti vročanja in s tem ne nastopi fikcija vročitve. Pošta Slovenije je po urgenci pristojnega ministrstva nato svoje delovanje prilagodila veljavnim predpisom in sedaj postopa vročevalec bistveno drugače v primeru, če je naslovnik prisoten na naslovu in podpiše vročilnico ali pa je odsoten in mu mora vročevalec pustiti en, tj. desni izvod sporočila o prispelem pismu, drugega (levega) posredovati po 15 dneh pošiljatelju, samo pisanje s preostalim delom ovojnice (in »neporabljeno« vročilnico) pa vročiti navadno naslovniku. S tem se lahko naknadno dokaže, da je bil naslovnik opozorjen na nastop fikcije vročitve (Kovač & Remic, 2008, str. 9).

V **ZKP** je fikcija vročitve drugače urejena kot v ZUP, kar je razumljivo glede na različen status strank v sodnem postopku (obdolženec, obdolženec z zagovornikom, zasebni tožilec, oškodovanec kot tožilec,...) in glede na pravne posledice, ki lahko doletijo stranke in nastanejo iz sodb²⁶. Po ZKP se fikcija vročitve vzpostavi v primeru, kadar sodišče pisanja²⁷ ne mora vročiti na naslovu obdolženca (ga ni na naslovu, spremembe naslova pa ni sporočil), v takšnem primeru sodišče pisanje pritrdi na sodno desko in se po preteku osmih dni šteje, da je bila opravljena veljavna vročitev (ZKP, 120. člen). Na podoben način sodišče vroča zasebnemu tožilcu, oškodovancu kot tožilcu in njunemu zakonitemu zastopniku, kadar pisanja ni mogoče vročiti na dotedanji naslov (ZKP, 121. člen). V 122. členu ZKP je sicer določen primer, ko prejemnik noče podpisati vročilnice – v takšnem primeru zapiše vročevalec to na vročilnico in navede datum vročitve, s tem je vročitev opravljena, vendar tu ne gre za fikcijo vročitve, kot to določa ZUP.

Moje stališče potrjuje mnenje, ki ga zavzema Horvat, ko pravi, da če naslovnik na pošti ne dvigne pošiljke v določenem roku, se šteje, da vročitev ni bila opravljena. V takem primeru sme sodišče, ob določenih pogojih, nekatera pisanja pritrditi na sodno desko in po preteku

²⁶ V 126. členu ZKP je določeno, da se lahko v primerih, ki jih ni v tem zakonu, vročitev opravi po določbah ZPP; kar posledično najbrž pomeni, da lahko tudi v kazenskem postopku sodišče v določenih primerih ugotavlja fikcijo vročitve.

²⁷ Na takšen način lahko vroča druge odločbe, pri katerih teče od vročitve rok za pritožbo ali pritožbo nasprotni stranke, ki se vroča na odgovor. Ne sme pa na tak način vročiti sodbe o kaznovalnem nalogu, sodbe o izrečenih zapornih kazni in podobno.

osmih dni se šteje, da je bila opravljena veljavna vročitev. ZKP namreč nima določbe, kakršno imajo nekateri drugi predpisi (ZUP in ZPP), da se tudi v primeru, če naslovnik v določenem roku ne prevzame pisanja na pošti, šteje, da je bila vročitev opravljena (Horvat, 2004, str. 262).

Horvat poudarja, da gre pri vročitvi odločbe z njeno pritrditvijo na sodno desko za pravno fikcijo, zato obdolženec ne more dokazovati, da ni bil seznanjen z njeno vsebino. Vročitev sodbe s pritrditvijo na sodno desko je dopustna samo, če obdolženec ni sporočil spremembe naslova, torej ko obdolženec ve, da je v kazenskem postopku in je bil opozorjen, da je bil dolžan sodišču sporočiti vsako spremembo naslova. Zato takšen način vročitve ne pride v poštev glede sodbe o kaznovalnem nalogu, saj se ta sodba izda brez obtoženčevega zaslišanja in brez predhodnega opozorila o njegovi dolžnosti, da sodišču sporoči vsako spremembo naslova (Horvat, 2004, str. 264-265).

Vrhovno sodišče RS pravi, da pravna fikcija pomeni, da se šteje za resnično neko dejstvo, ki gotovo ne obstaja. Fikcija vročitve se kot poseben pravni institut torej uporablja za določitev trenutka začetka teka roka za vložitev tožbe (ali druge vloge, s katero se začne postopek) ali pravnega sredstva oziroma vpliva na nastop drugih pravnih posledic v številnih postopkih, zato jo je treba izvajati enako, čeprav v zakonih, ki urejajo te postopke, ni povsem enako urejena²⁸.

ZPP pa v 142. členu med drugim določa, da vročevalec v primeru neuspešne osebne vročitve v hišnem predalčniku oziroma na vratih stanovanja naslovnika pusti obvestilo, v katerem navede, kje je pisanje in rok 15 dni, v katerem mora pisanje dvigniti. Če naslovnik pisanja ne dvigne v 15 dneh, se šteje, da je bila vročitev opravljena po preteku tega roka, na kar je treba naslovnika opozoriti. Po preteku tega roka pusti vročevalec pisanje v hišnem predalčniku naslovnika.

ZPP je fikcijo vročitve urejal tudi v 143. členu v primerih, kadar naslovniku ni bilo mogoče vročiti dokumenta, ker le ta dejansko ni prebival na naslovu, na katerem naj bi se opravila vročitev, je bil naslovnik neznan ali se je preselil ali odselil v tujino za več kot tri mesece²⁹. Sodišče je v takem primeru pridobilo podatke od upravne enote ali je naslov, kjer je bil opravljen poskus vročitve enak naslovu za vročanje po zakonu, ki ureja prijavo prebivališča. Če je bil naslov za vročanje enak, se je na naslovu za vročanje pustilo obvestilo o vročitvi s pravnim poukom. Vročitev je štela za opravljeno 15. dan po tem, ko je bilo obvestilo puščeno na naslovu za vročanje. Če pa je bil naslov za vročanje drugačen, se je ponovna vročitev opravila na naslovu za vročanje v skladu z določbami ZPP (po 140. členu ZPP - izročitev kateremu od odraslih članov gospodinjstva, pooblaščenim osebi na delovnem mestu, ali osebi, ki je pooblaščen za sprejemanje pošte za obiskovalce; po 141. členu ZPP –

²⁸ Načelo pravno mnenje Vrhovnega sodišča RS z dne, 14. 1. 2015.

²⁹ Takšna ureditev je bila leta 2008 uveljavljena z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o pravnem postopku (Uradni list RS, št. 45/08).

puščanje pisanja v hišnem predalčniku oz. če to ni možno, obvestilo na vratih o tem, kje je pošiljka in v kakšnem roku jo je treba prevzeti; po 142. členu ZPP – s fikcijo vročitve).

Ustavno sodišče RS je leta 2009 (odločba U-I-279/08-14 z dne, 9. 7. 2009) razveljavilo nekatere določbe 143. člena ZPP v zvezi z vročanjem na naslovu v skladu z zakonom, ki ureja prijavo prebivališča, saj je menilo, da takšna ureditev krši načelo do enakega varstva pravic (22. člen Ustave), to je pravica do izjave v postopku. Bistven predpogoj za uresničevanje pravice do izjave v postopku pa je pravica do informacije; stranka namreč pravice do izjave v postopku ne more uresničiti, če ni zagotovljeno, da bo predhodno izvedela za procesna dejanja, glede katerih se ima pravico izjaviti. Najpomembnejši procesni institut, ki služi uresničevanju pravice do informacije kot predpogoja pravice do izjave v postopku, je vročanje. Namen vročanja je na eni strani omogočiti naslovljencu, da se seznani z opravljenim procesnim dejanjem sodišča ali stranke, in na drugi strani, da dobi sodišče o prejemu pošiljke zanesljiv dokaz.

Tabela 3: Fikcija vročitve

Procesni zakon	Fikcija vročitve, kadar se vročitev ne da opraviti osebno
ZUP 87. člen	Če naslovnik dokumenta ne prevzame v 15 dneh, velja vročitev za opravljeno z dnevom preteka tega roka. Po preteku tega roka vročevalec pusti dokument iz prvega odstavka tega člena v hišnem oziroma izpostavljenem predalčniku naslovnika. Kolikor stranka nima predalčnika ali je ta neuporaben, vročevalec vrne pošiljko pošiljatelju. Pisno sporočilo mora vsebovati obvestilo o posledicah takega vročanja.
ZKP 120. in 121. člen	Če je treba obdolžencu (brez zagovornika), vročiti sodbo o izrečeni zaporni kazni, pa mu sodbe ni mogoče vročiti na njegov dotedanji naslov, mu sodišče postavi po uradni dolžnosti zagovornika, dokler se ne izve za njegov novi naslov. Postavljenemu zagovorniku določi sodišče potreben rok, da se seznani s spisi, nato pa mu vroči sodbo in postopek nadaljuje. Če gre za drugo odločbo, pri kateri teče od vročitve rok za pritožbo, ali za pritožbo nasprotne stranke, ki se vroča na odgovor, pritrđi sodišče odločbo oziroma pritožbo na sodno desko in se po preteku osmih dni šteje, da je bila opravljena veljavna vročitev. Če ima obdolženec zagovornika, vroči sodišče pisanja iz drugega odstavka tega člena zagovorniku in obdolžencu po določbah 119. člena ZKP. V takem primeru teče rok za vložitev pravnega sredstva oziroma odgovora na pritožbo od zadnje vročitve. Če obdolžencu ni mogoče vročiti odločbe oziroma pritožbe, ker ni sporočil spremembe naslova ali prebivališča, se odločba oziroma pritožba pritrđi na sodno desko in se po preteku osmih dni šteje, da je bila opravljena veljavna vročitev. Če vabila za vložitev zasebne tožbe ali obtožnice ter vabila na glavno obravnavo zasebnemu tožilcu in oškodovancu kot tožilcu ni mogoče vročiti na dotedanji naslov, pritrđi sodišče vabilo, odločbo oziroma pritožbo na sodno desko in se po preteku osmih dni šteje, da je bila opravljena veljavna vročitev.

ZPP 142. člen	Če naslovnik pisanja ne dvigne v 15 dneh, se šteje, da je bila vročitev opravljena po poteku tega roka, na kar je treba naslovnika v obvestilu iz prejšnjega odstavka opozoriti. Po preteku tega roka vročevalec pusti pisanje iz prejšnjega odstavka v hišnem oziroma izpostavljenem predalčniku naslovnika. Če naslovnik nima predalčnika ali je ta neuporaben, se pisanje vrne sodišču, naslovnika se na to v obvestilu opozori.
--------------------------	---

Vir: lastna analiza 2016

Fikcija vročitve pomeni, da je bila vročitev opravljena, čeprav obstaja možnost, da se naslovnik z vsebino pošiljke ni seznanil, kljub temu da mu je bila vržena v poštni predalnik. ZUP in ZPP štejeta, da je bila fikcija vročitve opravljena, tudi če naslovnik nima urejenega hišnega predalčnika ali ga sploh nima, čeprav je bila pošiljka vrnjena organu odločanja (glej tabela 3).

Fikcija vročitve je posebno pomembna posledica tedaj, kadar gre za pisanja, ki jih je stranki treba vročiti osebno. Fikcija vročitve seveda predpostavlja, da stranka sodnega pisanja sploh ni sprejela. Kljub temu pa nastanejo pravne posledice (poteče na primer rok za odgovor na tožbo, rok za vložitev pritožbe, za vložitev izrednega pravnega sredstva, zaradi neplačila sodne takse za tožbo v določenem roku pride do fikcije umika tožbe), ki so za stranko zelo težke. Zaradi tega nekateri zastavljajo vprašanje, ali taka fikcija vročitve ogroža ustavno pravico do sodnega varstva oziroma do enakosti pred sodiščem (ogroža torej ustavni pravici iz 22. in 23. člena Ustave) (Ude, 2002, str. 195).

Glede fikcije vročitve je zanimiv primer Evropskega sodišča v zadevi Nunes Dias proti Portugalski, ko je sodišče potrdilo, da ni nujno v nasprotju s 6. členom EKČP, če sodišče opravi vročitev tožbe po pravilih o fikciji vročitve (s pritrditvijo na sodno desko). Takšno ravnanje je bilo v konkretnem primeru dopustno, saj je sodišče s pomočjo policije najprej opravilo razumne poizvedbe, da bi izvedelo za pravi kraj prebivališča toženca. Šele ko tega ni moglo ugotoviti, je opravilo vročitev s pritrditvijo na sodno desko in oglasom v nacionalnem časopisu. Po nacionalnem pravu je namreč varstvo toženca zagotovljeno s tem, da lahko v petih letih od pravnomočne odločitve ali v izvršilnem postopku oporeka pravilnosti vročitve (Galič, 2004, str. 175-176).

Kako pomemben je institut fikcije vročitve s stališča varstva pravic strank, pokaže tudi načelno pravno mnenje Vrhovnega sodišča RS z dne, 14. 1. 2015, sprejeto z namenom poenotenja sodne prakse glede trenutka nastopa fikcije vročitve pisanja v vseh postopkih, kjer se uporabljajo določbe o fikciji vročitve po 87. členu ZUP oziroma 142. členu ZPP, kadar se rok za vročitev izteče na soboto, nedeljo, praznik RS, ki je dela prost dan ali na drug dela prost dan v RS. Vrhovno sodišče v mnenju pove, da prevzem pisanja na pošti, ki ga mora opraviti stranka, ni dejanje postopka, ki ga je treba opraviti pri organu (upravnem organu oziroma sodišču), ki postopek vodi. V drugem odstavku 101. člena ZUP je namreč izrecno določeno, da „če je zadnji dan roka nedelja ali paznik RS ali kakšen drug dan, ko se pri organu, pri katerem je treba opraviti dejanje postopka, ne dela, se rok izteče s potekom prvega naslednjega delovnika“. Določba četrtega odstavka 111. člena ZPP pa je drugačna, saj določa, da „če je zadnji dan roka sobota, nedelja, praznik ali drug dela prost dan, ki ga

določa zakon o praznikih, se izteče rok s pretekom prvega prihodnjega delavnika". Vrhovno sodišče meni, da je treba zagotoviti enako obravnavanje strank, ki pisanje dvignejo oziroma prevzamejo, in tistih, za katere velja fikcija vročitve pisanja. V večini večjih krajev se pošta dostavlja strankam tudi ob sobotah. Torej stranka prevzame pisanje od vročevalca v soboto ali dan pred praznikom, v nedeljo oziroma na praznik ji začne teči rok za vložitev tožbe ali pravnega sredstva oziroma nastopijo druge pravne posledice. Tistemu, ki mu je v predalčniku puščeno obvestilo o pošiljki, in bi zanj fikcija vročitve nastopila v soboto (to je pomembno zlasti za tiste, kjer se pošta ne dostavlja ob sobotah), nedeljo ali praznik, ki je dela prost dan, pa bi fikcija vročitve v primeru, če bi se upoštevala pravila o izteku procesnih rokov iz ZUP oziroma ZPP, nastopila šele prvi naslednji delavnik, zato bi bil v nedopustno privilegiranem položaju.

Podobno menijo tudi Kovač, Rakar in Remic, ki pravijo, da za nastanek vročitve ni pomembno, ali se rok izteče na delovni dan ali na dela prost dan, saj fikcija nastopi ne glede na omenjeno okoliščino (Kovač, Rakar & Remic, 2012, str. 206).

Moje mnenje je, da načelno pravno mnenje Vrhovnega sodišča z dne, 14. 1. 2015 ne bo rešilo dejanskih težav na področju štetja rokov v primeru fikcije vročitve, saj državni organi praviloma ne izvajajo procesne zakonodaje skozi prizmo sodb sodišč, ampak skozi procesno zakonodajo, ki jo tolmačijo v skladu s svojim razumevanjem prava.

Moje stališče potrjuje tudi sodba Ustavnega sodišča iz leta 2016 (Up-164/15-14 z dne, 18. 2. 2016), sprejeta eno leto po objavljenem načelnem pravnem mnenju Vrhovnega sodišča. Ustavno sodišče je obravnavalo primer, ko je višje sodišče zavrglo pritožnikovo pritožbo, ker naj bi bila vložena prepozno, saj je bila v pritožnikovem primeru vročitev akta vročena s fikcijo po četrtem odstavku 142. člena ZPP, zato se zanj pravilo iz četrtega odstavka 111. člena ZPP ne more upoštevati. Gre namreč za pravno dobroto, do katere naj bi bil upravičen le naslovnik, ki je pošiljko sprejel, medtem ko za naslovnika, ki mu je pošiljka vročena s fikcijo, takšnega podaljšanja roka iz četrtega odstavka 111. člena ZPP nima. Pri vročitvi s fikcijo naj bi se tako rok iztekel z zadnjim dnem, ne glede na to, ali pade na soboto, nedeljo, praznik ali drug dela prosti dan. Pritožnik je v pritožbi zoper višje sodišče med drugim zatrjeval, da je z uveljavitvijo načelnega pravnega mnenja Vrhovnega sodišča prišlo do de facto spreminjanja zakonodaje, za poseg v pravno varnost in predvidljivost, prav tako naj bi šlo za neenako obravnavo položajev v primerih, ko je pošta vročena po redni pošti in v primerih, kjer je vročena s fikcijo. Med drugim navaja, da je sam ravnal tako, kot mu je zakon dopuščal vse do načelnega pravnega mnenja, za katerega ni vedel in je bil z njim seznanjen šele po prejemu sklepa, zoper katerega je vložil pritožbo.

Ustavno sodišče je glede pritožnikovega očitka o poseganju v pravno varnost in predvidljivost položaja pritožnika pritožniku odgovorilo, da mora biti pravo ter ravnanje vseh državnih organov predvidljivo, ker to zahteva pravna varnost (sodišče stranke ne sme obravnavati neenakopravno s tem, da bi v njeni zadevi odločilo drugače, kot sicer redno odloča v podobnih primerih), hkrati pa iz 2. člena Ustave izhaja konkurirajoče načelo prilagajanja prava družbenim razmeram, ki mora spoštovati človekove pravice in temeljne svoboščine (pravica do enakega varstva pravic iz 22. člena Ustave ne pomeni, da se sodna

praksa v času ne sme spreminjati). Ustavno sodišče nadalje razlaga, da ne glede na to, kako jasno je neko pravno pravilo, postane predmet (sodne) razlage. Vendar mora biti po njegovem mnenju tudi razvoj sodne prakse predvidljiv do te mere, da se lahko naslovniki pravne norme prilagodijo pravnemu razvoju, ki je posledica spreminjajoče se sodne prakse. Sodišče torej mora presoditi, ali je lahko posameznik razumno predvidel ravnanje, ki ga od njega zahteva spremenjena (nova) sodna praksa. Pri tem mora upoštevati zakon, kot je veljal v pravno odločilnem trenutku ter (sodno) prakso pred uveljavitvijo novega sodno sprejetega pravnega pravila, pa tudi druge pomembne okoliščine, kot na primer, ali je bila (sodna) praksa problematizirana, kritizirana v pravni literaturi, posledice uporabe novega pravila za stranko, zlasti pozitivni ali negativni učinek na njen pravni položaj in podobno. Ustavno sodišče je zato v navedenem primeru odločilo, ob upoštevanju dejstva, da je pritožnik pritožbo vložil pred opisano spremembo sodne prakse z načelnim pravnim mnenjem, zanj sprejeto stališče Višjega sodišča, ki sledi spremenjeni sodni praksi, ni moglo biti razumno predvidljivo³⁰.

Glede fikcije vročitve Galič meni, da je napačno, da se sistem vročanja po členih 141 in 142 ZPP v Sloveniji pogosto označuje za fikcijo vročitve. Pri vročanju v poštni nabiralnik gre namreč za vročitev, ki zagotavlja visoko stopnjo verjetnosti seznanitve naslovnika s pisanjem. Po njegovem ne gre za fikcijo, pač pa za zelo resnično domnevo. Za fiktivno vročitev je na primer treba šteti vročitev pravni osebi na njenem registriranem naslovu, če je vročevalcu razvidno, da pravna oseba tam dejansko ne posluje. Pravo fikcijo vročitve (s pritrditvijo na oglasno desko) pa po 145. členu ZPP omogoča le v primeru, če toženec med postopkom spremeni prebivališče, pa tega ne sporoči sodišču (Galič, 2011, str. 140-141).

Očitno je, da se bodo glede fikcije vročitve in računanja rokov po fikciji še dolgo kresala mnenja teoretikov in prakse. Moje stališče je, da bi bilo potrebno vročanje po fikciji poenotiti na vse področjih, kjer se fikcija uporablja, saj bi lahko le s takšno poenoteno zakonodajo poenotili tudi prakso na področju vročanja po fikciji. Nedopustno pa se mi zdi, da se lahko za ZUP in ZPP enotno tolmačijo določbe glede fikcije vročitve, saj kot pravijo, »težave so v podrobnostih«.

3.1.4 POSEBNI PRIMERI VROČANJA – VROČANJE POOBlašČENCU

ZUP, ZKP in ZPP poznajo institut pooblaščenca, vendar so med vsemi tremi zakoni določene razlike glede vloge in narave dela pooblaščenca.

Po ZUP lahko stranka za izvajanje posameznih procesnih dejanj pooblasti pooblaščenca, ki jo zastopa v postopku v skladu z obsegom pooblastila, ki mu ga je dala. Dejanja pooblaščenca v postopku, če so seveda opravljena v mejah pooblastila, imajo enak pravni

³⁰ Ustavno sodišče je v navedenem primeru tudi reklo, da okoliščina, da se je za vročanje po ZUP že pred sprejetjem načelnega pravnega mnenja izoblikovala drugačna sodna praksa od tiste, ki jo je glede ZPP sprejelo Vrhovno sodišče, na predvidljivost ne more vplivati, saj se pravila za vročanje po ZUP ne uporabljajo za vročanje sodnih pisanj, temveč za vročanje v upravnih in posebnih upravnih postopkih.

učinek, kot če bi jih opravila stranka sama (ZUP, 53. člen). Pooblaščenec po ZUP je lahko vsakdo, kdor je poslovno sposoben, v vlogi pooblaščenca lahko nastopa tudi odvetnik.

Pooblaščenec po ZKP ima nekoliko drugačen položaj. Po 65. členu ZKP imajo lahko zasebni tožilec, oškodovanec in oškodovanec kot tožilec ter njihovi zakoniti zastopniki v postopku tudi pooblaščenca, prav tako lahko sodišče postavi oškodovancu kot tožilcu na njegovo zahtevo pooblaščenca, če je to koristno za postopek in če takšna oseba po svojih gmotnih razmerah ne more plačati stroškov postopka. Obvezno pa mora sodišče postaviti pooblaščenca mladoletnemu oškodovancu v kazenskih zadevah zoper spolno nedotakljivost (ZKP, 65. člen). Zagovornika po ZKP pa ima lahko obdolženec in sicer ves čas, ko teče kazenski postopek. Določeno je celo, da sme biti zagovornik samo odvetnik, njega pa lahko nadomešča odvetniški kandidat (67. člen ZKP).

Horvat poudarja, da zagovornik v kazenskem postopku ni zastopnik obdolženca, ki bi lahko namesto njega podal zagovor, priznal kaznivo dejanje ter se udeleževal procesnih dejanj tako, kot lahko pooblaščenec zasebnega tožilca in oškodovanca kot tožilca opravlja procesna dejanja namesto stranke, ki jo zastopa. Zagovornik je strokovni pomočnik obdolženca, ki mu s svojim pravnim znanjem in izkustvom pomaga pri njegovi obrambi, hkrati pa je tudi samostojen subjekt kazenskega postopka, ki ima po zakonu številne pravice in dolžnosti, ki jih izvršuje v korist obdolženca (Horvat, 2004, str. 155).

ZPP ureja položaj stranke in njenega pooblaščenca dokaj podobno, kot je to določeno v ZUP. Stranke lahko po ZPP opravljajo pravdna dejanja osebno ali po pooblaščenca, s to razliko, da je v postopku pred okrajnim sodiščem lahko pooblaščenec vsakdo, ki je popolnoma poslovno sposoben, medtem ko je lahko v postopku pred okrožnim, višjim in vrhovnim sodiščem pooblaščenec samo odvetnik ali druga oseba, ki je opravila pravniški državni izpit (ZPP, 87. člen).

Glede na različne vloge in naloge, ki jih imajo pooblaščenca v upravnih, kazenskih in pravnih postopkih, je tudi področje vročanja pooblaščenca v vsakem posameznem zakonu drugače urejeno.

Tako je v na primer v **ZUP** določeno, da kadar ima stranka zakonitega zastopnika ali pooblaščenca, se vroča njemu. Če ima več strank skupnega zakonitega zastopnika ali pooblaščenca v isti zadevi, se za vse vroča temu zakonitemu zastopniku oziroma pooblaščenca. Če ima stranka več pooblaščenec, zadostuje, da se vroči samo enemu od njih. Šteje se, da je dokument vročen stranki, kadar je vročen njenemu zakonitemu zastopniku, začasnemu zastopniku ali pooblaščenca (ZUP, 88. člen).

Jerovšek poudarja, da če ima stranka pooblaščenca, se dokumenti vročajo praviloma le njemu. Organ sicer sme vročiti določen dokument tudi neposredno stranki, vendar le, če dokument hkrati vroči tudi pooblaščenca. Vsi roki za pravna dejanja začnejo teči z dnem vročitve pooblaščenca. Navedena zahteva, da se dokumenti vročajo pooblaščenca, izhaja iz predpostavke, da stranka praviloma imenuje pooblaščenca tedaj, ko bodisi sama nima

zadostnih znanj za nastopanje v postopku, bodisi tedaj, ko zaradi svoje odsotnosti ne more v zadostni meri spremljati poteka postopka (Jerovšek, in drugi, 2004, str. 310).

Navedenemu stališču pritrjuje tudi sodba Vrhovnega sodišča (I Up 1718/2006 z dne, 21. 2. 2007), ki pravi, da kadar ima stranka pooblaščenca v upravnem postopku, se po izrecni določbi prvega odstavka 88. člena ZUP vročajo odločbe, sklepi ter drugi dokumenti po pooblaščenču.

Vrhovno sodišče je glede vročanja pooblaščenču v eni izmed svojih sodb (I Up 331/2008 z dne, 27. 11. 2008) tudi pojasnilo, da je vročitev dokumentov pravni osebi pravilno opravljena, če je dokument vročen osebi, ki je z notranjim aktom pravne osebe določena za sprejemanje dokumentov. Po ustaljeni sodni praksi je namreč pravilno vročeno pisanje, če je vročeno fizični osebi, ki ji je zaupano razpolaganje s pečatom stranke, neodvisno od tega v kakšnem razmerju je ta oseba s stranko v postopku. Vročitev pa je zakonito opravljena tudi, če je dokument vročen zakonitemu zastopniku pravne osebe, saj je pooblastilo za sprejemanje dokumentov zajeto že v pooblastilu za zastopanje, ki ga ima zakoniti zastopnik v okviru svojega splošnega pooblastila, da zastopa pravno osebo. Pri tem pa Vrhovno sodišče poudarja, da pri vročanju dokumentov pravni osebi ne gre za osebno vročanje zakonitemu zastopniku v smislu določb 87. člena ZUP-UPB2, temveč gre za vročanje pooblaščenču za sprejem na sedežu pravne osebe, kar pomeni, da pooblastila osebi, ki je določena za sprejemanje dokumentov, ni mogoče omejiti z izvzetjem sprejema pisanj v posameznih postopkih, in sicer ne glede na pomen teh postopkov za stranko (tožnik je namreč trdil, da vročilnice ni podpisal direktor, zato vročitev naj ne bi bila pravilno opravljena).

Vročanje pooblaščenču po **ZKP** je možno v skladu s 121. členom v primerih, ko ima oškodovanec, oškodovanec kot tožilec ali zasebni tožilec zakonitega zastopnika ali pooblaščenca. V takšnem primeru sodišče vroči pisanje pooblaščenču, če jih ima več, pa le enemu od njih (ZKP, 121. člen).

Glede vročanja pooblaščenču po ZKP obstaja sodba Vrhovnega sodišča (I Ips 195/97 z dne, 23. 4. 1998), ki pravi, da je po določbi 2. odstavka 180. člena ZKP sicer treba sklep o ustavitvi preiskave poslati oškodovancu, vendar je treba to določbo razlagati v povezavi z določbo 3. odstavka 121. člena ZKP, namreč, da je treba v primeru, ko ima oškodovanec pooblaščenca, vročiti pisanja pooblaščenču, sodišče mora vročiti odločbe, od katerih teče rok za pritožbo, po določbah 119. člena tega zakona. Vrhovno sodišče je namreč ugotovilo, da izpodbijani sklep pooblaščenču oškodovanca ni bil vročen, saj preiskovalni sodnik niti ni dal odredbe, naj se vroči tudi pooblaščenču. Ker je pooblaščenec oškodovanca oseba, ki bi mu moral biti sklep na podlagi 3. odstavka 121. člena ZKP vročen, da bi lahko izvrševal pravice zastopanega oškodovanca, to pa ni bilo storjeno, izpodbijani sklep še ne more biti pravnomočen.

Vročanje pooblaščenču je določeno v 137. členu **ZPP**, in pravi, kadar ima stranka zakonitega zastopnika ali pooblaščenca, se vročajo pisanja njemu, če ni v ZPP drugače določeno. Če ima stranka več zakonitih zastopnikov ali pooblaščencev, zadostuje, da se pisanje vroči

enemu izmed njih. Vročitev odvetniku kot pooblaščenca pa se po 138. členu ZPP lahko opravi tudi tako, da se pisanje izroči osebi, ki je zaposlena v njegovi odvetniški pisarni (ZPP, 138. člen).

Če imajo vse stranke v postopku pooblaščenca, ki so odvetniki, se lahko med postopkom vloge in priloge vročajo neposredno med pooblaščenca. Neposredno vročanje med pooblaščenca se opravi priporočeno po pošti s povratnico ali po elektronski poti v varen pošti predal (ZPP, 139a. člen).

Glede vročanja pooblaščenca po ZPP je zanimiva sodba Vrhovnega sodišča (II Ips 389/2004 z dne, 27. 10. 2005), ki pravi, da očitek, da tožencu ni bila dana možnost obravnavanja pred sodiščem, ker mu vabilo na glavno obravnavo ni bilo vročeno, ni utemeljen. Tožencu vabilo na glavno obravnavo res ni bilo pravilno vročeno, vendar to v konkretnem primeru ni bila kršitev postopka. Če ima namreč stranka pooblaščenca, se v skladu s prvim odstavkom 137. člena ZPP pisanja vročajo njemu, razen če zakon ne določa drugače, in ker je bilo vabilo na narok na glavno obravnavo vročeno toženčevemu odvetniku, ki se je naroka tudi udeležil, očitana kršitev postopka ni podana.

Prav tako je zanimiva sodba Vrhovnega sodišča (Sklep II Ips 400/96 z dne, 15.1.1998) v primeru, ko je toženko poprej zastopal odvetnik, ki mu sodišče po vročitvi prve instančne odločbe ni več vročalo sodnih pisanj in tudi ne vabil na predzadnji in zadnji narok za glavno obravnavo. V zvezi s slednjim je tako ravnalo celo navzlic toženkinemu opozorilu, da bi moralo vabiti tega pooblaščenca, če to ne, pa vsaj prevzemnika njegove pisarne. Nadalje je razvidno, da je med to pravdo postal toženkin pooblaščenec notar in da mu toženka ni preklicala pooblastila. Zmotno je stališče prvostopenjskega sodišča v izpodbijani sodbi, da toženkinega pooblaščenca od dneva njegovega imenovanja za notarja ni moglo več upoštevati kot pooblaščenca. Pooblastilo stranke, dano v pravnem postopku pooblaščenca (prvi odstavek 97. člena in 94. člen ZPP), je vnani izraz civilnopravnega razmerja med njima (prvi odstavek 89. člena Zakona o obligacijskih razmerjih - ZOR). Pooblastilo (tu razumljeno kot pooblastilno upravičenje), gledano z vidika pooblaščenca, kar je zanimivo za tukajšnji problem, preneha s pooblaščenčevo odpovedjo (prvi odstavek 99. člena ZPP); s pooblaščenčevo smrtjo (drugi odstavek 94. člena ZOR) ali izgubo njegove poslovne in pravdne sposobnosti. Pooblastilo pa ne preneha, če pooblaščenec, ki je odvetnik, neha to biti iz kakršnegakoli razloga (30. člen Zakona o odvetništvu, Ur. list RS, št. 18/93 - ZOdV). To dejstvo namreč ne pomeni, da bi pooblaščenec izgubil svojo poslovno in s tem pravdno sposobnost. Ostane pooblaščenec še naprej in izgubi le tista upravičenja iz pravnega pooblastila, za katera mora imeti pooblaščenec, ki ni odvetnik, izrecno pooblastilo.

Tabela 4: Vročanje pooblaščenca

Procesni zakon	Vročanje pooblaščenca
ZUP 88. člen	– Kadar ima stranka zakonitega zastopnika ali pooblaščenca, se vroča njemu. – Če ima več strank skupnega zakonitega zastopnika ali pooblaščenca v isti zadevi, se za vse vroča temu zakonitemu zastopniku oziroma pooblaščenca. Če ima stranka več pooblaščenцев, zadostuje, da se vroči samo enemu od njih. – Šteje se, da je dokument vročen stranki, kadar je vročen njenemu zakonitemu zastopniku, začasnemu zastopniku ali pooblaščenca.
ZKP 121. člen	– Če ima oškodovanec, oškodovanec kot tožilec ali zasebni tožilec zakonitega zastopnika ali pooblaščenca, vroči sodišče pisanje temu, če jih ima več, pa le enemu od njih.
ZPP 137. in 138. člen	– Kadar ima stranka zakonitega zastopnika ali pooblaščenca, se vročajo pisanja njemu, če ni v tem zakonu drugače določeno. – Če ima stranka več zakonitih zastopnikov ali pooblaščenцев, zadostuje, da se pisanje vroči enemu izmed njih. – Vročitev odvetniku kot pooblaščenca se lahko opravi tudi tako, da se pisanje izroči osebi, ki je zaposlena v njegovi odvetniški pisarni.

Vir: lastna analiza 2016

Na tem mestu je potrebno poudariti, da ZUP pozna tudi institut vročanja pooblaščenca za vročitve, ko stranka pooblasti določeno osebo, ki naj se ji vročajo vsi dokumenti zanjo (pooblaščenec za vročitve). Tako ZUP ureja primere, ko je stranka ali njen zakoniti zastopnik v tujini, pa v državi nima pooblaščenca, zato mu je treba ob vročitvi prvega dokumenta naložiti, naj v določenem roku imenuje pooblaščenca ali pa pooblaščenca za vročitve in ga opozoriti, da mu bo po uradni dolžnosti postavljen pooblaščenec za vročitve oziroma začasni zastopnik, če v danem roku ne bo sam imenoval pooblaščenca. Šteje se, da je z vročitvijo dokumenta pooblaščenca za vročitve opravljena vročitev stranki, ki bi ji bilo treba dokument vročiti (ZUP, 89. člen). V 90. členu ZUP pa je glede pooblaščenca za vročitve določeno, da morajo, kadar je več strank v istem postopku z istovetnimi zahtevki, te postaviti skupnega pooblaščenca za vročitve, v nasprotnem primeru to naredi uradna oseba, ki vodi postopek. Skupni pooblaščenec za vročitve mora nato brez odlašanja obvestiti vse stranke o dokumentu, ki ga je zanje prejel, jim omogočiti, da ga pregledajo, prepišejo in overijo. Namen takšnega načina postavitve pooblaščenca za vročitve je v ekonomičnosti in hitrosti upravnega postopka.

Tudi ZPP pozna pooblaščenca za vročanje oziroma pooblaščenca za sprejemanje pisanj. V 146. členu ZPP je namreč v prvem odstavku določeno, da mora tožeča stranka ali njen zakoniti zastopnik, ki je v tujini, pa nima pooblaščenca v Republiki Sloveniji, ob vložitvi tožbe imenovati pooblaščenca za sprejemanje pisanj v Republiki Sloveniji. Če tega ne stori, imenuje sodišče na njene stroške začasnega zastopnika, upravičenca za sprejemanje pisanj in preko njega določi stranki oz. zakonitemu zastopniku, da v določenem roku imenuje pooblaščenca za sprejemanj pisanj, v nasprotnem primeru sodišče tožbo zavrže.

Te določbe ZPP skušajo zagotoviti večjo hitrost postopka, saj naj bi tožeča stranka, ki živi v tujini, imela v Republiki Sloveniji vedno pooblaščenca za vročitve. Drugačen način vročanja (npr. po diplomatski poti) namreč povzroči, da so postopki dolgotrajni in na ta način tudi neučinkoviti (Ude, 2002, str. 197). Če pa gre za toženo stranko v tujini brez pooblaščenca v Sloveniji, naloži sodišče po ZPP ob prvi vročitvi pisanj, da imenuje pooblaščenca za sprejem pisanj v Republiki Sloveniji. Če tožena stranka tega ne naredi, imenuje na njene stroške začasnega zastopnika sodišče v skladu z določbo drugega odstavka 146. člena ZPP. Če več oseb skupaj toži, pa nimajo skupnega zakonitega zastopnika oziroma pooblaščenca, jim sodišče lahko naloži, naj imenujejo v določenem roku skupnega pooblaščenca za sprejemanje pisanj. Obenem sporoči tožnikom, katerega izmed njih bo štel za skupnega pooblaščenca za sprejemanje pisanj, če ga ti ne imenujejo sami (ZPP, 147. člen).

Na tem mestu ugotavljam, da so na področju vročanja pooblaščenca vsi trije procesni zakoni dokaj enotno urejeni (glej tabela 4). V vseh treh primerih se namreč šteje, da je z vročanjem pooblaščenca opravljena vročitev stranki. Pooblastilno razmerje med stranko in pooblaščencom je torej tako močno, da se ga pri zahtevah strank, kadar izpodbijajo vročanje pooblaščenca, ne da eliminirati.

3.1.5 POSEBNI PRIMERI VROČANJA - VROČANJE DOLOČENIM OSEBAM

Vročanje subjektom javnega prava je praviloma specifično urejeno, saj v teh primerih po navadi ne gre za osebno vročanje določeni osebi, ampak za vročanje organu, ki v skladu s svojimi pristojnostmi obravnava prejeta pisanje oz. dokument.

V skladu z 91. členom **ZUP** se državnim organom, organom samoupravnih lokalnih skupnosti ter pravnim osebam in fizičnim osebam, registriranim za opravljanje dejavnosti praviloma vroča po elektronski poti v varni elektronski predal po 86. členu ZUP. Če pa nimajo varnega elektronskega predala, se vročitev fizično opravi tako, da se dokument izroči uradni osebi organa oziroma osebi, ki je določena za sprejemanje dokumentov.

Državnemu tožilcu se vročajo odločbe in druga pisanja v skladu z **ZKP** tako, da se izročijo pisarni državnega tožilstva. Kadar se vročajo odločbe in druga pisanja, pri katerih teče od dneva vročitve rok, se šteje za dan vročitve dan, ko se izročijo pisarni državnega tožilstva (ZKP, 125. člen, prvi in drugi odstavek).

V sedmem odstavku 132. člena **ZPP** pa je določeno, da se državnim organom, odvetnikom, notarjem, izvršiteljem, sodnim izvedencem, sodnim cenilcem, sodnim tolmačem, stečajnim upraviteljem in drugim osebam oziroma organom, pri katerih se zaradi njihove narave dela lahko domneva večja zanesljivost, vedno vroča po elektronski poti v varen poštni predal. Državnim organom, pravnim osebam in podjetnikom posameznikom se vroča tako, da se pisanje izroči osebi, ki je pooblaščenca za sprejem, ali delavcu, ki je v pisarni oziroma v poslovnem prostoru ali na sedežu (ZPP, 133. člen).

Vročanje osebam, ki v Sloveniji uživajo poseben status zaradi narave svojega dela (osebe z diplomatsko imuniteto, vojaške osebe,...) ter osebam, ki jim je odvzeta prostost, se pisanja vročajo na drugačen način, kot to velja za ostale posameznike.

Osebam v državi, ki uživajo diplomatsko imuniteto, se po **ZUP** vročijo dokumenti preko ministrstva, pristojnega za zunanje zadeve, če ni v mednarodni pogodbi drugače določeno. Fizičnim in pravnim osebam v tujini se lahko vroča neposredno ali po diplomatski poti, razen če mednarodna pogodba ne določa drugače (ZUP, 92. člen, prvi in drugi odstavek). Vojaškim osebam ter osebam, ki so zaposlene v kopenskem, zračnem ali pomorskem prometu, pa se lahko v skladu z 92. členom ZUP vroča tudi tako, da se dokument izroči njihovemu organu oziroma delodajalcu. V teh primerih je namreč včasih nemogoče opraviti osebno vročitev zaradi specifičnosti okolja, v katerem delajo (npr. vročevalec ne sme vstopati v vojaške objekte zaradi varovanja državne varnosti, vročevalec fizično ne more vstopiti na ladjo, ki je nekje na morju). Osebam, ki jim je vzeta prostost, se vročajo dokumenti po upravi zavoda, v katerem so nastanjeni (ZUP, 93. člen).

Po **ZKP** se vojaškim osebam, osebam v policiji, pripadnikom straže v zavodih, v katerih so osebe, ki jim je vzeta prostost, in osebam, zaposlenim v kopenskem, morskem in zračnem prometu, vročajo vabila prek njihovega poveljstva oziroma neposrednega predstojnika; po potrebi pa se jim lahko vročajo na ta način tudi druga pisanja (ZKP, 124. člen, prvi odstavek). Osebam, ki jim je vzeta prostost, se opravi vročitev na sodišču ali po upravi zavoda, v katerem so (ZKP, 124. člen, drugi odstavek). Osebam, ki uživajo v Republiki Sloveniji imunitetno pravico po mednarodnem pravu, se vročitev opravi po ministrstvu za zunanje zadeve, če mednarodne pogodbe ne določajo drugače (ZKP, 124. člen, tretji odstavek). Državljanom Republike Slovenije v tujini se opravi vročitev, če ne gre za postopek iz 515. in 516. člena tega zakona, s posredovanjem diplomatskega ali konzularnega predstavništva Republike Slovenije v tuji državi; pogoj pa je, da tuja država ne nasprotuje takemu načinu vročitve in da tisti, ki naj se mu pisanje vroči, prostovoljno privoli, da ga sprejme. Pooblaščen osebni diplomatskega ali konzularnega predstavništva podpiše vročilnico kot vročevalec, če je pisanje vročeno v predstavništvu; če pa je poslano po pošti, potrdi to na vročilnici (ZKP, 124. člen, tretji odstavek).

Po **ZPP** se vojaškim osebam in policijskim uslužbencem lahko vročajo vabila tudi po njihovem poveljstvu oziroma neposrednem predstojniku (ZPP, 134. člen). V 135. členu ZPP je določeno, da kadar je treba kaj vročiti osebi ali ustanovi v tujini ali tujcu, ki uživa imunitetno pravico, se opravi vročitev po diplomatski poti, če ni v mednarodni pogodbi ali v tem zakonu (146. člen) drugače določeno. Če naj se pisanje vroči državljanu Republike Slovenije v tujini, se lahko opravi vročitev po pristojnem konzularnem predstavniku ali po diplomatskem predstavniku Republike Slovenije, ki opravlja zadeve v tisti tuji državi. Taka vročitev je veljavna le tedaj, če ga je tisti, ki naj se mu pisanje vroči, pripravljen sprejeti.

Ude poudarja, da se našim državljanom v tujini vroča po pristojnem konzularnem predstavniku ali po diplomatskem predstavniku Republike Slovenije le v primeru, če naslovljenec v tako vročitev privoli. Drugače pa veljajo za vročanje sodnih pisanj v tujini določbe bilateralnih ali multilateralnih konvencij o pravni pomoči (Ude, 2002, str. 196).

Glede vročanja določenim osebam lahko rečem, da med posameznimi zakoni ni posebnih razlik. Je pa postopek vročanja v takšnih specifičnih situacijah lahko zelo zapleten in dolgotrajen.

3.1.6 POSEBNI PRIMERI VROČANJA – SPREMEMBA NASLOVA

ZUP pravi, da če stranka ali njen zakoniti zastopnik ali pooblaščenec, ki ga je postavila stranka, med postopkom spremeni svoje stalno ali začasno prebivališče, sedež oziroma naslov, ki ga je navedel v vlogi ali pooblastilu, mora o tem takoj obvestiti organ, ki vodi postopek. Če vročevalec ugotovi, da se je oseba iz prvega odstavka odselila iz naslova, kjer naj se opravi vročitev, oziroma je na naslovu neznana, mora o tem obvestiti organ in mu sporočiti naslov, če ga izve na podlagi opravljenega poizvedovanja, ali kako drugače. V tretjem odstavku 96. člena ZUP pa je med drugim določeno, da če organ na podlagi podatkov iz uradnih evidenc ugotovi, da je naslov za vročanje, prijavljen na podlagi zakona, ki ureja prijavo prebivališča (ZPPreb) oziroma sedež enak naslovu, kjer je bil opravljen poizkus vročitve, odredi, da se vse nadaljnje vročitve v postopku opravljajo tako, da se na oglasni deski in na enotnem državnem portalu e-uprava objavi sporočilo o vročanju z javnim naznanilom, v katerem se navedejo podatki o vzrokih za tako vročanje, organ, ki je dokument izdal, številka, datum in vrsta dokumenta, osebno ime oziroma podjetje naslovnika, naslov za vročanje oziroma drugo stalno ali začasno prebivališče, če naslovnik nima naslova za vročanje, sedež pravne ali fizične osebe, registrirane za opravljanje dejavnosti, navedba upravne zadeve, datum javne objave sporočila z opozorilom, da ga mora naslovnik prevzeti v 15 dneh, posledice iz petega odstavka tega člena in kraj, kje je dokument. Če pa je iz uradnih evidenc razvidno, da je naslov za vročanje drugačen kot naslov, na katerem je bil opravljen poskus vročitve, se vročitev opravi na tem drugem naslovu (ZUP, 96. člen).

Organ vroča dokument osebi, ki do vročitve ni sodelovala v postopku, na naslovu za vročanje. Izjemoma lahko vroča tudi na drugem naslovu, ki ni enak naslovu za vročanje, če je verjetno, da oseba tam dejansko prebiva, vendar mora vročitev ponoviti tudi na naslovu za vročanje, če se izkaže, da na domnevnem drugem naslovu ne živi (ZUP, 96.a člen). V primeru, da je oseba na naslovu za vročanje neznana, se odseli ali tam ne prebiva, organ vroča na oglasni deski in enotnem državnem portalu e-uprava po postopku, ki je določen za takšen način vročanja.

ZKP v 119a. členu navaja, če vročitev na navedenem naslovnikovem naslovu ni mogoča zato, ker se je naslovnik odselil, in vročevalec izve za njegov novi naslov, prepošlje pisanje na ta naslov in o tem obvesti sodišče.

Kadar je treba obdolžencu, ki nima zagovornika (odvetnika), vročiti sodbo z izrečeno kaznijo zapora, pa mu sodbe ni mogoče vročiti na njegov dotedanji naslov, mu sodišče postavi zagovornika po uradni dolžnosti, dokler se ne izve za njegov novi naslov. Če pa gre za drugo odločbo (kjer teče rok) ali za pritožbo nasprotne stranke, pa sodišče pritrdi takšno pisanje na sodno desko in se po preteku osmih dni šteje, da je bila opravljena veljavna vročitev. V primeru, da ima obdolženec zagovornika, in se mu pisanja ne more vročiti, ker ni sporočil spremembe naslova ali prebivališča, se pisanje pritrdi na sodno desko in se po preteku roka šteje, da je bila vročitev opravljena (ZKP, 120. člen).

V primeru, da zasebnemu tožilcu, oškodovancu kot tožilcu oziroma njunemu zakonitemu zastopniku ni mogoče vročiti pisanja na dotedanji naslov, pritrdi sodišče pisanje na sodno desko in se po preteku osmih dni šteje, da je bila vročitev opravljena (ZKP, 121. člen).

ZKP v 126. členu določa, da če naslovnik določi naslov za vročanje v skladu z določbami zakona, ki ureja prijavo prebivališča, se šteje, da je s tem sporočil sodišču spremembo naslova ali prebivališča.

ZPP v 141. členu govori o vročanju samostojnemu podjetniku posamezniku ali pravni osebi, kadar vročanje ni možno na naslovu, ki je vpisan v register. V tem primeru se vročanje opravi enako kot za fizično osebo, le da se obvestilo o vročitvi pusti na naslovu, ki je vpisan v register. Navedeni primer sicer ne predstavlja primera spremembe naslova, vendar je zanimiv z vidika načina vročanja na določenem naslovu.

V 143. členu ZPP je med drugim določeno, da če se ugotovi, da tisti, ki naj se mu vroči pisanje, dejansko ne prebiva na naslovu, na katerem naj bi se opravila vročitev, oziroma je naslovnik neznan ali se je preselil ali odselil v tujino za več kot tri mesece, se pisanje vrne sodišču z navedbo, da naslovnik dejansko ne živi na naslovu, na katerem je bil opravljen poskus vročitve, oziroma da je neznan, ali se je preselil ali odselil v tujino za več kot tri mesece. Sodišče pridobi podatke o tem, ali je naslov, na katerem je bil opravljen poskus vročitve, enak naslovu za vročanje, ki je prijavljen v skladu z zakonom, ki ureja prijavo prebivališča (naslov za vročanje).

Če stranka ali njen zakoniti zastopnik do vročitve odločbe druge stopnje, s katero se konča postopek, spremeni naslov, mora to takoj sporočiti sodišču. Če tega ne stori, odredi sodišče, da naj se vse nadaljnje vročitve v pravdi za to stranko opravljajo tako, da se pisanje pritrdi na oglasno desko. Če pooblaščenec oziroma pooblaščenec za sprejemanje pisanj do vročitve odločbe druge stopnje, s katero se konča postopek, spremeni svoje stalno prebivališče ali stanovanje, pa tega ne sporoči sodišču, se šteje, kakor da pooblaščenec sploh ne bi bil postavljen. Če tako ravna začasni zastopnik, upravičen za sprejem pisanj, pa imenuje sodišče novega začasnega zastopnika, ki se mu opravljajo vročitve (ZPP, 145. člen).

Tabela 5: Sprememba naslova

Procesni zakon	Sprememba naslova
ZUP 96. in 96a. člen ter 126. člen	Če stranka, njen zakoniti zastopnik ali pooblaščenec med postopkom spremeni stalno/začasno bivališče, ki ga je navedel v vlogi, mora o tem takoj obvestiti organ odločanja. Če tega ne stori (in če vročevalec ne izve naslova na podlagi poizvedovanja), organ odločanja pa ugotovi, da je naslov za vročanje, prijavljen na podlagi zakona, ki ureja prijavo prebivališča enak naslovu poskusa vročitve, odredi, da se vse nadaljnje vročitve v postopku (t. i. sporočilo o vročanju z javnim naznanilom), objavijo na oglasni deski organa in na enotnem državnem portalu e-uprava.

	– Če je naslov za vročanje drugačen kot naslov poizkusa vročitve, se vročitev ponovno opravi na tem naslovu. Če vročitev ni možna iz razloga, ker vročevalec ni izvedel naslova na podlagi poizvedovanja, organ odredi, da se vse nadaljnje vročitve v postopku objavijo na oglasni deski organa in na enotnem državnem portalu e-uprava. – Organ vroča dokument osebi, ki do vročitve ni sodelovala v postopku, na naslovu za vročanje, če ugotovi, da se je oseba odselila oziroma je neznana, odredi, da se vse nadaljnje vročitve v postopku objavijo na oglasni deski organa in na enotnem državnem portalu e-uprava. – Vročitev velja za opravljeno po poteku 15 dni od dneva objave sporočila o vročanju z javnim naznanilom.
ZKP 119a., 120. in 121. člen	– Če vročitev na navedenem naslovnikovem naslovu ni mogoča, ker se je le-ta odselil, vročevalec pa izve novi naslov, prepošlje pisanje na ta naslov in o tem obvesti sodišče. – Če obdolžencu brez zagovornika ni mogoče vročiti sodbe z izrečeno zaporno kaznijo, mu sodišče postavi zagovornika po uradni dolžnosti, dokler ne izve novega naslova (sodišče zagovorniku vroči takšno sodbo). Če pa gre za drugo odločbo, kjer teče rok ali za pritožbo nasprotne stranke, pritrdi sodišče pisanje na sodno desko. – Če ima obdolženec zagovornika, pa obdolžencu pisanja ni mogoče vročiti, ker ni sporočil spremembe naslova ali prebivališča, sodišče pisanje vroči zagovorniku, pisanje namenjeno obdolžencu pa pritrdi na sodno desko. – Če zasebnemu tožilcu, oškodovancu kot tožilcu oz. njunemu zakonitemu zastopniku ni mogoče vročiti pisanj na dotedanji naslov, pritrdi sodišče pisanje na sodno desko. – Vročitev pisanja na sodni deski velja za opravljeno po preteku osmih dni od pritrditve pisanja na sodno desko. – Če naslovnik določi naslov za vročanje v skladu z določbami zakona, ki ureja prijavo prebivališča, se šteje, da je s tem sporočil sodišču spremembo naslova ali prebivališča.
ZPP 141., 143. in 145. člen	– Če se ugotovi, da naslovnik dejansko ne prebiva na naslovu, kjer naj bi se opravila vročitev, je neznan ali se je odselil v tujino za več kot tri mesece, se pisanje vrne sodišču z navedbo, da naslovnik dejansko ne živi na tem naslovu. Sodišče pridobi podatek ali je naslov poizkusa vročitve enak naslovu za vročanje v skladu z zakonom o prijavi prebivališča. – Če stranka/zakoniti zastopnik do vročitve odločbe druge stopnje spremeni svoj naslov, mora to takoj sporočiti sodišču, če pa tega ne stori, sodišče vsa nadaljnja pisanja pritrdi na sodno desko. – Če pooblaščenec/pooblaščenec za sprejemanje pisanj spremeni svoje stalno prebivališče in tega sodišču ne sporoči, se šteje kot da pooblaščenec sploh ne bi bil postavljen.

	– Če začasni zastopnik spremeni svoje stalno prebivališče in tega sodišču ne sporoči, imenuje sodišče novega začasnega zastopnika, ki mu vroča pisanja.
--	--

Vir: lastna analiza 2016

Kramberger Škerlova pravi, da je vročanje, kadar je dejansko prebivališče ali dejanski kraj poslovanja neznan (drugačen od registriranega), odvisno od tega, ali je naslovnik fizična ali pravna oseba. Glede vročanja fizičnim osebam po ZPP je bila odločilna odločitev Vrhovnega sodišča (II Ips 72/2002 z dne, 27. 6. 2002), ki je pred novelo ZPP-D zavzelo stališče, da je treba fizičnim osebam vročati v stanovanju, kjer dejansko živijo³¹. Novela ZPP-D je besedilo 141. člena popravila tako, da je besedo »prebivališče« zamenjala s »stanovanjem«. Vendar pa je zaščita toženca pred fiktivnimi vročitvami na naslovu, kjer ne živi, z novelo ZPP-D dobila pomembno izjemo. Mogoča je namreč postala fiktivna vročitev na naslovu, kjer toženec dejansko ne živi, če je bil ta naslov v centralnem registru prebivalstva vpisan kot njegovo prebivališče. Z novelo ZPP-D pa so bile tako fizične osebe kot tožene stranke izenačene s subjekti vpisa v sodni register. Izenačen pa je bil tudi položaj tožnikov ne glede na to, ali so tožili fizično ali pravno osebo, saj naj nikoli ne bi moglo priti do situacije, ko tožbe ne bi bilo mogoče (vsaj fiktivno) vročiti. Glede pravnih oseb pa velja, da se vročitev opravi na naslovu, ki je vpisan v sodni register, in sicer ne glede na to, ali tam dejansko (še) poslujejo ali ne. Teorija kot razlog za tako ureditev navaja izhodišče, da je dolžnost subjekta, ki se vpisuje v sodni register, da poskrbi, da bo na naslovu, ki je v registru vpisan kot sedež, omogočeno tudi sprejemanje sodnih pošilk (čeprav pravna oseba tam ne posluje) in da poskrbi za spremembo vpisa v register v primeru spremembe naslova (Kramberger Škerl, 2010, str. 77-78).

Ugotavljam, da je vročanje v primeru spremembe naslova v vseh preučevanih zakonih tako različno urejeno, da ni čudno, da se pri delu državnih organov pojavlja toliko napak, kadar odredijo takšen način vročanja (glej tabela 5). Menim, da bi lahko vsaj na področju ZUP in ZPP zakonodajalec vročanje v primeru spremembe naslova enotno uredil, saj kot sem že večkrat omenila, med navedenima procesnima zakonoma obstajajo določene podobnosti, ki dovoljujejo takšno ureditev.

3.1.7 POSEBNI PRIMERI VROČANJA – VROČANJE V TUJINO

Vročanje v tujino je na mednarodni ravni urejeno na različne načine. Pisanja (akti, odločbe, sodbe, vabila in drugo) se na primer lahko vročajo po diplomatski poti. Takšen način vročanja je lahko zelo zapleten in dolgotrajen prav zaradi velikega števila organov, ki so udeleženi pri tem dejanju. Vročanje je možno tudi na podlagi bilateralne konvencije, ki jo

³¹ V zvezi s spremenjenim načinom vročanja z novelo ZPP-D je Ustavno sodišče najprej odredilo zadržanje izvrševanja možnosti vročanja na prijavljenem naslovu, kjer fizična oseba dejansko ne živi (sklep US, št. U-I-279/08-8 z dne, 17. 12. 2008), nato pa nove določbe o vročanju razveljavilo in do nove ureditve zakonodajalca vzpostavilo prejšnji sistem, po katerem se fizičnim osebam vroča na naslovu njihovega dejanskega prebivališča (odločba US, št. U-I-279/08-14 z dne, 9. 7. 2009).

skleneta dve državi in se izvaja praviloma preko pristojnih ministrstev za pravosodje. Slovenija ima na primer sklenjene bilateralne pogodbe o pravni pomoči v civilnih in kazenskih zadevah s Hrvaško, Makedonijo, Rusijo in Turčijo (navedene pogodbe vključujejo tudi določila o čezmejnem vročanju). Vročanje pa je možno tudi na podlagi multilateralnih konvencij (Haaška konvencija z dne, 1. marca 1954 o civilnem sodnem postopku, Haaška konvencija z dne, 15. novembra 1965 o vročanju sodnih in izvensodnih pisanj v civilnih in gospodarskih zadevah v tujino).

V Sloveniji je vročanje v tujino, poleg prej naštetih predpisov, še dodatno urejeno v posameznih procesnih zakonih. **ZUP** tako v četrtem odstavku 89. člena določa, da kadar je stranka ali njen zakoniti zastopnik v tujini, pa v državi nima pooblaščenca, mu je treba ob vročitvi prvega dokumenta naložiti, naj v določenem roku imenuje pooblaščenca ali pooblaščenca za vročitve in ga opozoriti, da mu bo po uradni dolžnosti postavljen pooblaščenec za vročitve oz. začasni zastopnik, če v danem roku ne bo sam imenoval pooblaščenca. V petem odstavku istega člena pa je določeno, da se šteje, da je bila vročitev stranki opravljena z vročitvijo dokumenta pooblaščenca za vročitve. V 92. členu ZUP pa je določeno, da se fizičnim in pravnim osebam v tujini lahko vroča neposredno ali po diplomatski poti, razen če mednarodna pogodba ne določa drugače.

Breznik, Štucin in Marflak o izvajanju 92. člena ZUP pravijo, da je glede na prejšnjo ureditev s spremembo zakona sicer poenostavljeno vročanje fizičnim in pravnim osebam v tujini, vprašanje pa je, ali se bo neposredna vročitev dejansko lahko opravila glede na predpise države naslovnika, in če se bo, ali jo bo glede na določbe ZUP vedno mogoče šteti za veljavno osebno vročitev (Breznik, Štucin & Marflak, 2008, str. 296).

Vrhovno sodišče je v eni od zadev (U 979/92 z dne, 8. 9. 1993) odločilo, da je bila odločba vročena stranki šele, ko mu je bila dejansko vročena. Vročitev začasni zastopnici se v tem primeru ni mogla šteti za vročitev stranki v smislu petega odstavka 89. člena ZUP, saj je bilo strankino prebivališče v Srbiji organu znano že ob postavitvi začasne zastopnice.

Čeprav se lahko vročanje v tujino po ZUP opravlja neposredno, je težava v tem, da druge države ne poznajo predpisane modre ovojnice za osebno vročanje, ki je predpisana v Uredbi o upravnem poslovanju in Pravilniku o izvrševanju Uredbe o upravnem poslovanju v Sloveniji. Zaradi tega slovenski organi dokumente v tujino pošiljajo s tako imenovano mednarodno povratnico (roza barve z oznako AR) na podlagi mednarodnih poštnih standardov, kjer pa so standardi vročanja nižji.

Glede pravilnosti vročanja v tujino po ZUP z mednarodno povratnico je Višje delovno in socialno sodišče v eni od sodb (Psp 297/2010 z dne, 8. 7. 2010) odločilo, da je vročitev upravne odločbe fizični osebi v tujino, ki je opravljena neposredno naslovniku z mednarodno povratnico (roza barve z oznako AR) in je vročena naslovnikovi ženi, pravilna, ker se po 2. odstavku 92. člena ZUP fizičnim osebam v tujini lahko vroča tudi neposredno, pri tem pa se vročitev ne opravlja po določbi 87. člena ZUP, ki velja le za vročanje na območju Slovenije, temveč na podlagi mednarodnih poštnih standardov, po katerih se priporočena pisma

vročajo naslovniku osebno na naslov, če to ni mogoče, pa se vročijo enemu od odraslih članov gospodinjstva ali osebi, pooblaščenim za prevzem pošilk.

Nekateri avtorji takšno razlago sodišča štejejo za napačno, saj so mnenja, da je v konkretnem primeru vročitev v skladu z mednarodnimi poštnimi predpisi v roke odraslemu članu gospodinjstva, ne pa naslovniku, napačna. Podpisana mednarodna povratnica namreč ne pomeni nujno³², da je vročitev dejansko opravljena, če naslovniku ni dana možnost, da se je s pošiljko dejansko seznanil (Kovač, Rakar & Remic, 2012, str. 185-186).

Vročanje v tujino po **ZKP** je urejeno v 124. členu, ki določa, da se državljanom Republike Slovenije v tujini opravi vročitev³³ s posredovanjem diplomatskega ali konzularnega predstavništva Republike Slovenije v tuji državi; pogoj pa je, da tuja država ne nasprotuje takemu načinu vročitve in da tisti, ki naj se mu pisanje vroči, prostovoljno privoli, da ga sprejme. Pooblaščen osebni diplomatskega ali konzularnega predstavništva podpiše vročilnico kot vročevalec, če je pisanje vročeno v samem predstavništvu; če pa je poslano po pošti, potrdi to na vročilnici.

Vročanje v tujino po **ZPP** je določeno v 135. členu, ki pravi, da kadar je treba kaj vročiti osebi ali ustanovi v tujini ali tujcu, ki uživa imunitetno pravico, se vročitev opravi po diplomatski poti, če ni v mednarodni pogodbi ali v ZPP drugače določeno. Če naj se pisanje vroči državljanu Republike Slovenije v tujini, se lahko opravi vročitev po pristojnem konzularnem ali diplomatskem predstavniku, ki opravlja v tej državi konzularne zadeve. Takšna vročitev pa je veljavna le, če jo je naslovnik pripravljen sprejeti. V 146. členu ZPP razlikuje med vročitvijo tožeči stranki v tujini, ki nima pooblaščenca v Republiki Sloveniji (tožnik mora ob vložitvi tožbe imenovati pooblaščenca za sprejem pisanj v Sloveniji, če tega ob vložitvi tožbe ne naredi, imenuje sodišče na njegove stroške začasnega zastopnika, ki sprejema pisanja tožnika in mu po njem naloži, da v določenem roku imenuje pooblaščenca za sprejemanje pisanj, v primeru, da tožeča stranka tega ne naredi, sodišče tožbo zavrže) in vročitvijo toženi stranki (sodišče toženi stranki naloži ob prvi vročitvi pisanj, da imenuje pooblaščenca za sprejemanje pisanj v Sloveniji, če tožena stranka tega ne naredi, imenuje sodišče na njene stroške začasnega zastopnika, ki je upravičen za sprejemanje pisanj ter toženo stranko po tej osebi o tem obvesti). V 146a. členu pa ZPP dodatno določa primere, kadar je treba vročati v tujino vlogo v tujem jeziku. V takšnem primeru sodišče pozove stranko, ki je dala vlogo, da založi stroške za prevod ali predloži overjeni prevod vloge. Če stranka ne ravna v skladu z navedenim, se šteje, da je vloga umaknjena.

Galič poudarja, da je treba pri ureditvi vročanja najti ustrezno ravnovesje med interesom tožnika, da se vročitev opravi hitro in da ne bo otežila ali celo onemogočila izvedbe postopka na eni strani ter pravico toženca do kontradiktornega postopka na drugi strani. Pri problematiki čezmejnih vročitev pa se pogosto medsebojno nasprotje med tema dvema dobrinama še izostri (na eni strani zamude pri vročanju, nevarnost, da vročitev sploh ne bo

³² Podobno Remic v Kovač in drugi, 2008, str. 81; Jerovšek in drugi, 2004, str. 321.

³³ Če ne gre za postopek iz 515. in 516. člena ZKP (primeri mednarodne kazenskopravne pomoči)

uspela, na drugi strani pa predvsem vprašanje jezika in s tem dejanske seznanitve naslovnika s pisanjem). Galič dodatno poudarja, da je v kontinentalnih pravnih redih vročanje praviloma razumljeno kot akt državne oblasti in s tem izraz državne suverenosti, in če se na območju domače države brez njenega soglasja vročajo pisanja tujih sodišč, je to kršitev načela suverenosti (Galič, 2010, str. 51).

V okviru EU je bila z namenom, da se zagotovi spoštovanje procesnih jamstev za stranke v civilnem postopku, sprejeta Uredba (ES) št. 1393/2007 Evropskega parlamenta in Sveta z dne, 13. novembra 2007 o vročanju sodnih in izvensodnih pisanj v civilnih ali gospodarskih zadevah v državah članicah. Navedena Uredba je bila sprejeta zaradi večje učinkovitosti in hitrosti sodnih postopkov v civilnih zadevah, saj države članice po tej Uredbi ne morejo več nasprotovati neposrednemu poštnemu vročanju, kot je bilo to možno po Haaški konvenciji³⁴. Po Uredbi mora pošiljanje sodnih in izvensodnih pisanj potekati neposredno in s hitrimi sredstvi med lokalnimi organi, ki jih imenujejo države članice. Države članice lahko za obdobje petih let imenujejo en organ za pošiljanje in en organ za sprejem, ali samo en organ (Uredba 1393/2007, 2. člen), ki bo opravljal obe nalogi³⁵. Vendar se to imenovanje lahko obnovi vsakih pet let. V Sloveniji so kot organi za sprejem pisanj po Uredbi določena okrožna sodišča.

Uredba (ES) št. 1393/2007 ne ureja vprašanja, kako se pisanje dejansko vroči naslovniku, pač pa v 7/1. členu določa, da se to opravi po pravilih domačega prava zaprosene države (na primer glede vprašanj kje se vroča, komu se lahko opravi nadomestna vročitev, kdo opravi vročitev). Uredba določa tudi pogoje glede uporabe jezika pisanja, ki se vroča, dovolj je namreč, da naslovnik jezik razume, ali da gre za uradni jezik zaprosene države članice ali za enega izmed uradnih jezikov države članice. V primeru, da naslovnik jezika ne razume, lahko pisanje odkloni (v roku sedmih dni od dejanskega prejema).

Uredba (ES) št. 1393/2007 določa tudi druge načine pošiljanja in vročanja sodnih pisanj (po konzularni ali diplomatski poti, po diplomatskih ali konzularnih predstavnikih, z uporabo poštnih storitev ter z neposrednim vročanjem). Vročanje po pošti je urejeno v 14. členu Uredbe, vendar pa takšno vročanje odpira določene dileme, kot na primer kdo lahko pošlje pisanje po pošti, kakšna je možnost nadomestne vročitve in vročitve v hišni predalčnik, kako je v primeru odklonitve sprejema pisanja in drugo³⁶.

Neposredno vročanje je urejeno v 15. členu Uredbe, in določa, da lahko vsaka oseba, ki ima interes v sodnem postopku, vroča sodna pisanja neposredno po sodnih uradnikih,

³⁴ Haaška konvencija z dne, 15. novembra 1965 o vročanju sodnih in izvensodnih pisanj v civilnih in gospodarskih zadevah v tujino.

³⁵ Pristojni organi posamezne države članice EU za pošiljanje in prejem pisanj po Uredbi so navedeni na spletni strani Evropskega portala E-pravosodje ter spletni strani Evropskega pravosodnega atlasa.

³⁶ Več o tem glej A Galič: Vročanje sodnih pisanj v tujino v civilnih in gospodarskih zadevah (Pravni letopis 2010).

uradnikov ali drugih pristojnih osebah zaprosene države članice, kadar pravo te države članice dopušča tako neposredno vročitev.

Galič navaja, da je Slovenija navedla, da neposrednega vročanja ne dopušča, čeprav je v 139a. členu ZPP neposredno vročanje v omejenem obsegu možno (Galič, 2010, str. 65). To pomeni, da so v Sloveniji samo okrožna sodišča pristojna za sprejem zaprosil za vročanje pisanj iz tujine, zato pravne ali fizične osebe, ki v skladu z ZPP v Sloveniji opravljajo vročanje kot registrirano dejavnost, ne morejo vročati pisanj neposredno, ampak le na podlagi odredbe sodišča.

Evropska komisija, ki je leta 2011 naredila študijo ocene izvajanja Uredbe (ES) št. 1393/2007, je prišla do zanimivih ugotovitev³⁷ glede uporabe navedene Uredbe v državah EU. Uredba je po ugotovitvah komisije namreč pripomogla k temu, da so se vročitve pisanj opravile najkasneje v enem mesecu po prejemu v državi prejemnici, naslovnika so varovala pravila o uporabi jezikov v dokumentih, ki jih je bilo treba vročiti (Uredba 1393/2007, 5. člen), oblikovan je bil novi standardni obrazec glede pouka naslovniku v primeru zavrnitve sprejema pisanja (Uredba 1393/2007, 8. člen), za vročitev v zaproseni državi članici ni bilo treba plačati takse, razen kadar je bil uporabljen poseben način vročitve, za katero je bila uvedena enotna fiksna taksa za stroške vročitve (Uredba 1393/2007, 11. člen) prav tako pa so bili uvedeni enotni pogoji za vročanje po pošti. Je pa Evropska komisija v študiji ugotovila, da se predpisi držav članic bistveno razlikujejo celo glede temeljnih vprašanj. Tako je primer sodne odločbe v nekaterih državah članicah treba obvezno vročiti (so pogoj za izvršljivost), medtem ko jih morajo druge stranke na sodišču prevzeti same. V nekaterih državah je vročitev odgovornost strank, v drugih pa za to poskrbi sodišče. V nekaterih državah se pisanja vročajo strankam, medtem ko se morajo v drugih državah obvezno vročiti njihovemu pravnemu zastopniku.

Uredba je zelo pripomogla k bolj uspešnemu vročanju sodnih ali izvensodnih pisanj tistim subjektom, ki so živeli v drugi državi članici. Kljub temu pa so se pojavile določene dileme, ki jih je bilo treba rešiti. Tako je Sodišče EU v zadevi Tecom Mican (C-224/14) odločilo, da je treba 16. člen Uredbe razlagati tako, da pojem „izvensodno pisanje“ iz tega člena ne vključuje samo pisanj, ki jih sestavi ali overi javni organ ali pravosodni uradnik, ampak tudi zasebne listine, katerih uradno pošiljanje njihovemu naslovniku, ki prebiva v tujini, je nujno za izvrševanje, dokaz ali ohranitev pravice ali pravnega zahtevka v civilnih ali gospodarskih zadevah³⁸. V zadevi Alder (C-325/11) pa je Sodišče ES ugotovilo, da je treba vročanje sodnih pisanj nujno opraviti v skladu z zahtevami Uredbe, kadar naslovnik pisanja prebiva v drugi državi članici. Zato sistem, s katerim se v državi članici sodišče zahteva, da imajo stranke, ki prebivajo v drugih državah članicah, pooblaščenca za vročanje sodnih pisanj, ni v skladu z Uredbo.

³⁷ Več o tem, glej Poročilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu in Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru, Bruselj, 4. 12. 2013.

³⁸ Podobno je Sodišče EU odločilo v zadevi Roda Golf & Beach Resort (C-14/08).

Komisija na podlagi študije ugotavlja, da bo treba glede uporabe Uredbe obravnavati pravno negotovost, ki izhaja iz razlik v procesnem pravu posameznih držav in pri tem preučiti skupne minimalne standarde. Tako bi se za tožence po vsej EU zagotovilo enotnejše varstvo, pravna gotovost in varstvo pravic obrambe bi se nedvomno okrepilo.

Tabela 6: Vročanje v tujino

Procesni zakon	Vročanje v tujino
ZUP 89. in 92. člen	– Kadar je stranka ali njen zakoniti zastopnik v tujini, pa v državi nima pooblaščenca, mu je treba ob vročitvi prvega dokumenta naložiti, naj v določenem roku imenuje pooblaščenca ali pooblaščenca za vročitve in ga opozoriti, da mu bo po uradni dolžnosti postavljen pooblaščenec za vročitve oz. začasni zastopnik, če v danem roku ne bo sam imenoval pooblaščenca. – Fizičnim in pravnim osebam v tujini se lahko vroča neposredno ali po diplomatski poti, razen če mednarodna pogodba ne določa drugače.
ZKP 124. člen	– Državljanom Republike Slovenije v tujini se vroča s posredovanjem diplomatskega ali konzularnega predstavništva Republike Slovenije v tuji državi; pogoj pa je, da tuja država ne nasprotuje takemu načinu vročitve in da tisti, ki naj se mu pisanje vroči, prostovoljno privoli, da ga sprejme. Pooblaščenca oseba diplomatskega ali konzularnega predstavništva podpiše vročilnico kot vročevalec, če je pisanje vročeno v samem predstavništvu; če pa je poslano po pošti, potrdi to na vročilnici.
ZPP 135. in 146. člen	– Kadar je treba kaj vročiti osebi ali ustanovi v tujini ali tujcu, ki uživa imunitetno pravico, se vročitev opravi po diplomatski poti, če ni v mednarodni pogodbi ali v ZPP drugače določeno. Pisanje se lahko vroči državljanu Republike Slovenije v tujini po pristojnem konzularnem ali diplomatskem predstavniku, vročitev pa je veljavna le, če jo je naslovnik pripravljen sprejeti. – Tožnik mora ob vložitvi tožbe imenovati pooblaščenca za sprejem pisanj v Sloveniji, če tega ob vložitvi tožbe ne naredi, imenuje sodišče na njegove stroške začasnega zastopnika, ki sprejema pisanja tožnika in mu po njem naloži, da v določenem roku imenuje pooblaščenca za sprejemanje pisanj, v primeru da tožeča stranka tega ne naredi, sodišče tožbo zavrže. – Sodišče toženi stranki naloži ob prvi vročitvi pisanj, da imenuje pooblaščenca za sprejemanje pisanj v Sloveniji, če tožena stranka tega ne naredi, imenuje sodišče na njene stroške začasnega zastopnika, ki je upravičen za sprejemanje pisanj ter toženo stranko po tej osebi o tem obvesti.

Vir: lastna analiza 2016

Glede vročanja v tujino je zanimiv primer, ko je ESČP obravnavalo zadevo Furman proti Sloveniji in Avstriji (pritožba št. 16608/2009 z dne, 5. februar 2015), kjer se je v celoti razgalila nemoč oz. neustrezno ravnanje državnih organov Slovenije v primeru pravice do

družinskega in zasebnega življenja. Šlo je za očeta slovenskega državljanca, ki je tožil Slovenijo in Avstrijo, ker sta mu preprečili družinsko življenje s hčerko, ki jo je mati, slovenska državljanka, odpeljala v Avstrijo. Navedena sodba je zanimiva tudi s stališča vročanj pisanj v tujino po določbah ZUP in ZPP. V 116. točki obrazložitve je ESČP zapisal, da je skrb zbujačo, da je CSD³⁹ v veliki meri prezrl čezmejno razsežnost zadeve, čeprav je prebivanje matere v tujini precej omejevalo možnosti slovenskih oblasti, da pridobijo ustrezne informacije o hčerki tožnika. Ne CSD ne drug pristojen organ namreč ni nikoli prosil avstrijskih oblasti za pomoč pri vročanju pisanj materi v Avstrijo. Ko je CSD končno prosil pristojna slovenska ministrstva za pomoč pri vročanju pisanj materi, te pomoči ni dobil. V zvezi s tem je ESČP začudeno, da Ministrstvo za zunanje zadeve Slovenije, ki je bilo po notranjem pravu v tistem času pristojno za vročanje pisanj osebam, prebivajočim v tujini, ni moglo pridobiti naslova matere. Iz stališč avstrijske vlade namreč izhaja, da bi ta podatek ob plačilu nizke pristojbine brez težav pridobili iz avstrijskega centralnega registra. V 118. točki obrazložitve ESČP ugotavlja, da so se težave nadaljevale tudi v sodnem postopku, ko je bila pristojnost zadeve prenesena na sodišče. Okrožno sodišče v Mariboru je šele po več kot enem letu od prejema zadeve zaprosilo avstrijsko sodišče, da materi vroči vabilo na obravnavo v skladu s tedaj veljavno Uredbo Sveta (ES) št. 1348/2000⁴⁰ z dne, 29. maja 2000 o vročanju sodnih in zunaj sodnih pisanj v civilnih ali gospodarskih zadevah v državah članicah.

Zadeva Furman proti Sloveniji in Avstriji je pokazala, kako zapleteno se lahko izkaže nepravilno izvajanje določb o vročanju po področnem procesnem zakonu in kako zelo lahko to vpliva na pravice strank v postopku.

Galič poudarja, da je treba pri ureditvi čezmejnega vročanja upoštevati, da se načini vročanja v posameznih državah, tudi znotraj EU, med seboj močno razlikujejo. V nekaterih državah (npr. Sloveniji) je vročanje naloga sodišča (praviloma s pomočjo pošte). V drugih državah ima stranka sama obveznost zagotoviti, da bo pisanje doseglo nasprotno stranko, nato se sodišče samo obvesti o tem, da je vročitev opravljena (in se torej tožba proti sodišču vloži šele potem, ko je že vročena nasprotni stranki, ali pa sodišče ob vložitvi tožbe tožniku naloži rok, v katerem naj opravi vročitev tožbe). Ponekod je to naloga profesionalnih zasebnih vročevalcev. Pomembne razlike obstajajo tudi glede možnosti nadomestnih vročitev in vročitev v hišni predalčnik, prav tako glede možnosti »fiktivnih« vročitev, kadar toženca ni mogoče najti (Galič, 2010, str. 52).

Tabela 6 in navedeni primeri nazorno prikažejo, da je vročanje v tujino po posameznem zakonu zelo specifično urejeno; po ZUP se lahko vroča celo neposredno, po ZKP preko diplomatskih predstavništev, po ZPP pa preko diplomatskih predstavništev, Uredbe (ES) št. 1393/2007 in na druge načine. Moje mnenje je, da bi bilo treba vročanje v tujino poenostaviti, specifične situacije pa drugače urediti.

³⁹ Center za socialno delo v Sloveniji.

⁴⁰ Predhodnica sedaj veljavne Uredbe št. 1393/2007.

3.1.8 VROČANJE PO DOLOČBAH POŠTNIH PREDPISOV

V Sloveniji je vročanje aktov državnih organov raznoliko urejeno v postopkovnih zakonih ter delno tudi v določenih materialnih zakonih, ki specifično urejajo vročanje na posameznih področjih (npr. Zakon o davčnem postopku, ...). Razne pošiljke, posebna pisanja in druge oblike korespondence pa se lahko vročajo tudi po določbah drugih predpisov.

Eden pomembnejših predpisov s področja vročanja (pri tem mislimo vročanje v najširšem smislu), ki ga vsaj enkrat v življenju uporabi vsakdo v Sloveniji, je Zakon o poštних storitvah (ZPSto-2), ki je bil noveliran leta 2009. Ta zakon obravnava predvsem primere navadne fizične vročitve dokumentov.

V 41. členu ZPSto-2 je med drugim določeno, da se poštne pošiljke dostavljajo v hišni predalčnik ali poštni predal v poslovnih prostorih izvajalca poštних storitev ali tako, kot se dogovorita uporabnik in izvajalec poštних storitev, če to ni mogoče, pa neposredno v poslovnih prostorih izvajalca poštних storitev. Če je potrebna vročitev, se poštne pošiljke vročajo osebno naslovníku ali osebi, pooblašćeni za prevzem poštних pošiljk ali odraslemu članu gospodinjstva ali osebi, ki je zaposlena v gospodinjstvu naslovníka ali v njegovem poslovnem prostoru. Priporočene in vrednostne poštne pošiljke se vročajo naslovníku osebno na naslovu. Če to ni mogoče, se priporočena in vrednostna pošiljka vroči enemu od odraslih članov gospodinjstva ali osebi, pooblašćeni za prevzem poštних pošiljk.

V 42. členu ZPSto-2 pa je med drugim določeno, da če poseben zakon ureja vročanje določenih poštних pošiljk drugače, kakor je določeno v tem zakonu, mora izvajalec poštних storitev tako poštno pošiljko vročiti na način in pod pogoji, ki jih določa poseben zakon.

Kovačeva na tem mestu poudarja, da se dokumenti, od katerih vročitve začne teći rok, vročajo po določbah ZUP in ne po predpisih o poštних storitvah. Enako velja v primerih, kadar vročanje ureja poseben zakon (poleg ZUP na primer še ZPP, ZKP, ZP-1), kjer je treba vročiti na način in pod pogoji, ki jih določa tak zakon (Kovač, 2008, str. 1306).

Glede vročanja po poštних in procesnih predpisih je zanimiva sodba Višjega sodišća v Ljubljani (VSL Sklep II Ip 2351/2009 z dne, 21. 10. 2009), kjer je sodišće v primeru vročanja po ZPP in ZPSto-1 med drugim zapisalo, da je v 24. členu Zakona o poštних storitvah (ZPSto-1) določeno, da mora v primeru, ko poseben zakon ureja vročanje določenih poštних pošiljk na drugačen način, kakor je določeno v tem zakonu, izvajalec poštних storitev tako poštno pošiljko vročiti na način in pod pogoji, ki jih določa poseben zakon. Namen te določbe je ravno v tem, da se uporabnik in izvajalec poštних storitev v primeru vročanja po ZPP, ZUP in ZKP ne moreta dogovoriti za drugačen način vročanja (to potrjuje tudi obrazec Naslovníkovo naročilo v prilogi B4). Določbe ZPP, ZUP in ZKP o vročanju torej prevladajo nad kakršnimkoli dogovorom med uporabnikom in izvajalcem poštних storitev. Potencialni naslovník in izvajalec poštних storitev z dogovori ne moreta spreminjati objektivnega prava⁴¹. To je tudi povsem logično, saj bi se sicer lahko stranka v sodnem oz. upravnem

⁴¹ Glej sklep VSL I Cpg 54/2004 z dne, 24. 2. 2004.

postopku namenoma dogovorila za preusmeritev pošte s svojega dejanskega prebivališča oz. sedeža in se s tem izognila možnosti fikcije vročitve na obeh naslovih: dejanskem in novem. Pri pravnih osebah lahko namreč fikcija vročitve glede na določbo četrtega odstavka 141. člena ZPP nastopi le, če je vročitev poskušana na naslovu, ki je naveden v sodnem registru; v primeru, da bi se pravna oseba z izvajalcem poštnih storitev lahko dogovorila drugače (to je, da se pošiljke preusmerjajo na nek drug naslov ali v poštni predal), pa vročitev s fikcijo sploh ne bi bila možna.

Za razrešitev dileme vročanja po različnih predpisih, ki veljajo v Sloveniji, je pomembna sodba Vrhovnega sodišča (VSRS sklep III Ips 72/2015 z dne, 29. 9. 2015), kjer je Vrhovno sodišče odločalo o pravilnem načinu vročanja, kadar ima nek subjekt (v tem primeru subjekt vpisa v sodni register, samostojni podjetnik posameznik ali pravna oseba, ki se vpisuje v register iz 139. člena ZPP) s pošto sklenjen dogovor o uporabi poštnega predalčnika. Vrhovno sodišče je v tej sodbi zapisalo, da se v skladu z določbo tretjega odstavka 139. člena ZPP pravni osebi, ki se vpisuje v register, vroča na naslovu, ki je vpisan v register. Vročitev pomembnejših pisanj se opravi tako, da se pisanje izroči osebi, ki je pooblaščen za sprejem, ali delavcu, ki je v pisarni oziroma poslovnem prostoru ali na sedežu (prvi odstavek 133. člena v zvezi s šestim odstavkom 142. člena ZPP). Če vročitev po 133. členu ZPP ni možna, se tudi pri pravnih osebah za vročanje pomembnejših pisanj uporabljajo določbe tretjega in četrtega odstavka 142. člena ZPP o t. i. osebni vročitvi, ki predvidevajo puščanje obvestila o prispelem sodnem pisanju, petnajstdnevni rok za dvig pisanja in nastop t. i. fikcije vročitve po poteku tega roka, če naslovnik pisanja ne dvigne. Vrhovno sodišče je pritrdilo sodišču druge stopnje, da dejstvo, da ima dolžnik s pošto sklenjen dogovor o souporabi poštnega predala, za presojo pravilnosti vročitve sodnih pisanj na naslovu, vpisanem v sodni register, ni relevantno. Pri tem se je sklicevalo na določbo drugega odstavka 42. člena Zakona o poštnih storitvah (v nadaljevanju ZPSto-2), v skladu s katero mora izvajalec poštnih storitev v primeru, če poseben zakon ureja vročanje določenih poštnih pošiljk drugače, kakor je določeno v ZPSto-2, tako poštno pošiljko vročiti na način in pod pogoji, ki jih določa poseben zakon. Tak poseben zakon pa je glede vročanja sodnih pisanj v predhodnem postopku zaradi insolventnosti ZPP.

Drugače pa je Vrhovno sodišče odločilo v primeru vročanja odvetniku (Sklep II Ips 13/2010 z dne, 20. 5. 2010). Vrhovno sodišče je v tem primeru reklo, da ZPP ne ureja posebej, kako se pisanja iz 142. člena ZPP vročajo subjektom iz tretjega odstavka 139. člena ZPP in odvetnikom, kadar vročitev po 133. in 138. členu ZPP ni mogoča. Po oceni Vrhovnega sodišča v procesnem pravu na podlagi zakonske analogije za te subjekte ni mogoče uporabiti strožje ureditve, kot velja za fizične osebe. Tako je treba pri vročanju pisanj iz prvega odstavka 142. člena ZPP tudi, ko se ta vročajo subjektom iz tretjega odstavka 139. člena ZPP in odvetnikom, uporabiti določbe tretjega, četrtega in petega odstavka 142. člena, ki veljajo za fizične osebe. Res je, da ZPP ne ureja vročanja v poštni predal, ki se nahaja v poslovnih prostorih izvajalca poštnih storitev. To pa ne pomeni, da vročanje v poštni predal sploh ni dovoljeno, oziroma da je takšna vročitev pravilna le, če odvetnik (oziroma njegov zaposleni) pisanje prevzame. Šteti je treba, da je odvetnik, ki je odprl poštni predal, soglašal, da se vročitev sodnih pisanj, ne glede na to, ali gre za pisanja, ki se vročajo osebno

ali ne, ne opravi po 138. členu ZPP, ampak neposredno v poštni predal. To pa glede na zgoraj obrazloženo stališče pomeni, da se morajo pisanja iz 142. člena ZPP v poštni predal vročati po zgoraj navedenih določbah tretjega, četrtega in petega odstavka 142. člena ZPP.

Kramberger Škerlova glede vročanja po ZPP navaja, da Pošta Slovenije, preko katere sodišče praviloma vroča vloge, ponuja tudi storitev preusmeritve poštnih pošilk na drugi naslov. Na obrazcu Pošte Slovenije pa je posebno opozorilo, da se pisma v pravnem in nekaterih drugih postopkih vročajo po posebnih zakonih, ki urejajo te materije. Če je torej treba vročiti sodno pošiljko osebi, ki je naročila preusmerjanje pošte, mora Pošta Slovenije kljub temu da razpolaga z naslovom, kjer bi bila lahko opravljena dejanska vročitev, in kljub očitni pomembnosti sodnih pisanj ravna enako, kot da preusmeritve ne bi bilo: sodišču vrne pošiljko z oznako »preseljen« in sodišča ne obvesti niti o novem naslovu naslovnika niti o tem, da ima ta urejeno preusmeritev pošte. Pri tem pa je zanimivo, da Pošta Slovenije naslov za preusmerjanje sporoči upravnemu organu, če se vročitev opravlja po ZUP. Ta obveznost namreč izhaja iz drugega odstavka 96. člena ZUP. Odsotnost takega navodila po ZPP si Pošta Slovenije očitno razlaga tako, da ji naslova ni treba sporočiti in pošiljke vrača z oznako »preseljen«, pravnim osebam pa vroča na naslov, kjer ne delujejo (Kramberger Škerl, 2010, str. 89-90).

Na podlagi predstavljenih judikatov, primerjave preučevanih procesnih zakonov in ZPsto-1 ugotavljam, da je na področju vročanja resnično velika zmeda. Vročanje je v Sloveniji preveč rigidno in zapleteno, razlike glede vročanja po posameznem postopkovnem zakonu so velike (včasih že nomotehnično zapisane drugače, čeprav naj bi se razlagale na isti način). Prav tako se je izkazalo, da organi pri izvedbi postopkov vročanja pogosto diametralno nasprotno razumejo iste določbe zakona in zato tudi ravnajo različno. Postopek vročanja še dodatno zapletejo vročevalci (poštne službe, pooblaščen vročevalci, organi, ki vročajo direktno), zato velikokrat prihaja do napak in s tem do upravičenih zahtevkov strank po razveljavitvi, obnovi ali morebitni drugačni rešitvi zadeve. Čeprav naj bi sodbe Vrhovnega sodišča predstavljale določeno pravno prakso, je videti, da organi pri vročanju ne sledijo sodbam Vrhovnega sodišča, kar je lahko med drugim tudi posledica nepoznavanja sodne prakse, samozaverovanosti organov ali pa za to obstajajo drugi razlogi.

3.2 VPOGLED V SPIS

Vsakdo, ki je udeležen v določenem postopku, naj bi imel pravico do vpogleda v zadevo in dokumentacijo, saj le tako lahko ustrezno zavaruje svoje pravice, se brani ali kako drugače vpliva na potek postopka.

V Sloveniji je pravica do vpogleda v spis⁴² (oziroma do seznaitve z zadevo, do pregleda spisa ali dokumentov ali do kako drugače izražene želje do dostopa informacij v postopku) urejena tako v ZUP, ZKP, kot ZPP. Na navedeno pravico dodatno vpliva Zakon o dostopu

⁴² ZUP govori o vpogledu v spis, ZKP in ZPP pa govorita o pregledu spisa, vendar gre vsebinsko za isto stvar.

do informacij javnega značaja (ZDIJZ), ki posredno derogira določbe o vpogledu v spis v postopkovnih zakonih, saj velja za vso državo na vseh področjih, njegov namen pa je zagotavljanje večje transparentnosti države. ZDIJZ namreč predstavlja realizacijo 39. člena Ustave, ki govori o tem, da ima vsakdo pravico pridobiti informacijo javnega značaja, za katero ima v zakonu utemeljen pravni interes.

Na pravico do vpogleda v spis vplivajo tudi določbe nekaterih drugih zakonov, kot npr. Zakon o državnem pravobranilstvu, ki v prvem odstavku 12. člena pravi, da morajo državni organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil dajati državnemu pravobranilstvu na njegovo zahtevo uradne podatke in obvestila, potrebna za zastopanje v posamezni zadevi. V ta namen lahko državno pravobranilstvo zahteva od pristojnega organa na vpogled spis o posamezni zadevi. Pravico do vpogleda v spis ima tudi Ustavno sodišče na podlagi 5. člena Zakona o Ustavnem sodišču, ki pravi, da morajo državni organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil dajati ustavnemu sodišču na njegovo zahtevo podatke, spise in listine na vpogled, sodišča pa tudi pravno pomoč. Tudi varuh človekovih pravic ima v skladu s 6. členom Zakona o varuhu človekovih pravic pravico do vpogleda v spis, ki določa, da morajo državni organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil varuhu na njegovo zahtevo zagotoviti vse podatke in informacije iz njihove pristojnosti ne glede na stopnjo zaupnosti in mu omogočiti izvedbo preiskave.

ZDIJZ, ki velja za vse postopke, ki jih vodijo državni organi, v 4. členu določa, da je informacija javnega značaja informacija, ki izvira iz delovnega področja organa⁴³, nahaja pa se v obliki dokumenta, zadeve, dosjeja, registra, evidence ali drugega dokumentarnega gradiva, ki ga je organ izdelal sam, v sodelovanju z drugim organom, ali pridobil od drugih oseb. V 5. členu pa ZDIJZ določa, da so informacije javnega značaja prosto dostopne pravnim ali fizičnim osebam. Vsak od teh ima na svojo zahtevo pravico pridobiti od organa informacijo javnega značaja tako, da jo pridobi na vpogled, ali da pridobi njen prepis, fotokopijo, ali njen elektronski zapis.

Organ pa lahko prosilcu v skladu s 5a. členom ZDIJZ zavrne dostop do zahtevane informacije, če se zahteva nanaša na podatek, glede katerega je dostop v skladu z zakonom prepovedan ali omejen tudi strankam, udeležencem ali oškodovancem v sodnem, upravnem ali z zakonom določenem nadzornem postopku. Prav tako organ prosilcu zavrne dostop do zahtevane informacije, če se zahteva nanaša na podatek, glede katerega zakon določa varovanje tajnosti vira. V 6. členu ZDIJZ so določene nekatere izjeme, na podlagi katerih organ zavrne dostop do zahtevane informacije (npr. če je podatek po zakonu, ki ureja tajne podatke, tajen; če gre za osebni podatek; podatek, ki je bil pridobljen ali sestavljen zaradi kazenskega pregona ali v zvezi z njim, ali postopka s prekrški in bi njegovo razkritje škodovalo njegovi izvedbi; podatek, ki je bil pridobljen ali sestavljen zaradi upravnega postopka, in bi njegovo razkritje škodovalo njegovi izvedbi; podatek, ki je bil pridobljen ali

⁴³ Državni organi, organi lokalnih skupnosti, javne agencije, javni skladi in druge osebe javnega prava, nosilci javnih pooblastil in izvajalci javnih služb.

sestavljen zaradi pravnega, nepravnega ali drugega sodnega postopka, in bi njegovo razkritje škodovalo njegovi izvedbi ter v drugih taksativno naštetih primerih).

Kovačeva, Rakar in Remic pravijo, da se pogosto pojavljajo primeri, ko ni jasno, kateri zakon ali postopkovna pravila pridejo v poštev, na primer glede vpogleda v spis, če gre za ravnanje organa, ki je sicer upravni, vendar sodeluje tudi v sodnih postopkih (na primer na družinskem področju center za socialno delo). Pri tem poudarjajo, da če je predmet postopka sodna zadeva, se morajo uporabiti sodna (procesna) pravila, čeprav eno fazo v postopku ali celo več izvaja nesodni upravni organ, in obratno (Kovač, Rakar & Remic, 2012, str. 81-82).

Kovačeva meni, da je v okviru dobre uprave predvsem pravica do dostopa do podatkov danes v EU ključnega pomena in se praviloma obravnava vzporedno, ne pa podrejeno pravici biti slišan. V državah EU je še pogostejše kot pravica biti slišan pravica do dostopa do podatkov le zakonska kategorija, čeprav večina zakonov pravico določa široko, npr. vključno z obveščanjem in vročanjem (Kovač, 2013, str. 218).

S predstavitvijo sodne prakse in mnenji teoretikov bom v nadaljevanju prikazala določene dileme in rešitve glede vpogleda v spis.

3.2.1 VPOGLED V SPIS PO ZUP

V ZUP je pravica do vpogleda v spis določena v V. poglavju, in zajema aktivnosti stranke kot so pregled dokumentov, obvestila o poteku postopka in dostop do informacij javnega značaja.

Stranke imajo pravico pregledovati dokumente zadeve in na svoje stroške prepisati ali preslikati potrebne dokumente v fizični ali elektronski obliki. Pregledovanje, prepisovanje in preslikavanje dokumentov nadzoruje določena uradna oseba, ali pa poteka v informacijskem sistemu za sprejem vlog, vročanje in obveščanje, v katerem stranka svojo istovetnost dokaže s svojim kvalificiranim digitalnim potrdilom za elektronski podpis. Pravico iz prejšnjega odstavka ima tudi vsakdo drug, ki verjetno izkaže, da ima od tega pravno korist (ZUP, 82. člen, prvi in drugi odstavek).

Stranke ter njihovi zastopniki in pooblaščenici imajo zmeraj med upravnim postopkom in tudi po končanem postopku pravico pregledovati dokumente (spise) upravne zadeve in na svoje stroške prepisovati ali preslikati potrebne dokumente v fizični ali elektronski obliki (Androjna & Kerševan, 2006, str. 224).

Grafenauer in Breznik poudarjata, da določbe, povezane z vprašanjem pregledovanja dokumentov in obvestili o poteku postopka vsebuje (poleg 82. člena ZUP) tudi Uredba o upravnem poslovanju: v tej uredbi je navedeno, da se obvestila o poteku postopka dajejo v času uradnih ur, daje pa jih uradna oseba, ki rešuje upravno zadevo (Grafenauer & Breznik, 2009, str. 345).

Obvestila o poteku postopka imajo pravico zahtevati stranke, prizadeti državni organi in vsak, ki verjetno izkaže, da ima od tega pravno korist. Stranke pa imajo pravico v informacijskem sistemu za obveščanje in vročanje spremljati potek postopka (ZUP, 82. člen, sedmi in deveti odstavek).

O pravici do vpogleda v spis po ZUP je na primer odločalo Ustavno sodišče (odločba U-I-16/10 in Up-103/10 z dne, 20. 10. 2011), ko je odločilo, da sklep o zavrnitvi zahteve za vpogled v spis ni akt, zoper katerega je dovoljeno sodno varstvo v upravnem sporu, ker ne gre za upravni akt v smislu drugega odstavka 2. člena ZUS-1 niti za sklep iz drugega odstavka 5. člena ZUS-1⁴⁴. V navedeni zadevi je Ustavno sodišče moralo najprej presoditi, ali sklep upravnega organa o pravici iz drugega odstavka 82. člena ZUP pomeni odločitev o pravici ali pravni koristi. Če gre za takšno odločitev, mora biti zoper njo zagotovljeno sodno varstvo. Ustavno sodišče je reklo, da ima pravica strank in stranskih udeležencev do vpogleda v spis na podlagi prvega odstavka 82. člena ZUP nedvomno procesno naravo, saj je del njihovega procesnega položaja v njihovem upravnem postopku. Medtem ko je pri tretjih osebah, ki niso neposredno udeležene v postopku, pravna narava te pravice drugačna; zanje pravica iz drugega odstavka 82. člena ZUP ni del njihovega procesnega položaja v upravnem postopku, temveč je posebna zakonska pravica, ki ima svoj specifični namen in se o njej odloča v posebnem postopku. Ustavno sodišče med drugim pravi, da prav ta zakonski pogoj (da verjetno izkaže, da ima od tega pravno korist) nedvomno kaže na to, da je pravica namenjena temu, da se vsakomur zagotovi učinkovito varstvo njegovih lastnih, na zakon oprtih pravic ali pravnih koristi, ki niso predmet odločanja v upravnem postopku. Pri tem pravna korist ni nujno s področja upravnega prava, temveč se lahko opira na katerikoli zakon. Namen pravice iz drugega odstavka 82. člena ZUP je torej ta, da lahko vsakdo z vpogledom v upravni spis pride do podatkov, za katere verjetno izkaže, da bodo v drugem pravnem postopku pomembni za varstvo njegovega pravnega položaja⁴⁵. Ustavno sodišče pravi, da glede na to, da je postopek odločanja o pravici iz drugega odstavka 82. člena ZUP *poseben postopek*, ki poteka ločeno in neodvisno od glavnega upravnega postopka, ima v tem posebnem postopku vlagatelj položaj stranke, ker se v njem odloča o njegovem samostojnem zahtevku. Ker lahko odločitev v tem posebnem postopku vpliva na učinkovito varstvo njegovega pravnega položaja v drugih postopkih, mora biti zoper tako odločitev zagotovljeno sodno varstvo. Ustavno sodišče še pravi, da je odločitev o zavrnitvi tretje osebe, da se ji omogoči vpogled v zadevo, akt, s katerim se postopek odločanja o tej zahtevi konča, vendar ne gre za procesno odločitev, temveč za odločitev, ki pomeni

⁴⁴ Drugi odstavek 2. člena ZUS-1 se glasi: "Upravni akt po tem zakonu je upravna odločba in drug javno pravni, enostranski, oblastveni posamični akt, izdan v okviru izvrševanja upravne funkcije, s katerim je organ odločil o pravici, obveznosti ali pravi koristi posameznika, pravne osebe ali druge osebe, ki je lahko stranka v postopku izdaje akta." Drugi odstavek 5. člena ZUS-1 se glasi: "V upravnem sporu se izpodbijajo tisti sklepi, s katerimi je bil postopek odločanja o izdaji upravnega akta obnovljen, ustavljen ali končan."

⁴⁵ Pravna korist, ki jo izkazuje upravičena oseba, je lahko v drugem postopku samo procesnopravne narave (npr. izpolnjevanje pogojev za izvršitev določenega procesnega dejanja), vendar gre na koncu vedno za vprašanje v zvezi materialnopravnim položajem te osebe.

vsebinsko odločitev o posebni zakonski pravici. Ustavno sodišče v tej zadevi dodatno razlaga, da za uresničevanje pravice iz drugega odstavka 82. člena ZUP ni pomembno, da je pritožnik v obravnavani zadevi določene dokumente pridobil na podlagi ZDIJZ. Glede na posebno naravo gradiva v upravnih in sodnih spisih – zaradi česar procesni zakoni posebej urejajo do pregleda in prepisa dokumentov v spisih – in ob upoštevanju drugega odstavka 39. člena Ustave⁴⁶, ki kot splošno pravilo določa, da je dostop do informacije javnega značaja mogoč ob izkazanem pravnem interesu, se celo postavlja vprašanje, ali je v skladu z Ustavo takšna razlaga ZDIJZ, po kateri je mogoče tudi na njegovi podlagi, ne glede na specialno ureditev v procesnih predpisih, pridobiti dokumente iz sodnih in upravnih spisov.

Glede sodbe Ustavnega sodišča v citiranem primeru (odločba U-I-16/10 in Up-103/10 z dne, 20. 10. 2011) so nekateri avtorji zadržani, saj menijo, da odločitev Ustavnega sodišča, da se ista pravica enkrat obravnava kot formalna, drugič pa kot materialna, ni ustrezna. Po njihovem mnenju je razlikovanje med osebami, ki imajo položaj stranke, in tistimi, ki ga nimajo, umetno, vsaj v primeru stranskih udeležencev. Menijo, da če nekdo izkaže pravni interes za pregled dokumentov, s tem praviloma izkazuje tudi pravni interes za vključitev v postopek. Po njihovem mnenju ni smiselno razlikovati dolžnega ravnanja organa v odvisnosti od tega, kdo uveljavlja pravico, prav tako pa je Ustavno sodišče s svojim stališčem klasično procesno upravičenje izenačilo z materialno pravico do informacij javnega značaja, kar po njihovem vnaša v razumevanje upravičenj strank zaradi različnosti ratia in posledične ureditve institutov celo zmedo (Kovač, Rakar & Remic, 2012, str. 178-179).

Kasneje Kovačeva sicer poudari, da je navedena sodba Ustavnega sodišča potrdila stališče teorije, da lahko tudi procesni sklep, izdan med potekom upravnega postopka, poseže v človekovo pravico ali temeljno svoboščino. Zato bi bilo nevzdržno stališče, da mora prizadeti počakati do konca upravnega postopka in šele s pravnimi sredstvi zoper odločbo o glavni stvari izpodbijati tak vmesni sklep. Pravica do vpogleda ali dostopa ima omejitve, a tudi po stališču ESČP restriktivne z omejitvijo načina vpogleda, ne pa seznanitve z relevantnim procesnim gradivom⁴⁷ (Kovač, 2013, str. 218-219).

Glede pravice do vpogleda v spis, pa je v 82. členu ZUP dodatno določeno, da če so bili v postopku uporabljeni dokumenti, ki vsebujejo tajne podatke, ki so bili podlaga za odločitev, jih imajo stranke pravico vpogledati. Ne morejo se pregledovati in ne prepisovati zapisnik o posvetovanju in glasovanju ter osnutki odločb.

O dostopu do tajnih podatkov v upravni zadevi je na primer odločalo Vrhovno sodišče (U 1047/94-6 z dne, 10. 10. 1996) v primeru pridobitve državljanstva, ko je bil tožniku zavrnen vpogled z zaupne spise. Zaupnost podatkov namreč določa tisti, ki podatke prvi oblikuje ali posreduje, oziroma upravitelj podatkov. Po mnenju sodišča je organ odločanja ravnal pravilno, da je spise, v katerih se nahajajo podatki, ki so določeni kot uradna tajnost, štel

⁴⁶ Drugi odstavek 39. člena Ustave določa: "Vsakdo ima pravico dobiti informacijo javnega značaja, za katero ima v zakonu utemeljen pravni interes, razen v primerih, ki jih določa zakon."

⁴⁷ Glej tudi sodbo Up-220/05-10 z dne, 29. marca 2007.

za zaupne in ocenil, da je bil pregled teh spisov v nasprotju z javno koristjo. S pregledovanjem spisov, ki so označeni s stopnjo zaupnosti v skladu s pravili opravljanja dela posameznih služb, bi bili kršeni predpisi teh operativnih služb, pregledovanje spisov, označenih s stopnjo zaupnosti, pa bi bilo zaradi tega v nasprotju z javno koristjo.

V četrtem odstavku 82. člena ZUP je določeno, da lahko v skladu z zakonom, ki ureja dostop do informacij javnega značaja, ne glede na določbe ZUP, vsakdo ustno ali pisno zahteva od organa, da mu omogoči dostop do informacij javnega značaja v posameznih upravnih zadevah. Navedeno pomeni, da lahko vsakdo dostopa do informacij javnega značaja, ki so v takšnih zadevah, v skladu z ZDIJZ.

Androjna in Kerševan pravita, da so ne glede na določbe ZUP nekateri podatki dostopni javnosti, saj lahko kdorkoli pridobi tiste podatke, ki so v dokumentih o posamezni upravni zadevi, ki imajo naravo informacije javnega značaja. V takem primeru tudi ni treba izkazati posebnega pravnega interesa (Androjna & Kerševan, 2006, str. 226).

Podobno menijo Breznik, Štucinova in Marflakova, ko pravijo, da lahko ne glede na določbe tega zakona (ne glede na pravni interes) vsakdo zahteva od organa, da mu dostop do informacij javnega značaja v posameznih upravnih zadevah omogoči (Breznik, Štucin & Marflak, 2008, str. 273).

Grafenauer in Breznik poudarjata, da se v primeru, ko gre za pridobitev informacije, ki ima javni značaj (informacije javnega značaja), za prosilca ne zahteva, da je stranka v postopku, prav tako mu ni treba verjetno izkazati, da ima od tega pravno korist. V navedenih primerih torej ni treba izkazati pravnega interesa oziroma koristi (na pravu utemeljenega osebnega interesa oziroma koristi). Ni torej potrebno, da je pravica pridobiti tako informacijo posebej navedena v kakem predpisu (Grafenauer & Breznik, 2009, str. 345-346).

Nasprotno pa Jerovšek pravi, da je sporna in glede na zakon, ki ureja dostop do informacij javne narave, nepotrebna določba, da lahko ne glede na določbe tega zakona vsakdo ustno ali pisno zahteva od organa, da mu omogoči dostop do informacij javne narave v posameznih upravnih zadevah. Težko si je predstavljati, da bi bili konkretni podatki oziroma dokumenti, zbrani zaradi odločanja v konkretni upravni stvari, podatki javne narave in bi jih lahko zahtevale osebe, ki niso udeleženci tega postopka (Jerovšek, 2004, str. 114).

3.2.2 VPOGLED V SPIS PO ZKP

Vpogled v spis je v ZKP določen v poglavju o vročanju in pregledovanju spisov in je nekoliko drugače urejen kot v ZUP.

Vsakemu, ki ima upravičen interes⁴⁸, se sme dovoliti pregled in prepis posameznih kazenskih spisov. Dokler postopek teče, dovoljuje pregled in prepis spisov organ, pred katerim teče

⁴⁸ Slovenska ureditev, ki se nanaša na pregledovanje spisov, zelo na široko omogoča dostop do spisa, saj lahko po 128. členu ZKP vpogleda v spis vsakdo, ki ima upravičen interes. Navedeno potrjujejo

postopek; ko pa je postopek končan, dovoli to predsednik sodišča ali uradna oseba, ki jo on določi. Če so spisi pri državnem tožilcu, dovoljuje pregled in prepis državni tožilec (ZKP, 128. člen, prvi in drugi odstavek).

Dežman in Erbežnik pravita, da se kot kazenski spis pojmuje celota vseh pisnih sestavkov o procesnih dejanjih v posamezni kazenski zadevi (Dežman & Erbežnik, 2003, str. 464).

Stranke in zagovornik imajo po ZKP pravico pregledovati in prepisovati kazenske spise, zato jim ni treba izkazovati upravičenega interesa, niti ni potrebno, da bi jim organ, pred katerim teče postopek, izdal dovoljenje za pregled in prepis spisov (Horvat, 2004, str. 273).

Upravičen interes imajo lahko npr. bližnji sorodniki obdolženca ali oškodovanca, zavarovalnica, oseba, ki opravlja detektivsko dejavnost, obdolženčev delodajalec ter znanstveni delavci. Katera oseba ima upravičen interes, je stvar diskrecijske presoje pristojnega organa, ki mora pri svoji odločitvi upoštevati, da pregled in prepis spisa ne smeta biti v škodo interesom kazenskega postopka ter interesom procesnih udeležencev (Horvat, 2004, str. 273).

Pregled in prepis posameznih kazenskih spisov pa se sme odreči, če to narekujejo posebni razlogi obrambe ali varnosti države ali če je bila javnost izključena z glavne obravnave (ZKP, 128. člen, tretji odstavek).

Zanimiv je primer Višjega sodišča v Ljubljani (II Kp 2457/2010 z dne, 21. 12. 2010), kjer je Višje sodišče odločilo, da v kolikor je kazenski spis označen s stopnjo tajnosti, to ni razlog, da se ob izkazanem upravičenem interesu ne bi smelo dovoliti vpogleda v spis. Na podlagi vsebine tajnosti podatkov je treba oceniti, ali bi pregled in prepis spisa ogrožal varnost države oz. njeno obrambo in to v povezavi z upravičencem, da vpogleda v spis. V navedenem primeru je vpogled v spis zahtevalo Ministrstvo za obrambo RS.

V ZKP je v 295. členu določeno, da sme senat v času glavne obravnave ob vsakem času izključiti javnost, če je to potrebno za varovanje tajnosti, varstva javnega reda, morale, varstva osebnega ali družinskega življenja obtoženca ali oškodovanca ali koristi mladoletnika. Ob povezavi s 128. členom ZKP to velja tudi za vpogled v kazenski spis, razen za stranke, oškodovanca, njihove zastopnike in zagovornike.

Za pregled in prepis spisov, ki naj bo dovoljen zasebnemu tožilcu, oškodovancu kot tožilcu, oškodovancu in zagovorniku, veljajo določbe 59. oziroma 73. člena tega zakona (ZKP, 128. člen, četrti odstavek). Navedene osebe (razen zagovornik) imajo po 59. členu ZKP pravico

tudi nekatere sodbe EKČP; primer Foucher v Francija (francoski Zakon o kazenskem postopku nima posebnih določb, ki bi se nanašale na dostop do kazenskega spisa. To pravico ima po zakonu le odvetnik), primer Kamasinski v Avstrija (avstrijski zakon o Kazenskem postopku obtoženemu, ki je deležen pravne pomoči zagovornika, odreka pravico do seznanitve s sodnim spisom, to pravico daje le pravnemu zastopniku in obdolžencu brez pravnega zastopstva). Več o tem glej B. M. Zupančič, in drugi, 2000.

do pregleda in prepisa spisa ter ogleda dokaznih predmetov, vendar se sme oškodovancu ta pravica odreči, dokler ni zaslišan kot priča, kar je iz vidika oškodovančevega pričanja utemeljeno, saj bi lahko določene informacije iz spisa pomembno vplivale na njegovo verodostojno pričanje. Zagovorniku je ta pravica omogočena po 73. členu ZKP.

Problematiko vpogleda v spis po ZKP glede na status oseb, ki sodelujejo v kazenskem postopku, je leta 1995 izpostavil Kerševan pred Ustavnim sodiščem (U-I-89/95 z dne, 5. 10. 1995), ko je med drugim podal pobudo za začetek postopka za oceno ustavnosti 73. člena (pravico do pregleda spisa ima tudi zagovornik) ter 128. člena ZKP (pravico do pregleda spisa ima vsakdo, ki ima upravičen interes). Navajal je, da je priča dolžna v skladu z ZKP med svojimi podatki navesti tudi podatke o svojem prebivališču, glede na upravičenja različnih subjektov do vpogleda v kazenski spis pa bi bila lahko priča zunaj sodne dvorane izpostavljena pritiskom, grožnjam in nasilju prizadete stranke, npr. obdolženca. Ustavno sodišče je v navedenem primeru zavrglo pobudo, pri tem pa je sodnik Krivic podal odklonilno ločeno mnenje. Krivic je menil, da je bil z izpodbijano zakonsko določbo že storjen poseg v pravni položaj ne le tega konkretnega pobudnika, ampak kogarkoli, zoper katerega se ta zakonska določba lahko uporabi – torej zoper vsakogar. Po njegovem mnenju ni mogoče šteti za očitno neutemeljene pobudnikove navedbe o možnem posegu v pravico do varstva osebnih podatkov iz 38. člena Ustave. Javno razглаšanje osebnih podatkov (stanovanje, starost,...) sme po njegovem mnenju prizadeti preprečiti, sklicujoč se na 38. člen Ustave, razen kadar bi tak poseg v njegovo zasebnost narekoval nujen in močnejši javni interes.

Obdolženec ima pravico pregledati in prepisati spise in si ogledati dokazne predmete. Obdolženec in zagovornik imata pri državnem tožilcu pravico pregledati uradne zaznamke o obvestilih, ki jih je državni tožilec izločil iz spisov (prvi odstavek 83. člena) (ZKP, 128. člen, peti in šesti odstavek).

Obdolženec ima pravico pregledovati in prepisovati spise, čim je podana zahteva tožilca za kazenski pregon oziroma čim sodišče opravlja formalna preiskovalna dejanja pred izdajo sklepa o preiskavi, saj ne more imeti manj pravic, kot jih ima njegov zagovornik, ki mu je ta pravica izrecno dana (73. člen). Odrek pravice pregleda ali prepisa spisa obdolžencu pomeni kršitev pravice do učinkovite obrambe (Horvat, 2004, str. 275).

Spis v elektronski obliki imajo upravičenci po določbah tega zakona pravico pregledovati in prepisovati tudi v elektronski obliki v informacijskem sistemu, v katerem upravičenec dokaže svojo istovetnost s svojim kvalificiranim potrdilom za elektronski podpis. Upravičenci do pregleda spisa po določbah tega zakona imajo pravico v informacijskem sistemu spremljati potek postopka (ZKP, 128. člen, sedmi in osmi odstavek).

Dileme glede vpogleda v kazenski spis po ZKP in pravico dostopa do informacij javnega značaja po ZDIJZ nazorno pokažejo nekatere odločbe Informacijskega pooblaščenca⁴⁹.

⁴⁹ Več o tem glej M. Špes: Pravica do vpogleda v kazenski spis po ZKP in pravica do dostopa do informacij javnega značaja po ZDIJZ, Pravna praksa 2009, št. 31-32.

3.2.3 VPOGLED V SPIS PO ZPP

Stranke imajo pravico pregledovati in prepisovati spise pravde, v kateri so udeležene. Spis v elektronski obliki imajo stranke pravico pregledovati in prepisovati tudi v elektronski obliki v informacijskem sistemu, v katerem stranka svojo istovetnost dokaže s svojim kvalificiranim potrdilom za elektronski podpis. Drugim osebam, ki izkažejo upravičeno korist, se lahko dovoli ta pregled in prepis posameznih spisov. Dokler postopek teče, dovoli to predsednik senata, potem ko je končan, pa predsednik oziroma predstojnik sodišča oziroma delavec na sodišču, ki ga ta določi. Stranke imajo pravico v informacijskem sistemu spremljati potek postopka (ZPP, 150. člen).

V pravnem postopku, kjer gre praviloma za kolizijo med zahtevki dveh nasprotnih si strank, mora imeti vsaka stranka možnost pravice do vpogleda v spis. Navedeno potrjuje tudi sodba Ustavnega sodišča (Up 39/95 z dne, 16. 1. 1997), ko pravi, da mora v pravnem postopku vsaka stranka imeti možnost predstaviti svoja stališča, vključno z dokazi, pod pogoji, ki je ne postavljajo v vsebinsko slabši položaj nasproti drugi stranki. Iz 22. člena Ustave namreč izhaja, da se mora pravdni postopek voditi ob spoštovanju temeljne zahteve po enakopravnosti in procesnem ravnotežju strank ter spoštovanju njihove pravice, da se branijo pred vsemi procesnimi dejanji, ki lahko vplivajo na njihove pravice in interese. S tem temelji na spoštovanju človekove osebnosti, saj zagotavlja vsakomur možnost priti do besede v postopku, ki zadeva njegove pravice in interese, in tako preprečuje, da bi človek postal le predmet postopka. Stranki in vsakemu, ki ima stranki enak položaj, mora zato biti omogočeno, da navaja argumente za svoja stališča, da se v sporu izjavi tako glede dejanskih kot glede pravnih vprašanj. Enako kot drugi stranki mu mora biti zagotovljena pravica navajati dejstva in dokaze, možnost, da se izjavi o navedbah nasprotne stranke ter o rezultatih dokazovanja kot tudi pravica, da je prisoten ob izvajanju dokazov.

Galič zagovarja stališče, da iz pravice do informacije nesporno izhaja, da ima stranka pravico do vpogleda v sodni spis, s tem pa je povezana pravica do prepisovanja (kopiranja) listin v spisu. Ob tem pa je prepričljivo tudi stališče nemškega Ustavnega sodišča, da je treba vse bistvene vloge nasprotni stranki vročiti in da ne zadošča, če sodišče te vloge le shrani, stranki pa je omogočeno, da z vpogledom v sodni spis preverja, ali se je nasprotna stranka izjavila. Možnost vpogleda v sodni spis in prepisovanja je pravica stranke (tudi po 150. členu ZPP), ki je neposreden izraz ustavne pravice do izjave pred sodiščem. Zato je napačno stališče, da naj bi stranka za to potrebovala dovoljenje (na primer sodnika, kot je bilo stališče nekaterih sodišč v Sloveniji). Gotovo pa je dopustno, če na primer Sodni red določi način izvrševanja te pravice (Galič, 2004, str. 277).

Glede razmerij med ZPP in ZDIJZ obstaja kar nekaj sodb. Upravno sodišče je v eni izmed svojih sodb (U 664/2007 z dne, 21. 2. 2008), ko je odločalo o pregledovanju spisov po 150. členu ZPP in dostopu do informacij po ZDIJZ, ugotavljalo, da tako ZPP kot ZDIJZ v konkretnem primeru nudita različna odgovora na vprašanje, ali se lahko sodba pokaže vsakomur ali samo stranki v postopku in tistemu, ki ima upravičeno korist. Upravno sodišče je ugotovilo, da je v navedenem upravnem sporu med strankama sporno vprašanje, ali lahko katerakoli oseba na podlagi ZDIJZ zahteva sodbo kot informacijo javnega značaja in

to ne glede na omejitve, ki jih za posredovanje in seznanjenost z listinami pravnega spisa predpisuje področna procesna zakonodaja. Ugotovilo je namreč, da tako ZDIJZ kot ZPP nudita različna odgovora glede vprašanja, ali se lahko sodba pokaže vsakomur ali samo stranki v postopku in tistemu, ki ima upravičeno korist. V tem primeru je upravno sodišče ocenilo, da gre za odnos bolj specialnega predpisa do bolj splošnega, ko gre za uporabo 150. člena ZPP proti uporabi ZDIJZ, zato mu je treba dati prednost.

Podobno je odločilo Vrhovno sodišče v drugi sodbi (I Up 731/2005 z dne, 4. 10. 2007), ko je zavzelo stališče, da je treba v vsakem primeru zahtevane informacije ugotoviti tudi, ali iz določb posameznega zakona, ki ureja določeno področje izvrševanja javnih nalog, ne izhaja prepoved posredovanja določenih podatkov.

Nekoliko drugače pa je odločilo Upravno sodišče glede upravičenosti dostopa do informacije javnega značaja (I U 2287/2011 z dne, 9. 5. 2012) po ZPP. V obrazložitvi je Upravno sodišče sicer navedlo, da ima tožeča stranka sicer prav, ko zatrjuje, da ZDIJZ ureja režim dostopnosti informacij javnega značaja na splošno, 15. člen ZPP pa ureja dostopnost informacij s točno določenega področja in je zato bolj specialen predpis ter da 150. člen ZPP daje pravico pregledovati spise pravde le strankam in tistim, ki imajo upravičeno korist. Vendar pa je Upravno sodišče na stališču, da takšno tolmačenje lahko velja le za tiste sodne spise, kjer postopki še potekajo, vsekakor pa izvedbi postopka ne more škodovati podatek iz sodnega spisa, kjer je postopek že končan, tako kot v konkretnem primeru.

3.2.4 PREDLOGI ZA DRUGAČNO UREDITEV VPOGLEDA V SPIS

Pri preučevanju določb vpogleda v spis po ZUP, ZKP in ZPP sem prišla do zaključka, da bi bilo smiselno vpogled v spis v postopkih, ki jih vodijo državni organi, urediti na enem mestu. Že primer sodbe Ustavnega sodišča U-I-16/10 in Up-103/10 z dne, 20. 10. 2011 kaže na to, da se lahko neka postopkovna pravica hitro spremeni v vsebinsko odločitev o posebni zakonski pravici. Smiselno bi bilo torej urediti pravico do vpogleda v spis v posebnem zakonu, ki bi urejal vsa pravna razmerja, kako v upravnih, sodnih kot drugih postopkih. Pri tem bi bili vložniki enotno opredeljeni, izjeme bi se določile glede na posamezni primer, prav tako bi se enotno opredelila pravna sredstva.

Na tem mestu pa bi izpostavila tudi možnost, da bi se v takšnem zakonu, ki bi urejal vpogled v spis, lahko uredila tudi pravica do dostopa do informacij javnega značaja. Zakonska ureditev, kjer bi bila na enem mestu urejena vpogled v spis in dostop do informacij javnega značaja, bi bila tudi v skladu z 39. členom Ustave, ki pravi, da ima vsakdo pravico dobiti informacijo javnega značaja, za katero ima v zakonu utemeljen pravni interes, razen v primerih, ki jih določa zakon.

Že Ustavno sodišče je namreč izpostavilo dilemo⁵⁰, ali je sploh v skladu z Ustavo takšna razlaga ZDIJZ, po kateri je mogoče tudi na njegovi podlagi, ne glede na specialno ureditev v procesnih predpisih, pridobiti dokumente iz sodnih in upravnih spisov. Tudi moje mnenje

⁵⁰ Sodba U-I-16/10 in Up-103/10 z dne, 20. 10. 2011.

je takšno, da se ZDIJZ razlaga preveč splošno in da res ni potrebe, da vsakdo lahko vpogleda v vsako zadevo, ki je bila kadarkoli v reševanju pri državnem organu.

4 MEDNARODNA PRIMERJAVA Z AVSTRIJO

Mednarodna primerjava procesne zakonodaje slovenskega pravnega prostora s procesno zakonodajo Avstrije je narejena z namenom preučitve prednosti in slabosti posameznega pravnega sistema obravnavanih držav, ki sta med seboj povezani kot sosedi in kot državi članici EU. Zaradi navedenega sem v svoji mednarodni primerjavi primerjala Slovenijo in Avstrijo, s katero Slovenija že tradicionalno sodeluje na različnih področjih. Z Avstrijo nas povezujejo tudi skupne korenine v smislu sobivanja Slovencev v okviru Avstro-ogrske kraljevine v preteklem stoletju.

Zgodovina Avstrije sega daleč v preteklost. Avstrija je bila že v času Svetega rimskega cesarstva (ustanovljeno leta 962) na političnem zemljevidu evropske celine. V okviru Svetega Rimskega cesarstva je prišla na oblast Habsburška dinastija, ki je kasneje vladala Avstro-ogrskega cesarstvu. Del slovenskega ozemlja je bil v tem času pod Avstro-ogrsko. Po prvi svetovni vojni je prišlo do razpada avstro-ogrskega cesarstva in do ustanovitve prve republike (1918-1933), kasneje pa si je Avstrijo priključila Nemčija v okviru Hitlerjeve nacionalsocialistične nemške okupacije (1938-1945). Leta 1955 je Avstrija, ki se je nahajala med komunističnim blokom s Sovjetsko zvezo na čelu in blokom demokratično usmerjenih držav pod vodstvom ZDA, uspela sprejeti Dunajsko državno pogodbo, s katero je pridobila status nevtralne države⁵¹. Leta 1995 se je Avstrija pridružila EU.

Sodobna Avstrija je demokratična država, ki je osnovana kot zvezna država. Zvezo (Bund) tvori devet avtonomnih dežel (Länder) – Gradiščanska, Koroška, Spodnja Avstrija, Zgornja Avstrija, Solnograška, Štajerska, Tirolska, Predarlbeško in Dunaj. Dežele imajo omejeno zakonodajno oblast, nekaj izvršne oblasti, nimajo pa ločenih sodnih sistemov. Z zvezo sodelujejo pri zakonodajnih aktivnostih s pomočjo institucije, ki je sorodna drugemu domu parlamenta – Zveznemu svetu (Bundesrat), in prek svojih birokracij sodelujejo tudi pri upravljanju zveznega zakona (mittelbare Bundesverwaltung) (Hausmaninger, 2000, str. 23).

4.1 PRAVNA UREDITEV AVSTRIJE

Avstrijska zvezna ustava (Bundesverfassungsgesetz oz. B-VG) je precej fleksibilna, saj se lahko katerikoli zakonski predpis (oz. zvezna ustavna norma) postavi na raven ustavnosti, s tem, da mora biti izrecno poimenovan kot ustavni zakon ali ustavno določilo ter da mora biti sprejet z dvotretjinsko večino. B-VG vsebuje nekatera temeljna oz. vodilna načela, ki oblikujejo temeljni ustavni red (1. načelo demokratičnosti, 2. načelo republike, 3. načelo zvezne države oz. federalizma, 4. načelo delitve oblasti, 5. načelo pravne države, 6. načelo liberalne države).

⁵¹ Avstrija je sprejela trajno nevtralnost v Zveznem ustavnem zakonu o nevtralnosti 26. oktobra 1955.

V skladu z avstrijsko zvezno ustavo, ki je bila sprejeta leta 1920, ima vseh devet zveznih dežel⁵², poleg zveznega (ustavnega) prava tudi svoje deželno (ustavno) pravo. Deželno ustavno pravo ne sme biti v nasprotju z zveznim ustavnim pravom in mu je torej podrejeno. Takšno razmerje pa načeloma ne obstaja med drugimi zveznimi in deželnimi predpisi. Hausmaninger navaja, da je Avstrija statutarna država, statutarno pravo pa je bilo na veliko pomembnih področjih kodificirano, kot npr. v Civilnem zakoniku (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch - ABGB), Zakoniku o pravdnem postopku (Zivilprozeßordnung - ZPO), Kazenskem zakoniku (Strafgesetzbuch - StGB) in Zakoniku o kazenskem postopku (Strafprozeßordnung - StPO)⁵³.

Po pridružitvi EU je Avstrija dolžna spoštovati tudi evropsko zakonodajo; primarno zakonodajo, uredbe, direktive, odločbe in druge pravne akte v smislu upoštevanja načela primarnosti evropskega prava nasproti avstrijskemu pravu. Drugače kot v Sloveniji so v Avstriji za izvajanje direktiv EU odgovorne tako zveza kot posamezne dežele, pri čemer se izvajanje direktiv včasih zelo razlikuje med deželami⁵⁴.

Avstrijski sodni sistem ne deluje na precedenčnem pravu, sodišča so pri odločanju vezana na zakon, tako kot sodišča v Sloveniji. Hausmaninger pravi, da vsaj v teoriji ni naloga sodišč ta, da popravljajo nezadovoljiva zakonska določila. Vendar pa nekatere odločitve avstrijskega Vrhovnega sodišča sprejema razširjen senat, katerega naloga je, da preuči odmike od ustaljene sodne prakse ali pojasni načela, ki jih posamezni sodni senati pri odločanju niso dosledno uporabljali. Njihove odločitve so zavezujoče za redne petčlanske senate sodišč.

V skladu z 82. členom B-VG je določeno, da so sodišča ustanovljena kot zvezne institucije, kar pomeni, da ima avstrijsko civilno in kazensko pravo zvezni značaj, dežele pa glede delovanja sodišč nimajo pristojnosti, saj se organizacija in pristojnosti sodišč urejajo z zveznim zakonom. V 92. členu B-VG je določeno, da je najvišja sodna instanca v civilnih in kazenskih zadevah Vrhovno sodišče (Oberste Gerichtshof).

B-VG v prvem odstavku 94. člena pravi, da je sodstvo ločeno od uprave na vseh instancah, v drugem odstavku pa napotuje na pritožbeno instanco Upravnega sodišča. Upravni organi izdajajo odločbe v okviru kodificiranega upravnega postopka, kar pomeni, da morajo upravne odločbe upoštevati enotno obliko sklepov, ki morajo zadostiti številnim formalnim zahtevam (npr. pisna oblika akta, vročeni morajo biti zainteresiranim stranem). Do leta 1991 so bili upravni pravni primeri predvsem obravnavani znotraj same upravne hierarhije. Šele ko so bile izčrpane vse pritožbe, je bilo nezakonito upravno dejanje lahko obravnavano

⁵² Več o tem glej G. Hammerschmid, R. Meyer: Current initiatives and central actors in the Austrian administrative reform process, 2003, Department of Public Management, Wirtschaftsuniversität Wien.

⁵³ Več o tem glej H. Hausmaninger: Avstrijski pravni sistem, 2000, Cankarjeva založba, str. 21-36.

⁵⁴ Več o tem glej L.K. Adamovich, B-C. Funk in G. Holzinger: Österreichisches Staatsrecht, 1998, Band 2, Springer-Verlag, Dunaj.

pred sodiščem zadnje stopnje, Verwaltungsgerichtshof (Upravno sodišče). To sodišče ima čisto kasacijsko funkcijo – razveljavlja nezakonito upravno odločitev ter preda zadevo uradu, ki je za to pooblaščen. Ta je zavezan upoštevati mnenje Upravnega sodišča v nadaljnjih postopkih z namenom, da se o zadevi odloči pravilno (Hausmaninger, 2000, str. 121).

Glede interpretacije zakonov avstrijska ustava ne predpisuje posebne metode za njeno razlago ali za razlago drugih virov prava. Načela, na temelju katerih avstrijska sodišča interpretirajo pravo, so se razvila iz Civilnega zakonika, ki v 6. členu določa, da se pri uporabi zakona ne sme uporabljati nobene druge razlage razen tiste, ki je očitna iz enostavnega pomena besed v kontekstu in jasno podanega namena, ki ga ima zakonodajalec. V 7. členu Civilnega zakonika pa je določeno, da ko primera ne moremo rešiti na temelju besedila ali naravnega pomena zakona, mora sodnik poiskati rešitve v zakonih, ki obravnavajo podobne primere in biti pozoren na razloge za druge zakone, povezane s tem primerom. Če bi zadeva še vedno ostala dvomljiva, se mora sodnik odločiti, da uporabi načela naravnega prava, ki veljajo za vestno zbrana in pazljivo ovrednotena dejstva tega primera. Hausmaninger pravi, da se zakonske vrzeli v avstrijskih zakonih praviloma izpolnjujejo z uporabo analogije, če pa to ni mogoče, pa je v 7. členu Civilnega zakonika predvidena uporaba »načel naravnega prava«.

4.2 AVSTRIJA – VROČANJE IN VPOGLED V SPIS

Avstrija ima **upravni postopek** urejen v procesnem Zakonu o upravnem postopku (Allgemeines Verwaltungsverfahrensgesetz 1991– AVG), ki je bil obsežno noveliran leta 1991. Je pa Avstrija prva država v evropskem prostoru, ki je uredila upravni postopek v posebnem zakonu (leta 1925). Hitra primerjava med slovenskim ZUP in avstrijskim AVG pokaže, da je avstrijski procesni zakon precej krajši (vsebuje manj kot sto členov), ne vsebuje direktno zapisanih temeljnih načel in je precej bolj splošen.

AVG, drugače kot slovenski ZUP, ne določa posebnega nadzornega organa nad izvrševanjem procesnih pravil. Obstaja pa poseben zvezi urad (Volksanwaltschaft - Ljudsko odvetništvo), ki obravnava pritožbe državljanov ali pravnih oseb pri nepravilnostih v upravi, ko ni na voljo nobenega pravnega sredstva ali pa so bila ta izčrpana. Če navedeni urad ugotovi, da je pritožba utemeljena, izda priporočilo pristojnemu organu, ki mora v roku osmih tednov uskladiti svoje postopanje ali utemeljiti, zakaj priporočilu ne bo sledil. Pritožnik mora biti obveščen o izidu preiskave⁵⁵.

Grafenauer in Breznik navajata, da ima v Avstriji sodišče, ki odloča v upravnem sporu, izključno kasatorna pooblastila. Avstrija ima specifično ureditev kontrole upravnih aktov na drugi stopnji upravnega postopka v obliki neodvisnih upravnih senatov, ki ustrezajo kriterijem tribunala po 6. členu EKČP: le ti lahko izpodbijani upravni akt tudi spremenijo (Grafenauer & Breznik, 2005, str. 474).

⁵⁵ Več o tem glej L.K. Adamovich, B-C. Funk: Allgemeines Verwaltungsrecht, 1987, Springer-Verlag, Dunaj, New York.

Avstrijski upravni zakon temelji na avstroogrski tradiciji s poglobitnim ciljem varstva pravic strank zaradi apriorne nadrejenosti oblasti. Zanj velja nemška doktrina upravnega prava, ki ureja delovanje upravnih organov kot dela izvršilne veje oblasti (Schuppert, 2000, str. 772).

AVG ureja status in položaj stranke v 8. členu, ko pravi, da so udeleženci postopka osebe, ki koristijo storitve, ki jih opravlja določen organ ali na katere vpliva dejavnost takega organa. Takšne osebe so stranke, v kolikor so udeležene v zadevi na podlagi pravnega naziva ali pravnega interesa.

Vpogled v spis je v AVG opredeljen v 17. členu in pravi, da če z drugimi predpisi ni drugače določeno, lahko stranke dostopajo do spisa, tako da dokumente kopirajo same ali na njihove stroške upravni organi. Vsem strankam, ki sodelujejo v postopku, se na njihovo zahtevo zagotovi vpogled v spis v enakem obsegu. Vpogled do določenih dokumentov je izključen, če bi to škodovalo legitimnim interesom katerekoli stranke v postopku ali tretje osebe. Vpogled je izključen tudi v primeru, če bi to ogrozilo delo organa odločanja, škodovalo cilju postopka ter v primerih, če je to določeno drugače v upravnih pravilih in predpisih⁵⁶.

AVG v 21. in 22. členu govori o vročanju, vendar zelo na splošno, saj v navedenem členu napotuje na zvezni zakon o vročanju dokumentov, ki se imenuje Zakon o vročanju (Zustellgesetz –ZustG). AVG se z vročanjem ne ukvarja posebej, kljub temu pa ima v 22. členu določbo, da se mora zaradi pomembnih razlogov vročitev opraviti s podpisom povratnice, če izhaja iz narave stvari, da mora biti opravljena osebna vročitev.

AVG v 62. členu določa, da če ni v administrativnih predpisih drugače določeno, je lahko upravna odločitev (odločba) sprejeta tako pisno kot tudi ustno, pri čemer zakon ne določa omejitev ali naj bo to izvirnik ali overjena kopija. Vsebina in izrek ustno izdane odločbe, ki je bila izrečena v okviru ustne obravnave, se lahko zabeleži v zaključnem delu te obravnave, v drugih primerih mora biti narejen prepis. Pisni odpravek upravne odločitve, ki je bila ustno izrečena, se mora posredovati strankam, ki niso bile prisotne ter strankam, ki to zahtevajo, v treh dneh od razglasitve upravne odločitve. Stranke so na to opozorjene ob ustni razglasitvi upravne odločitve. Za drugostopenjske odločbe je izrecno določeno, da se mora strankam izročiti pisna kopija odločbe.

Pri primerjanju slovenskega in avstrijskega upravnega zakona zato ugotavljam, da med njima kljub vsebinskim podobnostim obstajajo določene razlike.

Kot je bilo že prej omenjeno, ima Avstrija poseben zakon o vročanju, ki se uporablja tako za vročanje v sodnih kot za vročanje v upravnih postopkih - ZustG v 1. členu namreč določa, da ta zakon ureja vročanja pisanj sodišč in upravnih organov, ki nastanejo pri izvrševanju zakonodaje.

⁵⁶ Glej tudi v STATSKONTORET: Principles of Good Administration in the Member States of the European Union, 2005, str. 38-43.

V ZustG je v drugem poglavju opredeljeno fizično vročanje (avstrijsko: dostava⁵⁷), v tretjem poglavju pa elektronska dostava.

2. člen ZustG navaja splošne pojme:

- Prejemnik je oseba, ki je poimenovana s strani urada v odredbi za dostavo.
- Dokument je uradni pisani opravek urada ne glede na tehnično obliko.
- Naslov za dostavo je naslov, kamor se vroča dokument oz. elektronski naslov za dostavo.
- Mesto dostave je stanovanje ali drugo prebivališče, obrt, sedež, poslovni prostor, pisarna ali delovno mesto prejemnika. V primeru dostave iz razloga uradnega dejanja je to tudi mesto, katerega naslov je sporočila stranka med postopkom.
- Elektronski naslov je naslov za vročitev, ki ga je prejemnik sporočil v določenem postopku oz. med postopkom.
- Pošta je Avstrijska pošta (Osterreichische Post AG).
- Dostavna služba je univerzalna služba, npr. dostavljaivec je uslužbenec Avstrijske pošte.
- Poizvedovalna in dostavna služba je služba za dostavo po e-pošti.
- Stranka je oseba, kateri se je elektronska dostavna služba obvezala dostaviti dokument.

V 3. členu ZustG je določeno, da v kolikor v samem postopku ni določena neka druga oblika dostave, mora dostavo opraviti dostavna služba, uslužbenec urada ali če je tako smiselno, tudi organ občine.

ZustG v 5. členu določa, da je prejemnik oseba, ki jo določijo organi v vročitveni (dostavni) odredbi. Za prejemnika morajo biti na razpolago razpoložljivimi podatki.

V primeru, da je isti dokument ponovno dostavljen naslovniku, to nima pravnega učinka (6. člen ZustG).

Stranke in drugi udeleženci lahko v postopku s pooblastilom pooblastijo drugo osebo, pravno osebo ali registriran organ za sprejemanje dokumentov, v kolikor postopkovna pravila ne določajo drugače. Fizični ali pravni osebi, ki nima prebivališča v državi, se ne more dati pooblastila za sprejem dokumentov. Ta zahteva pa ne velja za državljane Evropskega gospodarskega prostora – pogodbene države. Kadar ima oseba pooblaščenca, se mu vročajo vsi dokumenti, ki so naslovljeni nanj. V primeru, da vročevalci tega ne storijo, je vročitev opravljena šele tisti trenutek, ko je dokument dejansko dostavljen pooblaščenцу stranke. V primeru, da imajo stranke ali udeleženci skupnega pooblaščenca za vročanje, ki ga sporočijo organu, se vročitev šteje za opravljeno, ko je dokument vročen temu pooblaščenцу za vročanje (en dokument se vroči pooblaščenцу in velja, da je vročen vsem strankam). Vročitev pooblaščenцу se šteje kot vročitev vsem strankam, čeprav je bil vročen le en izvod upravnega dokumenta in to samo pooblaščenцу za vročanje. V primeru, da več

⁵⁷ V raziskovalni nalogi se pod uporabo besede dostava, misli vročanje.

strank vloži skupno vlogo in organu imensko ne sporočijo pooblaščenca za vročanje, se razume prva zapisana oseba na vlogi kot skupni pooblaščenec za vročanje (ZustG, 9. člen).

Če oseba ali pooblaščenec za vročanje med postopkom spremeni svoje prebivališče, mora o tem nemudoma obvestiti organ, ki vodi postopek. Če se sporočilo spremembe naslova uradu opusti, in predpisi ne določajo drugače, se dostava opravi tako, da se dokument pusti na obstoječem naslovu stranke (stranka ima namreč obveznost, da sporoči spremembo naslova) (ZustG, 8. člen).

Stranki in drugim udeležencem v postopku, ki nimajo določenega naslova za vročitve v državi (stalnega ali začasnega prebivališča v državi), lahko urad naloži, da v roku najmanj dveh tednov za vse postopke imenujejo pooblaščenca za dostavo. Če stranka tega ne naredi v postavljenem roku, se ne zglaš pri organu in ne imenuje pooblaščenca za vročanje, se lahko vročitev izvede s pošiljanjem dokumentov na organu znan naslov za vročanje. Poslan dokument dva tedna po predaji na dostavno službo (pošta) velja za dostavljen. Ta pravni pouk oz. posledica se zapiše na dokument (ZustG, 10. člen).

Dostava dokumentov v tujino se izvede po obstoječih mednarodnih dogovorih ali drugače po poti, ki jo določajo zakoni ali drugi predpisi države, kamor je treba dokument dostaviti (ZustG, 11. člen).

V primeru, da prejemnik ni fizična oseba, se dokument izroči pooblaščenemu zastopniku za prejem dokumenta. V primeru, da ima prejemnik zastopnika, se dokument dostavi v pisarno zastopnika, kjer ga lahko prevzame vsak uslužbenec, razen če organ tega eksplicitno ne prepove. Takšno prepoved lahko poda tudi pooblaščen zastopnik (13. člen ZustG).

V 14. člen ZustG navaja, da če je prejemnik dolžan spoštovati pravila ustanove, v kateri je, mu dokumente lahko vročajo le vodje te ustanove ali za to določene osebe ali preiskovalni sodnik.

V 15. členu ZustG je določeno, da se dostava vojakom in osebam na civilnem služenju vojaščine, osebam v kasarnah in vojaških objektih izvede preko nadrejenega poveljstva enote.

V 16. členu ZustG je določena nadomestna dostava – v primeru, da se dokument ne more vročiti prejemniku in je na mestu prevzema navzoč nadomestni prejemnik, se sme dokument dostaviti njemu (nadomestna dostava, 13. člena ZustG). Nadomestni prejemnik je lahko vsaka odrasla oseba, ki živi na istem mestu kot prejemnik, ali ki je delojemalec ali delodajalec prejemnika in oseba, ki – razen, če živi s prejemnikom v skupnem gospodinjstvu – je pripravljena prevzeti dokument. Dostavna služba določenim nadomestnim prejemnikom ne sme dostavljati dokumentov, če prejemnik to pisno zahteva od dostavne službe (pošte). Urad v takšnem primeru ne sme izvesti dostave na tak način. Nadomestna dostava nima učinka, če prejemnik ali njegov zastopnik zaradi odsotnosti s kraja prevzema niso bili pravočasno obveščeni o postopku dostave, ampak dostava učinkuje z naslednjim dnem, ko se dokument vrne na mesto predaje (pošta).

ZustG v 17. členu določa, da v primeru, da se dokument ne more vročiti na mestu prevzema in ima dostavljavec razlog za domnevo, da se prejemnik ali zastopnik v smislu 13. člena ZustG redno nahajata na mestu prevzema, se dokument deponira pri pristojni poslovalnici dostavne službe ali v drugih primerih pri pristojni občini ali pristojnem uradu, če se urad nahaja v občini prejemnika. O deponiranju dokumenta se mora prejemnika pisno obvestiti v nabiralniku, če pa to ni možno, pa na vhodna vrata bivališča, pri tem se mora navesti mesto, kjer je ta dokument deponiran ter pričetek in pa trajanje prevzemnega roka dokumenta. Prevzemnika je pri tem treba opozoriti na pravni učinek takšnega deponiranja. Deponirani dokument je najmanj dva tedna pripravljen na prevzem, rok za prevzem začne teči z dnem, ko je ta dokument prvič deponiran in pripravljen na prevzem. Deponirani dokumenti veljajo s prvim dnem tega roka kot dostavljeni. Dokument ne velja kot dostavljen, če prevzemnik ali njegov zastopnik, ki ga ni na mestu prevzema, niso bili seznanjeni s potekom dostave, ampak dostava učinkuje naslednji dan znotraj tega roka prevzema, ko se dokument vrne na mesto predaje.

Vročitev z deponiranjem pride v poštev, kadar vročitev ne more biti opravljena na kraju vročitve in organ, ki želi vročiti dokument domneva, da se prejemnik zadržuje na kraju vročitve. Takšna vročitev se opravi pri pristojni poslovalnici dostavne službe - poštnem uradu, pri pristojni občini ali pri pristojnem uradu. Dokument, ki ga je treba vročiti, je potrebno hraniti najmanj dva tedna. O vročanju preko deponiranja je potrebno obvestiti naslovnika. Vročevalec v poštnem nabiralniku, ali če to ni mogoče na vratih stanovanja, hiše ali vrtnih vratih, pusti obvestilo o deponiranem dokumentu. Navedena ureditev se smiselno enači s podobno ureditvijo v Sloveniji, ko se vročitev opravi na podlagi fikcije.

V 18. členu ZustG je določeno, da v primeru, ko se prejemnik ne nahaja redno na mestu prevzema, je treba ta dokument poslati na neko drugo mesto prevzema v državi. Če je dostava dokumenta predvidena s strani organov dostavne službe po veljavnih predpisih o poštnih pošiljkah, je treba novi naslov prejemnika pripisati na dokazilo o dostavi. V primeru, da se vročitev vrši s strani organa urada ali občine, novo prevzemno mesto pa se lahko ugotovi brez težav in leži v okraju urada ali občine, se dokument dostavi na to poizvedeno prevzemno mesto. Če je na dokumentu zaznamek, da je prepošiljanje na drugo prevzemno mesto izključeno, se dokument ne prepošlje.

V 19. členu ZustG je določeno, da se dokumenti, ki se jih ne more dostaviti, preposlati na drug naslov, ki pa se sicer štejejo kot dostavljeni na podlagi deponiranja, a niso bili prevzeti, vrnejo pošiljatelju, prepošljejo na drug naslov, ki ga je navedel urad, ali na zahtevo pošiljatelja dokumentirano uničijo. Na dokazilu o dostavi se mora označiti razlog vračila, prepošiljanja oziroma uničenja.

Če prejemnik, oziroma oseba v skupnem gospodinjstvu noče sprejeti dokumenta brez zakonitega razloga, ga vročevalec pusti na kraju dostave, s tem se šteje, da je bila vročitev opravljena. V primeru, da prejemnik onemogoči dostop do kraja dostave, zavrne ali zanika prejemnikovo prisotnost, se šteje, da je odklonil sprejem dokumenta (ZustG, 20. člen).

V 21.členu ZustG je določena dostava naslovniku v roke, takšne dostave ne smemo vršiti nadomestnemu prejemniku.

V 23. členu ZustG je opredeljeno deponiranje brez predhodnega poskusa dostave. V takem primeru se dokument deponira na poslovalnici dostavne službe ali občine ali urada in čaka na prevzem s strani stranke. Takšen način dostave se mora naznaniiti stranki. Tako deponiran dokument velja kot dostavljen s prvim dnevom deponiranja.

Vročitev se lahko opravi tudi neposredno preko organa, ki je akt izdal, in sicer tako, da oseba dokument dvigne s prevzemnico oziroma na zapisnik (ZustG, 24. člen).

V 24a. členu ZustG pa je določeno, da se lahko vročitev opravi kjerkoli, kjer se sreča prejemnika, če je prejemnik akt pripravljen sprejeti ali v primerih, ko prejemnik nima določenega kraja dostave v državi (ZustG, 24.a člen).

Kadar organ za vročanje upravnih dokumentov potrebuje dokazilo o vročitvi upravnih dokumentov v skladu z 22. členom AVG, je potrebno naslovniku upravni dokument osebno vročiti. V takšnem primeru se dokumenta ne sme vročiti nadomestnemu prejemniku. Po 16. členu ZustG je nadomestni prejemnik odrasla oseba, ki ima isti naslov prebivališča kot naslovnik. Nadomestnemu prejemniku, ki živi v skupnem gospodinjstvu s prejemnikom, je mogoče dokument vročiti, če ga je pripravljen sprejeti za naslovnika. Bistvo vročanja je, da se naslovniku omogoči, da se z dokumentom seznani.

V 25. členu ZustG je določeno, da se vročanje z javnim naznanilom opravi, kadar se vroča osebam, katerih kraj vročitve ni znan, ali kadar se vroča večjemu številu oseb, ki organu niso znane, če ne gre za kazenski postopek, oziroma če ni pooblaščenca za prevzem in v primeru, če prejemnik spremeni naslov in tega ne sporoči. Javno naznanilo se objavi na oglasni deski organa, da je na uradu dokument za prevzem. Vročanje z javnim naznanilom se razume kot uspešno opravljeno po poteku dveh tednov od objave javnega naznanila na oglasni deski.

Vročilnica (dokazilo o vročitvi) je potrdilo o vročitvi dokumenta. Vročilnico podpiše tako prejemnik kot vročevalec. V primeru, da je prejemnik druga oseba, vročevalec na dokazilu napiše razmerje druge osebe do prejemnika. Prejemnik na vročilnico napiše datum prevzema ovojnice in se podpiše. Če se prejemnik noče podpisati, vročevalec pripiše dejstvo zanikanja na vročilnico ter zapiše datum vročitve in po potrebi razmerje prevzemnika do prejemnika. Šteje se, da je s tem vročitev opravljena. Vročilnico je potrebno takoj posredovati pošiljatelju (ZustG, 22. člen).

Vročitev pa je možna tudi brez dokazila o vročitvi. Tu gre za normalno vročanje, kjer vročevalec pusti dokument na mestu dostave, in sicer v poštnem nabiralniku. Dostava je opravljena tretji delovni dan po predaji obvestila organu dostave. Če obstaja dvom o datumu vročitve, mora organ po uradni dolžnosti ugotoviti dejstva in čas dostave (ZustG, 26. člen).

V 27. členu ZustG je določeno, da zvezna vlada določi podrobna določila glede opremljenosti dokumenta za dostavo, obrazec, ki se uporablja pri dostavi in tehnične pogoje za elektronsko poslovanje.

Vročanje dokumentov v elektronski obliki je opredeljeno v tretjem poglavju ZustG, v členih od 28. do 37a.

Elektronsko komuniciranje je možno z uporabo aktiviranega mobilnega telefona (mobilni podpis) ali aktivirane e-kartice (kartica državljana). Takšno komuniciranje stranki omogoča digitalno podpisovanje dokumentov, saj sta mobilni podpis in e-kartica enakovredna fizičnemu podpisu. (Bundeskanzleramt Österreich, 2016).

37. člen ZustG pravi, da se elektronska dostava vrši na elektronski dostavni naslov ali preko elektronskega komunikacijskega sistema urada. Dostave brez potrdila o vročitvi se lahko vršijo preko elektronskega naslova za dostavo ali preko elektronskega komunikacijskega sistema urada. Pri dostavi na elektronski naslov za dostavo velja dokument, dostavljen s trenutkom prispetja na elektronski naslov prejemnika. V primeru dvoma o tem, ali in kdaj je dokument prispel na prejemnikov elektronski naslov, mora urad to dejstvo in trenutek prispetja določiti po uradni dolžnosti. Pri dostavi preko elektronskega komunikacijskega sistema velja dostava kot opravljena na tretji delovni dan po odpremi pošiljke. Preden se dostava vrši preko elektronskega komunikacijskega sistema, mora urad preveriti, ali je prejemnik prijavljen pri dostavni službi. Dostava na tak način ni dopustna v primeru, če predpostavke za to niso izpolnjene.

ZustG v končnih določilih zakona pravi, da se napotki v procesnih predpisih nanašajo na določila zveznega zakona, v primeru da se v zveznem zakonu sklicujejo na drugi zvezni zakon, se napotki uporabljajo v tej veljavni različici⁵⁸.

Avstrija kot nemško usmerjena država poenostavljeno opredeljuje in določa potek upravnega postopka. Stremijo k hitremu zaključku postopka, enostavnosti, z namenom povečati zadovoljstvo državljanov ter zmanjšati administrativne stroške. Glede vročanja pa tako v Nemčiji kot tudi v Avstriji stremijo k temu, da se postopki vodijo enostavno in se hitro zaključijo. S tem zmanjšujejo administrativne stroške in postopkovne roke. Praksa je namreč pokazala, kako učinkoviti so lahko upravni postopki ob hkratnem spoštovanju pravic državljanov⁵⁹.

Kazensko procesno pravo je v Avstriji urejeno v Zakonu o kazenskem postopku (Strafprozessordnung – StPO), ki velja kot zvezni zakon. StPO vsebuje določena temeljna načela, ki predstavljajo osnovni okvir kazenskega procesnega postopka. Temeljna načela so razdeljena v tri skupine, in sicer: načela glede uvedbe kazenskega postopka (sem spadajo načelo obtožbe, načelo pregona po uradni dolžnosti, načelo obveznega pregona),

⁵⁸ Več o tem glej R. Thienel: *Verwaltungsverfahrensrecht*, 2000, Verlag-Österreich – Dunaj.

⁵⁹ Več o tem glej T. Schmitz: *The administrative procedure in German administrative law*, 2013, German law center.

načela pri vodenju sodnega procesa (načelo neodvisne preiskave, načelo ustnosti in neposrednosti, načelo proste presoje dokazov, načelo utemeljenega dvoma, načelo javnosti) in načela glede organiziranosti sodišča (pravica do neodvisnega sodnika, pravica do zakonitega sodnika, načelo udeležbe laičnih sodnikov).

Primerjava med temeljnimi načeli v slovenskem in avstrijskem kazenskem procesnem zakonu pokaže, da je večina načel dokaj enako zapisanih in razumljenih.

Glede vročanja po StPO se v večini primerov uporabljajo določbe ZustG, vendar so v kazenskem postopku določene situacije drugače urejene.

V 81. členu StPO je na primer določeno, da se naznanitev opravila sodišča in tožilstva izvede z ustno najavo, z dostavo izvoda po faksu ali v elektronski obliki v pravnem prometu po merilu avstrijskega Zakona o organizaciji sodišč (GOG). Ustne najave je treba protokolirati. Vsaki osebi, ki ji je bilo opravilo ustno najavljeno, je vsebino opravila na njeno zahtevo potrebno dostaviti pisno ali v elektronski obliki. Tožilstvu in sodišču se lahko spisi za vpogled v opravilo dostavijo. V tem primeru tožilstvo ali sodišče sledljivo beleži dan prejema spisa in dan opravljenega vpogleda v spis.

82. člen StPO pravi, da če v tem zakonu ni drugače določeno, se za vročanje uporablja ZustG in smiselno določeni členi Zakona o civilnem postopku. StPO glede elektronskega vročanja napotuje na ZustG.

V 83. členu StPO je med drugim določeno, da mora sodišče v primeru, ko ima obtoženec ali nek drug udeleženec postopka, odvetnika ali zastopnika, vročati dokumente tej osebi. Vabila na glavno obravnavo na prvostopenjskem sodišču, sodbe v odsotnosti, kakor tudi seznaitve in sporočila po različnih členih kazenskega zakonika, se obtožencu ali toženi osebi vročajo osebno.

Glede vpogleda v spis ima po 51. in 52. členu StPO obdolženec pravico dostopa do dokumentacije o preiskavi in sprejemanja kopij dokazne dokumentacije: vendar pa lahko preiskovalni sodnik obdolžencu prepreči dostop do posameznih dokumentov, dokler tožilec ne vloži uradne obtožnice, če posebne okoliščine utemeljujejo bojazen, da bi obdolženčovo poznavanje dokumentacije lahko oviralo preiskavo. Oškodovanec ima po StPO pravico do dokumentacije (Hausmaninger, 2000, str. 193-195).

Civilno procesno pravo Avstrije je urejeno v več zakonih, in sicer v Zakonu o jurisdikciji (Jurisdiktionsnorm – JN), Zakonu o pravnem postopku (Zivilprozessordnung – ZPO), Zakonu o izvršbi (Exekutionsordnung – EO), Zakonu o nepravdnem postopku (Ausserstreitgesetz) in drugih zakonih. Na tem mestu je predstavljen avstrijski zakon o pravnem postopku – ZPO.

Poudariti moram, da je tudi Avstrija pri vročanju dokumentov v tujino zavezana vročati v skladu z Uredbo (ES) št. 1393/2007 Evropskega parlamenta in Sveta z dne, 13. novembra 2007 o vročanju sodnih in izvensodnih pisanj v civilnih ali gospodarskih zadevah v državah članicah. V skladu z Uredbo je Avstrija za organe za prejem in pošiljanje sodnih pisanj v

civilnih in gospodarskih zadevah pooblastila okrožna sodišča (*Bezirksgerichte*), sodišča prve stopnje, deželna sodišča (*Landesgerichte*), višja deželna sodišča (*Oberlandesgerichte*), Delovno sodišče in Sodišče za socialne zadeve na Dunaju (*Arbeits- und Sozialgericht Wien*), Gospodarsko sodišče na Dunaju (*Handelsgericht Wien*), Sodišče za mladoletnike na Dunaju (*Jugendgerichtshof Wien*) in Vrhovno sodišče (*Oberste Gerichtshof*). V skladu s 15. členom Uredbe in z avstrijskim pravom ni dovoljeno vročanje sodnih pisanj neposredno po sodnih uradnikih, uradnikih ali drugih pristojnih osebah zaprosene države članice (European Judicial Atlas in civil matters).

V 88. členu ZPO je zapisano, da je način dostave v državi določen načeloma s pošto, pri čemer se dostava uslužbencev sodišča ali občine izvede v naslednjih primerih:

- če v kraju, v katerem je dostavo treba izvesti, ni pošte,
- če bi s pošto dostava bila prepozna ali če dokaza o dostavi ne bi predložili pravočasno,
- če oseba, ki ji je treba dokument vročiti ali njen naslov nista točno znana in bi bilo treba izvesti poizvedbo,
- če je treba dokument dostaviti v času, v katerem se poštna dostava ne izvaja,
- če je dokument treba dostaviti zaradi drugega uradnega dejanja ali ko ga je treba dostaviti aretirancu (ujetniku),
- če je dokument treba dostaviti v sodniške stavbe, bližnje urade, notariate in če so stroški manjši kot po pošti.

Sodniški uslužbenci smejo opravljati dostave le znotraj sodniškega okoliša, ki mu pripadajo, občinski uradniki pa le znotraj občinskega področja.

V 92. členu ZPO je določeno, da če dostava pravnim osebam na naslovu iz sodnega registra ni možna, ker tam ni prevzemnega mesta, in če tožeča stranka ne sporoči drugega prevzemnega mesta in tudi sodišču brez poizvedbe drugo prevzemno mesto ni znano, se po zahtevi tožeče stranke dostava opravi z vpisom sporočila v podatkovno bazo (edikt). Na pravne posledice se opozarja v ediktu. Dostava velja kot opravljena štirinajst dni po vpisu sporočila v podatkovno bazo. Dokler ni znano mesto prevzema, se vsa pisanja hranijo na sodišču.

V 97. členu ZPO je med drugim določeno, da sodišče v primeru večjega števila strank, teh ne sme pozvati k določitvi skupnega pooblaščenca, če je možno ugotoviti, da je njihov pravni interes v tem, da se jih ne zastopa skupno.

V 100. členu ZPO je določeno, da se lahko izvede dostava ob sobotah, nedeljah in zakonskih praznikih samo z dovoljenjem sodišča, ki je odredilo dostavo. Dovoljenje se izda samo v primerih, če je dostava nujna zaradi ogrožanja poteka roka ali podobnega pomembnega razloga.

V 103. členu ZPO je določeno, da se dostava ne sme izvesti nadomestnim osebam iz 16. člena ZustG, če je ta nadomestna oseba nasprotna stranka prejemnika dokumenta.

V 115. členu ZPO je določeno, da se javna naznanitev izvede z vpisom sporočila o javni naznanitvi v podatkovno bazo (edikt).

ZPO med drugim določa, da osebam z neznanim prebivališčem, ki se jim dostava dokumentov izvede zgolj z javnim naznanilom, sodišče na zahtevo ali po uradni dolžnosti določi kuratorja, ki je zastopa te osebe (je tudi skrbnik teh dokumentov).

Glede vpogleda v spis 81. člen ZPO obravnava pripravljalne vloge, ki se nasprotni stranki vročijo vključno z vsemi prilogami. Če prilog ne priložijo, se nasprotni stranki kadarkoli omogoči vpogled v spis.

99. člen ZPO opisuje obvezo zastopnika (pooblaščenca) o posredovanju listin dotičnim osebam, katerim so listine namenjene (katere zastopstvo prevzema je prevzel).

V 219. členu ZPO je določeno, da imajo stranke pravico vpogleda v vse listine, ki se nahajajo v spisu na sodišču, razen v dokumentacijo sodišča, kot so to npr. osnutki sodb in sklepov, zapisnikov o konzultaciji in usklajevanju sodišča. Strankam je dovoljeno na njihove stroške narediti kopije in izvlečke dokumentacije. Ob soglašanju obeh strank lahko vpogled opravijo tudi tretje osebe, ki si lahko prav tako na lastne stroške naredijo kopije in izvlečke listin, v kolikor to ni v nasprotju z interesom nekoga drugega ali v nasprotju z javnim interesom. V kolikor tretja oseba tega soglasja ne predloži, potem tej osebi vpogled pripada le, v kolikor sodišče prepriča o obstoju pravnega interesa.

4.3 PODOBNOSTI IN RAZLIKE MED AVSTRIJO IN SLOVENIJO

Pri preučevanju slovenskega in avstrijskega pravnega sistema in procesne zakonodaje sem prišla do ugotovitev, da je avstrijski sistem vročanja precej bolj poenostavljen kot slovenski.

Slovenski ZUP govori o vročanju v členih od 83. do 98., ZKP govori o vročanju v členih od 117. do 127, ZPP pa v členih od 132. do 149. V navedenih zakonih je vročanje specifično urejeno glede na materijo, ki jo ureja. Avstrijski AVG opredeljuje vročanje v 21. in 22. členu, StPO opredeljuje vročanje v 81. do 83. členu, ZPO pa v členih od 87. do 121, skupne določbe glede vročanja pa opredeljuje ZustG – zakon, ki ureja področje vročanja. Zanimivo je, da je vročanje v Sloveniji v vsakem od obravnavanih zakonov urejeno specifično, medtem ko je v Avstriji vročanje generalno urejeno v posebnem zakonu. Avstrijski ZustG ureja vročanje tako v upravnih kot sodnih zadevah na enem mestu, v posameznih procesnih zakonih pa ureja le določene izjeme.

Tako v Sloveniji kot Avstriji se fizično vročanje izvaja preko izvajalca poštnih storitev (Pošta Slovenije, Österreichische Post AG), katerih delovanje je opredeljeno v posebnem poštnem zakonu (Zakon o poštnih storitvah, Postmarktgesetz). Navedeni izvajalci pa morajo upoštevati tudi načine vročanja, ki jih opredeljujejo področni zakoni. Glede elektronskega vročanja imata tako Slovenija kot Avstrija podobno ureditev (varni elektronski naslov, elektronski podpis,...), s tem da se lahko v Avstriji storitve opravljajo tudi preko navadnega elektronskega predala, kjer se ne zahteva elektronskega podpisa stranke.

Pomembna pisanja se v Sloveniji vročajo osebno (87. člen ZUP, 120. in 121. člen ZKP, 142. člen ZPP), rok za prevzem pisanj je 15 dni, po poteku roka se pisanje po ZUP vloži v hišni predalčnik, po ZKP se vrne sodišču, po ZPP se pisanje prav tako pusti v hišnem predalčniku. V Avstriji se pomembna pisanja vročajo osebno, rok za prevzem pisanj je dva tedna, po poteku tega roka se pisanje pusti na kraju dostave.

V Sloveniji je naslov za vročanje opredeljen v skladu z ZPPreb, ki ureja obveznost posameznikov, ki prebivajo v RS, da upravljavcu centralnega registra sporočijo naslov v Sloveniji. Vročanje pravnim osebam se v Sloveniji izvaja na naslovu, ki je naveden v sodnem registru. V Avstriji pa naslov za vročanje predstavlja mesto dostave, ki je lahko stanovanje ali drugo prebivališče, obrt, sedež, poslovni prostor, pisarna ali delovno mesto prejemnika.

V Sloveniji se lahko po ZUP, ZKP in ZPP za vročanje pooblasti pooblaščenca, kateremu se nato vročajo vsa pisanja, navedeno je možno tudi v Avstriji, kjer lahko oseba imenuje pooblaščenca za vročanje.

V Sloveniji je fikcija vročitve po ZUP vzpostavljena z dnem preteka roka 15 dni, ko bi naslovnik moral prevzeti pisanje, nato se pisanje vloži v hišni predalčnik naslovnika. Po ZKP fikcija vročitve nastopi, kadar pisanja ni možno vročiti na naslovu (ob določenih drugih procesnih predpostavkah), pa sodišče pisanje pritrdi na sodno desko in se po preteku 8 dni šteje, da je bila vročitev opravljena. Po ZPP pa se fikcija vročitve vzpostavi, če naslovnik pisanja ne dvigne v 15 dneh, takrat se šteje, da je bila vročitev opravljena po poteku tega roka, nakar vročevalec pusti pisanje v hišnem predalčniku. V Avstriji se fikcija vročitve izvaja kot vročitev z deponiranjem in pride v poštev, kadar vročitve ne morejo opraviti na kraju vročitve in organ, ki želi vročiti dokument, domneva, da se prejemnik zadržuje na kraju vročitve. Takšna vročitev se opravi pri pristojni poslovalnici dostavne službe, poštnem uradu, pri pristojni občini ali pri pristojnem uradu. Dokument, ki ga je treba vročiti, je potrebno hraniti najmanj dva tedna. O vročanju preko deponiranja je potrebno obvestiti naslovnika. Vročevalec v poštnem nabiralniku, ali na vratih stanovanja, hiše ali vrtnih vratih, pusti obvestilo o deponiranem dokumentu.

V Sloveniji je treba ob spremembi naslova v upravnih postopkih takoj obvestiti organ odločanja. V primeru, da oseba tega ne stori, organ odločanja pa vidi, da je naslov za vročanje enak naslovu poskusa vročitve, se vse nadaljnje vročitve opravijo na oglasni deski organa in enotnem državnem portalu e-uprava. V primeru, da je naslov za vročanje drugačen kot naslov poskusa vročitve, se vse nadaljnje vročitve opravijo na oglasni deski organa in enotnem državnem portalu e-uprava. V kazenskih postopkih je način vročanja ob spremembi naslova odvisen od tega, ali ima obdolženec zagovornika ali ne, ali gre za zasebnega tožilca, oškodovanca ali drugo prizadeto osebo, praviloma pa je končen način vročanja na sodni deski sodišča. Po ZPP je vročanje ob spremembi naslova, ko sodišče ne more vročati na znanem naslovu, urejeno z vročanjem preko sodne deske sodišča. V Avstriji pa mora oseba ali pooblaščenec za vročitev, ki med postopkom spremeni svoje prebivališče, o tem nemudoma obvestiti organ, ki vodi postopek. Če se sporočilo spremembe naslova uradu opusti, in predpisi ne določajo drugače, se dostava opravi tako, da se dokument pusti

na obstoječem naslovu stranke (stranka ima namreč obveznost, da sporoči spremembo naslova).

Vročanje v tujino je v Sloveniji po ZUP urejeno tako, da mora stranka, ki je v tujini, imenovati pooblaščenca ali pooblaščenca za vročitve, fizičnim in pravnim osebam v tujini pa se lahko vroča tudi neposredno ali po diplomatski poti. Vročanje v tujino po ZKP je urejeno po diplomatskih ali konzularnih predstavništvi, če oseba, ki ji je namenjeno pisanje, v to privoli. Po ZPP je vročanje v tujino določeno po diplomatski poti, slovenskemu državljanu v tujini pa po pristojnem diplomatskem ali konzularnem predstavniku, če je naslovnik takšno pisanje pripravljen sprejeti. Po ZPP mora tožnik za sprejem pisanj imenovati pooblaščenca, sicer mu sodišče postavi začasnega zastopnika do imenovanja pooblaščenca, medtem ko mora tožena stranka imenovati pooblaščenca za pisanje, sicer sodišče na njene stroške imenuje začasnega zastopnika. Po ZPP se za vročanje v tujino uporablja tudi Uredba (ES) št. 1393/2007 o vročanju sodnih in izvensodnih pisanj v civilnih ali gospodarskih zadevah v državah članicah. V Avstriji se dostava dokumentov v tujino opravi po obstoječih mednarodnih dogovorih ali drugače po poti, ki jo določajo zakoni ali drugi predpisi države, kamor je treba dokument dostaviti. Tudi Avstrija je v primeru vročanja v tujino zavezana vročati v skladu z Uredbo (ES) št. 1393/2007 Evropskega parlamenta in Sveta z dne, 13. novembra 2007 o vročanju sodnih in izvensodnih pisanj v civilnih ali gospodarskih zadevah v državah članicah.

Vpogled v spis pa ima Avstrija podobno kot Slovenija, urejeno posebej v upravnem, kazenskem in civilnem postopku. Večja razlika med obema sistemoma pa se na primer kaže v kazenskem postopku, kjer ima po StPO obdolženec pravico dostopa do dokumentacije o preiskavi in kopij dokazne dokumentacije: vendar pa lahko preiskovalni sodnik obdolžencu prepreči dostop do posameznih dokumentov, dokler tožilec ne vloži uradne obtožnice, če posebne okoliščine utemeljujejo bojazen, da bi obdolženčevo poznavanje dokumentacije lahko oviralo preiskavo.

4.4 DOBRE PRAKSE ZA NAŠ PRAVNI SISTEM

Pod to točko raziskovalne naloge navajam določene predloge iz primerjave pravnega sistema Avstrije, ki bi jih bilo smiselno uvesti v naš pravni red:

- **Enotna ureditev sistema vročanja v enem zakonu, posebnosti pa v procesnih zakonih.**

Avstrija je na primer zelo enostavno uredila sistem vročanja v posebnem zakonu o vročanju, imenovanem Zustellgesetz. V tem zakonu je generalno opredeljeno fizično in elektronsko vročanje v upravnih in sodnih postopkih, posebnosti pa so opredeljene v posameznem postopkovnem zakonu. Tako na primer AVG določa, da se mora v pomembnih zadevah vročitev opraviti osebno in s podpisom povratnice. V StPO je specifično urejeno vročanje odvetniku oz. drugemu zastopniku. ZPO pa na primer drugače ureja vročanje mimo pošte, vročanje pravnim osebam na naslovu iz sodnega registra in drugo.

- **Uvedba obveznosti stranke, da sporoči spremembo naslova, sicer se pisanje pusti na obstoječem/znanem naslovu stranke.**

V Avstriji je stranka sama dolžna sporočiti spremembo naslova, torej je to njeno breme in ne težava organa odločanja, kar bistveno pospeši in poceni postopke države, ki jih vodi v interesu ali zoper stranke.

- **Kot kraj dostave se predvideva stanovanje ali drugo prebivališče, obrt, sedež, poslovni prostor, pisarna ali delovno mesto prejemnika, kar pomeni, da stalno/začasno prebivališče nima prevelike teže kot je to v Sloveniji.**

Pri pregledu avstrijskih zakonov sem prišla do ugotovitve, da Avstrija ne daje prevelike teže stalnemu ali začasnemu naslovu oseb. V Avstriji se kot kraj dostave oziroma prebivališča štejejo različni kraji, kar bistveno poenostavi postopke vročanja vročevalcev, ki se praviloma ne ukvarjajo toliko z upravičenostjo vročanja na nekem naslovu, kot pa s tem, da se vročitev uspešno opravi.

5 EMPIRIČNA ANALIZA JUDIKATOV VRHOVNEGA SODIŠČA

5.1 NAMEN IN CILJI RAZISKAVE

V raziskovalnem delu magistrske naloge sem analizirala sodbe Vrhovnega sodišča Republike Slovenije s stališča procesnih institutov vročanja in vpogleda v spis v upravnih, kazenskih in civilnih zadevah v letih od 2013 do 2016. Namen je bil najprej preveriti prvo podhipotezo in ugotoviti, ali postaja institut vročanja po posameznem procesnem pravu instrument zlorab. Pregledanih je bilo 75 sodb Vrhovnega sodišča; od tega 28 iz upravnega oddelka, 34 iz kazenskega oddelka in 13 iz civilnega oddelka. Namen raziskave je bil preveriti tudi drugo hipotezo in ugotoviti, ali sodna praksa kaže, da bi bilo morebiti potrebno vpogled v spis enotno uzakoniti glede na preučevane procesne zakone. V tem primeru je bilo v obdobju od 2013 do 2016 pregledanih 6 sodb, ki so v povezavi z ZDIJZ in 23 sodb, kjer je bila ključna beseda "vpogled v spis" ali "pregled spisa".

Navedena analiza je bila narejena na podlagi sodb Vrhovnega sodišča, saj te predstavljajo poenoteno sodno prakso in s tem zagotavljajo sodno varstvo posameznikov oziroma drugih subjektov zoper oblastveno delovanje uprave. Podobno meni Kerševan, ko pravi, da je zoper vsako oblastveno delovanje uprave zagotovljeno sodno varstvo, kjer je sodišče tisto, ki bo končni razsodnik o pomenu in vsebini upravnega prava, ko ga bo uporabilo kot podlago za presojo zakonitosti (pravne pravilnosti) delovanja uprave. (Kerševan, 2008, str. 1137).

Za interpretacijo raziskovalnega dela magistrske naloge je pomembno dejstvo, da ima Vrhovno sodišče pri odločanju v upravnih zadevah drugačne pristojnosti, kot pa na primer v kazenskem in pravdnem postopku, kjer nastopa kot tretjestopenjski organ oziroma kot organ, ki odloča na podlagi vloženih izrednih pravnih sredstev.

Pristojnosti Vrhovnega sodišča so določene v 106. členu Zakona o sodiščih, ki določa, da je Vrhovno sodišče pristojno: za sojenje oziroma odločanje na prvi stopnji v upravnih in računsko upravnih sporih, razen v zadevah, za katere zakon določa pristojnost drugega sodišča prve stopnje; za sojenje na drugi stopnji o pritožbah zoper odločbe sodišča prve stopnje v zadevah iz prejšnje točke ter o pritožbah zoper odločbe sodišč prve stopnje, za katere tako določa zakon; za sojenje na tretji stopnji o rednih pravnih sredstvih zoper odločbe sodišč druge stopnje; za odločanje o izrednih pravnih sredstvih zoper odločbe sodišč, razen v primerih, ko je za odločanje o izrednem pravnem sredstvu pristojno drugo sodišče; za odločanje v sporih o pristojnosti med nižjimi sodišči, razen v primerih, ko zakon določa, da je za odločanje o takšnem sporu pristojno drugo sodišče; za odločanje o prenosu pristojnosti v primerih, ki jih določa zakon ter za opravljanje drugih zadev, ki jih določa zakon. Zakon med drugim določa, da mora Vrhovno sodišče voditi evidenco sodne prakse sodišč v Sloveniji ter skrbeti za enotno sodno prakso (ZS, 109. člen).

Vrhovno sodišče o **upravnih zadevah** odloča v skladu z ZUS-1, ki določa, da se v upravnem sporu zagotavlja sodno varstvo pravic in pravnih koristi posameznikov oziroma posameznikov ter organizacij proti odločitvam in dejanjem organov. Zaradi pravne varnosti

udeležencev upravnega postopka in nadzora nad delom upravnih organov je namreč zoper upravne akte, izdane v skladu z ZUP, možna najprej pritožba na drugostopenjski organ (resorno pristojno ministrstvo, če zakon ne določa drugače), šele nato pa lahko prizadeta stranka sproži upravni spor, če meni, da je upravni akt nezakonit. V upravnem sporu odloča praviloma upravno sodišče (kot prvostopenjski organ), Vrhovno sodišče pa (kot drugostopenjski organ) odloča o pritožbi in o reviziji zoper sodbo upravnega sodišča.

V skladu z ZUS-1 so stranke v upravnem sporu tožnik (oseba, ki je bila stranka ali stranski udeleženec v postopku izdaje upravnega akta, lahko pa tudi zastopnik javnega interesa) ter toženec (država, lokalna skupnost oziroma druga pravna oseba, ki je izdala upravni akt, s katerim je bil postopek odločanja končan – to je največkrat organ, ki je izdal drugostopenjsko odločbo). Stranka v upravnem sporu je lahko tudi prizadeta stranka, če tako določa zakon.

Vrhovno sodišče v upravnem sporu odloča o pritožbah⁶⁰ zoper sodbe, izdane v upravnem sporu, ki jih izda upravno sodišče kot prvostopenjski organ ter o revizijah zoper pravnomočne sodbe, izdane na prvi stopnji.

Na podlagi ZKP sodišča v **kazenskih zadevah** sodijo na treh stopnjah. V 25. členu ZKP je določeno, da na prvi stopnji sodijo okrožna sodišča, na drugi stopnji sodijo višja sodišča, na tretji stopnji pa Vrhovno sodišče, ki odloča o pritožbah zoper sodbe sodišča druge stopnje. V kazenskem postopku lahko prizadeta stranka uporabi izredno pravno sredstvo in sproži zahtevo za varstvo zakonitosti (ZKP, 420. člen) zoper pravnomočno sodno odločbo ali zoper drugo odločbo, če je mogoče pričakovati, da bo odločitev Vrhovnega sodišča v tem primeru pomenila odločitev o pravnem vprašanju, ki je pomembno za zagotovitev pravne varnosti, enotne uporabe prava ali za razvoj prava preko sodne prakse.

V skladu s 421. členom ZKP lahko zahtevo za varstvo zakonitosti vložijo vrhovni državni tožilec, obdolženec in zagovornik. Vrhovni državni tožilec pa sme vložiti takšno zahtevo tako v korist kot škodo obdolženca.

Horvat pravi, da je namen zahteve za varstvo zakonitosti odpraviti kršitve zakona, ki so bile storjene s pravnomočno sodno odločbo ali s sodnim postopkom, ki je tekel pred to pravnomočno odločbo ter zagotoviti enotno uporabo zakona v vsej državi. Zahteva za varstvo zakonitosti je edino izredno pravno sredstvo, ki se sme vložiti tudi v škodo obsojenca oziroma obdolženca, vendar se z njo kršitev zakona lahko samo ugotovi, brez spremembe pravnomočne sodne odločbe (Horvat, 2004, str. 907).

Po ZPP v **pravdnem postopku** na prvi stopnji odločajo okrajna ali okrožna sodišča (odvisno od narave zahtevka), o pritožbah zoper njihove odločitve odločajo višja sodišča, za odločanje o pritožbah zoper odločbe višjih sodišč pa je pristojno Vrhovno sodišče (ZPP,

⁶⁰ Pritožba v upravnem sporu predstavlja redno pravno sredstvo.

37. člen). Vrhovno sodišče pa je v pravnem postopku pristojno tudi, da odloča o revizijah in zahtevah za varstvo zakonitosti, ki predstavljata izredno pravno sredstvo.

5.2 METODE IN PRISTOPI GLEDE NA ZASTAVLJENE HIPOTEZE

S pregledom in analizo izbranih temeljnih načel ter primerjavo institutov vročanja po ZUP, ZKP in ZPP je bila preverjena prva hipoteza. Namen te hipoteze je bil ugotoviti, ali so razlike med ZUP, ZKP in ZPP res tako velike, da mora imeti vsak zakon svojo ureditev vročanja oziroma ali obstajajo med njimi takšne podobnosti, da bi lahko imeli vsi trije procesni zakoni enoten način vročanja (morebiti celo v posebnem zakonu o vročanju).

S pregledom sodb Vrhovnega sodišča je bila preverjena prva podhipoteza in druga hipoteza. Na podlagi izbranih sodb na področju vročanja je bila narejena analiza, kdo so vložniki, za katero stranko v postopku se je sodba ugodno rešila in katere elemente vročanja so stranke v sodnem postopku izpodbijale. Na podlagi izbranih sodb, ki so obravnavale področje vpogleda v spis in ZDIJZ, pa je bil opravljen vpogled v sodbe z vidika enotnega obravnavanja vpogleda v spis.

5.3 ANALIZA IN OBRAZLOŽITEV REZULTATOV - VROČANJE

Iz analize sodb Vrhovnega sodišča v zvezi z vročanjem je razvidno (Tabela 8), da je bilo v letih od 2013 do 2016 (do meseca maja) skupaj 76 sodb v zvezi z vročanjem. Iskalnik sodbe prakse je v navedenem obdobju na temo »vročanje« sicer pokazal 51 zadev, na temo »vročitev« ob istočasni označbi instituta ZUP, ZKP in ZPP pa 101 zadevo, vendar je bilo po pregledu vseh sodb ugotovljeno, da se jih večina podvaja. Prav tako je bilo potrebno po vsebinski analizi sodb nekatere od teh izločiti, saj niso bile povezane s temo raziskovanja.

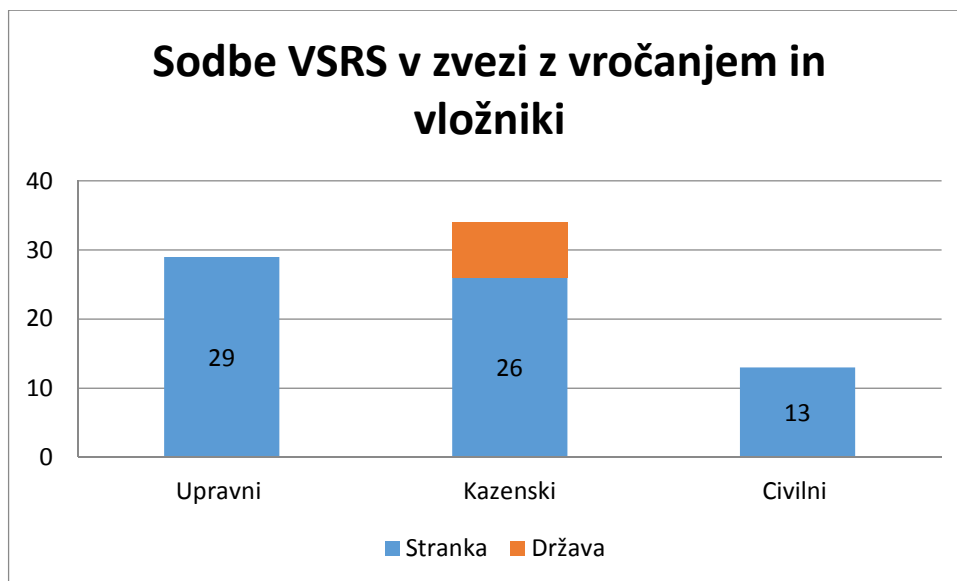
Tabela 7: Število sodb VSRS v zvezi z vročanjem in vložniki

Oddelek	Število sodb VSRS	Stranka	Država ⁶¹
Upravni	29	29	0
Kazenski	34	26	8
Civilni	13	13	0
Skupaj	76	68	8

Vir: lastna analiza 2016

⁶¹ V vseh 8 primerih je vrhovni državni tožilec podal zahtevo za varstvo zakonitosti v korist obdolženca (po ZKP, 421. člen).

Grafikon 1: Število sodb VSRS v zvezi z vročanjem in vložniki

Vir: lasten, tabela 8

Iz grafikona 1 je razvidno, da je v zvezi z vročanjem največ sodb na kazenskem oddelku (34 sodb), sledi mu upravni oddelek (29 zadev) in nato civilni (13 zadev). Pri analizi, kdo so stranke, ki so sprožile postopek pred Vrhovnim sodiščem, sem prišla do zanimive ugotovitve, da je bil postopek v 68 primerih sprožen na vlogo strank, in v 8 primerih na pobudo predstavnika države. Zanimivo pri tem je, da tudi v primerih, ko je postopek pred Vrhovnim sodiščem sprožil predstavnik države (v navedenih primerih vrhovni državni tožilec), je v vseh obravnavanih primerih to naredil v korist stranke/obdolženca po 421. členu ZKP. Tabela 7 že nakazuje, da je sistem vročanja, v smislu vložnikov, po ZKP nekoliko bolj specifično urejen od drugih dveh sistemov vročanja.

Tabela 8: Odločitve VSRS v zvezi z vročanjem

Procesni zakon	Število sodb VSRS	V korist stranke	V korist države
ZUP	26	8	18
ZKP	26	5	21
ZPP	24	7	17
SKUPAJ	76	20	56

Vir: lastna analiza 2016

V tabeli 8 so prikazane odločitve Vrhovnega sodišča po posameznem procesnem zakonu, in sicer tako, da se je v obravnavanih sodbah preveril posamezen element vročanja glede na procesni zakon, po katerem je bila vročitev opravljena. Iz podatkov je razvidno, da je bilo v obdobju od 2013 do 2016 vloženih 26 sodb iz razloga vročanja po ZUP, 26 sodb iz razloga vročanja po ZKP in 24 sodb iz razloga vročanja po ZPP. Podatki kažejo, da je Vrhovno sodišče v 20 primerih odločilo v korist stranke, kar posledično pomeni, da je državni organ naredil napako pri vročanju. Navajam nekaj primerov nepravilnega postopanja državnega organa po ZUP⁶²: Sodba IV Ips 144/2013 z dne, 21. 1. 2014, kjer sodišče vabila ni vročilo odvetnici, čeprav jo je storilec za to pooblastil in je bilo sodišče o tem seznanjeno; Sodba IV Ips 70/2015 z dne, 17. 11. 2015, kjer sodišče ni preverilo, ali je pisanje dvignila oseba, ki bi jo storilec pooblastil za sprejem takšnega pisanja; Sodba IV Ips 98/2014 z dne, 17. 3. 2015, kjer sodišče kršitelju ni poslalo vabila na naslov stalnega prebivališča, ampak na začasni naslov, čeprav je bil v centralnem registru prebivalstva kot naslov za vročanje naveden naslov stalnega prebivališča; Sodba IV Ips 17/2014 z dne, 18. 3. 2014, kjer je sodišče napačno sklepalo, da je pritožba oddana prepozno, ker je bila oddana na pooblaščenem bencinskem servisu Petrola in ne na pošti, ni pa upoštevalo, da ima Petrol d. d. s Pošto Slovenije sklenjeno pogodbo, da se lahko priporočene pošiljke oddajajo tudi na pooblaščenih bencinskih servisih Petrola. Nekaj primerov nepravilnega vročanja po ZKP: Sodba I Ips 15883/2010-128 z dne, 14. 1. 2016, kjer je bilo nepravilno postopanje vročevalca, ki bi smel opraviti vročitev sodbe na način, predpisan v 123. členu ZKP le v primeru, če bi naslovnica odklonila sprejem pisanj oziroma ga brez zakonitega razloga ne bi hotela sprejeti; Sodba XI Ips 9660/2009-341 z dne, 11. 9. 2014, kjer obdolženec v času vročanja obtožnice ni mogel biti na naslovu za vročanje v Sloveniji, saj je bil v tem času priprt na Hrvaškem, nato pa hrvaškega ozemlja ni smel zapuščati. Primeri nepravilnega vročanja po ZPP: Sklep II Ips 38/2013 z dne, 6. 6. 2013, kjer je sodišče zmotno štelo rok vročitve na podlagi fikcije; Sklep II Ips 84/2011 z dne, 28. 11. 2013, kjer je sodišče napačno vročalo in ni bilo možno ugotoviti, kdaj je bila sodba vročena; Sklep I Up 148/2015 z dne, 30. 9. 2015, kjer je vročevalec pisanje pustil na mizi v pisarni in ga ni vročil osebi, pooblaščen za sprejem pošte, prav tako ni pravilno stališče, da nekdo, ki odkloni sprejem pošte po telefonu, odklanja sprejem pošte v smislu določb ZPP; Sklep I Up 189/2015 z dne, 10. 9. 2015, kjer ni bila pravilna vročitev na naslov stečajnega dolžnika, pač pa bi morala biti vročitev opravljena na naslovu stečajnega upravitelja kot pooblaščenca.

Predstavljeni sodni primeri nakazujejo na to, da je sistem vročanja v Sloveniji zelo kompleksno in nesistemske urejen. Evidenten primer zapletenega sistema vročanj po različnih postopkih je praksa, ko morajo sodni prekrškovni organi pri vročanju prekrškovnih aktov postopati tako po ZUP kot po ZP-1. V 56 primerih pa je Vrhovno sodišče odločilo, da je državni organ pravilno izvajal določbe o vročanju po posameznem procesnem zakonu.

⁶² Po 58. in 67. členu Zakona o prekrških (ZP-1) se glede vročanja v prekrškovnih postopkih smiselno uporabljajo določbe ZUP glede vročanja. Vendar pa ZP-1 v 140. členu določa, da se pisna sodba o prekršku vroči obdolžencu, zagovorniku, obdolženčevemu zakonitemu zastopniku, lastniku odvzetih predmetov in predlagatelju, torej vsem navedenim.

Glede na postavljeno hipotezo 1 lahko na tem mestu že deloma potrdim in deloma zavrnem predvidevanja iz te hipoteze. Analiza judikatov je namreč pokazala, da se število zadev po posameznih oddelkih Vrhovnega sodišča (upravni, kazenski, civilni) ne ujema s številom zadev po procesnih zakonih (ZUP, ZKP in ZPP). Navedeno pomeni, da prihaja do situacij, ko se na primer v kazenskem oddelku obravnava vročanje po ZUP ali ZPP, ali pa v civilnem oddelku vročanje po ZUP. Predvidevala sem, da se vročanje po posameznem procesnem zakonu dosledno izvaja samo po tem zakonu, vendar temu ni tako.

Tabela 9: Odločitve VSRS v zvezi z elementi vročanja

Element vročanja	ZUP	ZKP	ZPP	Skupaj
Fikcija vročitve	16	8	9	33
Vročanje pooblaščenca/zagovorniku	23	7	9	39
Sprememba naslova/naslov za vročanje	2	11	4	17
Odklonitev prejema	0	4	1	5
Določenim osebam	0	1	0	1
Elektronsko/po faksu	0	6	1	7
Drugo	6	6	3	15

Vir: lastna analiza 2016

Tabela 9 prikazuje, kateri elementi vročanja so bili v obravnavi na Vrhovnem sodišču. Pri tem je treba poudariti, da so določene sodbe vsebovale več elementov vročanja, saj je lahko na primer neka sodba obravnavala tako fikcijo vročitve, spremembo naslova kot zavrnitev prejema istočasno. Analiza je pokazala, da so vlagatelji pravnih sredstev pred Vrhovnim sodiščem največkrat izpodbijali vročanje pooblaščenca/zagovorniku (39 primerov), fikcijo vročitve (33 primerov) ter spremembo naslova/naslov za vročanje (17 primerov).

Rezultati analize kažejo, da želijo stranke z izpodbijanjem navedenih elementov vročanja spremeniti odločitve državnih organov, ki so v njihovo škodo, pri tem pa zlorablajo vložena pravna sredstva, da bi zlorabili tudi določbe o vročanju. Zanimivo je, da stranke na področju vročanja po pooblaščenca ali zagovorniku največkrat izpostavljajo, da se vročitev ni izvedla pravilno, saj se je vročalo osebi, ki ni bila pristojna za prevzem pisanj, prav tako pogosto izpostavljajo (predvsem na kazenskem področju), da o pisanju ni bil obveščen njihov zagovornik ali da je šlo za napačno vročanje stranki. Glede fikcije vročitve stranke najpogosteje izpostavljajo problematiko vročitve, da se šteje vročitev za opravljeno po poteku roka za dvig pisanja, kadar vročevalec stranke ne najde na naslovu za vročanje (v kazenskem postopku se takšna vročitev opravi preko oglasne deske) ter nepravilno štetje roka za vložitev pritožbe. Glede spremembe naslova stranke najpogosteje oporekajo temu,

da se jim vroča na naslovu, kjer niso prisotni, kljub temu da organu niso sporočili spremembe naslova, kot jih k temu zavezuje posamezni procesni zakon.

Na podlagi analize lahko potrdim predvidevanja iz podhipoteze 1 in zaključim, da je institut vročanja zelo podvržen zlorabam s strani udeležencev postopkov, kadar ti želijo odločitev državnega organa (upravnega ali sodnega) spremeniti v svojo korist. Glede na število rešenih zadev v korist države (56 zadev predstavlja 74% vseh obravnavanih zadev) pa ugotavljam, da tožniki precej slabo poznajo institut vročanja, elemente vročanja ter pravne posledice, ki izhajajo iz vročanja.

5.4 ANALIZA IN OBRAZLOŽITEV REZULTATOV – VPOGLED V SPIS

V raziskovalnem delu magistrske naloge sem opravila analizo sodb Vrhovnega sodišča Republike Slovenije tudi s stališča vpogleda v spis v upravnih, kazenskih in civilnih zadevah v letih od 2013 do 2016. Namen raziskave je bil, preveriti drugo hipotezo in ugotoviti, ali sodna praksa kaže, da bi bilo morebiti potrebno vpogled v spis enotno uzakoniti glede na preučevane procesne zakone. V tem primeru je bilo v obdobju od 2013 do 2016 pregledanih 6 sodb, ki so v povezavi z ZDIJZ in 23 sodb, kjer je bila ključna iskalna beseda "vpogled v spis" ali "pregled spisa"⁶³.

Pri analizi sodb Vrhovnega sodišča glede dostopa do informacij javnega značaja po ZDIJZ ugotavljam, da je takšnih sodb zelo malo, kar je najbrž posledica pravne ureditve, ki določa, da dostop do informacije javnega značaja naprej dovoli/prepove tisti organ, pri katerem se zaproša za določeno informacijo. V primeru, da zaprošeni organ zavrne dostop do informacije javnega značaja, izda odločbo o delni ali popolni zavrnitvi dostopa. Zoper odločbo, s katero je organ zavrnil zahtevo, je po 27. členu ZDIJZ možna pritožba, o kateri odloča Informacijski pooblaščenec, ki v postopku ugotovi, ali je pritožba utemeljena ali ne. Šele po izrabi navedenih pravnih sredstev je možen upravni spor v skladu z ZUS-1.

Bugarič recimo izpostavlja vprašanje, ki se ob takšni ureditvi sodnega varstva, kot ga določa ZDIJZ, zastavlja, ali so tudi zavezanci po ZDIJZ (državni organi, nosilci javnih pooblastil, organi lokalnih samoupravnih skupnosti in drugi) lahko tožeče stranke po določbah ZUS-1. Izpostavlja, da koncept ZUS izhaja iz ideje o sodnem varstvu posameznika ali druge osebe, ki mu je javna oblast kršila pravice in da ni namenjen temu, da bi državni in drugi javni organi vlagali tožbe oziroma sprožali upravne spore zoper druge organe (Pličanič, in drugi, 2005, str. 226).

Analiza vseh 6 sodb je pokazala, da v navedenih primerih Vrhovno sodišče obravnava zelo zanimive primere glede dostopa do informacij javnega značaja. Tako na primer v Sklepu X Ips 312/2015 z dne, 9. 3. 2016 ocenjuje, da so nekatere določbe 1a. člena 4a. člena in 6a. člena ZDIJZ v neskladju z Ustavo, ker ne glede na poslovno skrivnost določajo absolutno

⁶³ ZUP namreč uporablja termin vpogled v spis, medtem ko se v sodnih postopkih uporablja termin pregled spisa.

javnost podatkov pravnih poslov iz prve alineje 4a. člena ZDIJZ, ki so bili sklenjeni pred uveljavitvijo zakonske ureditve. V Sklepu X Ips 310/2015 z dne, 15. 10. 2015 Vrhovno sodišče presoja o pooblastilu namestnice Informacijske pooblaščenke v smislu zastopanja v posamezni zadevi pred sodiščem. V Sklepu X Ips 321/2013 z dne, 15. 6. 2015 pa Vrhovno sodišče odloča o dostopu do informacije javnega značaja v povezavi z varstvom osebnih podatkov in podatki iz javno dostopnih virov.

Ugotavljam, da v 6 primerih, nekateri se niti ne nanašajo direktno na dostop do informacij javnega značaja, ni izpostavljena problematika povezave z vpogledom v spis v smislu obravnavanih procesnih zakonov. Na podlagi tega menim, da dostop do informacij javnega značaja ne predstavlja pomembnega pravnega sredstva za stranke, ki želijo vpogledati v spis.

Navedeno trditev potrjuje tudi raziskovalni seminar študenta Fakultete za upravo z naslovom Dostop do informacij javnega značaja, ki pri preučevanju institutov v sodni praksi Vrhovnega sodišča, ugotavlja, da so bili v primeru 30 obravnavanih sodb Vrhovega sodišča le 4 primeri, kjer se pojavi institut vpogleda v spis (Pirc, 2016, str. 7).

Analiza sodb Vrhovnega sodišča v zvezi z vpogledom v spis po iskalniku sodnapraks.si pokaže, da je bilo v letih od 2013 do 2016 (do meseca maja) skupaj 23 sodb v zvezi z vpogledom v spis oziroma pregledom spisa. Po vsebinski analizi sodb je bilo treba nekatere od teh izločiti, saj niso bile povezane s temo raziskovanja (npr. obravnava vpogleda v spis kot dokaznega gradiva po ZKP, navajanje sodišča, da gre za vpogled v spis, itd.), zato je na tem mestu obravnavanih 10 relevantnih sodb Vrhovnega sodišča, ki obravnavajo področje vpogleda v spis.

Tabela 10: Odločitve VSRS v zvezi z vpogledom v spis

Procesni zakon	Število sodb VSRS	V korist stranke	V korist države
ZUP	1	0	1
ZKP	7	0	7
ZPP	2	0	2
SKUPAJ	10	0	10

Vir: lastna analiza 2016

V tabeli 10 so prikazane odločitve Vrhovnega sodišča po posameznem procesnem zakonu, in sicer tako, da se je v sodbah preveril posamezen element vpogleda v spis glede na procesni zakon, po katerem je bil vpogled v spis zahtevan. Iz podatkov je razvidno, da je bilo v obdobju od 2013 do 2016 obravnavanih: 1 sodba iz razloga vpogleda v spis po ZUP, 7 sodb iz razloga vpogleda v spis po ZKP in 2 sodbi po ZPP. Podatki kažejo, da je Vrhovno sodišče v vseh 10 primerih odločilo v škodo stranke. Pregled posameznih sodb pokaže, da

so vložniki pravnih sredstev zatrjevali predvsem kršitev zavrnitve vpogleda v spis, prekratek čas za pregled spisa, da spis ni bil urejen v skladu s sodnim redom, onemogočanje kopiranja sodnega spisa, onemogočanje vpogleda v spis in podobno. Zanimivo je, da je največ zahtev za vpogled v spis iz kazenskega področja, kjer stranke v večini primerov navajajo, da se jim je kršila pravica do vpogleda v spis in s tem do učinkovite obrambe. Navedeno je razumljivo, saj je odločanje sodišč v kazenskem postopku praviloma neugodno za udeležence, ki poskušajo z različnimi sredstvi onemogočiti ali spremeniti odločitve sodišč.

Navajam nekaj primerov sodne prakse Vrhovnega sodišča: v zadevi I Up 261/2013 z dne, 26. 2. 2014 je sodišče o vpogledu v spis po ZUP odločilo, da sklep, s katerim je zavrnjena zahteva stranskih udeležencev za preslikavo projektne dokumentacije, ni upravni akt po 2. členu ZUS-1, saj z njim ni bilo odločeno o materialni pravici, obveznosti ali pravni koristi tožnikov. Pravica stranskega udeleženca do preslikave dokumentov upravnega spisa v smislu 82. člena ZUP, je procesna pravica, ki jo stranski udeleženci uresničujejo v »tujem« upravnem postopku; v zadevi XI Ips 24167/2015-460 z dne, 29. 7. 2015 je sodišče odločilo, da imata osumljeni in njegov zagovornik tudi v postopku odločanja o odreditvi pripora skladno z določbami 73. in 128. člena ZKP nedvomno pravico do pregleda spisovne dokumentacije, vendar pa mora obramba pri tem ravnati aktivno, sicer se na kršitev svojih pravic na tej podlagi ne more uspešno sklicevati, saj iz podatkov spisa ne izhaja, da bi obramba izpostavila, da ni imela dovolj časa za pregled spisa; v zadevi I Kr 7935/2015-34 z dne, 19. 5. 2015 je sodišče ugotovilo, da je predmetni kazenski spis urejen v skladu z določbami Sodnega reda, obdolženka pa svojih navedb, da predmetni kazenski spis ob njenem prvem vpogledu še ni bil urejen v skladu s Sodnim redom, ni izkazala; v zadevi I Ips 24101/2010-311 z dne, 3. 4. 2014 je sodišče odločilo, da ni bila kršena pravica do obrambe, saj je sodišče omogočilo obsojencu pregled spisa vsakič, ko je to zahteval, prav tako je nemudoma posredovalo kopije vseh zahtevanih listin, ni pa mu posredovalo listin, ki so izven segmenta, potrebnega za obrambo (vročilnice, zdravniška opravičila, zaprosilo pooblaščenca oškodovanke...); v zadevi XI Ips 65944/2012-710 z dne, 11. 4. 2013 je sodišče odločilo, da ni bila podana kršitev 128. člena ZKP, saj vložnik v zahtevi celo navaja, da je v spis vpogledal. Organ, pred katerim teče postopek, odloči, kdaj je spis možno pregledati, vendar v obravnavanem primeru časovni zamik izdanega dovoljenja za pregled spisa ni imel izkazanega vpliva na zakonitost izpodbijanega sklepa; v zadevi XI Ips 25944/2014-130 z dne, 22. 7. 2014 je sodišče odločilo, da sodišče obrambi ne more posredovati listinske dokumentacije, dokler je niti samo ne prejme od policije.

Analiza vpogleda v spis je pokazala, da se stranke navedenega instituta pred sodišči ne poslužujejo velikokrat, največkrat to storijo v kazenskih postopkih, kjer želijo s procesnimi instrumenti spremeniti sodbo v svojo korist. Zanimivo pa je zelo malo sodb glede zatrjevanje kršitve vpogleda v spis v upravnih in civilnih postopkih. Ne glede na število takšnih sodb pa je zanimivo, da je Vrhovno sodišče v vseh obravnavanih primerih odločilo v škodo vlagateljev, kar posledično pomeni, da vlagatelji mogoče ne razumejo najbolj, kaj ta pravica pomeni in jo zato napačno tolmačijo.

6 REZULTATI RAZISKAVE

6.1 PREVERITEV HIPOTEZ

Magistrsko delo obravnava procesna instituta vročanja in vpogleda v spis v upravnem, kazenskem in pravdnem postopku. Obravnavana je tudi pravna ureditev in primerjava vročanja in vpogleda v spis po upravnem, kazenskem in pravdnem postopku v Sloveniji in Avstriji. V raziskovalnem delu magistrske naloge pa je narejena analiza sodb Vrhovnega sodišča v zvezi z vročanjem in vpogledom v spis, ob povezavi z ZDIJZ v obdobju od 1. 1. 2013 do maja 2016.

H1 Zaradi specifičnosti posameznega pravnega področja je pravilno in nujno, da je institut vročanja različno urejen v posameznem procesnem postopku.

Hipoteza 1, ki je predvidevala, da je zaradi specifičnosti posameznega pravnega področja pravilno in nujno, da je institut vročanja različno urejen v posameznem procesnem postopku, **je bila v raziskavi delno potrjena in delno zavrnjena**.

Obrazložitev:

Do verifikacije hipoteze 1 sem prišla z obravnavo in primerjavo temeljnih načel ter s primerjavo institutov vročanja po ZUP, ZKP in ZPP. Ugotovila sem, da so nekatera temeljna načela specifična za določen postopkovni zakon in se jih ne more uporabljati drugje. Načelo varstva pravic strank in varstva javnih koristi je značilno predvsem za ZUP, v ZKP je v ospredju načelo domneve nedolžnosti in načelo privilegija zoper samoobtožbo, naloga sodišč pa je, da pri reševanju konfliktov varujejo tako interese države kot posameznikov, medtem ko se v ZPP izpostavlja predvsem cilj prostega razpolaganja s predmetom postopka, ki se kaže v razpravnem načelu in načelu kontradiktornosti. V tem delu je hipoteza zavrnjena, saj je ravno zaradi specifičnosti posameznega pravnega področja, ki se med drugim odraža tudi preko temeljnih načel, nujno, da so določeni členi vročanja urejeni v posameznem postopkovnem zakonu.

Če primerjam procesne zakone, materijo, ki jo urejajo ter temeljna načela in njihove cilje, je treba pritrditi hipotezi, da mora biti institut vročanja različno urejen v posameznem procesnem postopku. Kljub temu pa sem pri preučevanju judikatov (npr. načelno pravno mnenje Vrhovnega sodišča z dne, 14. 1. 2015), procesne zakonodaje (npr. ZKP v določenih primerih napotuje na vročanje po ZPP in ZUP) na področju instituta vročanja po ZUP, ZKP in ZPP prišla do ugotovitve, da bi se lahko nekateri elementi vročanja enotno uredili za vsa tri postopkovna področja. Že sami procesni zakoni namreč v določenih primerih napotujejo na vročanje po drugem postopkovnem zakonu, kar vnaša zmedo in nejasnosti v delo državnih organov. V tem delu je hipoteza potrjena.

Kot je bilo ugotovljeno že pri analizi in primerjavi temeljnih načel ZUP, ZKP in ZPP (drugo poglavje), ta kaže na to, da ima vsako od obravnavanih pravnih področij določene specifične, ki potrjujejo navedeno hipotezo, da naj bo institut vročanja različno urejen v posameznem

postopkovnem zakonu. Kljub temu pa med preučevanimi procesnimi zakoni obstajajo določene podobnosti, ki bi lahko pripeljale k morebitni skupni ureditvi nekaterih elementov vročanja.

H1.1. Sodna praksa potrjuje, da je tolmačenje instituta vročanja v procesnih zakonih neenotno in da postaja instrument zlorab s strani naslovnikov.

Hipoteza 1.1., ki je predvidevala, da judikati sodišč v Sloveniji potrjujejo, da je tolmačenje instituta vročanja v procesnih zakonih neenotno in da postaja instrument zlorab s strani naslovnikov, **je bila v raziskavi potrjena.**

Obrazložitev:

Kot podlaga za preverjanje hipoteze 1.1. , da postaja institut vročanja instrument zlorab, je bila narejena analiza judikatov Vrhovnega sodišča, ki je pokazala, da vložniki največkrat izpodbijajo vročanje pooblaščenca oz. zagovorniku (39 primerov), fikcijo vročitve (33 primerov) ter spremembo naslova/naslov za vročanje (17 primerov). Rezultati analize kažejo, da želijo stranke z izpodbijanjem navedenih elementov vročanja spremeniti odločitve državnih organov, ki so v njihovo škodo, pri tem pa zlorablajo vložena pravna sredstva, da bi zlorabili tudi določbe o vročanju. Zanimivo je, da stranke na področju vročanja po pooblaščenca ali zagovorniku največkrat izpostavljajo, da se vročitev ni izvedla pravilno, saj se je vročalo osebi, ki ni bila pristojna za prevzem pisanj, prav tako pogosto izpostavljajo (predvsem na kazenskem področju), da o pisanju ni bil obveščen njihov zagovornik ali da je šlo za napačno vročanje stranki. Glede fikcije vročitve stranke najpogosteje izpostavljajo problematiko vročitve, da se šteje vročitev za opravljeno po poteku roka za dvig pisanja, kadar vročevalec stranke ne najde na naslovu za vročanje (v kazenskem postopku se takšna vročitev opravi preko sodne deske) ter nepravilno štetje roka za vložitev pritožbe. Glede spremembe naslova stranke najpogosteje oporekajo temu, da se jim vroča na naslovu, kjer niso prisotne, kljub temu, da organu niso sporočile spremembe naslova, kot jih k temu zavezuje posamezni procesni zakon.

Prav tako je bilo v magistrski nalogi ugotovljeno, da je tolmačenje instituta vročanja v procesnih zakonih neenotno – navedeno na primer pokaže primer načelnega pravnega mnenja Vrhovnega sodišča z dne, 14. 1. 2015, ki je moralo na področju štetja rokov v primeru fikcije vročitve postaviti enotno prakso štetja rokov. Kljub temu je sodna praksa še vedno neenotna, kar potrjuje tudi predstavljena sodba Ustavnega sodišča Up-164/15-14 z dne, 18. 2. 2016, sprejeta eno leto po objavljenem načelnem pravnem mnenju Vrhovnega sodišča. Ustavno sodišče je glede pritožnikovega očitka o poseganju v pravno varnost in predvidljivost položaja pritožnika, pritožniku odgovorilo, da mora biti pravo ter ravnanje vseh državnih organov predvidljivo, ker to zahteva pravna varnost (sodišče stranke ne sme obravnavati neenakopravno s tem, da bi v njeni zadevi odločilo drugače, kot sicer redno odloča v podobnih primerih), hkrati pa iz 2. člena Ustave izhaja konkurirajoče načelo prilagajanja prava družbenim razmeram, ki mora spoštovati človekove pravice in temeljne svoboščine (pravica do enakega varstva pravic iz 22. člena Ustave ne pomeni, da se sodna praksa v času ne sme spreminjati). Ustavno sodišče nadalje razlaga, da ne glede na to,

kako jasno je neko pravno pravilo, postane predmet (sodne) razlage. Vendar mora biti po njegovem mnenju tudi razvoj sodne prakse predvidljiv do te mere, da se lahko naslovniki pravne norme prilagodijo pravnemu razvoju, ki je posledica spreminjajoče se sodne prakse. Sodišče torej mora presoditi, ali je lahko posameznik razumno predvidel ravnanje, ki ga od njega zahteva spremenjena (nova) sodna praksa. Pri tem mora upoštevati zakon, kot je veljal v pravno odločilnem trenutku, ter (sodno) prakso pred uveljavitvijo novega sodno sprejetega pravnega pravila, pa tudi druge pomembne okoliščine, kot na primer, ali je bila (sodna) praksa problematizirana, kritizirana v pravni literaturi, posledice uporabe novega pravila za stranko, zlasti pozitivni ali negativni učinek na njen pravni položaj in podobno. Ustavno sodišče je zato v navedenem primeru odločilo, ob upoštevanju dejstva, da je pritožnik pritožbo vložil pred opisano spremembo sodne prakse z načelnim pravnim mnenjem, zanj sprejeto stališče Višjega sodišča, ki sledi spremenjeni sodni praksi, ni moglo biti razumno predvidljivo.

Na podlagi analize judikatov in predstavljene sodne prakse lahko potrdim hipotezo 1.1., da je tolmačenje instituta vročanja v procesnih zakonih neenotno in da je institut vročanja zelo podvržen zlorabam s strani udeležencev postopkov, kadar ti želijo odločitev državnega organa (upravnega ali sodnega) spremeniti v svojo korist.

H2 Vpogled v spis bi moral biti enotno uzakonjen na vseh pravnih področjih.
--

Hipoteza 2, ki je predvidevala, da bi moral biti vpogled v spis enotno uzakonjen na vseh pravnih področjih, **je bila v raziskavi potrjena.**

Obrazložitev:

Podlago za potrditev hipoteze 2 sem dobila pri primerjanju procesnih zakonov ter z analizo judikatov Vrhovnega sodišča na področju vpogleda v spis ob povezavi z dostopom do informacij javnega značaja. Primerjava procesnih zakonov je pokazala, da bi lahko bil vpogled v spis po ZUP in ZPP določen enako, saj je, kot je bilo že rečeno, med njima precej postopkovnih podobnosti, ZKP ima sicer določene specifike (v kazenskem spisu se pojavljajo določeni podatki – npr. podatki priče, ki bi jih bilo smiselno drugače urediti), vendar slovenska ureditev vpogleda v spis v preučevanih procesnih zakonih že tako zelo na široko omogoča dostop do spisa. Navedeno pravico do vpogleda v spis dodatno podkrepi ZDIJZ, ki določa pravico do dostopa do informacij javnega značaja tako v upravnih, kazenskih kot civilnopravnih postopkih. Pri preučevanju judikatov Vrhovnega sodišča pa sem prišla do zaključka, da je na področju vpogleda v spis zelo malo judikatov in ker ne izpostavljajo posebnih problemov glede vpogleda v spis, bi bilo smiselno ta institut enotno uzakoniti v enem zakonu za vsa pravna področja. Zato menim, da je v tem delu hipoteza potrjena.

H3 Primerjava Avstrije in Slovenije na področju upravnega, kazenskega in civilnega procesnega prava kaže na podobno ureditev v obeh državah.

Hipoteza 3, ki je predvidevala, da imata Avstrija in Slovenija na področju upravnega, kazenskega in civilnega procesnega prava podobno ureditev, **je bila v raziskavi delno potrjena in delno zavrnjena**.

Obrazložitev:

Hipoteza 3 je bila preverjena z analizo slovenskega in avstrijskega pravnega sistema. Analiza je pokazala, da imata obe državi postopkovne zakone urejene za ista pravna področja (obe državi imata zakon o upravnem postopku, zakon o kazenskem postopku in zakon o civilnem/pravdnem postopku). Na tem delu sem se sicer bolj osredotočala na preučevane institute vročanja in vpogleda v spis, preko katerih sem potrjevala hipotezo 3. Ugotovila sem, da je v Avstriji področje vročanja precej drugače urejeno kot v Sloveniji, prav tako v Avstriji v upravnem postopku ne poznajo sodnega nadzora v takšnem smislu, kot je to v Sloveniji. Glede vpogleda v spis po StPO se lahko obdolžencu prepreči dostop do posameznih dokumentov, dokler tožilec ne vloži uradne obtožnice, če posebne okoliščine utemnjujejo bojazen, da bi obdolženčevo poznavanje dokumentacije lahko oviralo preiskavo, prav tako se obtoženemu, ki je deležen pravne pomoči zagovornika, odreka pravico so seznanitve s sodnim spisom. Ne glede na določene razlike in posebnosti obeh pravnih sistemov pa ugotavljam, da imata Slovenija in Avstrija precej podobno ureditev, zato je hipoteza 3 delno potrjena in delno zavrnjena.

H3.1. Pravna ureditev vročanj v Sloveniji je urejena v posameznem procesnem zakonu, v Avstriji je to urejeno v enotnem Zakonu o vročitvi dokumentov.

Hipoteza 3.1., ki je predvidevala, da je pravna ureditev vročanj v Sloveniji urejena v posameznem procesnem zakonu, v Avstriji pa v enotnem zakonu o vročitvi dokumentov, **je bila v raziskavi potrjena**.

Obrazložitev:

Hipoteza 3.1. je bila potrjena s komparativno metodo primerjave procesnih zakonov obeh držav. Ugotovljeno je bilo, da ima Slovenija vročanje urejeno posebej v ZUP, posebej v ZKP in posebej v ZPP, medtem, ko je vročanje v Avstriji urejeno v enotnem zakonu o vročanju, imenovanem Zustellgesetz. Zaradi navedenega je bila hipoteza 3.1. potrjena.

H3.2. Avstrijska ureditev na področju vročanj je z vidika posameznika bolj pregledna kot v Sloveniji.

Hipoteza 3.2., ki je predvidevala, da je avstrijska ureditev na področju vročanj z vidika posameznika preglednejša kot v Sloveniji, **je bila v raziskavi potrjena**.

Obrazložitev:

Pri preverjanju hipoteze sem analizirala sisteme vročanja v obeh državah ter judikat EKČP (Furman proti Sloveniji in Avstriji), ki je pokazal, kakšen je sistem vročanja v obeh državah z vidika posameznika. Že sama ureditev vročanja v enem zakonu o vročanju je z vidika

posameznika boljša v Avstriji. V Avstriji tako vsakdo lahko ve, na kakšen način se mu vročajo pisanja, če le malo pozna navedeni zakon. V Sloveniji pa smo pravila vročanja privedli do takšne stopnje, da niti državni organi včasih ne vedo več, po katerem zakonu in na kakšen način odrediti vročanje. Tako se v pravila kazenskega postopka vmešavajo določbe vročanja po ZUP v prekrškovnih zadevah, v ZKP zakon v določenih primerih napotuje na ZUP in ZPP glede vročanja, prav tako pa obstajajo še druge posebnosti glede vročanj, ki pa na tem mestu niso bile podrobneje predstavljene, saj niso predmet raziskave (npr. vročanje v davčnih postopkih). Že sam pregled postopkovne zakonodaje s področja vročanja z gotovostjo potrjuje hipotezo, da je avstrijska ureditev na področju vročanj z vidika posameznika boljša v Avstriji.

Pri preverjanju hipoteze pa mi je bila zelo v pomoč tudi zadeva Furman proti Sloveniji in Avstriji, kjer se je v celoti razgalila nemoč oz. neustrezno ravnanje državnih organov Slovenije v primeru pravice do družinskega in zasebnega življenja, med drugim z vidika vročanja. Navedena sodba je zanimiva z vidika vročanj pisanj v tujino po določbah ZUP in ZPP. ESČP je zapisal, da je skrb zbujačo, da je državni organ Slovenije v veliki meri prezrl čezmejno razsežnost zadeve, ne državni organ odločanja ne drug pristojen organ ni nikoli prosil avstrijskih oblasti za pomoč pri vročanju pisanj materi v Avstrijo. Ko pa je končno prosil pristojna slovenska ministrstva za pomoč pri vročanju pisanj materi, te pomoči ni dobil. ESČP ugotavlja, da so se težave nadaljevale tudi v sodnem postopku, ko je bila pristojnost zadeve prenesena na sodišča. Okrožno sodišče v Mariboru je šele po več kot enem letu od prejema zadeve zaprosilo avstrijsko sodišče, da materi vroči vabilo na obravnavo v skladu z tedaj veljavno Uredbo Sveta (ES) št. 1348/2000 z dne 29. maja 2000 o vročanju sodnih in zunaj sodnih pisanj v civilnih ali gospodarskih zadevah v državah članicah. V navedeni sodbi je ESČP ugotovil, da je pritožba glede Slovenije sprejemljiva, medtem ko je glede Avstrije nesprejemljiva, saj s strani Avstrije ni bilo posebnih problemov glede vročanja. V skladu z navedenim še dodatno potrjujem hipotezo 3.2.

6.2 PRISPEVEK K ZNANOSTI, STROKI IN PRAKSI

Magistrsko delo zelo obširno, poglobljeno in sistematično obravnava procesne vidike instituta vročanja in vpogleda v spis na upravnem, kazenskem in pravnem postopkovnem področju. Dodatna vrednost magistrskega dela se kaže v podrobni primerjavi posameznih elementov vročanja po posameznem postopkovnem zakonu, ki kaže na razlike in podobnosti med preučevanimi zakoni. Prispevek k znanosti in stroki dodatno prispevajo obrazložene sodbe Vrhovnega sodišča RS, Ustavnega sodišča RS ter nekateri primeri EKČP pri posameznem elementu vročanja, ki kažejo na kompleksnost navedene problematike. Magistrsko delo prikazuje analizo obstoječega stanja na področju vročanja in vpogleda v spis, analizirana je tako procesnopravna ureditev kot judikati sodišč. Analiza judikatov na način, ko je bila izvedena v tem delu, še ni bila narejena in je zato zanimiva za nadaljnje preučevanje. Navedena analiza lahko pripomore k izboljšanju zakonodaje, ki je trenutno resnično preveč normirana in konfuzno prepletajoča. Pomemben prispevek k znanosti in stroki predstavlja tudi mednarodna analiza na področju vročanja in vpogleda v spis z

Avstrijo, kjer so izpostavljene podobnosti in razlike obeh sistemov ter dobre prakse, ki bi se lahko realizirale v Sloveniji.

Rezultati raziskave predstavljajo pomemben vir podatkov za znanstveno raziskovanje, saj je takšna raziskava lahko zelo v pomoč teoretikom in raziskovalcem, ki preučujejo obravnavane institute vročanja in vpogleda v spis, pri tem pa se venomer znova srečujejo z vprašanji, kako je možno, da se isti člen lahko tako različno interpretira.

Spoznanja raziskave so zelo pomembna tudi za prakso oziroma za organe odločanja tako v sodni kot v izvršilni veji oblasti, ki se ubadajo z dejanskimi življenjskimi situacijami, kadar dajo odredbo za vročanje oziroma kadar dovoljujejo ali prepovejo vpogled v spis. S pomočjo zbranih podatkov bo lahki zakonodajalec lažje zakonsko uredil obravnavano problematiko in s tem na nek način prispeval k ekonomičnosti in pocenitvi dela državnih organov v Sloveniji. Magistrska naloga bo v pomoč tudi izobraževalnim ustanovam in študentom pri njihovih raziskavah o primerljivosti pravnih sistemov tako z vsebinskega kot pravnega področja. Primerjalna analiza med Slovenijo in Avstrijo pa bo dodatno prispevala k upravnemu – pravni znanosti na področju vročanja in vpogleda v spis ter k uvedbi dobrih praks sosednje države.

7 ZAKLJUČEK

Kot sem že v uvodu zapisala, so človekove pravice in temeljne svoboščine temeljna podstat za vsako delovanje države na področjih, ki zadevajo ljudi. V Sloveniji kot pravni in demokratični državi, morajo biti pravna razmerja urejena v skladu z načeli Ustave in temeljnimi načeli evropskega pravnega prostora, zato je zelo pomembno, da so tudi procesne pravice urejene v skladu s tem. Zaradi izvajanja načela enakosti, zakonitosti, pravne varnosti in drugih temeljni načel sodobnega sveta, morajo biti procesna vprašanja v primeru odločanja po materialnih zakonih enotno urejena za vse subjekte, ki vstopajo v ta razmerja.

Procesno pravo je izjemno zahtevna in raznolika materija, odvisno od tega, katero pravno področje ureja. Na področju upravnega prava so procesne situacije urejene v Zakonu o splošnem upravnem postopku, na področju kazenskega prava se uporablja Zakon o kazenskem postopku in Zakon o prekrških, na področju civilnega prava pa procesne postopke urejata Zakon o pravdnem postopku in Zakon o nepravdnem postopku. Organi odločanja morajo pri svojem delu, kadar odločajo o pravicah, obveznostih, pravnih koristih, kazenskih zadevah ali zadevah civilnega prava, ravnati v skladu s procesnimi določbami zakonov, sicer lahko povzročijo nepopravljive posledice za vpletene. Posameznikom, ki so udeleženi v nekem postopku, je zato dana pravica, da nadzirajo delo organov odločanja, da lahko vlagajo pravna sredstva ter se borijo za svoje pravice. Vsega tega ne bi bilo možno izvesti, če ne bi imeli uzakonjene pravice do vpogleda v spis in če ne bi bilo obvezno, da so jim vročena vsa pisanja ter končne odločitve, ki jih zadevajo.

V magistrskem delu je bila opravljena primerjalna analiza temeljnih načel oziroma ciljev po ZUP, ZKP in ZPP ob povezavi z vročanjem in vpogledom v spis, kjer je to bilo mogoče. Posamezna temeljna načela so bila predstavljena tudi skozi prizmo judikatov slovenskih in tujih sodišč. Navedena analiza je prikazala temeljne razlike med preučevanimi procesnimi zakoni, ki so bile nato podlaga za potrditev ugotovitev glede morebitnega enotnega sistema vročanja.

Prav tako je bila narejena podrobnejša analiza posameznih elementov vročanja po preučevanih zakonih. Na področju vročanja je bila narejena podrobnejša analiza predvsem na področju osebnega vročanja, fikcije vročitve, vročanj pooblaščenecem in zastopnikom, vročanja v primeru spremembe naslova ter vročanja v tujino. Pri navedeni analizi je bila predstavljena tudi judikatura s področja vročanja ter različna stališča teoretikov in judikatov. Predstavljena je bila tudi ureditev vročanja v skladu z določbami po poštnih storitvah. Na področju vpogleda v spis je bila predstavljena ureditev po posameznem procesnem zakonu ter povezava vpogleda v spis z dostopom do informacij javnega značaja.

V magistrskem delu je bila narejena mednarodna primerjava procesnih institutov vročanja in vpogleda v spis med Slovenijo in Avstrijo. Primerjava med državama je pokazala, da imata obe državi postopke urejene v podobnih postopkovnih zakonih; kar pomeni, da obe državi urejata upravno področje v upravnem procesnem zakonu, kazensko področje v

kazenskem procesnem zakonu in civilno področje v civilnem procesnem zakonu. Ugotovljeno je bilo, da ima Avstrija določbe vročanja precej bolj splošno urejene, kar je z vidika dela organov odločanja in z vidika državljanov enostavnejše in bolj razumljivo. Medtem ko Avstrija stremi k hitremu in učinkovitemu reševanju zadev in s tem k hitremu in učinkovitemu vročanju, se Slovenija spopada z normiranjem in podvajanjem zakonskih določb na področju vročanja do take mere, da tudi organi odločanja včasih niso več v stanju ustrezno tolmačiti predpise. Glede vpogleda v spis je bilo ugotovljeno, da ima Avstrija določbe o vpogledu v spis podobno urejene kot v Sloveniji, s to razliko, da v kazenskem postopku vpogleda v spis v določeni meri ne dovoljuje.

V empiričnem delu magistrske naloge je bila narejena analiza judikatov Vrhovnega sodišča Slovenije, katere namen je bil ugotoviti, ali so razlike med ZUP, ZKP in ZPP res tako velike, da morajo imeti navedeni zakoni svoje določbe o vročanju, ali pa bi bilo boljše, če se te določbe uzakonijo na enem mestu. Na podlagi analize iz judikatov Vrhovnega sodišča sem prišla do ugotovitve, da zadeva ni tako enoznačna, kot je videti na prvi pogled. Kljub temu da bi bili lahko določeni elementi vročanja enotno urejeni, vsaj kar zadeva ZUP in ZPP, se na določenih mestih pojavljajo izjeme, ki napotujejo na specifično urejanje vročanja. Vsekakor je na zakonodajalcu, ali bo šel v poenotenje določb o vročanju in s tem v morebitno poenostavitev določenih institutov vročanja, ali pa bo še naprej veljalo obstoječe stanje, ki pa z vidika enostavnejšega razumevanja določb o vročanju ni več obvladljivo. Na podlagi analize judikatov se je izkazalo, da je institut vročanja stalno podvržen zlorabam s strani državljanov oziroma s strani udeležencev postopkov. Zlorabe so toliko bolj pogoste, kolikor bolj zapleten in kompliciran je sistem vročanja. Nedorečen oz. nejasen člen, ki ureja vročanje, je namreč lahko izvir različnih interpretacij, ki jih prava bolj vešči posamezniki s pridom izkoriščajo.

Analiza judikatov Vrhovnega sodišča Slovenije glede vpogleda v spis po ZUP, ZKP in ZPP pa je pokazala na določene dileme, ki se pojavljajo na tem področju. Ugotovila sem namreč, da vpogled v spis kot tak niti ni problematičen, se pa zaplete, ko se ta pravica začne obravnavati samostojno ter v povezavi z drugimi pravicami, kot je na primer pravica do dostopa do informacij javnega značaja. Zakonska ureditev, kjer bi bila na enem mestu urejena vpogled v spis in dostop do informacij javnega značaja, bi bila tudi v skladu z 39. členom Ustave, ki pravi, da ima vsakdo pravico dobiti informacijo javnega značaja, za katero ima v zakonu utemeljen pravni interes, razen v primerih, ki jih določa zakon. Rezultati raziskave predstavljajo pomemben vir podatkov za znanstveno raziskovanje, kadar preučuje obravnavane institute vročanja in vpogleda v spis. Spoznanja raziskave so zelo pomembna tudi za prakso oziroma za organe odločanja tako v sodni kot v izvršilni veji oblasti, ki se ubadajo s konkretnimi življenjskimi situacijami na področju vročanja, oziroma kadar dovoljujejo ali prepovejo vpogled v spis. Navedena raziskava je lahko v pomoč tudi zakonodajalcu pri sprejemanju zakonodaje v smislu poenotenja in lažjega razumevanja ter izvajanja zakonov.

LITERATURA IN VIRI

LITERATURA

1. Adamovich, L. K., Funk, B.-C. (1987). *Allgemeines Verwaltungsrecht*. Springer-Verlag, Dunaj, New York.
2. Adamovich, L. K., Funk, B.-C., HOLZINGER, G. (1998). *Österreichisches Staatsrecht, Band 2*. Springer-Verlag, Dunaj.
3. Androjna, V. (1992). *Upravni postopek in upravni spor*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
4. Androjna, V., Kerševan, E. (2006). *Upravno procesno pravo*. Ljubljana: GV Založba.
5. Bavcon, L., Šelih, A., Filipčič, K., Jakulin, V., Korošec, D. (2003). *Kazensko pravo splošni del*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
6. Bohinc, R., Cerar, M., Rajgelj, B. (2006). *Temeljni prava in pravne ureditve*. Ljubljana: GV Založba.
7. Breznik, J., Štucin, Z., Marflak, J. (2008). *Zakon o splošnem upravnem postopku s komentarjem*. Ljubljana: GV Založba.
8. Cananea, G., D. (2003). Beyond the state: The Europeization and Globalization of Procedural Administrative Law. *European Public Law*. 9 (4), str. 563-578.
9. Čas, P., Filipčič, K., Fišer, Z., Jenull, H., Maček Guštin, Š., Orel, N., Perpar, M., Selinšek, L. (2009). *Zakon o prekrških s komentarjem*. Ljubljana: GV Založba.
10. Dežman, Z., Erbežnik, A. (2003). *Kazensko procesno pravo Republike Slovenije*. Ljubljana: GV Založba.
11. Evropska komisija (4.12.2013). *Poročilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu in Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru o uporabi Uredbe (ES) št. 1393/2007 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. novembra 2007 o vročanju sodnih in izvensodnih pisanj v civilnih ali gospodarskih zadevah v državah članicah (vročanje pisanj)*. Pridobljeno iz: <http://eur-lex.europa.eu/>
12. Dolžan, J. (2015). *Obvezna uporaba standardnega obrazca glede pravice do zavrnitve sprejema pisanja po Uredbi o vročanju*. Pravna praksa, letnik 34, št. 45-46, str. 36-37.
13. Galič, A. (2004). *Ustavno civilno procesno pravo*. Ljubljana: GV Založba.
14. Galič, A. (2010). Vročanje sodnih pisanj v tujino v civilnih in gospodarskih zadevah. V L. Ude (ured.), *Pravni letopis 2010* (str.51-72). Ljubljana: Inštitut za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
15. Galič, A., Betetto, N. (2011). *Evropsko civilno procesno pravo I – čezmejno izvajanje dokazov, čezmejno vročanje, evropski izvršilni naslov, evropski plačilni nalog, evropski spor majhne vrednosti*. Ljubljana: GV Založba.
16. Grafenauer, B., Breznik, J. (2005). *Upravni postopek in upravni spor*. Ljubljana: GV Založba.
17. Grafenauer, B., Breznik, J. (2009). *Upravno pravo: procesni del: upravni postopek in upravni spor*. Ljubljana: GV Založba.

18. Grilc, P., Ilešič, T. (2004). *Pravo Evropske unije – prva knjiga*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
19. Grozdanić, V., Škorić, M., Martinović, I. (2013). *Kazeno pravo Opći dio*. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.
20. Hammerschmid, G., Meyer, R. (2003). *Current initiatives and central actors in the Austrian administrative reform process*. EGPA Annual Conference Oeiras (Portugal), from 3 to 6 september 2003. Department of Public Management, Wirtschaftsuniversität Wien, Austria.
Pridobljeno iz: <https://soc.kuleuven.be/io/egpa/HRM/lisbon/hammerschmidt.pdf>
21. Harlow, C., Rawlings, R. (1997). *Law and Administration*. Butterworths, London, Edinburgh, Dublin.
22. Hausmaninger, H. (2000). *Avstrijski pravni sistem*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
23. Horvat, Š. (2004). *Zakon o kazenskem postopku s komentarjem*. Ljubljana: GV Založba.
24. Igličar, A. (2009). *Pogledi sociologije prava*. Ljubljana: GV Založba.
25. Jerovšek, T. (2004). Spremembe zakona o splošnem upravnem postopku, gradivo za seminar Novosti upravnega postopka. *Nebra*. 5.10.2004.
26. Jerovšek, T., Trpin, G., Bugarič, B., Horvat, M., Kerševan, E., Kovač, P., Mužina, A., Pličanič, S., Vesel, T., Virant, G. (2004). *Zakon o splošnem upravnem postopku s komentarjem*. Ljubljana: Inštitut za javno upravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
27. Jerovšek, T. Kovač, P. (2010). *Upravni postopek in upravni spor*. Ljubljana: Fakulteta za upravo.
28. Kerševan, E. (2004). *Uprava in sodni nadzor*. Ljubljana: Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani.
29. Kerševan, E. (2008). Vladavina prava in upravno pravo. *Podjetje in delo*, Letnik 34, št. 6-7, str. 1131-1140.
30. Kocjančič, R., Ribičič, C., Grad, F., Kaučič, I. (2009). *Ustavno pravo Slovenije*. Ljubljana: Fakulteta za upravo.
31. Kovač, P. (2004). Občevanje organov in strank v sodobnem upravnem postopku. *Uprava*. Letnik II, 2/2004.
32. Kovač, P. (2008). Vročanje v upravnem postopku (od vročitve upravne odločbe do njene izvršitve). *Podjetje in delo*. Letnik 34, št. 6/7, str. 1302-1316.
33. Kovač, P., Remic, M. (2008). Aktualne dileme osebnega vročanja po ZUP. *Pravna praksa*, letnik 27, št. 37, str. 8-10.
34. Kovač, P., Rakar, I., Remic, M. (2012). *Upravno-procesne dileme o rabi ZUP 2*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
35. Kovač, P., Sever, T. (2012). Regulacija upravnega postopka v izbranih evropskih državah – med demokracijo in racionalnostjo. Ljubljana: Fakulteta za upravo 2012 (Upravna misel), str. 113-132.
36. Kovač, P. (2013). Pravica biti slišan v upravnem postopku po slovenski ustavnosodni praksi. *Pravnik – revija za pravno teorijo in prakso*. Letnik 68 (130), št. 3-4, str. 203-225.

37. Kovač, P. (2015). *Contemporary challenges of access to information in public governance in South Eastern Europe*. Lex Localis – revija za lokalno samoupravo. Letnik 13, št. 2, str. 185-204.
38. Kovač, P., Remic, M., Sever, T. (2015). *Upravno-procesne dileme v posebnih upravnih postopkih 3*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
39. Kramberger Škerl, J. (2010). Vročanje osebam z neznanim prebivališčem *de lege lata* in *de lege ferenda*. V L. Ude (ured.), *Pravni letopis 2010* (str. 73-98). Ljubljana: Inštitut za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
40. Pavčnik, M., Cerar, M., Novak, A. (2011). *Uvod v pravo*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
41. Pavčnik, M. (2014). Neodvisnost sodnikov. *Revija Odvetnik*. Leto XVI, št. 5(68), str. 10-14.
42. Pirc, M. (2016). *Raziskovalni seminar – Dostop do informacij javnega značaja*. Ljubljana: Fakulteta za upravo.
43. Pličanič, S., Perenič, G., Prepeluh, U., Bugarič, B., Pirc Musar, N., Pucelj Vidović, T., Vazzaz, V.J. (2005). *Komentar zakona o dostopu do informacij javnega značaja; s pravom EU in primerjalnopravno prakso*. Ljubljana: Inštitut za javno upravo pri Pravni fakulteti.
44. Požar, D. (1999). *Osnove kazenskega procesnega prava*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
45. ReNEUAL (2014). *ReNEUAL Model Rules on EU Administrative Procedure*. Pridobljeno iz: http://www.reneual.eu/images/Home/ReNEUAL-Model_Rules-Compilation_BooksI_VI_2014-09-03.pdf
46. Rusch, W. (2009). *Administrative Procedures in EU Member States*. Conference on Public Administration Reform and European Integration, SIGMA. Budva – Montenegro. Pridobljeno iz: <http://www.sigmaweb.org/publicationsdocuments/42754772.pdf>
47. Schmitz, T. (2013). *The administrative procedure in German administrative law*. German law center.
48. Schuppert, G.F. (2000). *Verwaltungswissenschaft: Verwaltung, Verwaltungsrecht, Verwaltungslehre*. Baden–Baden. Nomos Verlagsgesellschaft.
49. Selinšek, L. (2007). *Kazensko pravo splošni del in osnove posebnega dela*. Ljubljana, GV Založba.
50. Sever, T., Rakar, I., Kovač, P. (2013). Human rights assurance principles in administrative procedures in selected Central and Eastern European countries. NISPAcee konferenca – Beograd.
51. STASKONTORET (2005). *Principles of Good Administration in the Member States of the European Union*. Pridobljeno iz: <http://www.staskontoret.se/globalassets/publikationer/2000-2005-english/200504.pdf>
52. Špes, M. (2009). Pravica do vpogleda v kazenski spis po ZKP in pravica do dostopa do informacij javnega značaja po ZDIJZ. *Pravna praksa*. Št. 31-32.
53. Thienel, R. (2000). *Verwaltungsverfahrenrecht*. Verlag Österreich – Dunaj.

54. Toplak, L. (2002). *Civilno pravo. Knjiga 1, Splošni del civilnega prava*. Maribor: Pravna fakulteta Univerze v Mariboru.
55. Turk, B., J., Lampe, R., Bošnjak, M., Teršek, A. (2004). *Človekove pravice v pravnih in sodnih postopkih*. Ljubljana: Legalia.
56. Ude, L. (2002). *Civilno procesno pravo*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
57. Ude, L., Betetto, N., Galič, A., Rijavec, V., Wedam Lukić, D., Zobec, J. (2005). *Pravdni postopek – zakon s komentarjem*. Ljubljana: GV Založba in Uradni list Republike Slovenije.
58. Zupančič, B., M., Klememčič, G., Pavlin, P., Jeklič, M., A., Toškan, P., Rejc, B., Sever, S., Auersperger Matić, A., Peršak, N., Jelenčič Novak, M., Zidar, A., Erbežnik, A., Makarovič, B., Mahnič, P., Pezdirc, M. (2000). *Ustavno kazensko procesno pravo: sodni primeri, dokumenti, komentarji in gradiva s področja ustavnega in mednarodnega kazenskega procesnega prava slovenskih, evropskih, severnoameriških in mednarodnih sodišč*. Ljubljana: Založba Pasadena.

VIRI

1. (1991) Allgemeines Verwaltungsverfahrensgesetz (1991–AVG). BGBl. Nr. 51/1991, 357/1990, 158/1998, 137/2001, 65/2002, 10/2004, 5/2008, 111/2010, 33/2013.
2. (1930) Bundes-Verfassungsgesetz (B-VG), Nr. 1/1930, 194/1999, s spremembami.
3. (1982). Bundesgesetz über die Zustellung behördlicher Dokumente (Zustellgesetz – ZustG). BGBl. Nr. 200/1982, 357/1990, 158/1998, 137/2001, 65/2002, 10/2004, 5/2008, 111/2010, 33/2013.
4. (1895). Gesetz vom 1. August 1895, über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten (Zivilprozessordnung - ZPO). RGBl. Nr. 113/1895, s spremembami.
5. (2000). Konvencija o medsebojni pravni pomoči v kazenskih zadevah med državami članicami Evropske unije (MKPPKZ).
6. (1950). Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (EKČP). Rim, 4.11.1950, ter protokoli h konvenciji.
Pridobljeno iz: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SLV.pdf
7. (2010). Listina Evropske unije o temeljnih pravicah, Uradni list Evropske unije, C 83/389 z dne 30.3.2010.
8. (1995). Sodni red (Uradni list RS, št. 17/95, 35/98, 91/98, 22/00, 31/00, 113/00, 62/01, 102/01, 88/01, 22/02, 15/03, 75/04, 138/04, 74/05, 5/07, 82/07, 16/08, 93/08, 110/08, 117/08, 22/10, 48/11 in 15/15).
9. (1975). Strafprozeßordnung (StPO), BGBl. Nr. 631/1975, s spremembami.
10. (1991). Ustava Republike Slovenije (URS). Uradni list RS, št. 331/91-I, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04, 68/06.
11. (2005). Uredba o upravnem poslovanju. (Uradni list RS, št. 20/05, 106/05, 30/06, 86/06, 32/07, 63/07, 115/07, 122/07 in 32/08).

12. (2007). Uredba (ES) št. 1393/2007 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. novembra 2007 o vročanju sodnih in izvensodnih pisanj v civilnih ali gospodarskih zadevah v državah članicah. UL L 324, 10.12.2007, str. 79.
13. (2003). Zakon o dostopu do informacij javnega značaja (ZDIJZ). Uradni list RS, št. 24/03, 61/05, 96/05 - uradno prečiščeno besedilo, 113/05 - ZInfP, 109/05 - ZDavP-1B, 28/06, 51/06 - uradno prečiščeno besedilo, 117/06 - ZDavP-2, 23/14, 50/14, 72/14 - skl. US, 19/15 - odl. US in 102/15.
14. (1997). Zakon o državnem pravobranilstvu (ZDPra). Uradni list RS, št. 20/97, 56/02 - ZJU, 17/06, 41/06 - uradno prečiščeno besedilo, 1/07 - odl. US, 57/07, 94/07 - uradno prečiščeno besedilo, 77/09, 46/13 in 95/14 - ZUPPJ515.
15. (1994). Zakon o kazenskem postopku (ZKP). Uradni list RS, št. 63/94, 70/94 - popr., 25/96 - odl. US, 39/96 - odl. US, 5/98 - odl. US, 49/98 - ZPol, 72/98, 6/99, 66/00, 111/01, 32/02 - odl. US, 110/02 - ZDT-B, 44/03 - odl. US, 56/03, 116/03 - uradno prečiščeno besedilo, 43/04, 68/04 - odl. US, 96/04 - uradno prečiščeno besedilo, 101/05, 8/06 - uradno prečiščeno besedilo, 40/07 - odl. US, 14/07, 32/07 - uradno prečiščeno besedilo, 40/07 - ZDT-E, 102/07 - ZSKZDČEU, 21/08 - odl. US, 23/08 - ZBPP-B, 65/08 - odl. US, 89/08 - odl. US, 68/08, 118/08 - skl. US, 77/09, 88/09 - odl. US, 29/10 - odl. US, 58/11 - ZDT-1, 91/11, 32/12 - uradno prečiščeno besedilo, 47/13, 87/14 in 8/16 - odl. US.
16. (1986). Zakon o nepravdnem postopku (ZNP). Uradni list SRS, št. 30/86, 20/88 - popr., Uradni list RS, št. 87/02 - SPZ, 131/03 - odl. US in 77/08 - (ZDZdr).
17. (1999). Zakon o pravnem postopku (ZPP). Uradni list RS, št. 26/99, 96/02, 110/02 - ZDT-B, 12/03 - uradno prečiščeno besedilo, 58/03 - odl. US, 2/04, 36/04 - uradno prečiščeno besedilo, 2/04 - ZDSS-1, 69/05 - odl. US, 90/05 - odl. US, 43/06 - odl. US, 52/07, 73/07 - uradno prečiščeno besedilo, 45/08 - ZArbit, 45/08, 111/08 - odl. US, 121/08 - skl. US, 57/09 - odl. US, 12/10 - odl. US, 50/10 - odl. US, 107/10 - odl. US, 75/12 - odl. US, 76/12 - popr., 40/13 - odl. US, 92/13 - odl. US, 6/14, 10/14 - odl. US, 48/14 in 48/15 - odl. US.
18. (2009). Zakon o poštnih storitvah (ZPSto-2). Uradni list RS, št. 51/09, 77/10, 40/14 - ZIN-B in 81/15.
19. (2003). Zakon o prekrških (ZP-1). Uradni list RS, št. 7/03, 86/04, 23/05 - uradno prečiščeno besedilo, 7/05 - skl. US, 34/05 - odl. US, 44/05, 55/05 - uradno prečiščeno besedilo, 40/06, 51/06 - popr., 70/06 - uradno prečiščeno besedilo, 115/06, 3/07 - uradno prečiščeno besedilo, 139/06 - odl. US, 17/08, 21/08 - popr., 76/08 - ZIKS-1C, 109/09 - odl. US, 108/09, 45/10 - ZIntPK, 9/11, 29/11 - uradno prečiščeno besedilo, 21/13, 111/13, 74/14 - odl. US in 92/14 - odl. US.
20. (2001). Zakon o prijavi prebivališča (ZPPreb). Uradni list RS, št. 9/01, 39/06, 59/06 - uradno prečiščeno besedilo in 111/07.
21. (2013). Zakon o sodelovanju v kazenskih zadevah z državami članicami Evropske unije (ZSKZDČEU-1). Uradni list, RS, št. 48/13 in 37/15.
22. (1994). Zakon o sodiščih (ZS). Uradni list RS, št. 19/94, 45/95, 38/99, 26/99 - ZPP, 28/00, 26/01 - PZ, 67/02 - ZSS-D, 110/02 - ZDT-B, 56/02 - ZJU, 73/04, 23/05 - uradno prečiščeno besedilo, 72/05, 100/05 - uradno prečiščeno besedilo, 127/06,

- 49/06 - ZVPSBNO, 27/07 - uradno prečiščeno besedilo, 67/07, 94/07 - uradno prečiščeno besedilo, 45/08, 96/09, 86/10 - ZJNepS, 33/11, 75/12, 63/13 in 17/15.
23. (1999). Zakon o splošnem upravnem postopku (ZUP). Uradni list RS, št. št. 80/99, 70/00, 52/02, 73/04, 22/05 - uradno prečiščeno besedilo, 119/05, 24/06 - uradno prečiščeno besedilo, 105/06 - ZUS-1, 126/07, 65/08, 8/10 in 82/13.
24. (1994). Zakon o ustavnem sodišču (ZUstS). Uradni list RS, št. 15/94, 64/01 - ZPKSMS, 51/07, 64/07 - uradno prečiščeno besedilo in 109/12.
25. (2006). Zakon o upravnem sporu (ZUS-1). Uradni list RS, št. 105/06, 26/07 - skl. US, 119/08 - odl. US, 107/09 - odl. US, 62/10, 98/11 - odl. US in 109/12.
26. Bundeskanzleramt Österreich (14.4.2016). Pridobljeno iz:
<http://www.bka.gv.at/site/4633/default.aspx>
27. European Court of Civil Matters (17.2.2016).
Pridobljeno iz: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
28. European Judicial Atlas in Civil Matters. Pridobljeno iz:
http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/ds_otherinfostate_at_en.jsp
29. United States Courts (17.2.2016). Facts and Case Summary – Miranda v. Arizona.
Pridobljeno iz: <http://www.uscourts.gov/educational-resources/educational-activities/facts-and-case-summary-miranda-v-arizona>
30. Sodstvo RS (25.3.2016). Vrhovno sodišče RS, Sodba U 979/92 z dne 8.9.1993.
Pridobljeno iz Sodstvo RS:
<http://www.sodnapraksa.si/?q=id:13060&database%5BSOVS%5D=SOVS&databas e%5BIESP%5D=IESP&database%5BVDSS%5D=VDSS&database%5BUPRS%5D=UPRS& submit=i%C5%A1%C4%8Di&page=0&id=13060>
31. Sodstvo RS (25.3.2016). Vrhovno sodišče RS, Sodba U 1814/94-6 z dne 26.9.1996.
Pridobljeno iz Sodstvo RS:
<http://www.sodnapraksa.si/?q=id:15175&database%5BSOVS%5D=SOVS&databas e%5BIESP%5D=IESP&database%5BVDSS%5D=VDSS&database%5BUPRS%5D=UPRS& submit=i%C5%A1%C4%8Di&page=0&id=15175>
32. Sodstvo RS (25.3.2016). Vrhovno sodišče RS, Sodba U 720/94-9 z dne 2.10.1996.
Pridobljeno iz Sodstvo RS:
http://www.sodisce.si/znanje/sodna_praksa/vrhovno_sodisce_rs/15133/
33. Sodstvo RS (25.3.2016). Vrhovno sodišče RS, Sodba U 1047/94-6 z dne 10.10.1996.
Pridobljeno iz Sodstvo RS:
http://www.sodisce.si/znanje/sodna_praksa/vrhovno_sodisce_rs/15170/
34. Sodstvo RS (25.3.2016). Vrhovno sodišče RS, Sklep II Ips 400/96 z dne 15.1.1998.
Pridobljeno iz Sodstvo RS:
<http://www.sodnapraksa.si/?q=id:4672&database%5BSOVS%5D=SOVS&database %5BIESP%5D=IESP&database%5BVDSS%5D=VDSS&database%5BUPRS%5D=U PRS& submit=i%C5%A1%C4%8Di&page=0&id=4672>
35. Sodstvo RS (25.3.2016). Vrhovno sodišče RS, Sodba I Ips 195/97 z dne 23.4.1998.
Pridobljeno iz Sodstvo RS:
<http://www.sodnapraksa.si/?q=id:23261&database%5BSOVS%5D=SOVS&databas>

- [e%5BIESP%5D=IESP&database%5BVDSS%5D=VDSS&database%5BUPRS%5D=UPRS& submit=i%C5%A1%C4%8Di&page=0&id=23261](#)
36. Sodstvo RS (25.3.2016). Vrhovno sodišče RS, Sklep II Ips 72/2002 z dne 27.6.2002. Pridobljeno iz Sodstvo RS: http://www.sodisce.si/znanje/sodna_praksa/vrhovno_sodisce_rs/7819/
37. Sodstvo RS (25.3.2016). Vrhovno sodišče RS, Sodba II Ips 389/2004 z dne 27.10.2005. Pridobljeno iz Sodstvo RS: <http://www.sodnapraksa.si/?q=id:9811&database%5BSOVS%5D=SOVS&database%5BIESP%5D=IESP&database%5BVDSS%5D=VDSS&database%5BUPRS%5D=UPRS& submit=i%C5%A1%C4%8Di&page=0&id=9811>
38. Sodstvo RS (25.3.2016). Vrhovno sodišče RS, Sklep I Up 1413/2006 z dne 11.10.2006. Pridobljeno iz Sodstvo RS: http://sodnapraksa.si/?q=G%207/2012&database%5BSOVS%5D=SOVS& submit=i%C5%A1%C4%8Di&showType=div&rowsPerPage=20&page=7&moreLikeThis=1&id=doc_20901
39. Sodstvo RS (25.3.2016). Vrhovno sodišče RS, Sklep I Up 1718/2006 z dne 21.2.2007. Pridobljeno iz Sodstvo RS: http://www.sodisce.si/znanje/sodna_praksa/vrhovno_sodisce_rs/20970/
40. Sodstvo RS (25.3.2016). Vrhovno sodišče RS, Sodba I Up 731/2005 z dne 4.10.2007. Pridobljeno iz Sodstvo RS: <http://www.sodnapraksa.si/?q=id:2015081111383515&database%5BSOVS%5D=SOVS&database%5BIESP%5D=IESP&database%5BVDSS%5D=VDSS&database%5BUPRS%5D=UPRS& submit=i%C5%A1%C4%8Di&page=0&id=2015081111383515>
41. Sodstvo RS (25.3.2016). Upravno sodišče RS, Sodba U 664/2007 z dne 21.2.2008. Pridobljeno iz Sodstvo RS: <http://www.sodnapraksa.si/?q=id:60237&database%5BSOVS%5D=SOVS&database%5BIESP%5D=IESP&database%5BVDSS%5D=VDSS&database%5BUPRS%5D=UPRS& submit=i%C5%A1%C4%8Di&page=0&id=60237>
42. Sodstvo RS (25.3.2016). Vrhovno sodišče RS, Sodba II Ips 455/2006 z dne 8.5.2008. Pridobljeno iz Sodstvo RS: http://www.sodisce.si/znanje/sodna_praksa/vrhovno_sodisce_rs/107/
43. Sodstvo RS (25.3.2016). Vrhovno sodišče RS, Sklep I Up 331/2008 z dne 27.11.2008. Pridobljeno iz Sodstvo RS: http://www.sodisce.si/znanje/sodna_praksa/vrhovno_sodisce_rs/12237/
44. Sodstvo RS (25.3.2016). Višje sodišče v Ljubljani, VSL Sklep II Ip 2351/2009 z dne 21.10.2009. Pridobljeno iz Sodstvo RS: http://www.sodisce.si/znanje/sodna_praksa/visja_sodisca/2010040815245136/
45. Sodstvo RS (25.3.2016). Vrhovno sodišče RS, Sodba X Ips 611/2005 z dne 15.12.2009. Pridobljeno iz Sodstvo RS: <http://www.sodnapraksa.si/?q=id:2010040815245568&database%5BSOVS%5D=SOVS&database%5BIESP%5D=IESP&database%5BVDSS%5D=VDSS&database%5BUPRS%5D=UPRS& submit=i%C5%A1%C4%8Di&page=0&id=2010040815245568>

46. Sodstvo RS (25.3.2016). Vrhovno sodišče RS, Sklep II Ips 13/2010 z dne 20.5.2010.
Pridobljeno iz Sodstvo RS:
http://www.sodisce.si/znanje/sodna_praksa/vrhovno_sodisce_rs/2010040815244840/
47. Sodstvo RS (25.3.2016). Višje delovno in socialno sodišče, Sklep Psp 297/2010 z dne 8.7.2010.
Pridobljeno iz Sodstvo RS:
http://www.sodisce.si/znanje/sodna_praksa/visje_del_in_soc_sodisce/2010040815248572/
48. Sodstvo RS (25.3.2016). Višje sodišče v Ljubljani, Sklep II Kp 2457/2010 z dne 21.12.2010.
Pridobljeno iz Sodstvo RS:
http://www.sodisce.si/znanje/sodna_praksa/visja_sodisca/2010040815254120/
49. Sodstvo RS (25.3.2016). Upravno sodišče RS, Sodba I U 2287/2011 z dne 9.5.2012.
Pridobljeno iz Sodstvo RS:
<http://www.sodnapraksa.si/?q=id:2012032113052679&database%5BSOVS%5D=S OVS&database%5BIESP%5D=IESP&database%5BVDSS%5D=VDSS&database%5BUPRS%5D=UPRS&submit=i%C5%A1%C4%8Di&page=0&id=2012032113052679>
50. Sodstvo RS (28.4.2016). Vrhovno sodišče RS, Sodba XI Ips 65944/2012-710 z dne 11.4.2013.
Pridobljeno iz Sodstvo RS:
http://www.sodisce.si/znanje/sodna_praksa/vrhovno_sodisce_rs/2012032113056248/
51. Sodstvo RS (28.4.2016). Vrhovno sodišče RS, Sklep II Ips 38/2013 z dne 6.6.2013.
Pridobljeno iz Sodstvo RS:
http://www.sodisce.si/znanje/sodna_praksa/vrhovno_sodisce_rs/2012032113055146/
52. Sodstvo RS (28.4.2016). Vrhovno sodišče RS, Sklep II Ips 84/2011 z dne 28.11.2013.
Pridobljeno iz Sodstvo RS:
http://www.sodnapraksa.si/?q=id:2012032113063541&database%5BSOVS%5D=S OVS&database%5BIESP%5D=IESP&database%5BVDSS%5D=VDSS&database%5BUPRS%5D=UPRS&submit=i%C5%A1%C4%8Di&page=0&rowsPerPage=20&moreLikeThis=1&id=doc_2012032113069640
53. Sodstvo RS (28.4.2016). Vrhovno sodišče RS, Sodba IV Ips 144/2013 z dne 21.1.2014.
Pridobljeno iz Sodstvo RS:
http://sodisce.si/znanje/sodna_praksa/vrhovno_sodisce_rs/2012032113064586/
54. Sodstvo RS (28.4.2016). Vrhovno sodišče RS, Sklep I Up 261/2013 z dne 26.2.2014.
Pridobljeno iz Sodstvo RS:
http://www.sodisce.si/znanje/sodna_praksa/vrhovno_sodisce_rs/2012032113064557/
55. Sodstvo RS (28.4.2016). Vrhovno sodišče RS, Sodba IV Ips 17/2014 z dne 18.3.2014.
Pridobljeno iz Sodstvo RS:
http://www.sodisce.si/znanje/sodna_praksa/vrhovno_sodisce_rs/2012032113067930/
56. Sodstvo RS (28.4.2016). Vrhovno sodišče RS, Sodba I Ips 24101/2010-311 z dne 3.4.2014.
Pridobljeno iz Sodstvo RS:

- http://www.sodisce.si/znanje/sodna_praksa/vrhovno_sodisce_rs/2012032113068616/
57. Sodstvo RS (28.4.2016). Vrhovno sodišče RS, Sodba XI Ips 25944/2014-130 z dne 22.7.2014. Pridobljeno iz Sodstvo RS: <http://www.sodisce.si/vsrs/odlocitve/2012032113072623/>
58. Sodstvo RS (28.4.2016). Vrhovno sodišče RS, Sodba XI Ips 9660/2009-341 z dne 11.9.2014. Pridobljeno iz Sodstvo RS: <http://www.sodisce.si/vsrs/odlocitve/2012032113074055/>
59. Sodstvo RS (25.3.2016). Vrhovno sodišče RS, Načelno pravno mnenje z dne 14.1.2015. Pridobljeno iz Sodstvo RS: http://www.sodisce.si/znanje/sodna_praksa/pravna_mnenja_in_stalisca/45929/
60. Sodstvo RS (28.4.2016). Vrhovno sodišče RS, Sodba IV Ips 98/2014 z dne 17.3.2015. Pridobljeno iz Sodstvo RS: <http://www.sodnapraksa.si/?q=id:2012032113080267&database%5BSOVS%5D=S OVS&database%5BIESP%5D=IESP&database%5BVDSS%5D=VDSS&database%5 BUPRS%5D=UPRS& submit=i%C5%A1%C4%8Di&page=0&id=2012032113080267>
61. Sodstvo RS (28.4.2016). Vrhovno sodišče RS, Sklep I Kr 7935/2015-34 z dne 19.5.2015. Pridobljeno iz Sodstvo RS: http://sodisce.si/znanje/sodna_praksa/vrhovno_sodisce_rs/2012032113081260/
62. Sodstvo RS (28.4.2016). Vrhovno sodišče RS, Sklep I Ips 321/2013 z dne 15.6.2015. Pridobljeno iz Sodstvo RS: <http://www.sodisce.si/vsrs/odlocitve/2012032113081353/>
63. Sodstvo RS (28.4.2016). Vrhovno sodišče RS, Sodba XI Ips 24167/2015-460 z dne 29.7.2015. Pridobljeno iz Sodstvo RS: <http://www.sodisce.si/vsrs/odlocitve/2015081111386969/>
64. Sodstvo RS (28.4.2016). Vrhovno sodišče RS, Sklep I Up 189/2015 z dne 10.9.2015. Pridobljeno iz Sodstvo RS: <http://www.sodisce.si/vsrs/odlocitve/2015081111387854/>
65. Sodstvo RS (25.3.2016). Vrhovno sodišče RS, VSRS Sklep III Ips 72/2015 z dne 29.9.2015. Pridobljeno iz Sodstvo RS: <http://www.sodnapraksa.si/?q=id:2015081111389437&database%5BSOVS%5D=S OVS&database%5BIESP%5D=IESP&database%5BVDSS%5D=VDSS&database%5 BUPRS%5D=UPRS& submit=i%C5%A1%C4%8Di&page=0&id=2015081111389437>
66. Sodstvo RS (28.4.2016). Vrhovno sodišče RS, Sklep I Up 148/2015 z dne 30.9.2015. Pridobljeno iz Sodstvo RS: <http://www.sodnapraksa.si/?q=id:2015081111387872&database%5BSOVS%5D=S OVS&database%5BIESP%5D=IESP&database%5BVDSS%5D=VDSS&database%5 BUPRS%5D=UPRS& submit=i%C5%A1%C4%8Di&page=0&id=2015081111387872>
67. Sodstvo RS (28.4.2016). Vrhovno sodišče RS, Sklep X Ips 310/2015 z dne 15.10.2015. Pridobljeno iz Sodstvo RS: <http://www.sodnapraksa.si/?q=id:2015081111387904&database%5BSOVS%5D=S>

[OVS&database%5BIESP%5D=IESP&database%5BVDSS%5D=VDSS&database%5BUPRS%5D=UPRS&submit=i%C5%A1%C4%8Di&page=0&id=2015081111387904](http://www.sodisce.si/vsrs/odlocitve/2015081111387904)

68. Sodstvo RS (28.4.2016). Vrhovno sodišče RS, Sodba IV Ips 70/2015 z dne 17.11.2015. Pridobljeno iz Sodstvo RS: <http://www.sodisce.si/vsrs/odlocitve/2015081111389307/>
69. Sodstvo RS (28.4.2016). Vrhovno sodišče RS, Sodba I Ips 15883/2010-128 z dne 14.1.2016. Pridobljeno iz Sodstvo RS: <http://www.sodnapraksa.si/?q=id:2015081111393064&database%5BISOVS%5D=SOVS&database%5BIESP%5D=IESP&database%5BVDSS%5D=VDSS&database%5BUPRS%5D=UPRS&submit=i%C5%A1%C4%8Di&page=0&id=2015081111393064>
70. Sodstvo RS (28.4.2016). Vrhovno sodišče RS, Sklep X Ips 312/2015 z dne 9.3.2016. Pridobljeno iz Sodstvo RS: <http://www.sodisce.si/vsrs/odlocitve/2015081111392691/>
71. Ustavno sodišče RS (27.3.2016). Odločba U-I-6/93 z dne 1.4.1994. Pridobljeno iz: <http://odlocitve.us-rs.si/documents/d3/30/u-i-6-932.pdf>
72. Ustavno sodišče RS (27.3.2016). Sklep U-I-89/95 z dne 5.10.1995. Pridobljeno iz: <http://odlocitve.us-rs.si/documents/ca/1f/u-i-89-952.pdf>
73. Ustavno sodišče RS (27.3.2016). Odločba U-I-18/93 z dne 11.4.1996. Pridobljeno iz: <http://odlocitve.us-rs.si/documents/75/47/u-i-18-936.pdf>
74. Ustavno sodišče RS (27.3.2016). Odločba Up-17/95 z dne 4.7.1996. Pridobljeno iz: <http://odlocitve.us-rs.si/documents/47/3c/up-17-95.pdf>
75. Ustavno sodišče RS (27.3.2016). Odločba Up-41/93 z dne 4.7.1996. Pridobljeno iz: <http://odlocitve.us-rs.si/documents/3e/4e/up-41-932.pdf>
76. Ustavno sodišče RS (27.3.2016). Odločba Up 39/95 z dne 16.1.1997. Pridobljeno iz: <http://odlocitve.us-rs.si/documents/6d/98/up-39-952.pdf>
77. Ustavno sodišče RS (27.3.2016). Odločba Up-147/96 z dne 13.3.1997. Pridobljeno iz: <http://odlocitve.us-rs.si/documents/b4/7f/up-147-962.pdf>
78. Ustavno sodišče RS (27.3.2016). Odločba U-I-25/95 z dne 27.11.1997. Pridobljeno iz: <http://odlocitve.us-rs.si/documents/9b/8b/u-i-25-952.pdf>
79. Ustavno sodišče RS (27.3.2016). Odločba U-I-284/94 z dne 4.2.1999. Pridobljeno iz: <http://odlocitve.us-rs.si/documents/69/4c/u-i-284-94-odlocba2.pdf>
80. Ustavno sodišče RS (27.3.2016). Odločba Up-134/97-17 z dne 14.3.2002. Pridobljeno iz: <http://odlocitve.us-rs.si/documents/8e/1f/up-134-972.pdf>
81. Ustavno sodišče RS (27.3.2016). Sklep Up-1307/05, Up-678/06 z dne 15.5.2007. Pridobljeno iz: <http://odlocitve.us-rs.si/documents/95/e0/up-1307-05-up-678-062.pdf>
82. Ustavno sodišče RS (27.3.2016). Sklep U-I-279/08-8 z dne 17.12.2008. Pridobljeno iz: <http://www.us-rs.si/media/u-i-279-08.pdf>
83. Ustavno sodišče RS (27.3.2016). Odločba U-I-279/08-14 z dne 9.7.2009. Pridobljeno iz: <http://odlocitve.us-rs.si/documents/c5/4d/u-i-279-083.pdf>
84. Ustavno sodišče RS (27.3.2016). Odločba U-I-16/10 in Up-103/10 z dne 20.10.2011. Pridobljeno iz: <http://odlocitve.us-rs.si/documents/73/2b/u-i-16-10-up-103-102.pdf>

85. Ustavno sodišče RS (27.3.2016). Odločba U-I-42/12 z dne 7.2.2013. Pridobljeno iz: <http://odlocitve.us-rs.si/documents/72/b1/u-i-42-128.pdf>
86. Ustavno sodišče RS (27.3.2016). Odločba Up-164/15-14 z dne 18.2.2016. Pridobljeno iz: <http://odlocitve.us-rs.si/documents/bf/0d/up-164-152.pdf>

PRILOGE

Priloga 1: Primerjava načel v upravnih, kazenskih in pravdnih razmerjih

ZUP	ZKP	ZPP
Načelo zakonitosti	Načelo zakonitosti in sorazmernosti	Načelo zakonitosti
Načelo varstva pravic strank in varstva javnih koristi	Načelo domneve nedolžnosti	Načelo dispozitivnosti in oficialnosti
Načelo materialne resnice	Pravica do osebne svobode	Načelo ustnosti in pisnosti
Načelo zaslišanja stranke	Privilegij zoper samoobtožbo	Načelo neposrednosti in javnosti
Načelo proste presoje dokazov	Prepoved ponovnega sojenja	Načelo kontradiktornosti in pravica do izjavljanja v postopku
Načelo dolžnosti stranke govoriti resnico in pošteno uporabljati pravice	Načelo hitrosti postopka	Razpravno in preiskovalno načelo
Načelo samostojnosti pri odločanju	Načelo enakopravnosti	Načelo proste dokazne ocene
Načelo pravice do pritožbe	Načelo iskanja resnice	Načelo vesti in poštenja
Načelo ekonomičnosti postopka	Načelo proste presoje dokazov in dokazne prepovedi	Načelo pomoči prava nevešči stranki
	Obtožno načelo oz. načelo akuzatornosti	
	Legalitetno načelo kazenskega pregona	

Vir: lastna analiza 2016